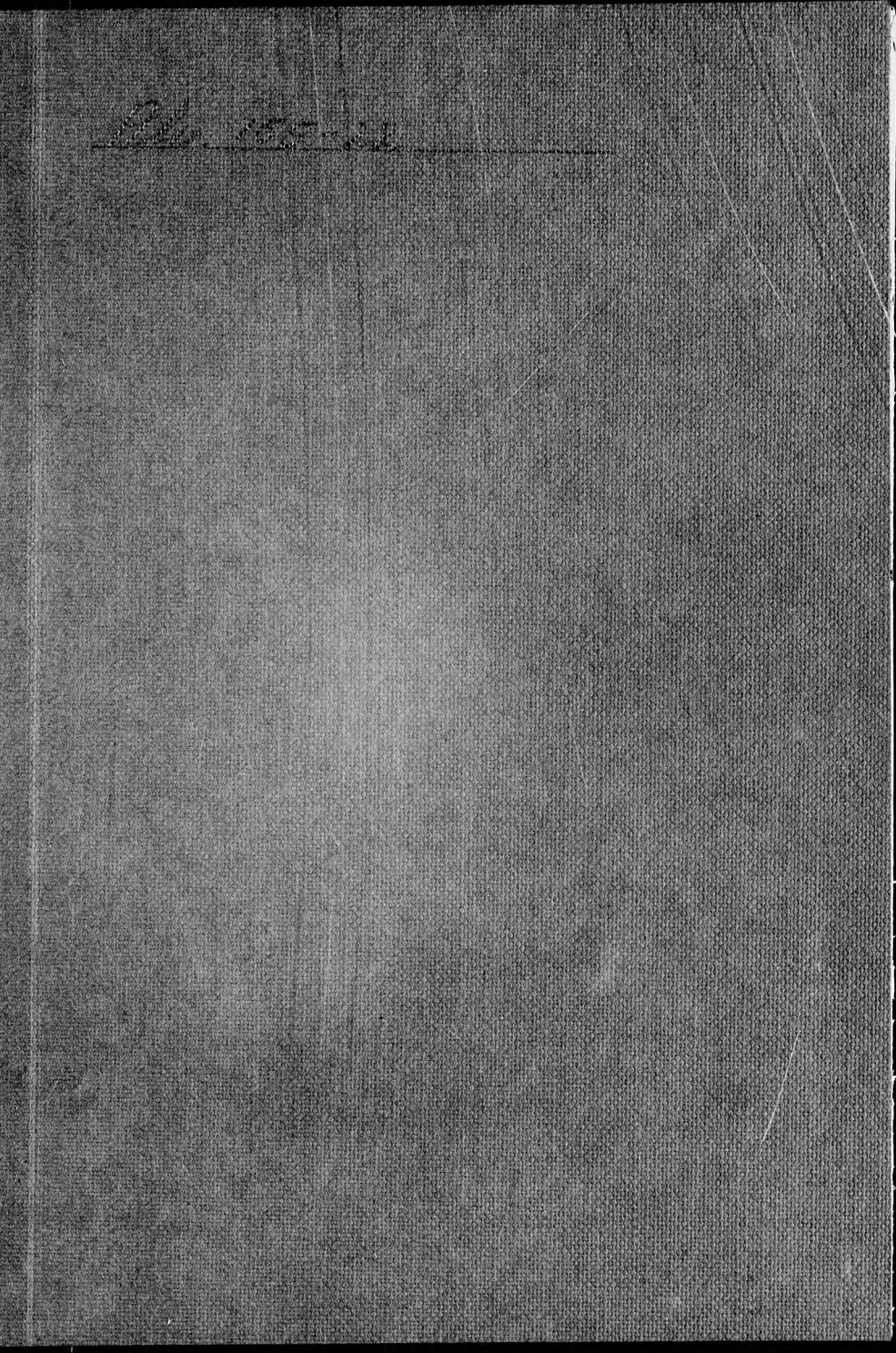

TWEEDE DRUK.

DE VLUGGE LATINIST.

EENE

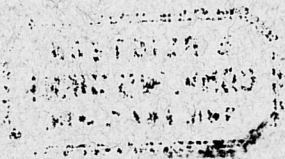
HANDLEIDING

VOORAL TEN DIENSTE VAN HEN, DIE DOOR EIGEN
OEFENING ZICH DE EERSTE GRONDEN DER
LATIJNSCHE TAAL WENSCHEN EIGEN TE MAKEN.

DOOR

EJ OUD-DOCENT.

KAMPEN. — G. PH. ZALSMAN. 1885.

~~~~~

SNEL

V

V00

DE

VLUGGE LATINIST.

EENE HANDLEIDING

VOORAL TEN DIENSTE VAN HEN, DIE DOOR EIGEN OEFENING ZICH DE EERSTE
GRONDEN DER LATIJNSCHE TAAL WENSCHEN EIGEN TE MAKEN.

DOOR

EEN OUD-DOCENT.

TWEDE DRUK.

KAMPEN,
G. PH. ZALSMAN.
1885.

*misschien
eer moeilijk
lezen.*

Zon
tica's,
wordt
meent
naast
zijn.
tussch
het zij

Zij
geniet
e beh
werke

Hie
zoovee
en do
van d
grond
ns vo
eel v
et lez

Daa
ijn g
eproev

Even
ng die
eknopt
ergd v

De s
here
865 te

Vind
g een
rijnsch

SNELLE PERSDruk VAN G. PH. ZALSMAN TE KAMPEN.

Zonder iets toe of af te doen aan de waarde van de grammatica's, lees- en themaboeken, waardoor bij ons de weg gemakkelijk wordt gemaakt om tot de kennis van de latijnsche taal te komen, meent de schrijver van deze handleiding dat voor zijn werk, ook naast die van vele anderen, nog wel een plaatsje zal te vinden zijn. De grond van zijne verwachting is gelegen in het verschil tusschen het doel, dat zijne voorgangers voor oogen hadden en het zijne.

Zij schreven voor leerlingen, die eens Akademisch onderwijs moesten genieten; hun plicht was het dus regels en uitzonderingen uitvoerig te behandelen en te zorgen dat ook voor moeilijke plaatsen in hunne werken oplossing te vinden was.

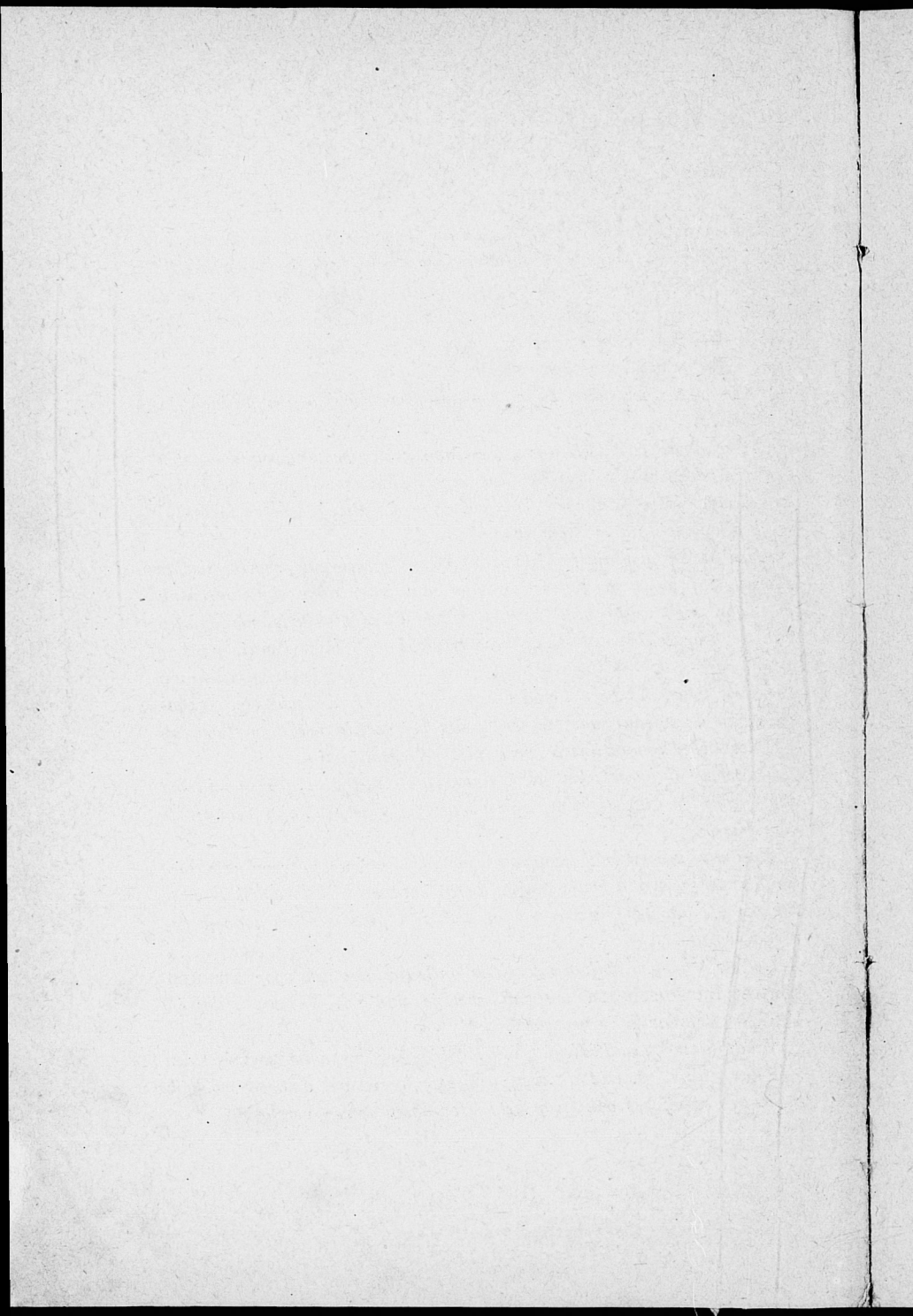
Hier is de praktijk hoofdzaak. Geene uitgebreide regels, slechts zooveel stof moest er gegeven worden dat ieder door eigen oefening en door toepassing van hetgeen kort uiteengezet was, met behulp van de voorbeelden, in staat werd gesteld om eenige kennis van de grondregels der latijnsche taal op te doen. De leerling, dien wij ons voorstellen, is geen latinist ex professo, hij wenscht slechts zooveel van de spraakkunst te weten als hij noodig heeft om later bij het lezen van een latijnsch werk niet verlegen te zijn.

Daarom ontbreekt het den autodidact niet aan gelegenheid om zijn geheugen te oefenen, zijn oordeel te scherpen, zijn vernuft te eproeven.

Evenwel hebben wij gemeend voor hem, meer dan voor een leerling die geregeld onderwijs geniet, de oefeningen niet te moeilijk en te reknopt te moeten maken, omdat van zijn geduld reeds zooveel gevergd wordt.

De stof hebben wij grootendeels ontleend aan een voor Realund there Bürgerschulen bestemd werkje van H. VIEHOFF, dat in 1865 te Brunswijk is verschenen.

Vindt deze handleiding eenigen bijval, dan volgt er misschien nog een stukje, waarin de weg gewezen wordt om de meer moeilijk latijnsche schrijvers ook door zelfoefening te leeren verstaan.

EERSTE HOOFDSTUK.

---

§ 1. *Aanmerkingen over de uitspraak en het schrijven.*

C wordt voor a, o, u en voor medeklinkers, alsook aan het einde der woorden als k uitgesproken, b. v.: Cato, cor (hart), cura (zorg), lectus (bed), lac (melk).

C wordt voor e, i, y (upsilon) en voor ae en eu als c uitgesproken: Cicero, cygnus (zwaan), Caesar, coelum (hemel), ceu (avenals).

Qu luidt gewoonlijk als kw: quatuor (vier), quinque (vijf).

Ti klinkt voor een vocaal als tsi: ratio (rede), doch behoudt de uitspraak ti: 1) in grieksche woorden: Miltiades; 2) als s, x of t voorafgaan: ostium (ingang, monding), mixtio (menging), Attius; en 3) als de i lang is: totius (van het geheel).

De lengte eens klinkers wordt (zooals in totius aangeduid is) door een daarboven geplaatst dwarsstreepje aangeduid (—); de korthed door een naar boven geopend halfcirkeltje (˘).

Volgens de nederlandsche wijze van uitspraak (want elk volk spreekt thans het latijn naar zijn taaleigen uit), valt de klemtoon in tweelettergrepige woorden telkens op de voorlaatste syllabe (penultīma); in drie- en meerlettergrepige woorden hoort men den klemtoon alleen op de voorlaatste, zoo die lang is: pater (vader), eram (ik was), laudare (prijzen); zoo de voorlaatste echter in drie- of meerlettergrepige woorden kort is, dan plaatst men den klemtoon op de derde lettergreep van achteren (antepenultīma): amābilis (beminnenswaardig).

Om meerlettergrepige woorden in lettergrepen goed af te deelen, neme men het volgende in acht: 1) een medeklinker tusschen twee klinkers wordt tot de volgende lettergreep gerekend: laudā-rē. 2) staan er meer medeklinkers tusschen twee klinkers, dan brengt men gene tot de volgende lettergreep, zoo zij aan het begin van een latijnsch woord kunnen staan: a-prilis (april), ca-stra (leger); is dit niet het geval, dan behoort de eerste consonant tot de voorgaande syllabe en brengt men de overige tot de volgende

lettergreep : ar-bor (boom), mon-strum (wonder). 3) samengestelde woorden deelt men in hunne bestanddeelen : dis-par (ongelijk).

§ 2.

De latijnsche taal heeft dezelfde rededeelen als de nederlandsche behalve het lidwoord; uit den zin moet men dus opmaken of mensa beteekent *de* tafel, *eene* tafel of tafel zonder lidwoord.

§ 3.

Er zijn 3 geslachten evenals in het nederlandsch : masculinum, mannelijk, femininum, vrouwelijk en neutrum, onzijdig.

Algemeene geslachtsregels.

1. Mannelijk zijn de namen van mannen en mannelijke wezens, volken, rivieren, winden, maanden en dagen.
2. Vrouwelijk zijn : de namen van vrouwen en vrouwelijke wezens, steden, landen en eilanden.
3. Onzijdig zijn de onverbuigbare substantiva (indeclinabilia) en over het algemeen de bijvoegelijke naamwoorden, zelfstandig gebruikt (adjectiva substantivè posita).

§ 4. *Verbuiging der substantiva (zelfstandige naamwoorden).*

In het latijn zijn er vijf verbuigingen (declinatioes), die men ook aan den tweeden naamval van het enkelvoud (genitivus singularis) onderscheiden kan.

Men heeft in de latijnsche taal zes naamvallen (casus). Zij zijn :

1. de nominativus, die het onderwerp der handeling aanduidt.
2. de genitivus, de casus van oorsprong en bezit.
3. de dativus — van het begiftigde voorwerp, van doel.
4. de accusativus — van het lijdende voorwerp, der werking.
5. de vocativus — van aanroeping.
6. de ablativus — van middel.

De volgende regels gelden voor alle declinatioen :

1. de nominativus en vocativus zijn doorgaans aan elkander gelijk.
2. de dativus en ablativus zijn in het meervoud altijd gelijk.
3. de neutra hebben drie gelijke casus, zoowel in den singularis, als in den pluralis, namelijk : den nominativus, accusativus en vocativus, en die naamvallen eindigen in den pluralis altijd op a.

§ 5. *Eerste declinatie.*

Tot de eerste declinatie behooren de substantiva, die in den genitivus singularis op *ae* eindigen. In den nominativus singularis gaan de oorspronkelijk latijnsche woorden van deze declinatie uit op *a*, die van het grieksch komen, op *e*, *as* en *es*. De eerste worden naar het volgend voorbeeld verbogen :

Singularis.

Nom. mensā, de tafel.
Gen. mens-ae, der tafel.
Dat. mens-ae, aan de tafel.
Acc. mens-am, de tafel.
Voc. mens-ā, o tafel !
Abl. mensā, van, met of door de tafel.

Pluralis.

Nom. mens-ae, de tafels.
Gen. mens-ārum, der tafels.
Dat. mens-is, aan de tafels.
Acc. mens-as, de tafels.
Voc. mens-ae, o tafels !
Abl. mens-is, van, met of door de tafels.

De woorden, uit het grieksch afkomstig, richten zich in den pluralis alle naar het opgegeven voorbeeld ; in den singularis worden zij aldus verbogen :

Nom. epitom-ē, het kort begrip.	Aenē-ās.	Anchis-es.
Gen. epitom-ēs, van —	Aenē-ae.	Anchis-ae.
Dat. epitom-ae, aan —	Aenē-ae.	Anchis-ae.
Acc. epitom-en, het —	Aenē-am (ān).	Anchis-en(am).
Voc. epitom-ē, o kort becrip !	Aenē-ā.	Anchisē.
Abl. epitom-ē, van, met of door het kort begrip.	Aenē-ā.	Anchisē.

De woorden op *a* en *e* zijn vrouwelijk. Waarom zijn echter Persa, een Pers en scriba, een schrijver, mannelijk ?

Eenige woorden dezer verbuiging hebben in den dat. en abl. plur. *abus* in plaats van *is*, om ze van gelijkkluidende masculina in die naamvallen te onderscheiden, als : *filiabus*, aan de dochters, in plaats van *filiis* van filia, eene dochter ; anders zouden die naamvallen gelijk zijn aan die van filius, een zoon, hetgeen in den dat. en abl. plur. ook *filiis* heeft.

§ 6. *Voorbeelden tot oefening en om van buiten te leeren.*

Aenēas.
Africa.
Agricola, landman.
Ala, vleugel.
Aqua, water.
Aquila, arend.
Asia, Azie.

Athēnae (arum), Athene.
Avaritia, hebzucht.
Audacia, koeheid.
Baca, bes.
Causa, oorzaak.
Cicōnia, ooievaar.
Comētes, komeet, staartster.

Copia, overvloed.
 Corōna, kroon, krans.
 Diligentia, nauwkeurigheid.
 Discipūla, leerlinge.
 Divitiae (arum), rijkdom.
 Epaminondas.
 Europa.
 Fabūla, fabel.
 Filia, dochter.
 Fuga, vlucht.
 Gemma, edelgesteente.
 Gloria, roem.
 Graecia, Griekenland.
 Historia, geschiedenis.
 Incōla, inwoner.
 India, Indie.
 Insūla, eiland.
 Invidia, nijd.
 Juba, manen.
 Leaena, leeuw.
 Magistra, leermeesteres.
 Modestia, bescheidenheid.
 Nauta, schipper.
 Ora, kust.
 Patria, vaderland.
 Peninsūla, schiereiland.
 Persa, Pers.

Phoenice, Phoenicie.
 Pirāta, zeeroover.
 Planta, plant.
 Pluvia, regen.
 Poëta, dichter.
 Pompa, optocht.
 Praeda, buit.
 Provincia, wingewest.
 Prudentia, doorzicht.
 Rana, kikvorsch.
 Regina, koningin.
 Ripa, oever.
 Rixa, twist.
 Roma, Rome.
 Rosa, roos.
 Sapientia, wijsheid.
 Sardinia, Sardinië.
 Schola, school.
 Sicilia, Sicilië.
 Silva, bosch.
 Syria, Syrië.
 Terra, land.
 Tristitia, droefheid.
 Vacca, koe.
 Victōria, overwinning.
 Viōla, viooltje.
 Vita, leven.

§ 7. Tweede declinatie.

Tot de tweede declinatie behooren de substantiva, welke in den genitivus op *i* eindigen. Bij latijnsche woorden gaat de nominativus uit op *er*, *us* of *um*; ook vir (man) met zijne samenstellingen die op *ir* eindigen, en het adjectivum satur (verzadigd) gaan naar deze declinatie. De woorden op *er* zijn alle mannelijk, die op *um* altijd onzijdig, die op *us* gewoonlijk mannelijk. Uitgezonderd zijn: alvus, buik; colus, spinrokken; humus, grond; vannus, zeef. Onzijdig op *us* zijn: pelāgus, zee en vulgus, het gemeen (zelden mannelijk). Vele woorden op *us*, uit het grieksch afkomstig, zijn vrouwelijk: b.v. diphthongus, tweeklank; methōdus, kunstmatige behandeling, methode.

Voorbeelden.

Sing.		Sing.		Sing.	
Nom. Ann-us, het jaar.		Nom. Libër, het boek.		Nom. Bellum, de	
Gen. ann-i, van —		Gen. libr-i, van —		Gen. bell-i, van den	
Dat. ann-ō, aan —		Dat. libr-ō, aan —		Dat. bell-o, aan —	
Acc. ann-um, —		Acc. libr-um, het —		Acc. bellum, den	oorlog.
Voc. ann-e, o —!		Voc. liber, o —		Voc. bellum, o	
Abl. ann-o, van, met		Abl. libr-o, van, met		Abl. bell-o, van,	
of door het jaar.		of door het boek.		met of door den	
Plur.		Plur.		Plur.	
N. ann-i, de jaren.		N. libr-i, de		N. bell-ā, de	
G. ann-ōrum, van —		G. libr-orum, van de	boeken.	G. bell-orum, van de	oorlogen.
D. ann-is, aan —		D. libr-is, aan de		D. bell-is, aan de	
A. ann-ōs, de —		A. libr-ōs, de		A. bell-a, de	
V. ann-i, o —!		V. libr-i, o		V. bell-a, o	
A. ann-is, van, met of		A. libr-is, van, met of		A. bell-is, van, met of	
door de jaren.		door de		door de	

§ 8. Voornaamste uitzonderingen, voorkomende in de tweede declinatie.

10. Gelijk uit het voorbeeld blijkt, is de vocativus der woorden op *us* in het algemeen *e*. Uitzonderingen op dezen regel zijn : a) *Deus*, God, in den *voc.* ook *Deus*; b) *meus*, mijn in den *voc.* *mi*. c) *Filius*, zoon en *genius*, geleigeest hebben, evenals de eigen-namen op *ius* en *jus*, *i*, b.v. *Tull-ius*, *Tull-i*; *Ca-jus*, *Ca-i*.

20. In alle casus, met uitzondering van den *voc. sing.* stooten de meeste woorden op *er* de *e* uit; echter behouden onder anderen de *e*:

Asper, ruw.	Prosper, gelukkig.
Gener, schoonzoon.	Puer, knaap.
Liber, vrij; libëri (erorum) kinde- ren; Liber, Bacchus. (Liber, een boek, verliest de <i>e</i>).	Socer, schoonvader. Tener, teeder. Vesper, avond.

Miser, ongelukkig.

alsmede de compositia op *fer* en *ger*.

§ 9. Voorbeelden tot oefening en om van buiten te leeren.

Egyptus, Aegypte.	Arma (armorum), wapenen ter verdediging.
Ager, akker.	Asinus, ezel.
Alumnus, kweekeling.	Aurum, goud.
Argentum, zilver.	

Campus, veld.
 Cervus, hert.
 Cibus, spijs.
 Colonus, volkplanter, kolonist.
 Collum, hals.
 Corinthus, Corinthe.
 Danubius, Donau.
 Discipulus, leerling.
 Domicilium, woonplaats, woning.
 Dominus, heer.
 Equus, paard.
 Ferrum, ijzer.
 Filius, zoon.
 Fluvius, rivier.
 Foenum, hooi.
 Gallus, Gallier.
 Graecus, Griek.
 Hortus, tuin.
 Instrumentum, werktuig.
 Lupus, wolf.
 Libëri (orum), kinderen.
 Magister, leermeester.
 Medicus, geneesheer.
 Metallum, metaal.
 Morbus, ziekte.

Mundus, wereld.
 Nilis, de Nijl.
 Oculus, oog.
 Odium, haat.
 Oppidum, stad.
 Pabulum, voeder.
 Periculum, gevaar.
 Pinus, pijnboom.
 Populus, volk.
 Populus, populier.
 Pratum, weide.
 Puer, knaap.
 Rhenus, de Rijn.
 Rhodanus, de Rhone.
 Romanus, Romein.
 Scriptum, geschrift.
 Scutum, schild.
 Servus, slaaf.
 Stabulum, stal.
 Signum, teeken.
 Templum, tempel.
 Ventus, wind.
 Vicus, dorp.
 Vicinus, nabuur.

§ 10. *Adjectiva der beide eerste declinatieën.*

Naar de twee eerste declinatieën worden de adjectiva van 3 uitgangen op us (mannelijk), a (vrouwelijk), um (onzijdig), en die op er (m.), a (f.) en um (n.) verbogen, en wel het mannelijk (op us en er), evenals het neutrum (op um) naar de tweede declinatie, en het femininum naar de eerste.

Negen adjectiva en pronomina (voornaamwoorden) en de samenstellingen (composita) hebben in den genit. en dativ. sing. van alle geslachten *ius*, en *i*, in plaats van de gewone uitgangen.

Zij zijn de volgende:

alius,	alter,	neuter,	nullus,	solus,
een ander,	de ander,	geen van beiden,	geen,	alleen,
gen. alius,	gen. alterius,	gen. neutrius,	gen. nullius,	gen. solius,
dat. alii.	dat. alteri.	dat. neutri.	dat. nulli.	dat. soli.

totus,	ullus,	unus,	uter,
geheel,	eenig,	een,	wie van beiden,
gen. totius,	gen. ullius,	gen. unius,	gen. utrius,
dat. toti.	dat. ulli.	dat. uni.	dat. utri.

§ 11. *Voorbeelden tot oefening en om van buiten te leeren.*

Aeger, ziek.	Modestus, bescheiden.
Altus, hoog, diep.	Multus, veel, talrijk.
Albus, wit.	Necessarius, noodzakelijk.
Asper, ruw.	Niger, zwart.
Attentus, opmerkzaam.	Noxius, schadelijk.
Bellicōsus, oorlogzuchtig.	Obnoxius, onderhevig.
Bonus, goed.	Opulentus, rijk, machtig.
Carus, dierbaar, geliefd.	Parvus, klein.
Clarus, helder, beroemd.	Perniciōsus, verderfelijk, gevaar-
Densus, dicht.	lijk.
Ferrēus, ijzeren.	Probus, goed, braaf.
Focundus, vruchtbaar.	Pulcher, schoon.
Fortunātus, door het geluk be-	Romānus,romeinsch.
gunstigd.	Rotundus, rond.
Honestus, rechtschapen.	Sevērus, streng.
Humīdus, vochtig.	Tener, teeder.
Imprōbus, boos, goddeloos.	Timīdus, vreesachtig.
Incertus, onzeker.	Umbrōsus, schaduwrijk.
Industrius, ijverig.	—
Intēger, ongedeerd.	Pronomīna possessiva, bezittelijke
Laboriōsus, werkzaam.	voornaamwoorden.
Latus, breed.	Tuus, uw.
Liber, vrij.	Meus, mijn.
Longus, long.	Suus, zijn, hun, haar.
Magnificus, prachtig.	Noster, ons, onze.
Magnus, groot.	Vester, uw, (van meer dan één).
Miser, ellendig, ongelukkig.	

§ 12. *Derde declinatie.*

Tot de derde verbuiging behooren de substantiva, welke in den gen. sing. op *is* uitgaan. De uitgangen van den nom. sing. zijn :

a, e, i, o, c, t, l, n, r, s, t, x.

De verbuiging geschiedt aldus :

Masculina en feminina.

Singularis.

N. dolor, de	N. flos, de	N. ars, de	} kunst.
G. dolōr-is, van de	G. flōr-is, van de	G. art-is, van de	
D. dolor-i, aan de	D. flor-i, aan de	D. art-i, aan de	
A. dolor-em, de	A. flor-em, de	A. art-em, de	
V. dolor, o	V. flos, o	V. ars, o	
A. dolor-e, van, met of door de	A. flor-e, van, met of door de	A. art-e, van, met of door de	

smart.

bloem.

Pluralis.

N. dolōr-es, de	N. flōr-es, de	N. art-es, de	} kunsten.
G. dolor-um, van de	G. flor-um, van de	G. art-ium, van	
D. dolor-ibus, aan de	D. flor-ibus, aan de	D. art-ibus, aan	
A. dolor-es, de	A. flor-es, de	A. art-es, de	
V. dolor-es, o	V. flor-es, o	V. art-es, o	
A. dolor-ibes, van, met of door de	A. flor-ibus, van, met of door de	A. art-ibus, van, met of door de	

smarten.

bloemen.

Singularis.

N. leo, de	N. homo, de	N. lex, de	} wet.
G. leōn-is, van den	G. homīn-is, van den	G. leg-is, van de	
D. leon-i, aan den	D. homin-i, aan den	D. leg-i, aan de	
A. leon-em, den	A. homin-em, den	A. leg-em, de	
V. leo, o	V. homo o	V. lex, o	
A. leon-e, van, met of door den	A. homin-e, van, met of door den	A. leg-e, van, met of door de	

leeuw.

mensch.

Pluralis.

N. leōn-es, de	N. homīn-es, de	N. leg-es, de	} wetten.
G. leōn-um, van de	G. homin-um, van de	G. leg-um, van de	
D. leon-ibes, aan de	D. homin-ibus, aan de	D. leg-ibus, aan de	
A. leon-es, de	A. homin-es, de	A. leg-es, de	
V. leon-es, o	V. homin-es, o	V. leg-es, o	
A. leon-ibes, van, met of door de	A. homin-ibus, van, met of door de	A. leg-ibus, van, met of door de	

leeuwen.

mensen.

Neutra.

Singularis.

N. corpus, het	lichaam.	N. opus, het	werk.	N. mare, de	zee.
G. corpör-is, v. het		G. opër-is, van het		G. mar-is, van de	
D. corpor-i, aan het		D. oper-i, aan het		D. mar-i, aan de	
A. corpus, het		A. opus, het		A. mare, de	
V. corpus, o		V. opus, o		V. mare, o	
A. corpor-e, van, met of door het		A. oper-e, van, met of door het		A. mar-i, van, met of door de	

Pluralis.

N. corpör-a, de	lichamen.	N. opër-a, de	werken.	N. mar-ia, de	zeeten
G. corpor-um, v. de		G. oper-um, v. de		G. mar-ium v. de	
D. corpor-ibus, aan		D. oper-ibus, aan		D. mar-ibus, aan	
A. corpora, de (de)		A. oper-a, de (de)		A. mar-ia, de (de)	
V. corpora, o		V. oper-a, o		V. mar-ia, o	
A. corpor-ibus, v., met of door de		A. oper-ibus, van, met of door de		A. mar-ibus, van, met of door de	

§ 13. *Onregelmatigheden voorkomende in sommige casus der derde declinatie.*

1. De *regels* omtrent de vorming van den gen. sing. zijn voor den eerstbeginnende moeilijk te onthouden; hij zal daarom beter doen, zich, door het leeren van woorden der derde declinatie met hun genit., eenige vaardigheid in het declineeren te verwerven. Met oplettendheid zal de leerling spoedig vorderen, zoo hij maar op de stammen opmerkzaam is. Den stam vindt men, door den uitgang *is* van den gen. sing. weg te laten; de gen. sing. is gewoonlijk in de woordenboeken bij den nom. sing. te vinden.

2. Den acc. sing. vormen eenige woorden op *im* in plaats van *em* en wel:

- de parisyllaba der eigennamen van rivieren en steden op *is*, zooals: Tiberis (gen. Tiberis) acc. Tiberim. — (Parisyllaba noemt men woorden, welke in den gen. sing. evenveel lettergrepen hebben als in den nom. sing.; imparisyllaba, welke meer hebben).
- de parisyllaba op *is* van griekschen oorsprong, b. v. basis.
- febris, puppis, securis, sitis, turris, vis, koorts. achtersteven. bijl. dorst. toren. geweld.

3. Den abl. sing. op *i* hebben:
 a) de woorden die in den acc. *im* hebben.
 b) de neutra op *e*, *al* en *ar*. Deze hebben ook in den nom. plur. *ia* in plaats van *a*, en in den gen. plur. *ium* in plaats van *um*.
4. De genet. plur. is *ium* in plaats van *um*:
 a) bij die substantiva, welke in den abl. sing. *i* hebben.
 b) bij de parisyllaba. Uitgezonderd van deze zijn wederom:
accipiter,	apis (meestal),	canis,	frater,	juvĕnis,
havik,	bij,	hond,	broeder,	jongeling,
accipitrum.	ap-um (meestal).	can-um.	fratr-um.	juven-um.
mater,	panis,	senex,	vates,	volūcris,
moeder,	brood,	grijsaard,	waarzegger,	vogel,
matr-um.	pan-um.	sen-um.	vat-um.	volucr-um.
- c) Vele eenlettergrepige woorden, vooral welke op *s* of *x* eindigen met voorafgaanden medeklinker, b. v. mons, berg, mont-ium; arx, kasteel, arc-ium.

§ 14.

Masculina der derde declinatie.

De woorden op *er*, *o*, *or*, *os*,
 Als aër, sermo, labor, mos,
 Op *es* imparisyllaba,
 Vindt men gewoonlijk masculĭa.

Uitzonderingen.

1. Op de woorden op *er*.

Als neutra houde men op *er*
 Cadaver, verber, iter, ver.

Aer (aër-is), lucht; sermo (sermōn-is), taal, gesprek; labor (labōr-is), arbeid, moeite; mos (mōr-is), gewoonte; cadaver (cada-vēr-is), lijk; verber (verbēr-is), slag, stoot; iter (itinēr-is), reis, weg.

2. Op de woorden op *o*.

De woorden op *do*, *go*, *io*
 Zijn vrouw'lijk, caro evenzoo;
 Doch margo, vespertilio,
 Septentrio, papilio
 En ordo, cardo, (cardĭnis)
 Zijn masculini generis.

Caro (carn-is), vleesch; margo (margīn-is), rand; vesperilio (vespertiliōn-is), vledermuis; septentrio (septentriōn-is), het noorden; papilio (papiliōn-is), vlinder; ordo (ordīn-is), orde, rij; cardo (cardīn-is), deurhengsel.

3. Op de woorden op *or*.

Neutra zijn er vier op *or*:
Marmor, aequor, ador, cor.
Feminini genēris
Is slechts arbor, arbōris.

Marmor (marmōr-is), marmer; aequor (aequōr-is), vlakke, zee; ador (adōr-is), spelt, zeker graan; cor (cord-is), hart; arbor (arbōr-is), boom.

4. Op de woorden op *os*.

Wel zijn vrouwelijk op *os*,
Deze drie, cos, dos, eos;
Doch ōs, ōris en ōs, ossis
Zijn neutrius genēris.

Cos (cōt-is) slijpsteen; dos (dot-is), huwelijksgoed; eos (een grieksch woord, welks genitivus in het latijn niet voorkomt), morgenrood; os (ōr-is), mond; os (oss-is), been, bot.

5. Op de imparisyllaba op *es*.

Één is neutrum, namelijk aes,
Doch feminina zijn op *es*,
Seges, merces, requies.

Aes (aer-is), koper; seges (segēt-is), zaadveld; merces (mercēd-is), loon, soldij; requies (quiēt-is), rust.

§ 15.

Feminina der derde declinatie.

Hoofdregel.

Feminini generis
Zijn die eindigen op *is*.
Parisyllaba op *es*,
En met consonant vóór *s* *).

*) Hiertoe behooren ook de woorden op *x*, daar *x* = *cs* of *gs* is, gelijk uit de stammen blijkt.

Eindelijk die op *as* en *aus*,
Zooals *lampas*, *laus* en *fraus*.

Lampas (lampad-is), fakkel; laus (laud-is), lof; fraus (fraud-is), bedrog.

Uitzonderingen.

1. Op de woorden op *is*.

Vele woorden zijn op *is*
Masculini generis:
Panis, piscis, crinis, finis.
Ignis, lapis, pulvis, cinis.
Orbis, amnis en canālis,
Fascis, axis, funis, ensis,
Fustis, vermis, collis, mensis.

Panis (pan-is), brood; piscis (pisc-is), visch; crinis (crin-is), het haar; finis (fin-is), einde; ignis (ign-is), vuur; lapis (lapid-is), steen; pulvis (pulvēr-is), stof; cinis (cinēr-is), asch; orbis (orb-is), kring; amnis (amn-is), stroom; canālis (canāl-is), goot; sanguis (sanguīn-is), bloed; unguis (ungu-is), nagel, klauw; annālis (annāl-is), jaarboek; fascis (fasc-is), bundel; axis (ax-is), eene as; funis (fun-is), touw; ensis (ens-is), zwaard; fustis (fust-is), stok; vermis (verm-is), worm; collis (coll-is), heuvel; mensis (mens-is), maand.

2. Op de woorden op *s* met voorgaanden consonant.

Mannelijk is de uitgang *ex*,
(Behalve *lex*, *supellex*, *nex*),
Voorts *fons*, *mons*, *pons* en *oriens*,
Dens, *rudens*, *torrens*, *occidens*.

Supellex (supellectil-is), huisraad; lex (leg-is), wet; nex (nec-is), geweldige dood; fons (font-is), bron; mons (mont-is), berg; pons (pont-is), brug; oriens (orient-is), het oosten; dens (dent-is), tand; rudens (rudent-is), scheepstouw; torrens (torrent-is), bergstroom; occidens (occident-is), het westen.

3. Op de woorden op *as*.

Drie masculina zijn op *as*
As, *adamas* en *elephas*;
Drie neutra: *fas*, *nefas*, en *vas*.

As (ass-is), de as, eene munt; adāmas (adamant-is), diamant; ele-

phas (elephant-is), olifant; fas (onverbuigbaar, indeclinabile), wat recht is; nefas (insgelijks indeclinabile), onrecht, gruwel; vas (vas-is), vat, in den pluralis naar de tweede declinatie.

§ 16.

Neutra der derde declinatie.

Hoofdregel.

De woorden op een *a* en *e*,

En ook die op *c*, *l*, *n*, *t*.

En eindelijk die op *ar*, *ur*, *us*

Zijn alle genëris neutrius.

Eenige uitzonderingen.

Mannelijk zijn *lepus*, *mus*,

Doch feminina *servitus*,

Juventus, *virtus*, *incus*, *salus*,

Senectus, *tellus*, *pecus*, *palus*.

Mannelijk *sal*, *sol* en *vultur*;

Ten slotte nog het woordje *turtur*.

Lepus (lepör-is), haas; *mus* (mür-is), muis; *servitus* (servitüt-is), slavernij; *juventus* (juventüt-is), jeugd; *virtus* (virtüt-is), deugd, dapperheid; *incus* (incüd-is), aanbeeld; *salus* (salüt-is), heil; *senectus* (senectüt-is), ouderdom; *tellus* (tellür-is), de aarde, aardbodem; *pecus* (pecüd-is) een stuk vee; *palus* (palüd-is), moeras; *sal* (sal-is), zout; *sol* (sol-is), zon; *vultur* (vultür-is), gier, roofvogel; *turtur* (turtür-is), tortelduif.

§ 17. Voorbeelden tot oefening en om in het geheugen te prenten.

<i>Agmen</i> (agmīn-is), leger op marsch.	<i>Custos</i> (custöd-is), wachter.
<i>Animal</i> (animāl-is), dier.	<i>Cruor</i> (cruör-is), geronnen bloed.
<i>Avis</i> (av-is), vogel.	<i>Crus</i> (crūr-is), scheenbeen.
<i>Cacūmen</i> (cacumīn-is), spits, top.	<i>Eques</i> (equit-is), ridder, ruiter.
<i>Calor</i> (calōr-is), warmte.	<i>Fames</i> (fam-is), honger.
<i>Caput</i> (capit-is), hoofd.	<i>Flumen</i> (flumīn-is), rivier.
<i>Carmen</i> (carmīn-is), gedicht.	<i>Foedus</i> (foedēr-is), verbond.
<i>Carthaginiensis</i> (parisyllabum), Carthager.	<i>Frigus</i> (frigör-is), koude.
<i>Cervix</i> (cervic-is), nek.	<i>Gens</i> (gent-is), volk.
<i>Civis</i> (civ-is), medeburger.	<i>Genus</i> (genēr-is), geslacht.
<i>Color</i> (colōr-is), kleur.	<i>Grex</i> (greg-is), kudde.
<i>Cortex</i> (cortic-is), bast.	<i>Hiems</i> (hiēm-is), winter.
<i>Crimen</i> (crimīn-is), beschuldiging,	<i>Hostis</i> (host-is), vijand.
misdaad.	<i>Imāgo</i> (imagīn-is), beeld.
	<i>Inventor</i> (inventör-is), uitvinder.

Lac (lactis), melk.	Quadrupes (quadruped-is), vier-
Lactes (lactium), hom.	voetig dier.
Legio (legiōn-is), legioen.	Rex (rēg-is), koning.
Libertas (libertāt-is), vrijheid.	Rus (rur-is), het land, tegen-
Mel (mell-is), honig.	over de stad.
Miles (milit-is), soldaat.	Sacerdos (sacerdōt-is), priester
Mors (mort-is), dood.	en priesteres.
Mulier (mulier-is), vrouw.	Salus publica (salūtis publicae),
Multitudo (multitudin-is), menigte.	welzijn van den staat.
Natio (natiōn-is), natie.	Sidus (sidēr-is), gesteente.
Nomen (nomin-is), naam.	Tellus (tellūr-is), aarde, aard-
Nox (noct-is), nacht.	bodem.
Nubes (nub-is), wolk.	Urbs (urb-is), stad.
Nux (nuc-is), noot.	Valetudo (valetudin-is), gezond-
Origo (origīn-is), oorsprong.	heid.
Orbis (orb-is), kring, gen. orbis	Varietas (varietāt-is), verschei-
terrarum, aarde.	denheid.
Pars (part-is), deel.	Vox (voc-is), stem, geluid, woord.

§ 18. *Adjectiva der derde declinatie.*

In de derde declinatie zijn :

1. Adjectiva van 3 uitgangen, op *er*, voor het mannelijk, op *is*, voor het vrouwelijk en op *ē*, voor het onzijdig geslacht. De *e* wordt, behalve in den nom. en vocat. sing. van het masculinum, uitgestooten. Celer behoudt overal ook de tweede *e*.

Singul.			Plur.		
M.	F.	N.	M.	F.	N.
Nom. acer, acr-is, acr-e.			Nom. acr-es, acr-es, acr-ia.		
Gen. acr-is, in alle geslachten.			Gen. acr-ium, in alle geslachten.		
Dat. acri — — — — —			Dat. acr-ibus — — — — —		
Acc. acr-em, acr-em, acr-e.			Acc. acr-es, acr-es, acr-ia.		
Voc. acer, acr-is, acr-e.			Voc. acr-es, acr-es, acr-ia.		
Abl. acr-i, in alle geslachten.			Abl. acr-ibus, in alle geslachten.		

2. Adjectiva van 2 uitgangen, b.v. *is* voor het mannelijk en vrouwelijk, *ē* voor het onzijdig geslacht. De comparativi op *or* (mannelijk en vrouwelijk) en *us* (onzijdig) behooren ook tot deze klasse.

Singul.			Plur.		
M.	F.	N.	M.	F.	N.
Nom. dulcis, dulcis, dulcē.			Nom. dulc-es, dulc-es, dulc-ia.		
Gen. dulc-is, in alle genera.			Gen. dulc-ium, in alle genera.		
Dat. dulc-i — — — —.			Dat. dulc-ibus — — — —.		
Acc. dulc-em, dulc-em, dulce.			Acc. dulc-es, dulc-es, dulc-ia.		
Voc. dulc-is, dulcis, dulce.			Voc. dulc-es, dulc-es, dulc-ia.		
Abl. dulci, in alle genera.			Abl. dulc-ibus, in alle genera.		

3. Adjectiva van één uitgang.

Sing.			Plur.		
Nom. felix, in alle geslachten.			Nom. felīc-es (m. en v.), felic-ia (o.)		
Gen. felīc-is — — — —.			Gen. felic-ium, in alle geslachten.		
Dat. felīc-i — — — —.			Dat. felic-ibus — — — —.		
Acc. felīc-em (m. en v.), felix (n.).			Acc. felic-es (m. en v.) felic-ia (o.)		
Voc. felix, in alle geslachten.			Voc. felic-es (m. en v.) felic-ia (o.)		
Abl. felīc-i — — — —.			Abl. felic-ibus, in alle geslachten.		

§ 19. *Eenige aanmerkingen op de verbuiging der adjectiva van de derde declinatie.*

1. De adjectiva en de deelwoorden (participia), als adjectiva gebruikt, hebben in den abl. *i* in plaats van *e*. Uitgezonderd zijn, behalve de comparativi, waarover wij naderhand zullen spreken:

Compos, impos, deses, coelebs,
 Pauper, pubes, senex, princeps,
 Eind'lijk sospes en superstes.

Compos (compōt-is), machtig; impos (impōt-is), onmachtig; deses (desīd-is), traag; coelebs (coelib-is), ongehuwd; pauper (paupēr-is), arm, in den abl. sing. pauper-e, ofschoon van de derde declinatie; pubes (pubēr-is), manbaar; senex (sen-is), oud; princeps (princip-is), de voornaamste; sospes (sospit-is), behouden; superstes (superstit-is), overlevend.

2. De adjectiva en participia neutra hebben in den nom. acc. en voc. plur. *ia* in plaats van *a*; met uitzondering van de comparativi, die *a* hebben; ook vetus heeft vetēra.

3. In den gen. plur. hebben zij *ium* in plaats van *um*. Uitgezonderd zijn wederom de comparativa en

Vigil, vetus, memor, supplex,
 Celer, uber, dives, caelebs,
 Als ook consors, particeps.

Lac (lactis), melk.	Quadrupes (quadrupēd-is), vier-
Lactes (lactium), hom.	voetig dier.
Legio (legiōn-is), legioen.	Rex (rēg-is), koning.
Libertas (libertāt-is), vrijheid.	Rus (rur-is), het land, tegen-
Mel (mell-is), honig.	over de stad.
Miles (milit-is), soldaat.	Sacerdos (sacerdōt-is), priester
Mors (mort-is), dood.	en priesteres.
Mulier (mulier-is), vrouw.	Salus publica (salūtis publicae),
Multitudo (multitudin-is), menigte.	welzijn van den staat.
Natio (natiōn-is), natie.	Sidus (sidēr-is), gesternte.
Nomen (nomin-is), naam.	Tellus (tellūr-is), aarde, aard-
Nox (noct-is), nacht.	bodem.
Nubes (nub-is), wolk.	Urbs (urb-is), stad.
Nux (nuc-is), noot.	Valetudo (valetudin-is), gezond-
Origo (origin-is), oorsprong.	heid.
Orbis (orb-is), kring, gen. orbis	Varietas (varietāt-is), verschei-
terrarum, aarde.	denheid.
Pars (part-is), deel.	Vox (voc-is), stem, geluid, woord.

§ 18. *Adjectiva der derde declinatie.*

In de derde declinatie zijn :

1. Adjectiva van 3 uitgangen, op *er*, voor het mannelijk, op *is*, voor het vrouwelijk en op *ē*, voor het onzijdig geslacht. De *e* wordt, behalve in den nom. en vocat. sing. van het masculinum, uitgestooten. Celer behoudt overal ook de tweede *e*.

Singul.			Plur.		
M.	F.	N.	M.	F.	N.
Nom. acer, acr-is, acr-e.			Nom. acr-es, acr-es, acr-ia.		
Gen. acr-is, in alle geslachten.			Gen. acr-ium, in alle geslachten.		
Dat. acri — — — —			Dat. acr-ibus — — — —		
Acc. acr-em, acr-em, acr-e.			Acc. acr-es, acr-es, acr-ia.		
Voc. acer, acr-is, acr-e.			Voc. acr-es, acr-es, acr-ia.		
Abl. acr-i, in alle geslachten.			Abl. acr-ibus, in alle geslachten.		

2. Adjectiva van 2 uitgangen, b.v. *is* voor het mannelijk en vrouwelijk, *ē* voor het onzijdig geslacht. De comparativi op *or* (mannelijk en vrouwelijk) en *us* (onzijdig) behooren ook tot deze klasse.

Singul.			Plur.		
M.	F.	N.	M.	F.	N.
Nom. dulcis, dulcis, dulcē.			Nom. dulc-es, dulc-es, dulc-ia.		
Gen. dulc-is, in alle genera.			Gen. dulc-ium, in alle genera.		
Dat. dulc-i — — — —.			Dat. dulc-ibus — — — —.		
Acc. dulc-em, dulc-em, dulce.			Acc. dulc-es, dulc-es, dulc-ia.		
Voc. dulc-is, dulcis, dulce.			Voc. dulc-es, dulc-es, dulc-ia.		
Abl. dulci, in alle genera.			Abl. dulc-ibus, in alle genera.		

3. Adjectiva van één uitgang.

Sing.			Plur.		
Nom.	Gen.	Dat.	Nom.	Gen.	Dat.
felix, in alle geslachten.	felic-is — — — —.	felic-i — — — —.	felic-es (m. en v.), felic-ia (o.)	felic-ium, in alle geslachten.	felic-ibus — — — —.
Acc. felic-em (m. en v.), felix (n.).	Voc. felix, in alle geslachten.	Abl. felic-i — — — —.	Acc. felic-es (m. en v.) felic-ia (o.)	Voc. felic-es (m. en v.) felic-ia (o.)	Abl. felic-ibus, in alle geslachten.

§ 19. *Eenige aanmerkingen op de verbuiging der adjectiva van de derde declinatie.*

1. De adjectiva en de deelwoorden (participia), als adjectiva gebruikt, hebben in den abl. *i* in plaats van *e*. Uitgezonderd zijn, behalve de comparativi, waarover wij naderhand zullen spreken:

Compos, impos, deses, coelebs,
Pauper, pubes, senex, princeps,
Eind'lijk sospes en superstes.

Compos (compöt-is), machtig; impos (impöt-is), onmachtig; deses (desid-is), traag; coelebs (coelib-is), ongehuwd; pauper (paupër-is), arm, in den abl. sing. pauper-e, ofschoon van de derde declinatie; pubes (pubër-is), manbaar; senex (sen-is), oud; princeps (princip-is), de voornaamste; sospes (sospit-is), behouden; superstes (superstit-is), overlevend.

2. De adjectiva en participia neutra hebben in den nom. acc. en voc. plur. *ia* in plaats van *a*; met uitzondering van de comparativi, die *a* hebben; ook vetus heeft vetëra.

3. In den gen. plur. hebben zij *ium* in plaats van *um*. Uitgezonderd zijn wederom de comparativa en

Vigil, vetus, memor, supplex,
Celer, uber, dives, caelebs,
Als ook consors, particeps.

Vigil (vigil-is), waakzaam; vetus (vetër-is), oud; memor (memör-is), gedachtig; supplex (supplíc-is), smeevend; celer (celër-is), snel; uber (ubër-is), vruchtbaar; dives (divit-is), rijk; caelebs (caelib-is), ongehuwd; consors (consort-is), deelhebber; particeps (particip-is), deelachtig.

Aanmerking. De meeste van substantiva afgeleide adjectiva richten zich naar die substantiva, b.v.: triceps (tricipit-is), drie-hoofdig, heeft in den gen. plur. tricipit-um, omdat het komt van caput (hoofd).

§ 20. *Men oefene zich door de volgende voorbeelden, en leere die woorden van buiten.*

Admirābilis (ě) bewonderens-waardig.	Ingens (ingent-is), zeer groot.
Alācer (cris, cre), vlug, levendig.	Lacrimābilis (e), beweeneenswaardig.
Atrox (atrōc-is), wreed, afschuwelijk.	Immortalis (e), onsterfelijk.
Brevis (e), kort.	Mortalis (e), sterfelijk.
Celeber (bris, bre), volkrijk, beroemd.	Omnis (e), al, alle, ieder.
Civilis (e), burgerlijk.	Potens (potent-is), machtig.
Difficilis (e), moeilijk.	Rapax (rapā-cis), roofzuchtig.
Facilis (e), gemakkelijk.	Septentrionalis (e), noordelijk.
Fertilis (e), vruchtbaar.	Simplex (simplic-is), eenvoudig.
Frequens (frequent-is), menigvuldig.	Suāvis (e), zoet, liefelijk.
	Utilis (e), nuttig.
	Viridis (e), groen.

§ 21. *Vierde declinatie.*

Tot de vierde declinatie behooren de substantiva, welke in den gen. sing. op ūs uitgaan. De nom. sing. eindigt op ūs of op u. De woorden op *us* zijn gewoonlijk masculina, die op *u* zijn neutra zonder eenige uitzondering.

Uitzondering.

Vrouwelijk zijn :

Domus, manus, porticus,
Acus, tribus en idus.

Domūs (dom-ūs), huis; manūs (man-ūs), hand; porticūs (portic-ūs), zuilengang; acūs (acūs), naald; tribūs (trib-ūs), stam; idus (Gen. idu-um), de 13te of 15de dag van de romeinsche maand, alleen in den plur. in gebruik (plurale tantum.)

Voorbeelden.

Sing.		Plur.
Nom. fructūs, de vrucht.		Nom. fruct-ūs, de vruchten.
Gen. fruct-ūs, van de —		Gen. fruct-ūum, van de —
Dat. fruct-ui, aan de —		Dat. fruct-ibus, aan de —
Acc. fruct-um, de —		Acc. fruct-ūs, de —
Voc. fructūs, o —!		Voc. fruct-ūs, o —!
Abl. fruct-ū, van, met of door de vrucht.		Abl. fruct-ibus, van, met of door de vruchten.

Sing.		Plur.
Nom. cornū, de hoorn.		Nom. corn-ūa, de horens.
Gen. cornūs, van den —		Gen. corn-ūum, van de —
Dat. cornū, aan den —		Dat. corn-ibus, aan de —
Acc. cornū, den —		Acc. corn-ūa, de —
Voc. cornū, o —!		Voc. corn-ūa, o —!
Abl. cornu, van, met of door den hoorn.		Abl. corn-ibus, van, met of door de horens.

§ 22. *Onregelmatigheden in de vierde declinatie.*

Sing.		Plur.
Nom. domūs, het huis.		Nom. domūs, de huizen.
Gen. domūs, van het —		Gen. { domuum en { van de huizen.
Dat. domui, aan het — (zelden domo).		Dat. domibus, aan de —
Acc. domum, het — (ook naar huis).		Acc. domūs, de —
Voc. domūs, o —!		Voc. domūs, o —
Abl. domo, van, met of door het huis.		Abl. domibus, van, met of door de huizen.

Dit woord wordt dus deels naar de tweede, deels naar de vierde declinatie verbogen.

Domi wordt als Adverbium gebruikt en beteekent te huis.

Verder merke men op, dat de dat. en abl. plur. op ūbus uitgaan in plaats van op ibus bij de volgende woorden.

Acus, lacus, tribus, artus.

Arcus, quercus, specus, partus.

Veru, pecu.

Acūs (ac-ūs), naald; lacūs (lac-ūs), meer; tribūs (trib-ūs), stam;

artūs (art-ūs), gewricht; arcus (arc-ūs), boog; quercus (quere-ūs), eikeboom; specus (spec-ūs), hol; partūs (part-ūs), het baren; pecu (pecūs), vee; veru (ver-ūs), braadspit. Portus, haven, heeft *bus* en *ubus*.

§ 23. *Voorbeelden tot oefening, enz.*

Arcus coelestis, regenboog.	Idus martiae, de 15 ^{de} dag der maand Maart.
Gustus, smaak.	Magistratus, overheidspersoon.
Impetus, aanval.	Sensus, zintuig.
Auditus, gehoor.	Tactus, gevoel (zintuig).
Equitatus, ruiterij.	Tontiru, donder.
Motus, beweging.	Usus, gebruik.
Motus terrae, aardbeving.	Vestitus, kleeding.
Olfactus, reuk.	Visus, gezicht.
Reditus, terugkomst.	
Senatus, senaat.	

§ 24. *Vijfde declinatie.*

Tot de vijfde declinatie worden gebracht de substantiva, welke in den gen. sing. den uitgang *ei* hebben (*ei*, zoo er een consonant, *ei*, zoo er een vocaal voorgaat). De nominativus eindigt op *es*. Behalve dies en merities zijn alle woorden dezer declinatie vrouwelijk, doch dies, wanneer het een termijn beteekent, is ook in den singul. vrouwelijk. Weinige woorden dezer declinatie komen in het meervoud voor.

Voorbeeld.

Sing.	Plur.
Nom. diēs, de dag.	Nom. di-es, de dagen.
Gen. diē-i, van den dag.	Gen. di-erum, van de —
Dat. diē-i, aan —	Dat. di-ēbus, aan de —
Acc. di-em, den —	Acc. di-es, de —
Voc. di-es, o —!	Voc. di-es, o —!
Abl. di-ē, van, met of door den dag.	Abl. di-ēbus, van, met of door de dagen.

§ 25. *Men prente de volgende woorden in het geheugen, en oefene zich in hunne verbuiging.*

Acies, scherpste, slagorde.	Effigies, afbeelding.
Dies festus, feestdag.	Fides, trouw.

Pernicies, verderf.	Res gestae, daden, voornamelijk
Planities, vlakke.	krijgsdaden.
Res, zaak, ding.	Respublica, het gemeenebest,
Res familiaris, huiswezen, ver-	staatswezen.
mogen.	Spes, hoop, verwachting.

§ 26. *Vergelijking (comparatio) der adjectiva.*

1. Men vormt den comparativus gradus (den vergelijkenden trap), door den uitgang van den genitivus, dien de positivus heeft, zoo hij op *i* eindigt, in *ior* te veranderen; doch zoo deze genitivus op *is* uitgaat, dan zet men in plaats van *is*, *ior*. Het neutrum van den uitgang *ior* is *ius*; dit heeft, evenals het masculinum en femin., in den gen. *ioris*.

2. De superlativus gradus (overtreffende trap) wordt gevormd door achter den stam den uitgang *issimus* te plaatsen. Zoo verkrijgt men van *altus* (stam *alt*) den superl. *altissimus*; van *felix* (stam *felic*), gen. *felicis*, den superlativus, *felicissimus*. Men kan den comparativus ook van den stam vormen en den superlativus nog anders dan is opgegeven; de leerling zoeke zelf hoe.

3. Van de adjectiva op *er* vormt men den superlativus, door achter *er* van den positivus den uitgang *rimus* te voegen: b.v. *pauper*, *pauperrimus*.

4. De volgende zes adjectiva, op *ilis*, vormen den superlativus, door het veranderen van den uitgang *is* in *limus*. Zij zijn:

facilis, *difficilis*,
similis, *dissimilis*,
gracilis, *humilis*.

Facilis, gemakkelijk, *difficilis*, moeilijk, *similis*, gelijk, *dissimilis*, ongelijk, *gracilis*, tenger, *humilis*, laag. Zoo heeft *facil-is*, *facil-limus* enz.

5. Van de adjectiva op *dicus*, *ficus*, *völus*, verandert men, om den comparativus en superlativus te vormen, den uitgang *us* in *entior* en *entissimus*; dus *maledic-us*, kwaadsprekend, *maledic-entior*, *maledic-entissimus*. Evenzoo handele men met *benefic-us*, weldadig; *maletic-us*, kwaadhandelend; *munic-us*, vrijgevig; *magnificus*, prachtig, roemrijk; *benevölus*, welwillend.

6. De comparativus en superlativus van de adjectiva, welke een klinker voor den uitgang *us* hebben, worden omschreven, en wel de comparativus door *magis* (meer), en de superlativus door *maxime* (ten zeerste) of *valde* (zeer), ook wel *summe* (hoogst) vóór het adject. in den positivus te plaatsen: b.v. *dubi-us*, twijfel-

achtig, magis dubius, twijfelachtig, maxime, valde of summe dubius, twijfelachtigst, zeer twijfelachtig of hoogst twijfelachtig.

Hierbij merke men op, dat de superlativus in het latijn een zeer hoogen of den hoogsten graad kan beteekenen (superlat. relativus en superlativus absolutus). Doctissimus beteekent dan zoowel *zeer geleerd*, als de *geleerdste*. Het spreekt vanzelf dat, wanneer de boven aangegevene omschrijving plaats heeft, de verbuiging van het adjectivum in alle graden dezelfde blijft.

7. De adjectiva op *quus* laten meestal de gewone vorming der comparativi en superlativi toe, dus: antiquus (oud), antiquior (ius), antiqu-issimus.

§ 27. Onregelmatige comparatie. Abundantia en defectiva.

1. Geheel onregelmatig worden de comparativi en superlativi gevormd bij de volgende adjectiva:

bonus (goed),	melior,	optimus.
malus (slecht),	pejor,	pressimus.
parvus (klein),	minor,	minimus.
magnus (groot),	major,	maximus.
multus (veel),	plus (meer),	plurimus.

In den sing. is plus alleen onzijdig, in den plur. heeft het plurus, plures, plura.

2. Een dubbelen superlativus hebben (abundantia):

extērus (van buiten),	exterior,	extrēmus (zelden extimus),
infērus (van onderen),	inferior,	infimus of imus (onderst, geringst).
postērus (van achteren),	posterior,	postrēmus (laatst), postūmus (na den dood des vaders geboren).
supērus (van boven),	superior,	suprēmus of summus (hoogst, laatst).

Deze vier woorden komen zeer zelden in den posit. voor.

5. Eenige adjectiva missen een' of meer trappen van vergelijking (defectiva); zoo ontbreekt de positivus bij:

citerior, citimus,	afgeleid van	citra (aan deze zijde).
interior, intimus,		intra (binnen).
prior, primus,		het verouderde pris.
propior, proximus,		prope (nabij).
potior, potissimus (verkiezlijker),		het verouderde potis, pote.
ulterior, ultimus, (meer aan gene zijde, de laatste.)		ultra (aan gene zijde).

deterior, (minder goed), ocior sneller.	deterrimus, (slecht). ocissimus.	Deze twee woorden zijn niet van latijnschen oorsprong.

Vele adjectiva laten uit hoofde hunner beteekenis geen trappen van vergelijking toe, b.v. lignëus, van hout, houten; anderen hebben deze niet wegens hunnen vorm; zoo zij namelijk uitgaan op icus, imus, imus, orus en bundus, b.v. modicus, matig; legitimus, wettig; crastinus, van morgen, tegen morgen; matutinus, vroeg; canorus, welluidend, melodisch; errabundus, dolend, dwalend. Buitendien vindt men van vele adjectiva geene gradus comparationis (trappen van vergelijking), b.v. van memor, gedachtig, mediocris, middelmatig; mirus, wonderbaar enz.

§ 28. Declinatie der comparativi en superlativi.

De superlativa worden verbogen als de adjectiva van 3 uitgangen op *us*, *a*, *um*. De comparativi richten zich in de verbuiging naar die der adjectiva van twee uitgangen (§§ 18 en 19); in den nom. acc. en voc. plur. hebben zij in het onzijdig niet *ia*, maar alleen *a*; in den gen. plur. gebruikt men voor *ium* alleen *um*.

Voorbeeld.

Singul.		Plur.	
M. et F.	N.	M. et F.	N.
Nom. altior,	altius.	Nom. altiör-es,	altiör-a.
Gen. altiör-is,	in alle gesl.	Gen. altiör-um,	in alle gesl.
Dat. altiori,	— — —.	Dat. altiör-ibus,	— — —.
Acc. altior em,	altius.	Acc. altiör-es,	altiör-a.
Voc. altior,	altius.	Voc. altiör es,	altiör-a.
Abl. altiore en altiori, in alle gesl.		Abl. altiör-ibus, in alle gesl.	

Plus heeft in den gen. pluralis, plurium. Verg. § 27, 1.

§ 29. Vorming der adverbia.

De adverbia, welke stamwoorden zijn, dat is: welke van geen ander woord afgeleid zijn (als *cras*, morgen; *saepë*, dikwijls; *nunc*, nu), alsmede diegenen, welke van verba en substantiva afkomen (b.v. *stätim*, op staanden voet, van *stare*, staan; *virítum*, man voor man van *vir*), komen hier niet in aanmerking. Wij hebben hier slechts de van adjectiva en participia afgeleide adverbia op het oog.

1. De adjectiva der eerste en tweede declinatie op *us*, *i*, *um* en *er*, *a*, *um*, vormen hun adverbium door achter den stam *e* te voegen; b.v. *altus* (stam *alt*), adverbium *altē*; *miser* (stam *miser*), adv. *misēr-ē*; *pulcher* (stam *pulchr*), adv. *pulchrē*.

2. Aan den stam der adjectiva van de derde declinatie hecht men gewoonlijk den uitgang *iter*, om hunne adverbia te vormen; zoo krijgt men van het adj. *celer* (stam *celer*) het adv. *celerīter*; van *utilis* (stam *util*), *utiliter*; van *simplex* (stam *simplic*), *simplicīter*; doch bij de adjectiva en participia op *ns* voegt men niet *iter*, maar alleen *ter* achter den stam. Men kan de adverbia echter ook van den gen. sing. der adjectiva vormen. Deze manier zoeke de leerling zelf.

3. Als afwijkende vormen komen voor: *benē* van *bonus*, *malē* van *malus*; *facilē* van *facilis*; *difficulter* (samengetrokken uit *difficiliter*), van *difficilis*; *cito*, *crebro*, *falso*, *tuto*, zijn adverbia van *citus* (gezwind), *creber* (menigvuldig), *falsus*, (valsch), *tutus* (veilig).

§ 30. Comparatie der adverbia.

De comparativus van het adverbium heeft denzelfden vorm als het neutrum van den comparativus des adjectivums, waarvan het is afgeleid.

De superlavitus wordt gemaakt door den uitgang *us* van het adjectivum in *ē* te veranderen, dus:

P.	C.	S.
alt-ē	alt-ius	altissime, van het adjectivum <i>altus</i> .
pulchr-e,	pulchr-ius,	— pulcher.
elegant-er,	elegant-ius,	— elēgans.
ben-ē,	mel-ius,	— bonus.
—	oc-ius,	ocissim-ē, zonder positivus van het adjectivum.
—	diter-ius,	deterim e, —

Nog merke men de volgende uitzonderingen op:

P.	C.	S.
parum (weinig)	minus (minder),	minimum (het minst, zeer weinig), minime (geenszins).
magnopērē (zeer),	magis (meer),	maxime (het meest).
multum (veel, zeer),	plus (meer),	plurimum (het meest).
ontbr.	potius (liever),	potissimum (het liefst).
ontbr.	prius (eerder),	primum (het eerst).
nuper (onlangs, kort),	de comp. ontbreekt.	nuperrime (eerst zeer onlangs).

satis (genoeg),	satius (genoegzamer, zonder superlativus. beter),	
diu (lang),	diutius (langer),	diutissime (het langst).
saepe (dikwijls),	saepius (meermalen),	saepissime (zeer dikwijls).

Zoo de adjectiva hunne comparatie met behulp van magis, maxime, summe en valde vormen, dan heeft dit ook bij de afgeleide adverbia plaats, b.v. : pie, magis pie. maxime, summe, valde pie. Laat een adjectivum uit zijn aard geene vergelijking toe, dan vindt men evenmin gradus comparationis bij het daarvan afgeleide adverbium.

§ 31. *Numeralia, getalwoorden.*

<i>Grondgetallen (cardinalia).</i>	<i>Ranggetallen (ordinalia).</i>
1 unus, a, um, I.	de eerste, primus, a, um.
2 duo, duae, duo, II.	» tweede secundus of alter (van twee).
3 tres, tria, III.	» derde, tertius, a, um.
4 quattuor, IV.	» vierde, quartus, a, um.
5 quinque, V.	» vijfde, quintus.
6 sex, VI.	» zesde, sextus.
7 septem, VII.	» zevende, septimus.
8 octo, VIII.	» achtste, octavus.
9 novem, IX.	» negende, nonus.
10 decem, X.	» tiende, decimus.
11 undċim, XI.	» elfde, undecimus,
12 duodecim, XII.	» twaalfde, duodecim.
13 tredecim, XIII.	» dertiende, tertius, (a, um) decimus, (a, um).
14 quatuordecim, XIV.	» veertiende, quartus decimus.
15 quindecim, XV.	» vijftiende, quintus decimus.
16 sedecim of decem et sex, XVI	» zestiende, sextus decimus.
17 septendecim of decem et septem. XVII.	» zeventiende, septimus decimus.
18 duodeviginti of decem et octo XVIII.	» achttiende, octavus decimus of duodevicesimus.
19 undeviginti of decem et novem, XIX.	» negentiende, nonus decimus of undevicesimus.
20 viginti, XX.	» twintigste, vicesimus.
21 unus et viginti of viginti unus, a, um, XXI.	» een en twintigste, unus et vicesimus (beter dan vicesimus primus).

22 duo (ae, o) et viginti of de twee en twintigste, alter et vigintiduo (ae, o), XXII.	vicesimus, beter dan vices secundus.
23 tres, (tres, tria) et viginti » of viginti tres, XXIII.	drie en twintigste, tertius et vicesimus of vicesimus tertius.
28 duo detriginta of viginti » octo, XXVIII.	acht en twintigste, duodetricesimus.
29 undetriginta of novem » et viginti, XXIX.	negen en twintigste, undetricesimus.
30 triginta, XXX.	» dertigste, tricesimus.
40 quadraginta, XL.	» veertigste, quadragesimus.
50 quinquaginta, L.	» vijftigste, quinquagesimus.
60 sexaginta, LX.	» zestigste, sexagesimus.
70 septuaginta, LXX.	» zeventigste, septuagesimus.
80 octoginta, LXXX.	» tachtigste, octogesimus.
90 nonaginta, XC.	» negentigste, nonagesimus.
100 centum, C.	» honderste, centesimus.
200 ducenti, ae, a, CC.	» tweehonderdste, ducentesimus.
300 trecenti, ae, a, CCC.	» driehonderdste, trecentesimus.
400 quadringenti ae, a, CCCC.	» vierhonderdste, quadringentesimus.
500 quingenti, ae, a, D. I.	» vijf honderdste quingentesimus
600 sexcenti, ae, a, D.	» zeshonderdste, sexcentesimus.
700 septingenti, ae, a, D.	» zevenhonderdste, septingentesimus.
800 octingenti, ae, a, D.	» achthonderdste, octingentesimus.
900 nongenti, ae, a, D.	» negenhonderdste, nongentesimus.
1000 mille, M, CI.	» duizendste, millesimus.
2000 duo milia, MM.	» tweeduizendste, bis millesimus.
5000 quinque milia, I.	» vijfduizendste quinquies millesimus.
10000 decem milia, CCI.	» tienduizendste, decies millesimus.
100000 centum milia CCI.	» honderdduizendste, centies millesimus.
500000 quingenta milia I.	» vijfhonderdduizendste, quingenties millesimus.
1000000 decies centum (centena) milia, CCCI.	» millioenste, millies millesimus.

Verbuigbaar zijn alle ranggetallen ; van de grondgetallen worden

verbogen unus, a, um, duo, duae, duo, tres, tres, tria en de honderdtallen ducenti, ae, a, trecenti ae, a enz.; mille wordt in het enkelvoud niet verbogen; de plur. gaat naar het meervoud van mare. Unus, a, um gaat naar de eerste verbuiging; over den genit. en dat. sing. zie § 8; tres, tres, tria heeft in den gen. trium, dat. tribus enz. Duo en ambo worden op de volgende wijze gedeclineerd.

M.   F.   N.

Nom. duo, duae, duo.

Gen. duōrum, duārum, duorum.

Dat. duōbus, duābus, duobus.

Acc. duos (duo), duas, duo.

Abl. duōbus, duābus, duōbus.

Aanmerkingen. 1000 soldaten wordt vertaald door mille milites; doch 2000 (3000) soldaten, duo (tria) milia militum enz. 31 soldaten is unus et triginta milites of triginta milites et unus, en dan verbuigt men alleen milites en unus. De jaargetallen en de uren van den dag worden door ranggetallen uitgedrukt, b.v. in het jaar 1865, anno millesimo octingentesimo sexagesimo quinto. Hoe laat is het? quota est hora? drie uur, hora tertia.

Distributiva (verdeelingsgetallen.)

Telkens 1 singuli (ae, a).	Telkens 19 noveni deni of unde-
» 2 bini.	viceni.
» 3 terni (trini).	» 20 viceni.
» 4 quaterni.	» 30 triceni.
» 5 quini.	» 40 quadrageni.
» 6 seni.	» 50 quinquageni.
» 7 septēni.	» 60 sexageni.
» 8 octōni.	» 70 septuageni.
» 9 novēni.	» 80 octogeni.
» 10 deni.	» 90 nonageni.
» 11 undeni.	» 100 centeni.
» 12 duodeni.	» 200 duceni.
» 13 terni deni.	» 300 treceni.
» 14 quaterni deni.	» 400 quadringeni.
» 15 quini deni.	» 500 quingeni.
» 16 seni deni.	» 600 sexceni.
» 17 septeni deni.	» 700 septingeni.
» 18 octoni deni of duode-	» 800 octingeni.
vicēni.	» 900 nongeni.

Telkens	1000 singula milia.	Telkens	100000 centena milia.
»	2000 bina milia.	»	500000 quingena milia.
»	3000 terna milia.	»	1000000 decies centena milia.
»	10000 dena milia.		

Adverbia numeralia (telwoorden).

1 maal semel.	30 maal tricies.
2 » bis.	40 » quadrāgis.
3 » ter.	50 » quinquāgis.
4 » quater.	60 » sexāgis.
5 » quinquies.	70 » septuāgis.
6 » sexies.	80 » octogies.
7 » septies.	90 » nonagies.
8 » octies.	100 » centies.
9 » novies.	200 » ducenties.
10 » decies.	300 » trecenties.
11 » undecies.	400 » quadringenties.
12 » duodecies.	500 » quingenties.
13 » tredecies of terdecies.	600 » sexcenties.
14 » quaterdecies of	700 » septingenties.
quatuordecies.	800 » octingenties.
15 » quinquedecies of	900 » nongenties.
quindecies.	1000 » millies.
16 » sexiesdecies of sedecies.	2000 » bis millies.
17 » septiesdecies.	3000 » ter millies.
18 » duodevicies of octiesdecies.	10000 » decies millies.
19 » undevicies of noviesdecies.	100000 » centies millies.
20 » vicies.	1000000 » millies millies.

Tot vorming der niet aangeduide tusschengetallen lette men op de volgende voorbeelden : telkens 35 wordt uitgedrukt door triceni quini of quini triceni, ook wel quini et triceni of triceni et quini; 35 maal is: quinquies et tricies, tricies et quinquies of tricies quinquies.

Voor de grond- en ranggetallen gelden de volgende regels:

1. Getallen, die met 8 en 9 zijn samengesteld, worden bij wijze van aftrekken gevormd b.v.
38, duodequadrāginta; 38ste, duodequadragesīmus en zoo verder in de volgende tientallen.
39, undequadrāginta; 39ste, undequadragesīmus enz.
2. In samenstellingen van 13 tot 17 staat gewoonlijk het kleinste getal vóór het grootste *zonder et*, bijv. quintus decimus.
3. In de getallen van 20 tot 100 staat het kleinste getal *met et* voorop, of het grootste gaat *zonder et* vooraan, b.v. 23

tres et viginti of viginti tres; tertius et vicesimus of vicesimus tertius.

4. Zijn de eenheden met honderd- of duizendtallen samengesteld, dan kunnen die eenheden *met* of *zonder et* achteraanstaan, b.v. 104 kan zijn: centum et quattuor of centum quattuor; centesimus et quartus of centesimus quartus, de honderd en vierde.
5. Komt er in het laatste geval nog een tiental in de samenstelling, dan valt *et* bij de eenheden weg, doch het kan vóór de tientallen geplaatst of weggelaten worden; b.v. 648, sexcenti et quadraginta octo, of met weglating van *et*: sexcentesimus et quadragesimus octāvus, of zonder *et*.

Bij het vermenigvuldigen wordt de vermenigvuldiger door de adverbialia numeralia, het vermenigvuldigtal door de distributiva, en het product door de cardinalia aangeduid, b.v.

$2 \times 2 = 4$, bis bina sunt quatuor; $4 \times 5 = 20$, quater quina sunt viginti.

Van de numeralia multiplicativa, welke op plex (plic-is) eindigen, vindt men alleen de volgende:

Simplex eenvoudig, duplex tweevoudig, dubbel, triplex dreevoudig, quadruplex viervoudig, quintuplex vijfvoudig, septemplex zevenvoudig, decemplex tienvoudig, centuplex honderdvoudig.

§ 32. *Pronomina personalia en possessiva* (persoonlijke en bezittelijke voornaamwoorden).

1ste persoon.

Sing.	Plur.
Nom. ego, ik.	Nom. nos, wij.
Gen. mei, mijner, van mij.	Gen. nostri, onzer of van ons, nostrum, van of onder ons.
Dat. mihi, aan mij.	Dat. nobis, aan ons.
Acc. me, mij.	Acc. nos, ons.
Voc. ontbreekt.	Voc. ontbreekt.
Abl. me, van, met of door mij.	Abl. nobis, van, met of door ons.

2de persoon.

Sing.	Plur.
Nom. tu, gij.	Nom. vos, gij.
Gen. tui, uwer, van u.	Gen. vestri, uwer of van u. vestrum, van of onder u.

Sing.

Dat. tibi, aan u.

Acc. te, u.

Voc. tu! gij!

Abl. te, van, met of door u.

Plur.

Dat. vobis, aan u.

Acc. vos, u.

Voc. vos! u!

Abl. vobis, van, met of door u.

Het wederkeerig voornaamwoord *sui*; wordt in den nom. en voc. niet gebruikt, de plur. is gelijk aan den singul. Men verbuigt het aldus :

Sing. en plur. Nom. ontbreekt.

Gen. sui, zijner, van zich Pl. hunner, van hen enz.

Dat. sibi, aan zich.

Acc. se, zich.

Abl. se, van, met of door zich.

Over de bezittelijke voornaamwoorden *meus*, *tuus*, *noster*, *vester*, *suus*, zie § 11. *Cum*, *met*, eene praepositio (voorzetsel) welke den abl. regeert, wordt in plaats van vóór, achter me, te en se geplaatst, b.v. *mecum* met mij, *tecum* met u, *secum* met zich, *nobiscum* met ons, *vobiscum* met u.

§ 33. *Pronomina demonstrativa et relativa* (aanwijzende en betrekkelijke voornaamwoorden.)

Sing.

M. F. N.

Nom. hic, haec, hoc, deze, dit.

Gen. hujus, in alle genera.

Dat. huic — — —

Acc. hunc, hanc, hoc.

Voc. ontbreekt.

Abl. hoc, hac, hoc.

Plur.

M. F. N.

Nom. hi, hae, haec.

Gen. horum, harum, horum.

Dat. his, voor alle geslachten.

Acc. hos, has, haec.

Voc. ontbreekt.

Abl. his, voor alle geslachten.

Sing.

M. F. N.

Nom. ille, illā, illud, die, dat,
gene, gindsche.

Gen. illius, in alle genera.

Dat. illi, — — —

Acc. illum, illam, illud.

Voc. ontbreekt.

Abl. illo, illā, illo.

Plur.

M. F. N.

Nom. illi, illae, illa.

Gen. illorum, illarum, illorum.

Dat. illis, voor alle genera.

Acc. illos, illas, illa.

Voc. ontbreekt.

Abl. illis, voor alle genera.

Als ille worden gedeclineerd: istē, istā, istud, die daar (bij u), ipsē, ipsā, ipsum, zelf; dit laatste verschilt in zijne verbuiging daarin alleen van ille, dat de nom. en acc. sing. van het neutrum ipsum en niet ipsud is. Iste wordt ook in een verachterlijken zin gebezigd.

Tot de pronomina demonstrativa behooren ook, is, eā, id en idem: eādem, idem, de verbuiging geschiedt aldus:

Sing.	Plur.
M. F. N.	M. F. N.
Nom. is, eā, id, hij, zij, het, die, dat.	Nom. ii, eae, eā.
Gen. ejus, in alle gesl.	Gen. eōrum, eārum, eōrum.
Dat. ei, — — —	Dat. iis, (ēis), in alle gesl.
Acc. eum, eam, id.	Acc. eos, eas, ea.
Voc. ontbreekt.	Voc. ontbreekt.
Abl. eo, eā, eo.	Abl. iis, (eis), in alle gesl.

De genitivi van dit pronomen kunnen voorkomen als possessiva, zoo namelijk de nederlandsche bezittelijke voornaamwoorden *zijn*, *haar*, niet terugslaan op het onderwerp des volzins; slaan ze terug op het onderwerp, dan worden ze door *suus* uitgedrukt. Uit de volgende voorbeelden zal het gezegde duidelijker worden:

pater laudat filium *suum*, de vader prijst zijn (eigen) zoon.
 — — — *ejus*, — — — zijn zoon (eens anders zoon).
 mater laudat filium *suum*, de moeder — haar (eigen) zoon.
 — — — *ejus*, — — — haar zoon (eener andere vrouw).

parentes amant suos liberos, de ouders beminnen hunne kinderen.
 amo liberos eorum, ik bemin hunne kinderen.
 matres amant liberos suos, de moeders beminnen hare kinderen.
 amo liberos earum, ik bemin hare kinderen (de kinderen dier moeders).

Sing.	Plur.
M. F. N.	M. F. N.
Nom. idem, eādem, idem, dezelfde, hetzelfde.	Nom. iidem, eadem, eadem.
Gen. ejusdem, in alle genera.	Gen. eorundem, earundem, eorundem.
Dat. eidem, — — —	Dat. iisdem, (eisdem), in alle genera.
Acc. eundem, eandem, idem.	Acc. eosdem, easdem, eādem.

Voc. ontbreekt.
Abl. eodem, eadem, eodem.

Voc. ontbreekt.
Abl. iisdem (eisdem), in alle genera.

2. *Betrekkelijke voornaamwoorden* (pronomina relativa).

Sing.				Plur.			
	M.	F.	N.		M.	F.	N.
Nom.	qui, quae, quod, wie, welke, wat, die, dat.			Nom.	qui, quae, quae.		
Gen.	cujus, in alle genera.			Gen.	quorum, quarum, quorum.		
Dat.	cui — — —			Dat.	quibus (queis).		
Acc.	quem, quam, quod.			Acc.	quos, quas, quae.		
Voc.	ontbreekt			Voc.	ontbreekt.		
Abl.	quo, quā, quo. quocum, quacum, quocum, met wien, met wie.			Abl.	quibus (queis). quibuscum, met welke, met wie.		

Zoo worden ook verbogen quicumque, quilibet; de aanvoegsels *cunque* en *libet* blijven natuurlijk overanderd, zooals *dem* in *idem*. Van quisquis, quidquid, wie ook, wat ook, al wie, al wat, komen in den sing. alleen de volgende vormen voor:

M.	N.	
Nom. quisquis, quidquid.		
Acc. quemquem, quidquid.		
M.	F.	N.
Abl. quoquo, quāquā, quoquo.		

Als relativum kan ook gebruikt worden *uter* (trā, trum), wie van beide (§ 10), als ook *quantus*, a, um, hoe groot, *qualis*, is, e, hoedanig en *quot* hoevele, welk laatste onverbuigbaar is en alleen bij woorden in den plur. gevoegd wordt; benevens de samenstellingen met *cunque*, b. v. *quantuscunque*, hoe groot ook, gen. m. *quanticunque*, fem. *quantaecunque*, neutr. *quanticunque*.

§ 34. *Pronomina interrogativa en indefinita* (vragende en onbepaalde voornaamwoorden).

Beide soorten worden deels als adjectiva (in verbinding met een substantivum) deels als substantiva zonder eenige bijvoeging gebezigd.

1. *Interrogativa* (vragende voornaamwoorden).

quis (M. en F.) wie, quid (N.) wat? komt alleen als substantivum voor, qui, quae, quod, welk, welke? alleen als adjectivum.

Beiden worden als het relativum qui, quae, quod verbogen. Ter versterking wordt er dikwijls het achtervoegsel *nam* aan gehecht, b. v. quisnam, quidnam, wie dan, wie toch, wat dan, wat toch? gen. cujusnam? Over de vraagwoorden uter? quantus? qualis? quot? zie men de vorige paragraaf.

2. *Indefinita* (onbepaalde voornaamwoorden).

M. F. N.

Aliquis, aliqua, aliquid, (zelfstandig) aliquod (bijvoegelijk), iemand, iets, verbuigt men als qui, quae, quod; het neutrum plurale echter is aliquā. Na eenige conjunctiones (voegwoorden) si, ne, nisi, num en na relativa valt *ali* gewoonlijk weg, b. v. si quis (zoo iemand), in plaats van si aliquis.

M. en F. N.

Quisquam, quidquam, ergens iemand, ergens iets, heeft geen plur. en geen femininum.

M. F. N.

quispiam, quaequam, quidpiam, (adj. quodpiam), de een of ander, eenig.

M. F. N.

quidam, quaedam, quiddam, (adj. quoddam) een zeker, zeker, wordt ook als qui, quae, quod gedeclineerd; evenals bij idem; echter gaat de *m* voor *d* in *n* over, b. v. quendam voor quemdam, quorundam voor quorumdam.

M. F. N.

quivis, quaevis, quidvis (adj. quodvis),
 M. F. N. { elk, ieder, wie hij ook zij.
 quilibet, quaelibet, quodlibet, { wat het — —

M. F. N.

quisque, quaeque, quidque (adj. quodque), ieder.

Bij de 6 laatstgenoemde pronomina worden in de verbuiging de aanvoegsels niet veranderd; bij de verbuiging van unus-quisque, een ieder, wordt unus en quis veranderd en que blijft

onverbogen, aldus : unusquisque, unaquaeque, unumquidque (adj. unumquodque), gen. uniuscujusque, in alle genera, dat. unicuique, in alle genera, acc. unumquemque, enz.

WERKWOORDEN (VERBA).

§ 35. Over het hulpwerkwoord *esse* en zijne composita.

Esse, *zijn*, wordt gebezigt om vele tijden der verba te helpen vormen. Daarom laten wij de vervoeging van dit hulpwerkwoord voorafgaan.

Indicativus (aantoonende wijze). *Conjunctivus* (aanvoegende wijze).

Praesens (tegenwoordige tijd).

sum, ik ben.	sim, dat ik zij, moge zijn, laat mij zijn.
es, gij zijt.	sis, » gij zijt.
est, hij is.	sit, » hij zij.
sumus, wij zijn.	simus, » wij zijn.
estis, gij zijt.	sitis, » gij zijt.
sunt, zij zijn.	sint, » zij zijn.

Imperfectum (onvolmaakt verleden tijd).

eram, ik was.	essem, dat ik ware, ik zou zijn.
eras, gij waart.	esses, » gij waret.
erat, hij was.	esset, » hij ware.
erāmus, wij waren.	essēmus, » wij waren.
erātis, gij waart.	essētis, » gij waret.
erant, zij waren.	essent, » zij waren.

Perfectum (volmaakt verleden tijd).

fui, ik ben	} geweestl.	fuērīm, dat ik geweest zij, laat mij geweest	(zijn.
fuisti, gij zijt		fuēris, » gij » zijt.	
fuīt, hij is		fuērit, » hij » zij.	
fuīmus, wij zijn		fuerīmus, » wij » zijn.	
fuistis, gij zijt		fuerītus, » gij » zijt.	
fuērunt, zij zijn		fuērīnt, » zij » zijn.	

Plusquam Perfectum (meer dan volmaakt verleden tijd).

fuëram, ik was	} geweest.	fuissem, dat ik geweest ware, ik zou geweest	
fuëras, gij waart		fuissets, » gij » waret.	(zijn.
fuërant, hij was		fuisset, » hij » ware.	
fuëramus, wij waren		fuissemus, » wij » waren.	
fuërātis, gij waart		fuissetis, » gij » waret.	
fuërant, zij waren		fuisSENT, » zij » waren.	

Futurum primum (eerste toekomende tijd).

Indicativus.

Conjunctivus.

ëro, ik zal	} zijn.	futurus (a, um) sim, dat ik zal zijn.	
eris, gij zult		» sis, » gij zult »	
erit, hij zal		» sit, » hij zal »	
erimus, wij zullen		futuri, (ae, a) simus, » wij zullen »	
eritis, gij zult		» sitis, » gij zult »	
erunt, zij zullen		» sint, » zij zullen »	

Futurum exactum (tweede toekomende of voltooide toekomende tijd)

fuëro, ik zal	} geweest zijn.	Conjunctivus ontbreekt.	
fuëris, gij zult			
fuërit, hij zal			
fuërimus, wij zullen			
fuëritis, gij zult			
fuërint, zij zullen			

Imperativus (gebiedende wijze).

es, wees.	esto, gij moet zijn.
este, zijt.	esto, hij moet zijn, laat hem zijn.
	estōte, gij moet zijn.
	sunto, zij moeten zijn, laat hen zijn.

Infinitivus (onbepaalde wijs).

Praesens, esse, zijn, te zijn.

Perfectum, fuisse, geweest zijn of geweest te zijn.

Futurum, futurum, (am, um) esse, zullen zijn, te zullen zijn.

De grondtijden dan, d. i. de tijden, waarvan de andere moeten afgeleid worden, zijn: het praes. indicativi activi, het perf. ind. activi, het supinum en het praes. inf. activi; van amo b.v. amo, amāvi, amātum, amāre.

De afleiding van die grondvormen geschiedt aldus:

1. Van het praes. infinitivi activi worden afgeleid:
  - a) het praesens infinitivi passivi.
  - b) het imperfectum conjunctivi activi en passivi.
  - c) de imperativus activi en passivi.
2. Van het praesens indicativi activi:
  - a) het praesens indicativi passivi.
  - b) het praesens conjunctivi activi en passivi.
  - c) het imperfectum indicativi activi en passivi.
  - d) het futurum indicativi activi en passivi.
  - e) het participium praesens activi en het participium futurum passivi; dit participium wordt ook wel gerundivum genoemd.
3. Van het perfectum indicativi activi komen:
  - a) het perfectum conjunctivi activi.
  - b) het plusquamperfectum indicativi en conjunctivi activi.
  - c) het futurum II (secundum of exactum) indicativi activi.
4. Van het eerste supinum op *um* stammen af:
  - a) het tweede supinum op *u*.
  - b) het participium futurum activi.
  - c) het participium perfecti passivi.

Zoo de leerling de vier vervoegingen nauwkeurig nagaat, zal hij, door eene oplettende vergelijking zelf aan de hand kunnen geven, hoe de overige vormen van de stamvormen afgeleid zijn; alsmede hoe de samenstellingen met *sum* door verbindingen van de participia met dit verbum auxiliare zijn ontstaan.

§ 37. *Eerste conjugatie.*

1. *Activum* (bedrijvend).

A. Indicativus.

Praes.
 laudo, ik prijs.
 laud-as, gij prijst.
 laud-at, hij prijst.
 laud-amus, wij prijzen,
 laud-ātis, gij prijst.
 laud-ant, zij prijzen.

Perf.
 laudā-vi, ik heb geprezen.
 lauda-visti, gij hebt geprezen.
 lauda-vit, hij heeft geprezen.
 lauda-vimus, wij hebben geprezen.
 laudā-vistis, gij hebt geprezen.
 lauda-verunt, zij hebben geprezen.

Fut. I (primum).

laud-ābo, ik zal prijzen.
 laud-ābis, gij zult prijzen.
 laud-ābit, hij zal prijzen.
 laud-ābimus, wij zullen prijzen.
 laud-ābitus, gij zult prijzen.
 laud-ābunt, zij zullen prijzen.

Imperf.

Plusquam perfectum.

laud-ābam, ik prees.	lauda-v-eram, ik had geprezen.
laud-ābas, gij preest.	lauda-v-eras, gij hadt geprezen.
laud-ābat, hij prees.	lauda-v-erat, hij had geprezen.
laud-ābamus, wij prezen.	lauda-v-erāmus, wij hadden geprezen.
laud-ābatis, gij preest.	lauda-v-erātis, gij hadt geprezen.
laud-ābant, zij prezen.	lauda-v-erant, zij hadden geprezen.

Fut. secundum.

lauda-v-ēro, ik zal geprezen hebben.
 lauda-v-ēris, gij zult geprezen hebben.
 lauda-v-ērit, hij zal geprezen hebben.
 lauda-v-ērimus, wij zullen geprezen hebben.
 lauda-v-ēritis, gij zult geprezen hebben.
 lauda-v-ērint, zij zullen geprezen hebben.

B. Conjunctivus.

Praesens.

Perfectum.

laud-em, dat ik prijze.	laudav-ērim, dat ik geprezen hebbe.
laud-es, » gij prijzet.	laudav-eris, » gij geprezen hebbet.
laud-et, » hij prijze.	laudav-erit, » hij geprezen hebbe.
laud-ēmus, » wij prijzen.	laudav-erīmus, » wij geprezen hebben.
laud-ētis, » gij prijzet.	laudav-eritis, » gij geprezen hebbet.
laud-ent, » zij prijzen.	laudav-erint, » zij geprezen hebben.

Futurum primum.

laudatūrus (a. um) sim,	dat ik zal prijzen.
» sis,	» gij zult prijzen.
» sit,	» hij zal prijzen.
laudatūri (ae, a) simus,	» wij zullen prijzen.
» (ae, a) situs	» gij zult prijzen.
» (ae, a) sint,	» zij zullen prijzen.

Imperfectum.

laud-ārem,	dat ik preze,	ik zou prijzen.
laud-āres,	»	gij prezet.
laud-āret,	»	hij preze.
laud-ārēmus,	»	wij prezen.
laud-ārētis,	»	gij prezet.
laud-ārent,	»	zij prezen.

Plusquam perfectum.

laudav-issem,	dat ik hadde geprezen,	(ik zou geprezen hebben).
laudav-isses,	»	gij haddet »
laudav-isset,	»	hij hadde »
laudav-issēmus,	»	wij hadden »
laudav-issētis,	»	gij haddet »
laudav-issent,	»	zij hadden »

Futurum secundum ontbreekt in den conjunctivus.

C. *Imperativus* (gebiedende wijze).

laud-a, prijs.	laud-ato, gij moet prijzen.
laud-āte, prijst.	laud-ato, hij » »
	laud-atōte, gij (meerv.) moet prijzen.
	laud-anto, zij moeten »

D. *Infinitivus* (onbepaalde wijze).

Praesens.	Perf.	Fut.
laud-āre, prijzen, te prijzen.	laud-avisse, geprezen te hebben.	laud-aturum (am, um) esse, zullen prijzen, te zullen prijzen.

E. *Participium* (deelwoord).

Praes.	Perf.	Fut.
laud-ans, prijzende. ontbreekt.	laud-atūrus (a, um), zullende prijzen of een, die zal prijzen.	

F. *Gerundium* *).

Nom.	laud-āre, het prijzen.
Gen.	laud-andi, van »
Dat.	laud-ando, aan »
Acc. (ad)	laud-andum, tot »
Abl.	laud-ando, met of door het prijzen.

G. *Supinum* †).

1. laud-ātum, om te prijzen.
2. laud-ātu, om geprezen te worden.

2. *Passivum* (lijdende).A. *Indicativus*.

Praesens.		Perfectum.		Futurum.	
laudor, ik word	$\left. \begin{array}{l} \text{geprezen.} \\ \text{(a, um), (ae, a).} \end{array} \right\}$	laud-sum	$\left. \begin{array}{l} \text{geprezen.} \end{array} \right\}$	laud-abor, ik zal	$\left. \begin{array}{l} \text{geprezen worden.} \end{array} \right\}$
laud-āris, gij wordt		laud-es		laud-abēris, gij zult	
laud-ātur, hij wordt		laud-est		laud-abitur, hij zal	
laud-āmur, wij worden		laud-sumus		laud-abimur, wij zullen	
laud-āmini, gij wordt		laud-estis		laud-abimīni, gij zult	
laud-āntur, zij worden		laud-sunt		laud-abuntur, zij zullen	

Imperfectum.

Plusquam perfectum.

laud-ābar, ik werd	$\left. \begin{array}{l} \text{geprezen.} \end{array} \right\}$	laudatus (a, um), eram, ik was	$\left. \begin{array}{l} \text{geprezen.} \end{array} \right\}$
laud-abāris, gij werdt		» » » eras, gij waart	
laud-abātur, hij werd		» » » erat, hij was	
laud-abāmur, wij werden		laudati (ae, a) eramus, wij waren	
laud-abāmini, gij werdt		» » » eratis, gij waart.	
laud-abāntur, zij werden		» » » erant, zij waren	

*) Het gerundium duidt, evenals de inf., de handeling van het verbum in het algemeen aan, en dient om deze in zekere naamvallen op te geven; doch de nominativus ontbreekt en daarvoor gebruikt men de inf. praes. activi.

†) Het supinum duidt, evenals de infinitivus, de handeling van het verbum in het algemeen aan, maar het wordt slechts in enkele gevallen gebruikt; welke die zijn wordt in de syntaxis geleerd.

Futurum secundum.

laudatus (a, um) ero,	ik zal geprezen zijn.
» » » eris,	gij zult » »
» » » erit,	hij zal » »
laudati (ae, a) erimus, wij zullen » »	
» » » eritus, gij zult » »	
» » » erunt, zij zullen » »	

B. Conjunctivus.

Praesens.

Perfectum.

laud-er, dat ik worde	laudatus (a, um) sim, dat ik zij	} geprezen
laud-eris, » gij wordet	» » » sis » gij zijt	
laud-etur, » hij worde	» » » sit » hij zij	
laud-ēmur, » wij worden	laudati (ae, a) simus » wij zijn	
laud-ēmīni, » gij wordet	» » » sitis » gij zijt	
laud-ēntur, » zij worden	» » » sint » zij zijn	

Imperfectum.

laud-ārer, dat ik werde geprezen, ik zou geprezen worden.	
laud-arēris, » gij werdet »	
laud-arētur, » hij werde »	
laud-arēmur, » wij werden »	
laud-arēmīni, » gij werdet »	
laud-arentur, » zij werden »	

Plusquam perfectum.

laudatus, (a, um) essem, dat ik ware geprezen, ik zou geprezen zijn.	
» » » esses, » gij waret »	
» » » esset, » hij ware »	
laudati, (ae, a) essemus » wij waren »	
» » » essētis » gij waret »	
» » » essent » zij waren »	

De futura moeten door omschrijving uitgedrukt worden.

C. Imperativus.

laud-āre, word geprezen.	laud-ātor, gij moet geprezen worden.
laud-āmini, wordt geprezen.	laud-ātor, hij moet » »
	laud-antor, zij moeten geprezen worden.

D. Infinitivus.

Praesens.	Perfectum.	Futurum.
laud-āri, geprezen worden.	laud-atum (am, um), esse, geprezen zijn.	laud-atum iri, zullen geprezen worden.

E. Participium.

Praesens.	Perfectum.	Futurum of Gerundivum.
ontbreekt.	laudātus, geprezen zijnde.	laudandus, die geprezen moet worden.

Aanmerkingen.

1. In het perf. indicativi activi en in de vormen van dien tijd afgeleid, heeft er dikwijls eene samentrekking (syncöpe) plaats, zoo er op *avi* of *ave* eene *s* of *r* volgt, door uitsluiting van *vi* of *ve*, b. v. laud-asti voor laud-avisti; laud-astis voor laud-avistis; laud- voor laud-averam; laud-arim voor laud-avērim; laud-assem voor laud-avissem enz.
2. De derde persoon plur. van het perf. ind. act. eindigt niet zelden op *ēre* in plaats van *erunt*, b. v. laud-avēre voor laud-avērunt.
3. In plaats van den uitgang *ris*, in den 2 pers. sing. impf. ind. en conj. pass. wordt dikwijls *re* gebruikt: laud-abare voor laud-abaris; laud-arēre voor laud-arēris.

§ 38. *Voorbeelden tot oefening en om van buiten te leeren.*

Accūsare, beschuldigen.	dubītare, twijfelen.
advōlare, toevliegen, toeijlen.	duplicare, verdubbelen.
affirmare, bevestigen, verzekeren.	educare, opvoeden.
adnuntiāre, aankondigen.	emendare, verbeteren.
castigare, tuchtigen.	evōcare, oproepen.
celare, verbergen.	exherēdare, onterven.
clamare, schreeuwen, roepen.	extirpare, uitroeien.
cogitare (de), denken (aan).	gubernare, besturen.
collōcare, plaatsen.	habītare, wonen.
compārare, vergelijken.	honōrare, eeren.
confirmare, bevestigen.	incītare, aandrijven.
delibērare, beraadslagen.	interrōgare, ondervragen.
desidērare, missen, wenschen.	invītare, uitnoodigen.
despērare, wanhopen.	labōrare, arbeiden.

libërare, bevrijden.	sacrificare, offeren.
monstrare, toonen.	sacrare, heiligen.
numërare, tellen.	sarare, gezond maken.
oppugnare, aanvallen, belegeren.	transportare, overbrengen.
orare, bidden.	turbare, verwarren, beroeren.
peccare, zondigen.	vitare, vermijden.
plantare, planten.	dare, (de <i>a</i> kort bij uitzondering), geven.*)
postulare, eischen, verlangen.	circumdäre (circumdēdi, circum-
putare, gelooven, meenen, houden.	dätum), omgeven.
revöcare, terugroepen.	

§ 39. *Tweede Conjugatie.*1. *Activum.*A. *Indicativus.*

Praesens.	Perfectum.
doc-eo, ik onderwijs.	doc-ui, ik heb onderwezen.
doc-es, gij onderwijst.	doc-uisti, gij hebt »
doc-et, hij onderwijst.	doc-uit, hij heeft »
doc-ēmus, wij onderwijzen.	doc-uimus, wij hebben »
doc-ētis, gij onderwijst.	doc-uistis, gij hebt »
doc-ent, zij onderwijzen.	doc-uērunt, zij hebben »

Futurum primum.

doc-ēbo, ik zal	onderwijzen.
doc-ēbis, gij zult	»
doc-ēbit, hij zal	»
doc-ēbimus, wij zullen	»
doc-ēbitis, gij zult	»
doc-ēbunt, zij zullen	»

*Imperfectum.**Plusquam perfectum.*

doc-ēbam, ik onderwees.	docu-eram, ik had onderwezen.
doc-ēbas, gij onderweest.	docu-ēras, gij hadt »
doc-ēbat, hij onderwees.	docu-ērat, hij had »
doc-ēbamus, wij onderwezen.	docu-ēramus, wij hadden »
doc-ēbatis, gij onderweest.	docu-ēratis, gij hadt »
doc-ēbant, zij onderwezen.	docu-ērانت, zij hadden »

*) De vormen *dor* en *der* zijn niet in gebruik. Meer afwijkende vormen zullen later opgegeven worden.

duco-ëro, ik zal onderwezen hebben.

duco-ëris, gij zult » »

docu-ërit, hij zal » »

docu-ërimus, wij zullen » »

docu-ëritis, gij zult » »

docu-ërint, zij zullen » »

B. Conjunctivus.

Praesens.

Perfectum.

doc-eam, dat ik onderwijze. docu-ërim, dat ik hebbe onderwezen

doc-eas, » gij onderwijzet. docu-ëris, » gij hebbet »

doc-eat, » hij onderwijze. docu-ërit, » hij hebbe »

doc-eāmus, » wij onderwijzen. docu-ërimus » wij hebben »

doc-eātis, » gij onderwijzet. docu-ëritis, » gij hebbet »

doc-eant, » zij onderwijzen. docu-ërint, » zij hebben »

Fut. 1.

doctūrus (a, um), sim, dat ik zal onderwijzen.

» » » sis, » gij zult »

» » » sit, » hij zal »

docturi (ae, a), simus » wij zullen »

» » » sitis, » gij zult »

» » » sint, » zij zullen »

Imperfectum.

Plusquam perfectum.

doc-ërem, dat ik onderweze. doc-uissēm, dat ik hadde

doc-ëres, » gij onderwezet. doc-uisses, » gij haddet

doc-ëret, » hij onderweze. doc-uisset, » hij hadde

doc-ëre-mus » wij onderwezen. doc-uissēm-us, » wij hadden

doc-ëre-tis, » gij onderwezet. doc-uissēt-is, » gij haddet

doc-ërent, » zij onderwezen. doc-uissent, » zij hadden

onderwezen.

Fut. 2. Conjunctivi ontbreekt.

C. Imperativus.

doc-ē, onderwijs.

doc-ēto, gij moet onderwijzen.

doc-ēte, onderwijst.

doc-ēto, hij » »

doc-ētōte, gij moet onderwijzen.

doc-ento, zij moeten »

D. Infinitivus.

Praesens.

doc-ēre, onderwijzen.

Perf.

doc-uisse, onderwezen hebben.

Fut.

docturum, (am, um) esse, zullen onderwijzen.

E. Participium.

Praesens.

doc-ens, onderwijzende.

Perf.

ontbreekt.

Fut.

doct-ūrus, zullende (a, um) onderwijzen.

F. Gerundium.

Nom. (doc-ēre, het onderwijzen), Gen. docendi, van het onder-
 zen, Dat. doc-endo, aan het onderwijzen, (ad, inter) doc-endum,
 tot of onder het onderwijzen, doc-endo, door het onderwijzen.

G. Supinum.

1. doc-tum, om te onderwijzen.
2. doctu, om onderwezen te worden.

2. *Passivum.*

A. Indicativus.

Praesens.

Perfectum.

doc-eor, ik word	} onderwezen.	doctus (a, um) sum	ik ben	} onderwezen.
doc-ēris, gij wordt		» » » es,	gij zijt	
doc-ētur, hij wordt		» » » est,	hij is	
doc-ēmur, wij worden		docti (ae, a) sumus,	wij zijn	
doc-ēmini, gij wordt		» » » estus,	gij zijt	
doc-entur, zij worden		» » » sunt,	zij zijn	

Fut. primum.

doc-ēbor,	ik zal onderwezen worden.
doc-ebēris, gij zult	» »
doc-ebītur, hij zal	» »
doc-ebīmur, wij zullen	» »
doc-ebimīni, gij zult	» »
doc-ebuntur, zij zullen	» »

Imperfectum.

Perf.

doc-ēbar, ik werd	} onderwezen.	doc-tus (a, um)	eram, ik was	} onderwezen.
doc-ebāris, gij werdt		» » »	eras, gij waart	
doc-ebātur, hij werd		» » »	erat, hij was	
doc-ebāmur, wij werden		doc-ti (ae, a)	eramus, wij waren	
doc-ebāmini, gij werdt		» » »	eratis, gij waart	
doc-ebantur, zij werden		» » »	erant, zij waren	

Fut. Secundum.

doc-tus (a, um)	ero,	ik zal	onderwezen	zijn.
» » »	eris,	gij zult	» »	
» » »	erit,	hij zal	» »	
doc-ti (ae, a)	erimus,	wij zullen	» »	
» » »	eritis,	gij zult	» »	
» » »	erunt,	zij zullen	» »	

B. Conjunctivus.

Praesens.

Perf.

doc-ear, dat ik worde	} onderwezen.	doct-us (a, um)	sim,	dat ik zij	} onderwezen.
doc-eāris, » gij wordet		» » »	sis,	» gij zijt	
doc-eātur, » hij worde		» » »	sit,	» hij zij	
doc-eāmur, » wij worden		doctus (ae, a)	simus,	» wij zijn	
doc-eāmini, » gij wordet		» » »	sitis,	» gij zijt	
doc-eāntur, » zij worden		» » »	sint,	» zij zijn	

Fut. conj. moet door eene omschrijving aangeduid worden.

Imperfectum.

Plusquam perfectum.

doc-ērer, dat ik werde	} onderwezen.	doct-us (a, um)	essem, dat ik ware	} onderwezen.
doc-erēris, » gij werdet		» » »	esses, » gij waret	
doc-erētur, » hij werde		» » »	esset, » hij ware	
doc-erēmur, » wij werden		docti, (ae, a)	essemus » wij waren	
doc-erēmini, » gij werdet		» » »	essetis, » gij waret	
doc-erentur, » zij werden		» » »	essent, » zij waren	

C. Imperativus.

doc-ēre, word onderwezen. doc-ētor, gij moet onderwezen worden.
 doc-ēmini, wordt gij onderwezen. doc-ētor, hij moet » »
 docentor, zij moeten onderwezen worden.

D. Infinitivus.

Praesens.	Perf.	Fut.
doc-ēri, onderwezen worden	doc-tum (am, um) esse, onderwezen zijn.	doc-tum iri, zullen onderwezen worden.

E. Participium.

Praes.	Perf.	Gerundivum of Fut.
ontbreekt	doct-us (a, um), onderwezen zijnde.	doc-endus, die onderwezen moet worden.

Aanmerkingen op de tweede conjug.

1. Het praes. ind. act. gaat in den 1sten persoon sing. uit op *eo*; echter komen er in de eerste conjug. ook wel vormen op *eo* voor van denzelfden persoon, b. v. *beo*, ik maak gelukkig, *creo*, ik schep enz. Zij zijn echter weinig in getal.
2. Het supinum doctum en de daarvan afgeleide vormen zooals docturus enz. zijn door een samentrekking uit docitum en docitures ontstaan; bij andere verba blijft deze i, zooals monitum, moniturus.
3. Eenige verba der tweede conjug. hebben in het perf. ēvi en in het sup. ētum b. v. deleo, delevi, deletum, delere, uitwisschen; fleo, flevi, fletum, flere, weenen. Bij dezulken vindt dezelfde samentrekking plaats in het perfect. en de afgeleide tijden, als wij aan het einde van § 37 aangegeven hebben, b. v. deleram voor deleveram; delesse voor delevisse.
4. Ten slotte valt nog op te merken: dat het imperf. en plusq. perf. conjunctivi zoowel van 't activum als van 't passivum, ook de voorwaardelijke beteekenis van *zouden* kunnen hebben, b. v. docerem, ik zou onderwijzen; docuissem, ik zou onderwezen hebben. Men houde dit laatste bij alle vervoegingen in het latijn onder het oog.

§ 40.

De volgende voorbeelden dienen ter oefening in het vervoegen der tweede conjugatie.

Praesens ind.	Perf. ind.	Supinum.	Praes. inf.
adhib-eo,	b-ui,	b-ĭtum,	b-ĕre, aanwenden.
admon-eo,	n-ui,	n-ĭtum,	n-ĕre, vermanen.
aug-eo,	x-i, (x = gs)	c-ĭtum,	g-ĕre, vermeederen. (c voor g.)
cav-eo,	ca-vi,	cau-tum,	v-ĕre, zich hoeden.
deb-eo	b-ui,	b-ĭtum,	b-ĕre, moeten, schuldig zijn.
derĭd-eo	derĭ-si,	deri-sum,	derid-ĕre, bespotten.

(de d wordt voor de s uitgestooten).

displic-eo,	c-ui,	c-ĭtum,	c-ĕre, mishagen.
exerc-eo,	c-ui,	c-ĭtum,	c-ĕre, oefenen.
flor-eo,	flor-ui,	(zonder sup.)	flor-ĕre, bloeien.
hab-eo,	hab-ui,	b-ĭtum,	b-ĕre, hebben.
haer-eo,	hae-si,	hae-sum,	haer-ĕre, hangen.
man-eo,	man-si,	man-sum,	man-ĕre, blijven.
misc-eo,	misc-ui,	mix-tum of mistum,	misc-ĕre, mengen.
mov-eo,	mōv-i,	mo-tum,	mov-ĕre, bewegen.
noc-eo,	noc-ui,	noc-ĭtum,	noc-ĕre, schaden.
obsid-eo,	obsĭd-i,	obses-sum,	obsid-ĕre, belegeren.
obtin-eo,	obtin-ui,	obten-tum,	obtin-ĕre, erlangen,
par-eo,	par-ui,	par-ĭtum,	par-ĕre, gehoor- zamen.
pat-eo,	pat-ui,	(zonder sup.)	pat-ĕre, openstaan.
pertin-eo,	pertin-ui,	(zonder sup.)	pertin-ĕre, zich uitstrekken.
persuad-eo,	persua-si,	persua-sum,	persuad-ĕre, overre- den, overtuigen.
plac-eo,	plac-ui,	plac-ĭtum,	plac-ĕre, behagen.
praeb-eo,	praeb-ui,	praeb-ĭtum,	praeb-ĕre, betoo- nen, bewijzen.
			se praeberē, zich betoonen.
retin-eo,	retin-ui,	reten-tum,	retin-ĕre, terug- houden.

prohib-eo,	prohib-ui,	prohib-itur,	prohib-ēre, belet- ten, verhinderen.
provid-eo,	provid-i,	provis-um,	provid-ēre, voor- uitzien, zorgen.
sed-eo,	sed-i,	ses-sum,	sed-ēre, zitten.
sustin-eo,	sustin-ui,	susten-tum,	sustin-ēre, op zich nemen.
tac-eo,	tac-ūi,	tac-itur,	tac-ēre, zwijgen.
ten-eo,	ten-ūi,	ten-tum,	ten-ēre, houden, (uithouden.)
tim-eo,	tim-ui,	(zonder sup.)	tim-ēre, vreezen.
tond-eo,	toton-di,	ton-sum,	tond-ēre, scheren.
val-eo,	val-ui,	val-itur,	val-ēre, vermogen, gezond zijn, sterk zijn.
vid-eo,	vid-i,	vī-sum,	vid-ēre, zien.
vig-eo,	vig-ui,	(zonder sup.)	vig-ēre, levendig zijn, krachtig zijn.
vir-eo,	vir-ui,	(zonder sup.)	vir-ere, groen zijn.

audeo, ausus sum, audere, durven.

gaudeo, gavisus sum, gaud-ere, verheugd zijn.

soleo, solitus sum, solere, plegen.

Zulke verba, die in het praes. ind. en praes. inf. en de daar-
van afgeleide tijden den vorm van een activum hebben, doch in
al de van het perfectum afgeleide tijden dien van het passivum
hebben, noemt men *neutro-passiva* of *semi-deponentia*.

§ 41. Derde Conjugatie.

1. Activum.

A. Indicativus.

Praes.	Perfectum.	Futurum primum.
leg-o, ik lees.	leg-i, ik heb	leg-am, ik zal
leg-is, gij leest.	leg-isti, gij hebt	leg-es, gij zult
leg-it, hij leest.	leg-it, hij heeft	leg-et, hij zal
leg-imus, wij lezen.	leg-imus, wij hebben	leg-ēmus, wij zullen
leg-itis, gij leest.	leg-istis, gij hebt	leg-ētis, gij zult
leg-unt, zij lezen.	leg-erunt, zij hebben	leg-ent, zij zullen

Imperfectum.

leg-ēbam, ik las.
 leg-ēbas, gij laast.
 leg-ēbat, hij las.
 leg-ēbamus, wij lazē.
 leg-ēbatis, gij lazet.
 leg-ēbant, zij lazē.

Plusquam perfectum.

leg-ēram, ik had gelezen.
 leg-ēras, gij hadt »
 leg-ērat, hij had »
 leg-ēramus, wij hadden »
 leg-ērātis, gij hadt »
 leg-ērānt, zij hadden »

Futurum secundum.

leg-ēro, ik zal gelezen hebben.
 leg-ēris, gij zult »
 leg-ērit, hij zal »
 leg-ērīmus, wij zullen »
 leg-ērītis, gij zult »
 leg-ērīnt, zij zullen »

B. Conjunctivus.

Praesens.

leg-am, dat ik leze.
 leg-as, » gij lezet.
 leg-at, » hij leze.
 leg-āmus, » wij lezen.
 leg-ātis, » gij lezet.
 leg-ant, » zij lezen.

Perfectum.

leg-ērim, dat ik hebbe gelezen.
 leg-eris, » gij hebbet »
 leg-erit, » hij hebbe »
 leg-erīmus, » wij hebben »
 leg-erītis, » gij hebbet »
 leg-erīnt, » zij hebben »

Futurum.

lect-ūrus a, um, sim, dat ik zal lezen.
 » » sis, » gij zult »
 » » sit, » hij zal »
 lect-uri, ae, a, simus, » wij zullen »
 » » sitis, » gij zult »
 » » sint, » zij zullen »

Imperfectum.

leg-ērem, dat ik laze.
 leg-ēres, » gij lazet.
 leg-ēret, » hij laze.
 leg-ērēmus, » wij lazē.
 leg-ērētis, » gij lazet.
 leg-ērēnt, » zij lazē.

Plusquam perfectum.

leg-issem, dat ik hadde
 leg-isses, » gij haddet
 leg-isset, » hij hadde
 leg-issemus, » wij hadden
 leg-issetis, » gij haddet
 leg-issent, » zij hadden

Fut. secund.

ontbreekt.

gelezen.

Imperfectum.	Plusquam perfectum.	Fut. secundum.	
leg-ēbar, ik werd	lectus eram, ik was (a, um)	lect-us ero, (a, um)	} ik zal gelezen zijn.
leg-ebāris, gij werdt	-- eras, gij waart	-- eris,	
leg-ebātur, hij werd	-- erat, hij was	-- erit,	
leg-ebāmur, wij werden	lec-ti eramus, wij waren (ae, a)	lect-i erimus (ae, a)	
leg-ebāmini, gijwerdt	-- eratis, gij waart	-- eritis,	
leg-ebantur, zij werden	-- erant, zij waren	-- erunt,	

B. Conjunctivus.

Praesens.	Perfectum.	Fut. primum.
leg-ar, dat ik worde	lectus sim, dat ik zij (a, um)	en secundum
leg-āris, » gij wordet	-- sis, » gij zijt	moeten door
leg-ātur, » hij worde	-- sit, » hij zij	eene omschrijving
leg-āmur, » wij worden	lecti-simus, » wij zijn (ae, a)	uitgedrukt worden.
leg-amini » gij wordet	-- sitis » gij zijt	
leg-antur » zij worden	-- sint » zij zijn	

Imperfectum.	Plusquam perfectum.
leg-ērer, dat ik werde	gelezen. lectus essem, dat ik ware (a, um)
leg-erēris, » gij werdet »	— esses, » gij waret
leg-erētur, » hij werde »	— esset, » hij ware
leg-erēmur, » wij werden »	lecti essemus, » wij waren (ae, a)
leg-eremini, » gij werdet »	— essetis, » gij waret
leg-erentur, » zij werden »	— essent, » zij waren

C. Imperativus.

leg-ēre, word gelezen.	leg-itor, gij moet gelezen worden.
leg-imini, wordt gelezen.	leg-itor, hij moet gelezen worden.
leg-untor, zij moeten gelezen worden.	

D. Imperativus.

Praesens.	Perfectum.	Futurum.
leg-i, gelezen worden.	lect-um, (am, um) esse, gelezen zijn.	lect-um iri, zullen gelezen worden.

E. Participium.

Praesens.	Perfectum.	Fut. of Gerundivum.
ontbreekt.	lect-us, (a, um), gelezen zijnde.	leg-endus, die gelezen moet worden.

§ 42. *Verba der derde conjugatie.*

Verreweg de meeste verba der 3de conjugatie gaan uit op *o* met een voorgaanden medeklinker; eenige echter gaan uit op *io*, zooals: capio, ik vang. Deze behouden de *i* in de meeste uitgangen, doch stooten *i* voor eene andere *i* of korte *e* uit, b. v. capiunt, capior, capiebam; doch capis voor capiūs, capere voor capiere, caperem voor capierem. In de voorbeelden tot oefening zijn zij met * geteekend.

Zeer verschillend zijn de vormen der perfecta en supina der derde conjug. Uit de volgende voorbeelden zal dit kunnen blijken.

*accip-io, accipi, acceptum, accipere, ontvangen.

*adjic-io, adjeci, adjectum, adjicere, bijwerpen, bijvoegen.

adjung-o, adjun-xi, adjun-ctum, adjungere, bijvoegen.

admitto, admisi, admissum, admittere, toelaten.

ago, egi, actum, agere, drijven, doen.

amitt-o, amisi, amissum, amittere, verliezen.

antepōno, antepō-sui, antepō-situm, antepōnere, voor iets zetten,

argūo, argūi, argūtum, argūere, beschuldigen. (voortrekken.)

cado, cecidi, ca-sum, cad-ere, vallen.

cano, cecini, can-tum, canere, zingen.

*capio, cepi, cap-tum, capere, vangen, innemen.

cingo, cin-xi, cinc-tum, cing-ere, gorden, omgeven.

circumfluo, circumflu-xi, circumflu-xum, circumfluere, rondvloeien,

claudo, clau-si, clau-sum, claud-ere, sluiten. (omstroomen.)

cogo, coēgi, coactum, cogere, dwingen.

cognosco, cognovi, cognitum, cognoscere, leeren kennen.

condo, condidi, conditum, condere, stichten.

confluo, conflu-xi, conflu-xum, confluere, samenstroomen.

constituo, constit-ui, constit-utum, constituere, stichten, plaatsen.

curro, cūcurri, cursum, currere, loopen.

decēdo, decessi, decessum, decedere, weggaan, wijken.

decipio, decipi, deceptum, decipere, bedriegen.

defendo, defendi, defensum, defendere, verdedigen.

describo, descripsi, descriptum, describere, beschrijven.

devinco, devici, devictum, devincere, geheel overwinnen.

dico, dixi, dictum, dicere, zeggen, noemen.
 dirũo, dirũi, dirũtum, diruere, verwoesten.
 disco, dīdīci (zonder sup.), leeren, vernemen.
 *disjīcio, disjēci, disjēctum, disjīcere, verstrooien.
 distribuo, distribui, distributum, distribuere, verdeelen.
 divīdo, divisi, divisum, dividere, deelen, scheiden.
 duco, duxi, ductum, ducere, voeren.
 edisco, edidīci (zonder sup.) ediscere, van buiten leeren.
 *effūgio, effūgi, effūgitum, effugere, ontvluchten.
 *ejicīo, ejeci, ejectum, ejicere, uitwerpen.
 eligo, elēgi, electum, eligere, uitkiezen.
 *excipio, excēpi, exceptum, excipere, opnemen, uitzonderen.
 expello, expūli, expulsum, expellere, uitdrijven, verbannen.
 exstruo, exstruxi, exstructum, exstruere, oprichten, opwerpen.
 *facio, feci, factum, facere, doen, maken.
 fingo, finxi, fictum, fingere, vormen.
 frango, fregi, fractum, frangere, breken.
 *fugio, fūgi, fugitum, fugere, vluchten.
 gero, gessi, gestum, gerere, dragen, voeren.
 impendo, impēdi, impensum, impendere, besteden.
 impōno, impōsui, impōsitum, impōnere, opleggen.
 incendo, incendi, incensum, incendere, in brand steken.
 indūo, indūi, indūtum, indūere, aantrekken.
 *injicio, injēci, injectum, injicere, inwerpen, instorten.
 inscribo, inscripsi, inscriptum, inscribere, inschrijven, opschrijven.
 intelligo, intellexi, intellectum, intelligere, verstaan.
 interclūdo, interclūsi, interclūsum, interclūdere, versperren, afschei-
 *interficio, interfēci, interfectum, interficere, doden. den.
 irrũo, irrũi (zonder supinum), irrũere, invallen, inbreken.
 *jacio, jēci, jactum, jacere, werpen.
 jungo, junxi, junctum, jungere, verbinden.
 metuo, metũi (zonder sup.), metũere, vreezen.
 minuo, minũi, minūtum, minũere, verminderen.
 mitto, misi, missum, mittere, zenden.
 negligo, neglexi, neglectum, negligere, verwaarloozen.
 nosco, nōvi, nōtum, noscere, leeren kennen.
 occīdo, occīdi, occisum, occidere, doden.
 *percipio, percēpi, perceptum, percipere, opnemen, verzamelen.
 perducō, perduxī, perductum, perducere, heenleiden, heenvoeren.
 peto, petivi, petitum, petere, naar iets grijpen, zoeken.
 praedico, praedixi, praedictum, praedicere, voorafzeggen.
 *praeficio, praefēci, praefectum, praeficere, over iets stellen.

praetermitto, praetermīsi, praetermissum, praetermittēre, laten voor-
 promitto, promīsi, promissum, promittēre, beloven. (bijgaan.
 quaero, quaesivi, quaesitum, quaerēre, zoeken.
 reduco, reduxi, reductum, reducēre, terugvoeren.
 relinquo, reliqui, relictum, relinquēre, achterlaten, verlaten.
 rego, rexi, rectum, rēgēre, regeeren, besturen.
 reprehendo, reprehendi, reprehensum, reprehendēre, berispen.
 restituo, restitui, restitutum, restitūere, herstellen.
 scribo, scripsi, scriptum, scribēre, schrijven.
 solvo, solvi, solutum, solvēre, bevrijden, lossen.
 sufficio, suffeci, suffectum, sufficēre, in plaats stellen, genoeg zijn.
 surgo, surrexi, surrectum, surgēre, opstaan.
 traho, traxi, tractum, trahēre, trekken.
 traduco, traduxi, traductum, traducēre, overvoeren.
 tribuo, tribui, tributum, tribuēre, toedeelen.
 vinco, vici, victum, vincēre, overwinnen.
 vivo, vixi, victum, vivēre, leven.

Aanmerking.

De verba der derde conjugatie dico, ik zeg, dūco, ik leid, facio, ik doe en het onregelmatige fero, ik draag, verliezen in den imperativus activi de *e* op het einde, dus : dic, duc, fac, fer. De overige vormen van den imperativ. zijn regelmatig. Het wegwerpen van de *e* heeft ook regelmatig plaats in de composita, behalve in die samenstellingen van facio, waarin de *a* in *i* overgaat, zooals in efficio, imperat. effice.

§ 43. *Vierde Conjugatie.*

1. *Activum.*

A. Indicativus.

Praes.

aud-īo, ik hoor.
 aud-is, gij hoort.
 aud-it, hij hoort.
 aud-imus, wij hooren.
 aud-ivis, gij hoort.
 aud-iunt, zij hooren.

Perfectum.

aud-ivi, ik heb gehoord.
 aud-ivisti, gij hebt »
 aud-ivit, hij heeft »
 aud-ivimus, wij hebben »
 aud-ivistis, gij hebt »
 aud-iverunt, zij hebben »

Futurum primum.

aud-īam, ik zal hooren.
 aud-ies, gij zult »

aud-iet, hij zal hooren
 aud-iēmus, wij zullen »
 aud-ietis, gij zult »
 aud-ient, zij zullen »

Imperfectum.

aud-iēbam, ik hoorde.
 aud-iēbas, gij hoordet.
 aud-iēbat, hij hoorde.
 aud-iēbāmus, wij hoorden.
 aud-iēbātis, gij hoordet.
 aud-iēbant, zij hoorden.

Plusquam perfectum.

aud-ivēram, ik had gehoord.
 aud-ivēras, gij hadt »
 aud-ivērat, hij had »
 aud-ivēramus, wij hadden »
 aud-ivērātis, gij hadt »
 aud-ivērant, zij hadden »

Futurum secundum.

aud-ivēro, ik zal gehoord hebben.
 aud-ivēris, gij zult » »
 aud-ivērit, hij zal » »
 aud-ivērimus, wij zullen » »
 aud-ivēritis, gij zult » »
 aud-ivērint, zij zullen » »

B. Conjunctivus.

Praesens.

aud-iam, dat ik hoore.
 aud-ias, » gij hooret.
 aud-iat, » hij hoore.
 aud-iamus, » wij hooren.
 aud-iatīs, » gij hooret.
 aud-iant, » zij hooren.

Perfectum.

aud-ivērim, dat ik hebbe gehoord.
 aud-ivēris, » gij hebbet »
 aud-ivērit, » hij hebbe »
 aud-ivērimus, » wij hebben »
 aud-ivēritīs, » gij hebbet »
 aud-ivērint, » zij hebben »

Futurum primum.

aud-itūrus (a, um) sim, dat ik zal hooren.
 » » » sis, » gij zult »
 » » » sit, » hij zal »
 aud-itūri (ae, a) simus, » wij zullen »
 » » » sitis, » gij zult »
 » » » sint, » zij zullen »

Imperfectum.

aud-irem, dat ik hoorde. aud-ivissem, dat ik hadde gehoord.
 aud-ires, » gij hoordet. aud-ivisses, » gij haddet »

aud-īret, dat hij hoorde. aud-ivisset, dat hij hadde gehoord.
 aud-īremus, » wij hoorden. aud-ivissimus, » wij hadden »
 aud-īretis, » gij hoordet. aud-ivissetis, » gij haddet »
 aud-īrent, » zij hoorden. aud-ivissent, » zij hadden »

Het Futurum secundum ontbreekt in den conjunctivus.

C. Imperativus.

aud-ī, hoor. aud-ito, gij moet hooren. aud-ītōte, gij moet hooren.
 aud-ite, hoort. aud-ito, hij moet » aud-iunto, zij moeten »

D. Infinitivus.

Praesens.

Perfectum.

Futurum.

aud-īre, hooren. aud-īvisse, gehoord hebben. aud-ītūrum (am, um)
 esse, zullen hooren.

E. Participium.

Praesens.

Perfectum.

Futurum.

aud-īens, hoorende. ontbreekt. aud-ītūrus (a, um) zul-
 lende hooren.

F. Gerundium.

Nom. (aud-īre, het hooren).

Gen. aud-īendi, van het hooren.

Dat. aud-īendo, aan het »

Acc. (ad, inter) aud-iendum, tot (of onder)
 het hooren.

Abl. aud-īendo, door het hooren.

Supinum.

1. aud-ītum, om te hooren.

2. aud-ītu, om gehoord te worden.

II. Passivum.

A. Indicativus.

Praesens.

Perfectum.

aud-īor, ik word	gehoord.	aud-ītus (a, um)	sum, ik ben	} gehoord.
aud-īris, gij wordt	»	»	» es, gij zijt	
aud-ītur, hij wordt	»	»	» est, hij is	
aud-īmur, wij worden	»	aud-īti (ae, a)	sumus, wij zijn	
aud-īmini, gij wordt	»	»	» estis, gij zijt	
aud-iuntur, zij worden	»	»	» sunt, zij zijn	

Futurum.

aud-iar, ik zal	gehoord worden.
aud-ieris, gij zult	» »
aud-ietur, hij zal	» »
aud-iemur, wij zullen	» »
aud-iemini, gij zult	» »
aud-ientur, zij zullen	» »

Imperfectum.

Plusquam perfectum.

aud-iebar, ik werd	} gehoord.	aud-itus (a, um) eram, ik was	} gehoord.
aud-iebaris, gij werdt		» » » eras, gij waart	
aud-iebatur, hij werd		» » » erat, hij was	
aud-iebamur, wij werden		aud-iti (ae, a) eramus, wij waren	
aud-iebamini, gij werdt		» » » eratis, gij waart	
aud-iebantur, zij werden		» » » erant, zij waren	

Futurum secundum.

aud-itus (a, um) ero,	ik zal	gehoord zijn.
» » » eris,	gij zult	» »
» » » erit,	hij zal	» »
aud-iti (ae, a) erimus,	wij zullen	» »
» » » eritis,	gij zult	» »
» » » erunt,	zij zullen	» »

B. Conjunctivus.

Praesens.

Perfectum.

aud-iar, dat ik worde	} gehoord.	aud-itus (a, um) sim, dat ik zij	} gehoord.
aud-iaris, » gij wordet		» » » sis, » gij zijt	
aud-iatur, » hij worde		» » » sit, » hij zij	
aud-iamur, » wij worden		aud-iti (ae, a) simus, » wij zijn	
aud-iamini, » gij wordet		» » » sitis, » gij zijt	
aud-iantur, » zij worden		» » » sint, » zij zijn	

Het Futurum conjunctivi moet omschreven worden.

Imperfectum.

Plusquam perfectum.

aud-irer, dat ik werde	} gehoord.	auditus (a, um) essem dat ik ware	} gehoord.
aud-ireris, » gij werdet		» » » esses, » gij waret	
aud-iretur, » gij werde		» » » esset, » hij ware	
aud-iremur, » wij werden		aud-iti, (ae, a) essemus » wij waren	
aud-iremini, » gij werdet		» » » essetis, » gij waret	
aud-irentur, » zij werden		» » » essent, » zij waren	

Het Futurum secundum vereischt eene omschrijving.

C. Imperativus.

aud-īre, word gehoord.   aud-ītor, gij moet gehoord worden.
aud-īmini, wordt gehoord.   aud-ītor, hij moet   »   »
aud-iuntor, zij moeten gehoord worden.

D. Infinitivus.

Praesens.	Perfectum.	Futurum.
aud-īri, gehoord den.	wor- aud-ītum (am, um) esse, gehoord zijn.	aud-ītum iri, zullen gehoord worden.

E. Participium.

Praesens.	Perfectum.	Futurum of Gerundivum.
ontbreekt.	auditus (a, um), gehoord zijnde.	audiendus, die gehoord moet worden.

Aanmerking.

De perfecta op īvi kunnen evenals die op āvi en ēvi der eerste en tweede conjugatie eene uitstooting ondergaan; alsdan valt bij het volgen van eene *s*, *vi* uit, bij het volgen van eene *r*, alleen *v*, b. v. *auidisti* voor *auidivisti*; *audissem* voor *audivissem*; doch *auidĕram* voor *auidĕvĕram*.

§ 44. *Men oefene zich in de volgende voorbeelden en leere ze van buiten.*

Van de verba, waarvan de perfecta en supina niet opgegeven zijn, is het perfectum *ivi* en het supinum *itum*.

advenĭo, advēni, adventum, advenīre, aankomen.

apĕrĭo, apĕrui, apertum, apĕrĭre, openen.

condio, condire, inmaken, kruiden.

consentio, consensi, consensum, consentire, overeenstemmen.

convenio, convēni, conventum, convenīre, samenkomen.

custōdio, custodīre, bewaken.

desilio, desilīi (zelden desilii), desultum, desilire, naar beneden sprin-
dissilio, dissilui, dissultum, dissilire, uiteenspringen, barsten. (gen.
dormio, dormire, slapen.

erŭdio, erŭdire, van ruwheid ontdoen, vormen.

esūrĭo, esurĭre, hongerig zijn.

exaudio, exaudire, uit de verte hooren, verhooren.

exauriō, exhausi, exhaustum, exhaurīre, uitscheppen.

finĭo, finĭre, eindigen.

impēdio, impedire, beletten verhinderen.
 lenio, lenire, verzachten.
 mollio, mollire, verzachten.
 munio, munire, verschansen, banen.
 nescio, nescire, niet weten.
 nutrio, nutrire, voeden.
 obedio, obedire, gehoorzamen.
 punio, punire, straffen.
 repērio, repēri, repertum, repērire, vinden.
 scio, scire, weten. (De vormen sci en scite in den imperativus zijn niet
 sentio, sensi, sensum, sentire, voelen, gevoelen. in gebruik.)
 sepelio, sepelivi, sepultum, sepelire, begraven.
 servio, servire, dienen.
 sitio, sitire, dorsten.
 transillio, transilivi, transilui, transilii, transilire, overspringen.
 venio, veni, ventum, venire, komen.
 vestio, vestire, bekleeden.

§ 45. *Deponentia.*

Deponentia (van depōno, ik leg af, omdat zij den activen vorm afgelegd hebben) zijn verba met een passiven vorm, doch met active beteekenis.

Een activen vorm behouden: de beide participia op ns en ūrus, (het participium perfectum, dat den vorm van een passivum heeft, heeft eene active beteekenis); voorts het futurum conjunctivi, het gerundivum en het supinum. Uit het volgende voorbeeld van een depōnens der eerste conjugatie zal men gemakkelijk kunnen opmakken, hoe die der andere conjugatiën vervoegd worden.

A. Indicativus.

hortor, ik vermaan.
 hort-aris, gij vermaant, enz.
     Imperfectum.
 hort-ābar, ik vermaande.
     Perfectum.
 hort-ātus (a, um) sum, ik heb ver-
     maand.
 hort-ātus (a, um) eram, ik had ver-
     maand.
     Fut. primum.
 hort-abor, ik zal vermanen.

B. Conjunctivus.

Praesens.
 hort-er, dat ik vermane.
 hort-ēris, » gij vermanet, enz.
     Imperfectum.
 hort-ārer, dat ik vermaande.
     Perfectum.
 hort-ātus (a, um) sim, dat ik hebbe
     vermaand.
     Plusquamperf.
 hort-ātus (a, um) essem, dat ik
     hadde vermaand.

Fut. secundum.	Fut. primum.
hort-ātus (a, um) ēro, ik zal ver- maand hebben.	hort-atūrus (a, um) sim, dat ik zal vermanen.

C. Imperativus.
hort-āre, vermaan.
hort-ātor, gij moet vermanen, enz.

D. Infinitivus.
Praesens.
hortari, vermanen.
Perfectum.
hort-atum (am um) esse, vermaand
hebben.

Futurum.
hort-aturum (am, um) esse, zullen
vermanen.

E. Gerundium.
hort-andi, van te vermanen, enz.

F. Supinum.
hort-ātum, om te vermanen.

G. Participium.
Praesens.
hort-ans, vermanende.
Perfectum.
hort-ātus, vermaand hebbende.
Futurum.
hort-atūrus (a, um), zullende ver-
Gerundivum. manen.
hort-andus, die vermaand moet
worden.

§ 46. Voorbeelden van deponentia.

1. der eerste conjugatie.

admirāri, bewonderen.	insidiāri, belagen.
adulāri, vleien.	interpretāri, verklaren uitleggen.
arbitrāri, gelooven.	meditāri, nadenken.
comitāri, begeleiden.	nidulāri, nestelen.
conari, beproeven, trachten.	operāri, bezig zijn, arbeiden.
consolari, troosten.	peregrinari, rondreizen, rond-
contemplāri, beschouwen, aan- schouwen.	populāri, verwoesten. trekken.
gratulāri, geluk wenschen.	rusticāri, op het land leven.
hortāri, vermanen.	speculāri bespieden.
imitāri, navolgen.	vagāri, rondzwerven.

2. der tweede conjugatie.

confitēri (fessus sum), bekennen.	misērēri (misertus of miseritus sum)
victum se confiteri, zich ge- wonnen verklaren.	medelijden hebben.
diffitēri, loochenen.	pollicēri (pollicitus sum), beloven.
fatēri (fassus sum), bekennen.	revērēri (reveritus sum), eeren, ver- eeren.
intuēri (intuitus sum), intuēri, tūēri (tūitus sum), beschermen, aanschouwen.	aanschouwen.

merēri (merītus sum), verdienen. verēri (verītus sum), ontzien, vree-
merēride, zich verdienstelijk bij   zen.
iemand maken.

3. der derde conjugatie. (Die met een * aangeduid zijn,
eindigen in het praes. ind. op *ior*.)

abūti (usus sum) met den abl., misbruiken.

*aggrēdi (aggressus sum), aanvallen.

collōqui (collocūtus sum), met iemand spreken.

complecti (complexus sum), omhelzen.

*congrēdiōr (congressus sum), handgemeen worden, strijden.

consēqui (consecutus sum), bereiken, erlangen.

dilābi (lapsus sum) uiteenvallen, vervallen.

*egredī (egressus sum) uitgaan, vertrekken.

elābi (lapsus sum), ontglijden, ontkomen.

exsēqui (exsecūtus sum), volbrengen uitvoeren.

frūi (fruitus sum of fructus sum), genieten.

*ingredī (ingressus sum), intreden.

irasci, iratus sum, toornig worden.

lōqui (locūtus sum), spreken.

mori (mortuus sum), sterven; het participium fut. is moritūrus,

dus het fut. conjunctivi moritūrus sim.

mancisci (nactus sum), verkrijgen.

nasci (natus sum), geboren worden.

nīti (nīsus of nixus sum), steunen, rusten op iets.

oblivisci (oblītus sum), vergeten.

pātī (passus sum), lijden, dulden.

persēqui (persēcūtus sum), vervolgen.

proficisci (profectus sum), vertrekken.

reverti, terugkeeren. Het perfectum is reverti met een activen

vorm, dus ook in de afgeleide tijden; het participium perfectum

is echter *reversus*; anders hebben de verba in den activen vorm

geen participium perfectum.

sēqui (secūtus sum), volgen.

ūti (usus sum), met den abl., gebruiken.

4. der vierde conjugatie.

adorīri (adortus sum), aantasten, aangrijpen.

blandīri (blanditus sum), vleien.

largīri (largītus sum), rijkelijk schenken.

mentīri (mentitus sum), liegen.

metīri (mensus sum), meten.

ordiri (orsus sum), beginnen.

oriri (ortus sum), opkomen, ontstaan, partic. fut. oriturus.

partiri (itus sum), deelen.

permetiri (permensus sum), afmeten, uitmeten.

potiri (potitus sum) met den abl., bemachtigen, verkrijgen.

Oriri en zijne composita (behalve adoriri) gaat in het praes. ind. naar de derde conjug., bij voorbeeld : orëris, oritur, orimur enz. Het heeft in het part. fut. act. oriturus.

De tijden der deponentia worden op dezelfde wijze afgeleid als die der andere verba; het is genoeg het perf. ind. bij het deponents op te geven, daar het supinum dan vanzelf bepaald is. Tot voorbeeld diene : mensus sum van metior, hetgeen dien vorm niet kon hebben, zoo het supinum niet mensum ware.

TWEEDE HOOFDSTUK.

OEFENINGEN.

§ 1. *Eerste declinatie. — Substantiva.*

Er wordt verondersteld dat de woorden in § 6 van de vorige afdeeling bekend zijn; verder make men zich het onderstaande eigen.

dëest, ontbreekt	{	van deesse.	plerumque, meestal.
dësunt, zij ontbreken		nunc-nunc, nu eens — dan eens.	
prödest, hij, het is nuttig		van prod- et, en.	
		esse. § 35.	

prosunt, zij zijn nuttig } hfdst. 1. etiam, ook.

habet, heeft	{	van habëo.	in (op de vraag waarheen? met
habent, zij hebben		den accusativus; op de vraag	
saepë, dikwijls.		waar? waarin? waarom? met	
interdum, somtijds.		den abl.)	

Voor de quantiteit dienen nog de drie volgende opmerkingen:

1. een vocaal vóór een vocaal is gewoonlijk kort.
2. een tweeklank is lang.
3. een klinker vóór twee of meer medeklinkers is meestal lang. —

De afwijkingen van dezen regel zullen opgegeven worden.

Eurōpa est paeninsula. Sicilia et Sardinia sunt insulae Europae. Silēsia est provincia Borussiae. Leaeis juba deest. 5. India est patria gemmarum. Aquila est in silvis. Vita est interdum schola sapientiae. Pluvia prodest plantis. Filiabus nautae modestia deest. 10. Aquila habet alas. Filiae agricolae rosas habent. Invidia et avaritia sunt saepe causae tristitiae. Ranae sunt plerumque in aqua. Vaccae agricolis prosunt.

De kikvorschen zijn een buit der ooievaren. De arend is een bewoner der bosschen. De kikvorsch is nu eens in het water dan eens op het land. De viooltjes hebben geen water, (vertaal alsof er stond: aan de viooltjes ontbreekt water). 5. Het leermeisje mist vlijt en bescheidenheid (= aan het leermeisje ontbreken.) Silezië en Pommeren zijn provinciën van Pruisen. Griekenland is de leermeesteres van Rome. Rome is de leerlinge van Athene. Europa en Africa zijn schiereilanden van Azië. 10. De schipper is een bewoner van Phoenicië. De kometen hebben staarten (= aan de kometen zijn staarten). Op (in) het eiland is eene menigte planten (genitivus). In de kroon der koningin is een edelgesteente. De viooltjes moeten regen hebben (= aan de viooltjes ontbreekt regen). 15. De inwoners van het land hebben geen regen (= aan de inwoners van het land ontbreekt regen.)

§ 2. *Vervolg.*

(Woorden uit § 6 der vorige afdeeling. Conjugatie van het praesens indicativi activi van āmo.)

Men leere nog de volgende woorden:

āmāre, beminnen.	narrāre, verhalen.
ambūlāre, wandelen.	nuntiāre, melden.
celēbrāre, prijzen, verheerlijken.	obtempērāre, gehoorzamen.
devastāre, verwoesten.	cum, met, regeert den abl.
ēxpugnāre, veroveren.	non, niet, meestal onmiddellijk
exspectāre, verwachten.	vóór het verbum.
fugāre, op de vlucht slaan.	cur, waarom?
laudāre, prijzen.	

Aquilae silvas āmant. Virgilius audaciam Aenēae celebrat. Filiabus agricolae fabūlas narrat. Discipulae obtempērant magistrae. 5. Cornelius Nepos vitam Epaminondae narrat. Piratae oras insulae vastant. Agricola cur non fugatis piratas? Agricolis non desunt prudentia et audacia. Nautae agricolarum victōriam

et fūgam piratarum nuntiant. Poetae Athenarum gloriam celebrant. Filiae nautarum ambulant in oris insulae. Discipula cur non obtempēras magistrae? Phoenicae non desunt divitiae. Magistra laudat discipularum industriam.

De kikvorsch houdt veel van het water (= bemint het water.) De leermeesteres prijst de leerlingen. De leerlingen houden veel van de leermeesteres. O leerlingen, waarom gehoorzaamt gij uwe leermeesteres niet? De leermeesteres gaat met (hare) leerlingen wandelen*). De leermeesteres verhaalt aan hare leerlingen de geschiedenis der Persen. De geschiedenis verheerlijkt den roem van Epaminondas. Wij gaan met de dochters van den landman wandelen. Waarom verwacht gij den schipper? De Persen veroveren Phoenicië.

§ 3. *Tweede declinatie. Substantiva.*

Woorden om vooraf te leeren:

avēna, haver.	Sequāna, de Seine.
Gallia, Gallië.	sex, zes.
Germānia, Duitschland, Germanië.	septem, zeven.
ira, toorn, gramschap.	decem, tien.
pigritia, luiheid.	arāre, ploegen.
puella, meisje.	dāre, geven.
sapientia, wijsheid.	vituperāre, berispen.

Men veronderstelt dat de leerling zich de woorden in § 9 van het vorige hoofdstuk heeft eigen gemaakt.

Danubius est fluvius Germaniae. Danūbius et Rhenus sunt fluvii Germaniae. Ferrum est metallum. Ferrum et argentum sunt metalla. 5. Agricōlae habent agros, hortos et prata. Graeci sunt Romanōrum magistri. In campis et silvis est copia plantarum. Regīna cum filiis et filiabus ambulat. Discipuli obtempērant magistro. 10. Laudamus industriam puēri, vitupēramus pigritiam puellae. Decem vaccae et septem equi sunt in prato. Modestia est signum sapientiae. Magister discipulos vitupērat. Lupi sunt incolae silvarum. 15. Luporum domicilium est silva. Agricōlae arant agros. Poetae victoriam Graecōrum celēbrant. Regīna socērum exspectat.

De Nijl is eene rivier van Aegypte. Haat en toorn zijn dik-

*) De bezittelijke voornaamwoorden worden in het latijn niet uitgedrukt zoo er niet een bijzondere nadruk op valt.

wijls oorzaken eens oorlogs. Ik prijs de vlijt (naarstigheid) des leerlings; ik berisp de traagheid der leerlinge. Zes paarden zijn in den stal des landmans. 5. Er zijn tien leerlingen in de school van het dorp. Waarom berispt gij niet de traagheid des leerlings? Goud en zilver zijn metalen. God is de heer des heelals. De Seine is eene rivier van Frankrijk. 10. De Seine en de Rhone zijn rivieren van Frankrijk. Wij gaan dagelijks met de zonen des onderwijzers wandelen. De leeraar vertelt zijne scholieren de geschiedenis der Romeinen. De kinderen geven den onderwijzer de boeken. Waarom geeft gij den geneesheer de werktuigen niet? 15. Kinderen, waarom gehoorzaamt gij uwen leermeester niet? Meisje, waarom gaat gij niet met de dochters des landmans wandelen? De koningin verwacht haar schoonzoon. Hooi en haver is het voeder der paarden en ezels.

§ 4. *Eerste en tweede declinatie. — Adjectiva.*

Men onthoude de twee volgende woorden: adhuc, *nog*; semper, *altijd*. De andere komen reeds in het vroeger geleerde voor. Zie ook vooral § 11 van het vorige hoofdstuk.

Terra est rotunda. Aqua fluvii est pura. Aegyptus est foecunda. Populus est alta. 5. In Italia multi agricolae sunt laboriosi. Divitiae sunt incertae. Fossae oppidi nostri sunt latae. Discipulus attentus magistro carus est. Germani erant bellicosi. 10. Sicilia et Sardinia sunt insulae magnae. Oppida provinciae nostrae sunt parva. Laudamus bonos, vituperamus malos. Filia tua magistram severam habet. Silva est densa et umbrosa. 15. Laudamus virum probum et honestum. Scuta Persarum erant parva. America multos et magnos fluvios habet. Cervus est timidus. Incolae Phoenices erant industrii. 20. Corinthus est clara et opulenta. Humus est humida. Diphthongi semper longae sunt. Phoenicae non deerant incolae industrii.

De Rijn heeft schoone oevers. Sicilië was vruchtbaar. De pijnboomen en populieren zijn hoog. In America zijn vele groote rivieren. 5. De ongelukkige slaven hebben een strengen heer. Uwe kweekelingen waren opmerkzaam. De leerlingen uwer school waren opmerkzaam en bescheiden. De grachten onzer stad zijn breed. Mijn zoon, waarom gaat gij met uwe vrienden niet wandelen? 10. In het bosch is eene groote menigte schuwe herten. De Romeinen waren krijgszuchtig. De overwinning der Duitschers was nog onzeker. De vier zonen des landmans zijn arbeidzaam. 15. Uwe provincie heeft groote steden. Onze steden hebben goede scholen. Het schild der Galliërs was klein. De leerwijze uws meesters is goed.

§ 5. *Vervolg.*

Woorden, welke vooraf behooren gekend te worden.

Hispania, Spanje.	ex en e, uit (e alleen vóór een medeklinker), met den abl.
Troja, Troje.	hodie, heden.
Thebae, Thebe.	diu, lang.
accōla, een bijwoner, nabuur.	olim, eertijds, eens.
coena, gastmaal.	post, na, met den accusativus.
memoria, gedachtenis, geheugen.	per, door » » »
via, weg.	ad, tot, naar » » »

Verder herhale men de vervoeging van het perfectum ind. van amo en leere nog de volgende verba:

necāre, dooden.	habitāre, wonen.
errāre, dwalen, omzwerven.	vocāre, roepen, noemen.
demigrāre, verhuizen.	regnāre, regeeren.

Graeci Trojam post decem annos expugnāvērunt. Fredericus magnus diu regnavit. Coloni! cur ex patria vestra demigrastis? Puēri diu per silvam errāvērunt. 5. Colōnis non defuērunt instrumenta necessaria. Decem equi nigri et octo equi albi in stabulis reginae sunt. Post coenam in horto ambulabimus. Rosae nostrae adhuc intēgrae sunt. Diu amicos meos expectavi. 10. Athenae et Thebae clara Graecōrum oppida fuērunt. Via nautarum multis periculis obnoxia est. Graecia diu libēra fuit. Ciconiarum colla sunt longa. Aurum Romanis fuit noxium. 15. Aurum et argentum popūlis saepe noxia fuērunt. Templum deae erat magnificum. Campis pluvia diu defuit. Venti nautis saepe perniciosi fuerunt. Piratae totius orae accolae necaverunt. 20. Regina totius insulae incolae ad arma vocāvit. Magister nullius discipūli scriptum laudavit.

De regen was voordeelig voor de teedere planten van onzen tuin. Ons leven is aan vele gevaren en ziekten blootgesteld. IJzeren werktuigen zijn voor den landman onontbeerlijk. De oogen eens paards zijn groot. 5. De landlieden hebben vele ijzeren werktuigen. De zeven paarden des landmans zijn zwart. Duitschland is het vaderland van vele dichters. De winden waren voor onze velden en tuinen niet voordeelig. Den Grieken en Romeinen heeft het aan groote mannen niet ontbroken. 10. Zeven kweekelingen onzer school zijn ziek geweest. Gallië is eene Romeinsche provincie geweest. Het ontbrak aan de schoone

rozen en viooltjes van onzen tuin niet aan regen. De leerlingen zijn heden niet oplettend geweest. 10. De wegen van het eiland zijn woest. Vele inwoners van ons vaderland zijn verhuisd. Waarom hebt gij uw vriend niet verwacht? In Sicilië hebben eens Grieken gewoond. Alexander de Grootte heeft vele landen en vele steden veroverd. De dochters des landmans zijn lang ziek geweest. Het leven onzer koningin was gelukkig.

§ 6. *Derde declinatie.—Substantiva.*

Behalve de woorden, die van § 13—17 geleerd zijn, maken men zich de volgende eigen.

Columba, duif.	candidus, wit, blinkend.
columna, zuil.	divinus, goddelijk.
formica, mier.	exoptatus, gewenscht.
industria, vlijt.	jucundus, aangenaam.
statua, standbeeld.	firmus, vast, sterk.
animus (i), ziel.	laetus, vroolijk, schoon.
aper (apri), wild zwijn.	maculosus, gevlekt, bont.
avus (i), grootvader.	nonnulli (ae, a), sommigen, eeni-
hippopotamus, nijlpaard.	nigen, zonder sing.
consilium, raad, beleid.	primus, de eerste.
senatoriüs, tot een senator be-	tolerare, dulden, verdragen.
hoorend.	volare, vliegen.
molestus, lastig, moeilijk.	vulnerare, wonden.
varius, verscheiden, bont.	apud, bij, met den accusativus.
transnatare, overzwemmen.	circa, om, omstreeks, met den accus.

Homines multis et magnis doloribus obnoxii sunt. Magni leonis domicilium erat silva. Populi sunt arbores altae et pulchrae. Nonnulla marmora sunt maculosa. 5. Graeci multarum artium inventores fuerunt. Horatius Cocles Tibërim transnavit. Magna est industria apum et formicarum. Avo meo quies exoptata erat. Magna est copia piscium. 10. Interdum hippopotami laetas segètes circa villam devastant. Longum est iter ex Africa in Germaniam. Nubium colores varii erant. Ver hominibus jucundum*). Romani magnam Gallorum multitudinem vulneraverunt.

Wilde zwijnen hebben de schoone koornvelden om onzen tuin verwoest. De rijen der Germanen waren dicht. De zuilen hadden een sterk voetstuk. Het marmer der standbeelden was hel-

*) Est en sunt worden bij korte gezegden en spreuken dikwijls uitgelaten.

derwit (blinkend). 5. De senatorenstand (orde) was de eerste stand bij de Romeinen. Mijn grootvader heeft vele en groote smarten doorgestaan. Schoone kapellen vliegen langs onzen tuin. De eerste oorsprong der Romeinen is onzeker. De meester heeft het schriftelijk werk van mijn broeder geprezen. 10. De haak was van ijzer. Het vleesch der duiven is week. De koning had een prachtigen staf. De huwelijksgift mijner moeder was niet groot. De ziel des menschen is van goddelijken oorsprong. 15. Caesar heeft het eerste legioen geprezen. De warmte is den menschen dikwijls lastig.

§ 7. *Vervolg.*

Woorden ter voorbereiding :

Hora, uur.	antiquus, oud.
Roma, Rome.	barbārus, barbaarsch, wreed.
annus, jaar.	certus, zeker, gewis.
avuncūlus, oom(moeders broeder)	durus, hard.
Januārius (mensis), Januari.	frigidus, koud.
Februārius » Februari.	graecus, grieksch.
castra (orum), legerplaats.	gratus, welkom, aangenaam.
Draco, eigennaam.	nōtus, bekend.
āter (atra, atrum), zwart.	profundus, diep.
acūtus, spits, scherp.	quotidiānus, dagelijksch.
rūber (rubra, rubrum), rood.	irrigāre, bevochtigen.
rutilus, goudgeel, rood.	versus, naar, — waarts (wordt ge-
tepidus, lauw.	woonlijk achter het woord ge-
ultimus, de laatste.	voegd).
donare, schenken.	nimis, te zeer.
	sed, maar, doch.

Atrae nubes nautis non sunt gratae. Ira multorum criminum causa fuit. Roma antiqua erat urbs magna et magnifica. Valde nota sunt carmina Homēri et Hesiōdi, poetarum Graecorum. 5. Magnum frigus valetūdini saepe perniciosum fuit. Canum dentes sunt albi, duri et acūti. Mors est certa, sed mortis hora incerta. Ventis saepe magna vis inest. Dracōnis leges nimis durae et severae erant. 10. Septentrionem versus multae gentes barbārae habitant. Lepōres sunt timīdi. Fames et sitis sunt molestae. Sidēra nautis sunt grata. Sanguis piscium est frigidus. December anni mensis ultimus est. Multi parvi canales avunculi mei prata irrigant. Improbōrum senectus plerumque misēra est. Calcar est acūtum. In agris nostris multi sunt mūres. Palūdes erant magnae inter Romanōrum et Karthageniensium castra.

Gij, o God! schenkt den menschen het dagelijksch brood. De bast van kleine boomen is nog dun. De bewoners van Phoenicië zijn de uitvinders van vele kunsten geweest. De lof des meesters was den scholieren zeer aangenaam. 5. In het diepe moeras is eene groote menigte kikvorschen. De haas is vreesachtig. Op de hooge bergen is de lucht zuiver. Op uwe boomen zijn vele noten. Het einde des gedichts was zeer schoon. 10. Het bloed der viervoetige dieren, der vogels en der visschen is rood. Onze buurman heeft roodachtige haren. In den winter zijn de nachten lang. (De tijd, waarin iets geschiedt, staat in den ablat. zonder praepositio). De moeder geeft den knapen lauwe melk. Januari en Februari zijn de eerste maanden van het jaar. 15. Honden zijn de wachters van groote kudden. Voor goede burgers (dat.) is het heil van den staat de hoogste wet. De diamant is hard. De arend is de koning (vertaal: koningin) der vogels. De leeuw de koning der viervoetige dieren.

§ 8. *Vervolg.*

Men leere de volgende woorden:

Amicitia, vriendschap.	palatium, paleis.
luna, de maan.	amoenus, aangenaam.
macula, vlek.	argentëus, zilveren.
ulmus, olm.	aureus, gouden.
brachium, arm.	dexter, rechtsch.
diurnus, langdurig.	sanus, gezond.
egregius, uitgelezen, voortreffelijk.	saxëus, steenen, van steen.
flavus, geel, blond.	vastus, woest, verwilderd; wijd
humanus, menschelijk.	uitgestrekt
lignus, houten.	circumdare, omgeven.
modicus, matig.	conservare, bewaren.
mutus, stom.	subjugare, onder het juk brengen.
nivōsus, sneeuwrijk.	superare, overwinnen.
procerus, hoog, rank.	vindicare, in libertatem, in vrij-
sacer (cra, um), heilig.	heid stellen.

In Rheno flumine sunt pontes saxei et lignei. Procërarum arbōrum radices plerumque sunt altae. Altōrum montium cacūmīna sunt nivōsa. Romani totū orbem terrārum subjugaverant. 5. Rus amoenum et jucundum est. Gallus Romani crus dextërum vulneravit. Virtus sola amicitiam conservat. Sal hominibus necessariū est ad valētudinē. Brutus Romam ex diuturna servitute in libertatem vindicavit. 10. Tellus nostra et luna sunt planētae. Egrëgia virtus militum nostrōrum hostes superavit.

Caput, collum, cervix, brachia sunt partes corpōris humani. In atro pulvĕre multae sunt crūōris macūlae. In carminibus poētārum magna est pulchrarum imaginum variētas.

Matige koude is voor een gezond lichaam niet schadelijk. De ruiters hebben lange zwaarden. Kleine heuvels waren tusschen de stad en het leger der Romeinen. In den langen trein (agmen, agminis) der Germanen waren vele vrouwen. 5. Uitgestrekte zeeën omgeven den ganschen aardbol. In het paleis waren zilveren vaten en prachtig huisraaad. De zon en het vuur waren heilig bij de Perzen. De diamant is zeer hard. Het vaderland niet te beminnen is snoodheid. 10. De visschen zijn stom. De bondgenootschappen der Karthagers waren niet vast. De Germanen hebben blonde haren. Het geluid van den nachtegaal is aangenaam. De hooge olm heeft diepe wortels. 15. De Donau is eene groote en breede rivier. Zuivere honig is eene aangename spijs. De dapperheid onzer soldaten heeft ons vaderland uit eene harde slavernij in vrijheid gesteld. Veelvuldig zijn de soorten der dieren. De koningin heeft den priester een gouden kelk geschonken.

§ 9. *Adjectiva der derde declinatie.*

Behalve de woorden, voorkomende in de §§ 18, 19, 20 van het vorige hoofdstuk, moet men nog de volgende onthouden:

bestia (ae), dier.	fortūna, noodlot, geluk.
dementia, dwaasheid, waanzin.	Lydia, Lydië.
odē (es), gezang.	moenīa (monium), muren,
ungūla, klauw, hoof.	(plurale tantum).
Corinthus, Corinthe.	neme, (gen. nullius), niemand.
nidus, nest.	pavo (pavōnis), pauw.
Pindārus (eigenaam).	recordatio (recordatiōnis), her-
bellum civile, burgeroorlog.	innering.
Phaedrus, (eigenaam).	regio (regiōnis), landstreek.
desertum, woestijn.	rupes (rupis), rots.
initium, begin, aanvang.	sors (sortis), het lot.
malum, kwaad, ramp.	tempestas (tātis), storm.
orācūlum, orakel, godspraak.	canōrus, zangerig.
tugurium, hut.	cruentus, bloedig, bloedend.
aestas (tātis), zomer.	obscurus, donker, duister.
animal rapax, roofdier.	praeteritus, verleden.
anser (ansēris), gans.	nidificāre, nestelen.
Apollo, (eigenaam), Gen. īnis.	servāre, bewaren, behouden, red-
clamor, (clamōris), geschreeuw.	jam, reeds. (den.

hirundo (hirundinis), zwaluw. adesse, tegenwoordig zijn.
hostis (hostis), vijand.

Aestate (in den zomer) noctes sunt breves. Celebria erant Apollinis oracula. Omne initium est difficile. Suavis est recordatio malorum praeteritorum. 5. Admirabilis est apum industria. Vultures valde rapaces sunt. Ungulae animalium rapacium sunt acutae. Colles sunt montes parvi et humiles. Multae partes Siciliae valde fertiles sunt. Senum consilia juvenibus utilia sunt. Corpus hominis mortale, animus immortalis est. Humile tugurium interdum domicilium fortunae est. 15. Multae aves rapaces nidificant in altis rupibus, Corinthus urbs celeberrima Graeciae fuit. Nonnulli Romani divitias habebant ingentes. In desertis Africae multae sunt bestiae rapaces. Pavonis vox non est suavis. Phaedri fabulae non sunt difficiles. Vigilum anserum clamor capitolium servavit. Legiones veteris gloriae populi romani memores erant.

De burgerkrijg is meestal bloedig en wreed. Vele steden van het oude Italië waren rijk en beroemd. De schipper had geen zoet water (= zoet water ontbrak den schipper). Mijn kleine broeder houdt veel van (= bemint) zoeten honig. 5. Op sommige eilanden van America zijn de stormen talrijk. De toorn is eene korte razernij. De gezangen van Pindarus zijn duister en moeilijk. Eenige provinciën van ons vaderland zijn vruchtbaar. Het lot van rijke en machtige koningen is niet benijdenswaardig. De bosschen zijn reeds groen; de vlugge zwaluwen en de zangerige nachtegallen zijn er reeds (adese). Niemand is altijd gelukkig. Een heuvel is een lage berg. De roofzuchtige haviken zijn de vijanden der vreesachtige dieren. Croesus bezat een ontzaglijken rijkdom. In de noordelijke deelen van Europa zijn de zomers kort. De stem des nachtegaals is liefelijk. De nesten van vele roofvogels zijn op hooge boomen en rotsen. De zeden der oude Romeinen waren eenvoudig.

§ 10. *Vierde declinatie.*

Hiertoe behooren §§ 21, 22 en 23 van het vorige hoofdstuk. De volgende woorden dient men in het geheugen te prenten.

Helvētia, Zwitserland.

sagitta, pijl.

trogodyta, holbewoner.

arbiter (arbitri), scheidsrechter.

medicus, geneesheer.

nasus, neus.

caecus, blind.

exiguus, weinig, gering.

eximius, uitnemend, voortreffelijk.

funestus, rampzalig, verderfelijk.

italicus, italiaansch.

mirus, wonderlijk.

taurus, stier.	marmorëus, marmeren.
tyrannus, alleenheerscher.	matûrus, rîjp.
Vesuvius, (nomen proprium).	pâtrius, vaderlijk.
cerebrum, hersenen.	rusticus, boersch, landelijk.
rostrum, snuit.	sinister (tra trum), linksch.
telum, werptuig, wapen tot aanval.	splendidus, schitterend, glanzend.
Atheniensis (is), Athener.	summus, de hoogste.
auctoritas (tâtis), aanzien, gezag.	urbânus, steedsch, beschaafd.
auris (is), oor.	austrâlis, zuidelijk.
Caesar (âris), nom. propr.	commûnis, gemeen, gemeenzaam.
dux (ducis), aanvoerder, veldheer.	vehēmëns, hevig, heftig.
eruptio (ōnis), uitval.	commendâre, aanbevelen.
fulgur (ûris), bliksem, weerlicht.	convocâre, samenroepen.
Jupiter (Jovis), nom. propr.	lavâre, wasschen.
lux (lûcis), licht.	mutâre, veranderen, verwisselen,
Marâthon (ōnis), nom. propr.	verruilen.
Napoleon (onis), » »	ornâre, versieren.
paries (pariëtis), muur, wand.	pugnâre, kampen, strijden.
Parmenio, Nom. propr.	ut, gelijk. — ita, zoo.
praecursor (ōris), voorlooper.	atque (voor een klinker en voor
rhinocëros (rōtis), neushoorn.	een consonant), en ; doch ac al-
sedes(dis), zitplaats, woonplaats.	leen voor een consonant.
	praeesse, over iets gesteld zijn.

Manus manum lavat. Lux valde splendīda visūi noxia est. In senectūte sensus plerumque sunt obtūsi. Ut magistratibus leges, ita popūlo praesunt magistratus. 5. Caeci tactum habent eximium. Cicēro senatum convocāvit. Legiones dextrum cornu hostium fugavērunt. In arcibus coelestibus mira est colōrum variētās. Rhinocēros cornu habet in naso. 10. Animalium arma sunt: cornua, dentes, rostra et ungūlae. In Italia austrālī motus terrae saepē praecursores eruptiōnis Vesuvii sunt. Senatus nomen habet a senibus. Apud Marathōnem exigua manus Atheniensium ingentem Persarum exercitum fugāvit. Cives cur non obtemperastis auctoritati magistratuum? Magistrātūs! cur non fuistis legum custōdes? Pausanias mores patrios et vestitum mutāvit. In exercitibus Napoleōnis multi juvenes Germani atque Italici erant. Apud Issum Parmenio in sinistro cornu pugnāvit. Nicanor dextro cornu praefuit. In Graecia quercūs Jovi sacrae erant. 20. Usūs est summus linguarum arbiter. Auris est instrumentum auditus. Idūs martiae Julio Caesāri funestae erant. Magnificae porticus templum Minervae ornant.

Op hooge en groote eiken zijn geen vruchten. In de meren van Zwitserland zijn vele visschen. Een pijl heeft de rechterknie des veldheers gewond. Het gebruik is de beheerscher der talen. 5. In Zwitserland zijn vele groote meren. De hersenen zijn de zitplaats der zintuigen. De oogen zijn de werktuigen des gezichts. De honden hebben een scherp gehoor. De horens der stieren zijn hard. De bliksem is de voorlooper des donders. De aanval der oude Germanen was hevig. Een gouden naald versiert de haren der koningin. De terugkeer der zwaluwen is een teeken der lente. Het gevoel is een zintuig aan alle dieren gemeen. 15. De troglodyten woonden in holen. Hooge zuilengangen omringden het forum. De mensch heeft vijf zintuigen : het gezicht, het gehoor, den reuk, den smaak, het gevoel. Het werptuig der vijanden heeft mijne rechterhand gewond. Ruiterij ontbrak aan het leger. 20. De geneesheer heeft den zieke rijpe vruchten aanbevolen. Er waren vier stedelijke tribus bij de Romeinen ; de andere waren landelijke.

§ 11. *Vijfde declinatie.*

Men herhale de woorden in §§ 24 en 25 van het vorige hoofdstuk en leere nog de volgende :

avaritia, hebzucht, gierigheid.	caedes (dis), moord.
luxūria, weelde, prachtliefde.	frigidus, koud.
perfuga, overlooper.	futurus, toekomstig.
auctor, (auctōris), bewerker, oorzaak.	Marathōnius, Marathonisch.
scientia, kennis.	medius, midden ; (media acies, het centrum van het leger.)
mortuus, dood, gestorven.	fallax (fallacis), bedriegelijk.
serenus, helder.	tristis, treurig.
vanus, ijdel.	sine, zonder (met den abl.)

Omnis rei initium difficile est. Aestate dies longi sunt. Orestes et Pylades miram fidem servarunt. In acie hostium multi perfugae Romani erant. 5. Vicinus noster magnam rem familiarem habet. Deus omnium rerum auctor est. Caedes Caesaris reipublicae perniciēi (tot verderf) fuit. Scientia rerum futurarum homini non prodest. Mucius hostem sine ulla spē salutis necavit. 10. Magna planities erat circa Romanorum castra. Apud Cunaxa (plurale tantum) Cyrus mediae aciei praefuit. Livius res gestas Romanorum narravit.

De verwachtingen der menschen zijn zeer bedriegelijk en ijdel. Bij de Romeinen waren vele feestdagen. De middagen der maand

Juli zijn alle helder geweest. De winter heeft vele koude en treurige dagen. 5. De dochter is zeer gelijkend op het beeld der gestorven moeder. Het eene uur is het (andere) uur, de eene dag den (anderen) dag ongelijk. Hebzucht en prachtliefde zijn den staat ten verderve geweest. In Brittannië is het aantal heldere dagen klein. In de marathonsche vlakten heeft Miltiades de Perzen geslagen (fugäre); [fugäre is vluchten, fugäre op de vlucht slaan]. Bij issus vocht Alexander in het midden der slagorde (in het centrum des legers).

§ 12. *Comparatie der adiectiva.*

Behalve op de onderstaande woorden, lette men op §§ 26, 27 en 28 van het vorige hoofdstuk.

Belga, een Belg.	mutatio (ōnis), verandering.
clementia, zachtzinnigheid, toegeeflijkheid.	toe-orator (ōris), redenaar.
fera, wild dier.	vallis (lis), dal.
verecundia, eerbied, achting.	species (ciēi), gedaante.
ornamentum, sieraad.	benignus, welwillend, vriendelijk.
sonus, geluid.	ceterus (gewoonlijk plur.), de overige, de andere.
vitium, gebrek, fout.	divinus, goddelijk.
vitrum, glas.	externus, uitwendig, uitheemsch.
adolescens (entis) jongeling.	justus, rechtvaardig.
Alpes (ium), Alpen.	injustus, onrechtvaardig.
december (mensis), december.	sanctus, heilig.
imperātor, keizer, veldheer.	tardus, traag, langzaam.
jus, jūris, recht.	tēter (tētra, tētrum), leelijk, afschuwelijk.
latro, ōnis, roover.	praestans (tantis), voortreffelijk.
amābilis, beminnelijk.	salūber (ubris, ubre), heilzaam.
audax (acis), stout, koen.	sapiens (entis), wijs, verstandig.
crudelis, gruwzaam, wreed.	nihil (onverbuigbaar), niets.
diligens, nauwkeurig, vlijtig.	quam, achterden comparativus, dan.
florens, bloeiend.	quo-eo, hoe, des te; zulke woordjes noemt men correlativa. Zoo heeft men adjectiva correlativa:
fortis, dapper.	tantus-quantus, talis-qualis en meer diergelijke.
infelix, ongelukkig.	
lēvis, licht.	
mitis, zacht.	
nobilis, edel.	

Aurum ūtile est, utilius ferrum. Senibus difficilior est morum mutatio quam adolescentibus. Avaritia omnium vitiorum teterimum est. In Graeciā nemo sapientior fuit quam Socrates (of Socrate zonder quam), nemo justior quam Aristides of? —

5. Omnium florum pulcherrima est rosa. Maria profundiora sunt fluminibus. Athenae et Corinthus erant florentissima oppida Graeciae. Diligentissimi discipuli magistris sunt carissimi. Quo diligentiores sunt discipuli, eo cariores sunt magistris. 10. Deus est pater benevolentissimus. Adāmas durior est ferro, ferrum durius est caeteris metallis. Sonus tardior est luce. Ut animus corpore est nobilior, ita virtus est praestantior externā speciē. Omnium Gallorum fortissimi erant Belgae. 15. Latro ferae similior est quam homini. Nullum malum vehementius est quam invidia. Nihil est clementia praestantius nihil divinius. Nero erat omnium imperatorum maleficentissimus. Croesus, rex Lydiae, erat ditissimus (divitissimus).

De Donau is breeder dan de Rijn. De Alpen zijn de hoogste bergen van Europa. Niets is schooner dan de deugd en de wijsheid. China is het vaderland van de schoonste kapellen. 5. Hoe oplettender een leerling is, des te dierbaarder is hij den onderwijzer. De diamant is harder dan het glas en het ijzer. De Spartanen waren dapperder dan de Atheners. De rijkste menschen zijn somtijds de ongelukkigste. De dagen zijn in de maand December op het kortst (de kortste). 10. Campania is de gelukkigste streek van Italië. Socrātes was de wijste aller Grieken. De rechten des vaderlands zijn heiliger dan (die) der vriendschap (*die* blijft onvertaald). Hoe onrechtvaardiger de haat is, des te gruwzamer is hij meestal. 15. De eenvoudigste spijsen zijn de heilzaamste. Op de bergen is de lucht lichter en zuiverder dan in de dalen. De honden hebben een scherper gezicht dan de menschen. Somtijds zijn de gemoederen der wilde dieren zachter dan (die) der menschen. Niets is beminnewaardiger dan de deugd. Demosthenes was de beroemdste der grieksche redenaars. Zedigheid is het grootste sieraad der vrouwen.

§ 13. *Vervolg.*

Asia minor, Klein-Azië.

cura, zorg.

Genēva, Genève.

insidiae (arum) plur. tantum, hinderlagen.

maxilla, kakebeen.

natūra, natuur.

regūla, regel.

Bactriāmus, een Baktriër.

crocodilus, krokodil.

anas (anātis), eend.

axis terrae, de as der aarde.

mare internum, de middellandsche zee,

serpens (entis), slang.

tempus (ōris), tijd.

cadūcus, bouwvallig, onzeker, verwelkt.

crassus, dik, dicht.

ignōtus, onbekend.

globus, kogel, bol, hemellichaam.	immobilis, onbewegelijk.
Helvetius, Zwitser.	turpis, schandelijk.
locus, plaats.	vocare, roepen, noemen.
polus, de pool.	multo major, veel grooter.
aconitum, een kruid, wolfsmelk.	(multo is een adverbium dat de
praeceptum, voorschrift, les.	kracht van den comparativus
venenum, vergift.	vermeedert.)
actio (onis), handeling.	paulo major, een weinig grooter,
aetas, ouderdom.	iets grooter.

Calor interdum plantis magis noxius est, quam frigus. Nihil aere et aqua magis necessarium est homini. Nihil magis dubium et caducum est, quam vita humana. Sicilia est major quam Sardinia. 5. Maximus oratorum romanorum fuit Cicero. Ansæres majores sunt anātibus. In mari sunt plurima et maxima animalia. Romulus Augustulus fuit ultimus Romanorum impëratör. Intima rerum natūra hominibus non est nota. Interiores globi nostri partes hominibus adhuc sunt ignotae. Antiquis temporibus plurima oppida florentissima erant in Italia. Quo breviora sunt praecepta, eo meliora sunt. Usus optimus magister. 15. Omnium venenorum ocissimum est aconitum. Augustus Hispaniam postremam (als laatste, het laatst) provinciarum subjugavit. Thucydides paulo aetate (in leeftijd) posterior erat quam Themistocles. Luna terrae propior est sole. Honesta mors turpi vita potior. 20. Omnium rerum mors est extrēmum (het laatste, einde). Proxima Italiae est Sicilia, insula omnium maris interni maxima. Crocodilus dentium plures habet ordines.

De deugd is noodzakelijker voor een gelukkig leven dan rijkdom. De plaats was voor hinderlagen bijzonder geschikt. (superl.). Een schandelijk leven is erger dan een schandelijke dood. De uiterste en aan de grenzen der Helvetiërs naaste stad is Genève. 5. Den laatsten oorlog had Ninus met Zeroaster, koning der Bactriërs (hebben door sum=de laatste oorlog was aan Ninus). Hoe korter een voorschrift is, des te beter. Codrus was de laatste koning der Atheners. De polen zijn de uiterste einden (pars) der as van de aarde. In klein-Azië waren zeer vele en bijzonder vermaarde steden. 10. Slechte grondbeginselen zijn erger dan slechte daden. Het leven der eerste menschen was veel langer dan het onze. De slangen hebben een zeer kleinen kop. De eenden zijn kleiner dan de ganzen. De zon is veel grooter dan de aarde. 15. De olifant is het grootste der viervoetige dieren. In de noordelijke deelen van Europa zijn de boomen zeer laag. Hoe dichter

de lucht is, des te nader is zij aan de aarde. Cicero noemt Clo-
dius den slechten aller menschen.

§ 14.

Zie § 29 en § 30 van het vorige hoofdstuk en leer nog de
volgende woorden :

benevölentia, welwillendheid,	lentus, langzaam.
genegenheid.	pristinus, voormalig, oud.
epistōla, brief.	rectus, recht, rechttuit, rechtover- eind.
gallina, hen.	brevis, kort.
philosophia, wijsbegeerte.	crudelis, wreed.
vena, ader.	fidēlis, getrouw.
avuncūlus, oom, moeders broe-	frequens, menigvuldig.
camēlus, kameel. (der.	hostilis, vijandelijk, vijandig.
Latini, de Latijnen.	mollis, week, zacht.
legātus, gezant, legaat.	patiens, geduldig.
mundus, wereld.	cantāre, zingen.
pullus, jong dier, jong.	considerāre, beschouwen, overwe-
coelum (i), hemel; (in plur.	dimicare, strijden, kampen. (gen.
coeli, en coela.)	que, en (wordt achter de woorden gehecht).
imperium, opperheerschnappij.	disputāre, bespreken, redekavelen.
falco (ōnis), valk.	exopatre, toewenschen, verlangen.
immortalitas, onsterfelijkheid.	festinare, spoeden.
pulchritudo (inis), schoonheid.	judicare, oordeelen, rechtspreken.
magnitudo (inis), grootheid.	lacere, verscheuren, openrijten.
proles (is), kroost, nakomeling- schap, de jongen (van een dier.)	penetrare, binnendringen.
quaestio (onis), vraag.	properare, ijlen.
accuratus, nauwkeurig.	tolerare, dulden, verdragen.
copiosus, rijkelijk, uitvoerig.	tractare, behandelen.
doctus, geleerd.	erga, jegens (met den acc.)
hodie, heden.	tam, zoo (tam magnus, zoo groot.) pro, voor (met den abl.).
de (met den abl.), van, over, aangaande.	

Falcōnes celerrimē volant. Gallina acerrimē pro pullis pugnat.
Apud Marathonem Athenienses fortissimē cum Persis pugnavē-
runt. Galli Italiam longe lateque (wijd en zijd) devastaverunt.
5. Cornelius Nepos Miltiādis vitam breviter narravit. Nuperrime
multi homines ex provincia nostra in Americam demigrarunt.
Carthaginienses Regūlum crudeliter necaverunt. Frater meus

diutius in Italia, quam in Helvētia fuit. Avunculus meus domum suam pulcherrime ornavit. Magister hodie de mundi magnitudine doctē et eleganter dispūtavit. De aliorum vitiis rectius quam de nostris judicamus. Cur tam celeriter propēratīs? Cur non lentius ambulatis? Romani cum Latines de imperio dimicarunt. 15. Quo diutius considēres, eo res est obscurior. Initio belli Hannibal Romanorum exercitūs frequenter fugavit. Plurimi mortales divitias vehementissime exoptant. Milites legatum hostiliter laceraverunt.

God heeft den hemel glansrijk opgesierd. Alle dieren strijden hevig voor hunne jongen. Oude menschen veranderen hunne gewoonten moeilijker dan jonge. Uwen brief heb ik lang verwacht. 5. Cicero heeft zeer goed over de vriendschap en den hoogen ouderdom gesproken (dispūto). Uwe vorige welwillendheid jegens ons huis hebt gij getrouw in acht genomen. Onze leermeester heeft ons heden berispt. De kameelen dragen den dorst geduldiger dan de paarden. Heden heb ik de zaak nauwkeuriger overwogen. 15. De schrijver heeft in zijn boek een deel der wijsbegeerte zeer uitvoerig behandeld. Heden heeft onze leermeester ons niet zoo scherp als gisteren berispt. Niemand heeft beter over de onsterfelijkheid der ziel gesproken dan Socrātes. Gij dwaalt zeer (zeer = zeer hevig). Uwe zuster zingt zeer liefelijk. Ik heb de zaak gemakkelijk en gelukkig tot stand gebracht. Het vergift drong zeer snel door (langs) de aderen.

§ 15. *Numeralia.*

§ 31 van het vorige hoofdstuk; verder is het noodig de onderstaande woorden te weten.

annus intercalāris, schrikkeljaar.	Olympias (iādis), eene olympiade,
mercenarius, huurling.	tijdruimte van 4 jaren.
lustrum, een tijd van 5 jaar.	pes, voet (pedis).
secūlum, eeuw.	pedes (peditis), voetganger.
hebdomas, ādis, week.	fluctus, vloed, golf.
praestans, voortreffelijk.	superbus, trotsch.
appropinquāre, naderen.	quotannis, jaarlijks.
creare, verkiezen, scheppen.	quotidie, dagelijks.
parare, bereiden.	aut, of.
remēare, teruggaan, terugvlieden.	ante { Christum natum, vóór en
significare, te kennen geven.	post { na de geboorte van
potius, veel meer.	natus, geboren, (Christus.
	mortuus, gestorven.

Seculum est tempus centum annorum. Annus est tempus trecentorum quinque dierum. Mensis est tempus dierum triginta aut unius et triginta. Februarius, secundus anni mensis, plerumque duodetringinta dies habet. 5. Hebdomas est tempus dierum septem. Vicesimam quartam diei partem appellamus horam. Apud Romanos veteres lustrum significat tempus quinque annorum. Mensis est duodecima pars anni. Apud Romanos october octavus anni mensis erat, nunc est decimus. 10. Homo unum tantummodo os habet, sed duos oculos et duas aures. Decem milia Graecorum ingentem Persarum exercitum fugaverunt. Maris fluctus bis quotidie appropinquant, bis remeant. Ancus Martius tres et viginti annos regnavit. Atheniensibus duae victoriae Marathonia et Salaminia apud omnes gentes gloriam pararunt. 15. Augustus mortuus est septuagesimo actatis anno. Romani Marium septies consulem (*tot consul*) creaverunt. Bis bina sunt quattuor. Quater terna sunt duodecim. Tarquinius superbus fuit septimus et ultimus rex Romanorum. 20. Secundo bello punico Hannibal Romanos saepe fugavit. Romae (te Rome) bini consules quotannis fuerunt. Carolus magnus mortuus est anno octingentesimo decimo quarto post Christum natum. Athenienses decemplicem numerum hostium superaverunt.

Eene olympiade is een tijd van vier jaren, of liever (sive potius) van vijftig maanden. Een dag is het driehonderd vijf en zestigste deel van het jaar. De maand Februari eens schrikkeljaars heeft negen en twintig dagen. Eene week is het twee en vijftigste gedeelte van een jaar. 5. De bijen hebben vier vleugels en 6 voeten. Het water is negentienmaal lichter dan het goud. Mijn oom heeft zijne boeken aan de twee zoons onzes buurmans geschonken. December was bij de Romeinen de tiende maand des jaars, thans de twaalfde of (sive) de laatste. Frederik de Groote heeft zes en veertig jaar geregeerd. 10. Mardonius had 100000 voetknechten en 10000 ruiters. Socrates is in den jare (abl. zonder praepositio) 468 (uit te drukken door ranggetallen), vóór Christus geboren. 10000 Grieksche soldaten waren in het leger van Cyrus. Twee maal drie is zes. Drie maal vier is twaalf. 15. Vier maal twintig is tachtig. De Romeinen hebben in Italië met twee uitstekende veldheeren gekampt, met Pyrrhus en Hannibal. De eerste koning der Romeinen was Romulus, de tweede Numa Pompilius, de derde Tullus Hostilius, de vierde Ancus Martius, de vijfde Tarquinius Priscus, de zesde Servius Tullius, de zevende of laatste Tarquinius Superbus.

§ 16. *Pronomina personalia en possessiva.*

Zie § 32 van het vorige hoofdstuk en § 34 van het hoofdstuk over de pronomina.

Woorden :

Modestia, zedigheid, bescheidenheid.	inānis, ijdel, nietig.
beneficium, weldaad.	delectāre, verheugen, vermaken.
consilium, raad, beleid, plan.	objurgāre, bekijven, berispen, verwijten.
convivium, gastmaal.	ob, praepositio met den accusativus, wegens, om.
concio, vergadering, samenkomst.	portare, dragen.
expeditio, veldtocht.	recitāre, voordragen, voorlezen.
parens (communis generis, gelijkslachtig), vader of moeder.	recreāre, verkwikken.
cantus (ūs), gezang.	inēsse, inzijn, inwonen, zich ergens in bevinden.
vicinus (a, um), naburig.	interesse, tegenwoordig zijn.
communis, gemeen, gemeenzaam.	

Ego erravi, tu recte iudicasti. In te, in me, in nobis omnibus inest animus immortalis. Magister te laudavit, me vituperavit. Melior pars nostri immortalis est. 5. Tua consilia omnia mihi luce clariōra sunt. Lusciniarum cantus nos delectat. Patria nobis carior est vitā. Magister neminem vestrum vituperavit. Avunculus noster heri nobiscum per prata ambulavit. 10. Carissimae nobis semper fuerunt epistolae tuae et maximē nos delectaverunt. Amici carissimi, non immemores sumus vestri beneficiorumque vestrorum. Frater meus mecum interfuit concioni. Nos nostra delectant, vos vestra*). Neerlandia omnium nostrum communis patriaest. Tu, Brute, patriam tuam e servitute in libertatem vindicasti.

Gij prijst, wij keuren de veldtochten van Napoleon af. De meesters hebben niemand onzer geprezen. Waarom hebt gij ons den brief uws vriends niet voorgelezen? De consul heeft de naburige legioenen tot zich geroepen. 5. De vrienden zijn onzer gedachtig. Uwe plan-

---

*) Wanneer de neutra van de adjectiva, pronomina en numrealia als substantiva gebruikt worden, en een veelvoud van afzonderlijke dingen beteekenen, staan zij niet, zooals in onze taal in het enkelvoud. maar in het meervoud. b. v. omnia sunt caduca, alles is vergankelijk.

nen zijn ons bekend. Zij bereiden zich vele zorgen wegens nietige dingen. Wij hebben u door spijs (abl.) verkwikt, en gij scheldt ons? Mijn broeder is mij zeer gelijkend. 10. Waarom zijt gij niet met ons wandelen gegaan? Uw vriend heeft met mij het gastmaal bijgewoond. Waarom heeft uw vader u mijn brief niet voorgelezen? De lof des onderwijzers heeft mij zeer verblijd. Ik ben uwer en uwe verdiensten niet ongedachtig. Mij vermaakt mijn boek, u vermaakt het uwe. Een verstandig man draagt altijd de beste zijner goederen bij (met) zich.

§ 17. *Pronomina demonstrativa.* § 33 van het vorige hoofdstuk.

De volgende woorden leere men vooraf.

Industria, vlijt, ijver, werkzaamheid.	prosperitas, bloeiende toestand, geluk, voorspoed.
pagina, bladzijde.	sermo (ōnis), gesprek, taal, rede.
poena, straf.	trames (ītis), zijpad.
pugna, gevecht, slag.	veritas (tātis), waarheid.
autumnus, de herfst.	voluptas (tātis), zinnelijk genoegen, wellust, vreugde
barbārus, vreemd, barbaarsch.	angustus, eng.
christianus, christelijk, christen.	inimicus, vijandig, vijandelijk.
Cimbri, de Cimbren.	Aegaeus, Aegeïsch.
Isthmus, landengte.	Ionicus, Ionisch.
malus, appelboom.	Ligusticus, Ligurisch.
pirus, pereboom.	nimius, al te groot, al te lang.
somnus, slaap.	perditus, diep bedorven, verloren.
coelum, hemel.	scelerātus, snood.
lenimentum, middel tot verzachting, leniging.	praestābilis, voortreffelijk uitstekend.
solum, grond.	tenuis, dun, fijn.
aves migrantes, trekvogels.	adorāre, aanbidden.
communio, gemeenschap, verwantschap.	aegrōtare, ziek, krank zijn.
cor (cordis), het hart.	conjurāre, eene samenzwering maken.
civitas, tātis, burgerrecht, staat.	negāre, loochenen, ontkennen.
comes (mitis), gezel.	perturbāre, verwarren, beroeren.
honor (ōris), eer.	repudiāre, verstooten, versmaden.
mens (mentis), geest, verstand.	repugnāre, wederstand bieden.
mulier (fēris), vrouw.	quam pulchrē, hoe schoon.
munus (ēris), geschenk.	etiamnunc, nu ook nog.
opinio (ōnis), meening.	

Haec domus illā arbōre latior est. Deus hanc terram, coelum

illud, omnem hunc mundum splendidissimē ornavit. Invidiā est comes gloriae; hoc est commūne vitium in magnis libērisque civitatibus. Homini Deus nihil mente praestabilius donāvit; huic divīno munēri nihil est tam inimicum quam voluptas. 5. Quam varii sunt colōres hujus floris! Aēr in his montibus tenuior est quam in vallibus illis. Graecōrum oratōrum praestantissimi fuerunt Athēnis (te Athene); eorum autem (autem wordt niet vooraan geplaatst) primus fuit Demosthenes. Inter quos est commūnio legis, inter eos est commūnio juris. Omnium victoriārū maxīma est se ipsum sup̄rare. 10. Ipsius consulis filii contra rempublicam conjuraverunt. Animal, quod sanguinem habet, or habet. Sermōnis usūs plerumque deest) quibus natura auditum negāvit. Frater matris meae, qui plures annos aegrotāvit, hodie mortuus est. Res, de qua heri disputāvimus etiam nunc mihi obscura est. 15. Aves migrantes appellamus eas, quae autumnī et vere in alias terras demigrant. Nunc repudias, quae nuperrime rehementer exoptasti. Quaecunque opinio v̄ritati repugnat, falsa est. Omnium illorum oppidōrū eādē erat industria, eadē prosp̄ritas. Omnes sceleratos eadē poena exspectat. Omnem rempublicam perditus iste Catilīna perturbavit.

Deze appelboom is hooger dan gene pereboom. In dit boek zijn 364 bladzijden. Hoe zwaar is de lucht op deze bergen. Hoe schitterend zijn de kleuren eens regenboogs! 5. In den beroemden slag bij Marāthon (= Marathonsch), sloeg Miltiādes een tienvoudig aantal der Persen op de vlucht. Die (iste) eerbewijzingen versmaad ik. In de Ligurische zee ligt het eiland Corsica, hetwelk de Grieken Cynus noemen. Het dichtst bij dit eiland ligt Sardinië, welks bodem beter is dan het luchtgestel; gene is vruchtbaar, het laatste is ongezond. De al te groote koude van dezen dag is voor de zaden verderfelĳk. 10. De jongeling, wiens gedrag (mores, morum) gĳ prijst, is de zoon mijns vriends. Slaap en hoop zijn twee verzachtingsmiddelen, welke God den ongelukkigen stervelingen geschonken heeft. Hĳ, die de traagheid bemint, bemint de ondeugd, welker moeder zij is. Dat enge pad, hetwelk tusschen de Aegēische en Ionische zee ligt, hebben de Grieken Isthmus genoemd. Alle Christenen bidden denzelfden God aan. 15. In den slag zijn allen aan dezelfde gevaren bloot gesteld. Niet minder hevig was de kamp met de vrouwen der Cimbren, dan met de mannen van haar.

§ 18. *Pronomina indefinita en interrogativa.* — § 34 van het vorige hoofdstuk.

Woorden, die vooraf in het geheugen moeten geprent worden.

Cerāsus, kerseboom.

conjugatio (ōnis,) vervoeging.

exhalatio (ōnis), uitwaseming.

Macēdo (ōnis), Macedoniër.

sidus (sidēris), gesternte.

stultus, dwaas, dom.

pestifer (fēra, fērum), verderfe-

lijk, verpestend.

antiquitas (ātis), oudheid,

natu major, de oudste (van twee).

natu minor, de jongste (van twee).

(natu is de ablativus van een

subst., hetgeen slechts in dien

naamval voorkomt).

exstāre, voorhanden zijn.

persevērāre, volharden, verduren

Quis sapientior fuit in Graeciā quam Socrātes? Quis fuit justior quam Aristides? Quāenam metalla utiliōra sunt auro? Quid est amābilius virtute? 5. Quae species pulchrior est quam humana? Quod oppidum Graeciae fuit celeberrimum? Athēnae. Cujus filius fuit Alexander magnus? Philippi, Macedoniae regis. Quot cerāsī sunt in horto vestro? Duodeviginti. Cujusnam hic liber est? meus. 10. Qualis impērador fuit Caesar, quantus vir? Cujus oratoris tot oratiōes exstant, quot Ciceronis! Cicēro et Demosthēnes maximi oratōres fuerunt antiquitatis; uter major fuit? Utrius oratiōes praestantiōres sunt? Demosthēnis. Utri cornū exercitūs apud Issum Parmenio praefuit? Sinistro. 15. Cujusvis est errāre, stulti tantummodo in errōre persevērāre. (De genitivus bij esse beteekent dikwijls eene eigenschap of gewoonte en wordt vertaald door: het is de zaak, gewoonte, eigenschap, plicht, kenmerk van iemand). Unicuique pigritia turpis est, maxime autem adolescentibus. Exhalatiōes quorundam flōrum sunt pestiferae. Suum cuique. Sibi quisque carus est. 20. Darium in fuga Bessus quidam necāvit. Sunt bestiae quaedam in quibus inest aliquid similē virtuti. Est quidquam similius dementiae quam ira. Honestissimum quemque maximē laudamus.

Welk metaal is nuttiger en noodiger dan goud? Welke rivier van Duitschland is de grootste? Wat heeft uw meester u opgedragen? Wien heeft uw vader u aanbevolen? Welke berg van Duitschland is de grootste? 5. Wie is de beroemdste dichter der geheele oudheid? In welke streek van Duitschland zijn de hoogste bergen? Wie heeft hemel en aarde geschapen? Aan welk van beide vleugels des legers streed Nicānor in den slag bij Issus? aan den rechtervleugel (*aan* vertale men door *in* met den abl.). Welke van deze beide leerlingen is de vlijtigste? (dit laatste in den comparativus in plaats van den superlativus, omdat men van twee voorwerpen spreekt, en zoo ook in andere soortgelijke spreekwijzen). 10. Welke is de bescheidenste? de jongste. Hoe vele leerlingen zijn in het huis des onderwijzers? negentien. Eenige

volken aanbidden de zon, maan en sterren. Een ieder is zijn vaderland dierbaar. Aan ieder van u is de naam des grootsten dichters bekend. 15. Het leven van ieder mensch heeft zijne zorgen en bezwaren.

§ 19. *Het hulpwerkwoord sum en zijn composita.*

Woorden om van buiten te leeren.

Noxa, schade, schuld.	sobrius, nuchteren, matig.
ánímus, moed.	álácer (ácris, ácre), vroolijk, le-
bono ánimo esse, goedsmoeds zijn.	vendig.
praeceptum, voorschrift, gebod,	compos (óti)s, machtig, in 't be-
les.	zit van (met den genitivus.)
clades (dis), nederlaag.	obédiens, gehoorzaam, volgzzaam.
parentes (um), ouders.	libéralis, vrijgevig, gul.
afflictus, ter neder geslagen, be-	vigílāre, waken.
droefd.	quarē, waarom?
beatus, gelukzalig.	antēa, voorheen, te voren.
contentus, tevreden.	nusquam, nergens.
egénus, behoeftig.	ubique, overal.
gloriósus, roemvol.	tum, toen, te dier tijde.
gratus, dankbaar.	utínā, och dat, (met den con-
laetus, vroolijk.	junctivus).
sanus, gezond.	

Pulchrum est benífícum esse et liberálem. Quare es tristis? Quare tam afflicti estis? Nusquam soli sumus; ubique Deus adest. 5. Fuímus divites, non sumus. Multi nunc sunt paupéres, qui olim divítes fuérunt. Multi tum erúnt paupéres, qui antēa divítes fuérunt. Grati simus erga Deum, parentes et magistros nostros. Nullius homínis vita semper beāta érit. 10. Finis difficílior erit initio. Sit mens sana in sano corpóre. Bono este ánimo amíci. Reges, estóte patriae patres. Salus reipublicae summa lex esto magistrátibus. 15. Quo minus sobrii fuerímus, eo magis obnoxii erímus morbis. Clades hostium fuisset última (uiterste, laatste = volslagen), si equitatus noster interfuisset praelio. Jucundum est militi, praelio interfuisse glorióso. Utínā semper horum consiliórum memóres sitis.

De koude van dezen nacht zal voor de teedere planten van onzen tuin schadelijk zijn. Wij allen zijn sterfelijk. Nog zijn wij jong, vlug en vroolijk. Gij zijt nergens alleen; overal waakt Gods oog. 5. Gij zoudet geleerd zijn, zoo gij vlijtiger geweest

waret. Wij zouden meer teyreden zijn, zoo wij wijzer waren. Weinigen zouden behoeftig zijn, zoo de rijken weldadig en vrijgevig waren. Onze soldaten zouden nog (etiam) dapperder geweest zijn (conjunct.), zoo de koning bij het gevecht tegenwoordig geweest ware. De straf zij aan de schuld evenredig (par). 10. Dat de goddelijke wetten den menschen heilig zijn! Het is onzeker of (num met den conjunctivus) ons leger grooter was, dan dat (onvertaald) des vijands. Wees goedsmoeds, mijn vriend! Och dat wij immer aan de geboden Gods gehoorzaam geweest waren! Het is schoon zichzelve meester te zijn (compōtem esse met den genitivus).

§ 20. *Vervolg.*

Familia, familie, geslacht.	tantus, zoo groot.
copiae auxiliares, hulptroepen.	tot, zooveel (indeclinabile).
socius, bondgenoot.	absens (sentis), afwezig.
proelium, slag, gevecht, strijd.	saltem, ten minste, immers.
classis (is), vloot.	umquam, eens, ooit.
navis (is), schip.	a (voor medeklinkers, ab voor
victor (ōris), overwinnaar.	klinkers en medeklinkers),
acceptus, aangenaam, welkom.	van, door, met den abl.
invidus, nijdig.	ne, niet, bij den imperativus.
pauci (ae, a), weinig, gew. plur.	neque-neque (nec-nec), noch, —
probus, goed, braaf, degelijk.	noch.

Nimius somnus neque animo neque corpōri prodērit. Tres duces fortissimi exercitibus in hoc bello praeerunt. Magnis viris neque invidi unquam neque maledici deerunt. Rex noster praelio interfuisset, si non fuisset aegrotus. 5. Tempestas navibus nostris obesse non potuisset, si in alto mari fuissent. Dux noster aegrotus praelio interesse non potuit. Esto secundus, si non potes esse primus! Si non potestis multis prodesse, prodeste paucis. Utinam amico absenti in tot tantisque periculis adesse possem! 10. Initio orationis tuae interesse non potuimus. Nemo omnibus acceptus esse potest. Omnes cives reipublicae prodesse poterunt. Si copiae auxiliares pugnae interesse non potuissent, hostes victores fuissent. Qui civitatie profuerit, sibi ipsi prodērit maxime.

Het is een groot genoegen (voluptas) vele menschen nuttig geweest te zijn. Twee consuls waren aan het hoofd van den ro-meinschen staat. Hannibal is lang van zijn vaderland afwezig geweest. De beraadslagingen eens trouwen en verstandigen vriends zouden uwen broeder zeer voordeelig geweest zijn. Wij zullen u

in deze zaak niet hinderlijk zijn. Cimon voerde het bevel over de vloot der Atheners. Ik zou zeer ter nedergeslagen zijn, zoo ik van mijn vaderland verwijderd ware. Den deugzamen man zal het nooit aan vrienden ontbreken. Wederstreef mijne plannen niet. 10. In het begin (abl. zonder praepos.) van den herfst zal onze geheele familie afwezig zijn. Och dat onze bondgenooten aan den slag hadden kunnen deelnemen! Zoo wij niet op de hooge zee geweest waren, had het geweld des storms onze vloot verderfelijk kunnen zijn. Zoo gij (plur.) den staat niet van nut kunt zijn, (zoo) weest ten minste voor de uwen nuttig.

§ 21. *Eerste Conjugatie.*

§ 38 der vorige afdeeling geeft de noodige verba tot oefening.

Ter voorbereiding dienen tevens de volgende woorden:

Arēna, zand.	pax (acis), vrede, rust.
colōnia, volkplanting.	uxor (ōris), gemalin.
constantia, standvastigheid.	passūs (us), schrede, tred.
deliciae (arum), vermaak, lust,	avarus, hebzuchtig, gierig.
genot.	matūrus, rijp.
fortūna, het lot, geluk.	surdus, doof.
Hera of Here, Juno.	frustra, te vergeefs.
stella, ster.	paulisper, een poosje, een korte
uva, druif.	tijd.
aculēus, prikkel, doorn, angel.	praesertim, voornamelijk, bijzonder.
prunus, pruimeboom.	tandem, eindelijk, (bij eene vraag,
tribūnus militaris, krijgstribuun.	toch.)
auditor, toehoorder.	ubi, waar?
consuetūdo (īnis), gewoonte.	donec, zoolang.
difficultas, moeilijkheid.	non solum — sed etiam, niet al-
libērālitās, vrijgevigheid.	leen — maar ook.
ovis (is), schaap.	

Donec ēris felix, multos numērābis amīcos. Romāni colonias suas locis in idoneis collocābant. Initio veris incolae provinciae nostrae in Americam demigrabant. Romāni binos quotannis consules creābant. 5. Errāre humānum est. Erravisse non est jucundum. Mox luscinae in hortis cantābunt. Si quinque duplicāveris, decem erunt. Injustē fortūnam accusābitis, si non vitāveritis pericūla. 10. Bis, dat, qui cito dat. Nihil dat, qui munera tardat. Carmen tuum omnes auditōres delectāvit. Caesar castra sua in mediā planitie collocāverat. Post coenam in horto ambulābimus. 15. Cimonem Athenienses non solum in bello, sed etiam in pace

diu desiderabant. Magister discipulum, quem saepissime frustra vituperaverat, heri tandem severe castigavit. Festina lente. Errantibus monstravi viam. Discipuli honoranto magistros. Amatote parentes. Ora et labora. Surdo fabulam narraveris, si avaro liberalitatem commendaveris. Quis non est amans uvarum maturarum. Nullum vitium tetrius est quam avaritia, praesertim in principibus rempublicam gubernantibus.

De oude volken offerden aan de goden en godinnen stieren, koeien, schapen en andere dieren. Door een matig leven (door den abl. zonder praepos.) zult gij uwe gezondheid het best bewaren. Eert de grijsaards. Hij riep te vergeefs, er was niemand te huis. De Romeinen noemden Titus den wellust van het menschelijke geslacht. 5. Het booze te vermijden is de eerste schrede tot de deugd (tot, *versus* met den accus. *Versus* wordt meestal achter het woord geplaatst). Verontrust de bijen niet, want zij hebben angels. Wacht een weinig, wij zullen met u gaan wandelen. De jongelingen moeten de grijzen eeren (door den imperat.). Het is aangenaam (zoet) door volharding groote zwarigheden overwonnen te hebben. 10. De Romeinen noemden de gemalin van Jupiter Juno, de Grieken Hera. Zoo gij ééne slechte gewoonte uitroeit (= uitgeroeid zult hebben), zult gij de andere lichter uitroeijen. Waar zullen onze zielen na onzen dood wonen? Zoo gij het zand der zee telt (= zult hebben geteld), zal ik u de sterren des hemels tellen. Gallische ruiters hebben de zeer dappere krijgtribunen gedood. Onze tuinier heeft gisteren, reeds vóór den middag, vijftien appelboomen geplant, na den middag pereboomen. Heden zal hij pruimeboomen planten en morgen zullen er nog verscheidene (*varius*, a, um) boomen geplant worden.

§ 22. *Vervolg.*

culpa, schuld.	dignus, waardig, met den abl. re
illēcēbra, aanloksel, lokspijs.	dignus, eener zaak waardig.
litterae, (arum), brief, (plurale tantum).	domesticus, huiselijk.
Thermopylae, Thermopylae.	futurus, toekomstig, toekomstend.
condiscipulus, medeleerling.	justus, recht, rechtvaardig.
consilium, overleg, raad, beleid.	patrius, vaderlijk, vaderlandsch.
exemplum, voorbeeld.	promptus, vaardig, gereed.
obstaculum, hinderpaal, hindernis.	ferē, bijna.
patrimōnium, vaderlijk erfgoed.	partim, deels.
impūnitas (tātis), straffeloosheid.	litteras dare (ad), iemand een brief schrijven.

suspicio (ōnis), achterdocht, kwaad ut, dat, opdat, met den conjunct.
 vermoeden. nisi, tenzij, zoo niet.
 virtus (tūtis), deugd, dapperheid. quum, wanneer, toen.
 quando, wanneer.

Adeste amico meo, ut omnia supēret obstacūla. Nemo despēret. Deus unicuique dābit, quod ei plurimum prodērit. Amicum tuum vitupērarem, si consilium mutāvisset. Magister discipūlos non vitupērāvisset, si diligentiores et attentiores, fuissent. 5. Erravisse, nisi amicus me in rectam viam revōcasset. Amemus patriam. Id optimum putemus quod est justissimum. Athenienses, quum Xerxes, appropinquaret, omnia sua partim Salamina (grieksche accus. voor Salaminem, naar Salamis), partim Troezēna (grieksche accus. voor Troezenem, naar Troezen) asportavērunt. Laudarem vos, si laude digni essētis. 10. Post coenam ambulābimus. Coelum invitat ad ambulandum. Adeste, alumni; tempus est laborandi. Socrātes interrogando eorum opiniōnes evocabat, quibuscum dispūtabat. Maxima illēcēbra peccandi est impūnitātis spes. Quando litteras ad patrem tuum dedisti? 15. Heri litteras ad eum dedissem, nisi aegrōtus fuisset. Magister meus lentus est ad laudandum, promptus ad vitupērandum. Antiōchus, si obtempērasset Hannibāli, propius Tiberi, quam Thermopylis cum Romanis dimicasset.

Na den slag bij Marathon gaven (perf.) de Atheners Miltiades 70 schepen, opdat hij daarmede (onvertaald) de eilanden zou bedwingen (debellare), welke bondgenooten der Persen geweest waren. O! had ik toch, gelijk (ut) de schuld, (zoo) ook (sic) de verdenking vermeden. Gij zoudt minder gezondigd hebben, zoo gij om den dood en een toekomstig leven gedacht haddet. Moge God u bewaren! Agesilaus hield het voor roemvoller, zoo hij de vaderlandsche wetten gehoorzaamde, dan zoo hij Azië door den oorlog overwonnen had. Het recht van beraadslagen was in de macht (penes met den acc.) van den senaat. De jongelingen moeten door strijden en arbeiden, de grijsaards door beleid den staat van nut zijn. Het voorbeeld der medeleerlingen zal mijn zoon tot arbeiden aansporen. Mijne leerlingen! het is tijd om te gaan wandelen. 10. Meestal twijfelende verzeker ik niets. Toen Epaminondas Sparta belegerde, bevrijdde Agesilaus de stad door dapperheid en beleid. Zoo gij gisteren uwen vriend een brief geschreven hadt, zoude hij heden tegenwoordig zijn. Door arbeiden, waken en verduren zult gij weldra (mox) alle zwaarig-

heden overwinnen (= zult overwonnen hebben). Democritus schonk bijna zijn geheel vaderlijk erfdeel aan zijne burgers, om zijn geest van de zorg (abl.) voor (genit. zonder praepos.) huiselijke dingen te bevrijden (= opdat hij zoude bevrijden). Een en dwalende den weg niet te wijzen, is onrecht (nefas, indeclinabile). Het voorbeeld van den veldheer heeft de soldaten tot den kamp aangezet.

§ 23. *Vervolg.*

Zie ook de aangehaalde § 38.

Passivum.

Parsimōniā, spaarzaamheid.	praemium victoriae, de prijs der overwinning.
herba, kruid, gras.	studium, studie, ijver, zucht.
philosophia, de wijsbegeerte.	aeternitas (tātis), eeuwigheid.
cērasum, kers.	commendatio (ōnis), aanbeveling.
peccatum, zonde.	prudens (entis), schrander, voorzichtig.
occasio (ōnis), gelegenheid.	cras, morgen.
pastor (ōris), herder.	nondum, nog niet.
ros (ōris) matutinus, de morgen-dauw.	utrimque, van of aan beide zijden.
vulnus (ēris), wonde.	ne, dat niet, met den conjunct.
innumērus, ontelbaar.	quod, dewijl, omdat.
regius, koninklijk.	

Reditu hirundinum ver annunciatur. Innumēri sunt mundi et omnes habitantur. Longissima vita brevis est, si cum aeternitate comparatur. Res familiaris conservetur parsimonia et diligentia. 5. Amabiles estote, ut amemini. Laudaremini, si laude digni essetis. Croesus rex Lydiae appellabatur *felix*. Romae (te Rome) quotannis bini consules creabantur. Deus nunquam nimis amari potest. 10. Laudari ab honestis, vituperari ab improbis, optima erit tibi commendatio. Romani compluribus praeliis ab Hannibale fugati sunt. In praelio ad (bij) Cannas fortiter utrimque pagnatum est (impersonale, er is gestreden, men heeft gestreden). In horto avunculī nostri florum pulchritudine et luscinarum cantu delectabimini. Themistocles a patre exheredatus est. 15. Orandum est, ut sit mens sana in sano corpore. Quum oppidum Remorum a Belgis oppugnaretur, Caesar ut Remos liberaret, cum exercitu advolavit. Si industrii fueritis a magistris laudabimini. Hic vir beneficus et liberalis etiam post mortem a civibus celebrabitur. Nemo prudens castigat, quod (conjunctio) peccatum

est, sed ne peccetur. 20. Democritus patrimonium suis civibus donavit, ne rei familiaris cura a studio philosophiae avocaretur. Vituperandi et castigandi sunt pigri discipuli, laudandi et praemiis ornandi industrii.

De menschen prijzen dikwijls, opdat zij geprezen worden. De bloemen en de kruiden worden door den morgendauw verfrist. De gezondheid wordt door den arbeid versterkt. Ik zou mijne meening niet verborgen hebben, zoo men mij gevraagd had = zoo ik gevraagd ware. 5. De wonde des krijgsmans zal weldra genezen worden. Romulus en Remus zijn door koninklijke herders opgevoed. Niet slechts de zonden maar ook de gelegenheden om te zondigen zijn te vermijden. Toen Corinthe door Mummius veroverd was, zijn er vele standbeelden van daar (inde) naar (in) Italië overgebracht. Jupiter werd door de Grieken Zeus genaamd. 10. Soldaten, zoo gij dapper strijdt = zoo gij dapper zult gestreden hebben), zult gij door de veldheeren geprezen en met belooningen der overwinning versierd worden. De brieven van Caesar zullen morgen in den senaat voorgelezen worden. De meester verlangt, dat (ut) alle schriftelijke werken nauwkeurig (adv.) verbeterd worden. De leerlingen zouden door den onderwijzer geprezen zijn, zoo zij de fouten zorgvuldiger vermeden hadden. Zelfs in een vijand moet de dapperheid geprezen worden. 25. In het begin van den aanstaanden herfst zal de stad veroverd worden. De weilanden mijns ooms zullen door vele kleine kanalen bewaterd worden. Miltiades, van den oorlog teruggeroepen, werd wegens verraad (genitiv.) aangeklaagd (perf.) De ouders moeten door de kinderen geëerd en bemind worden.

§ 24. Tweede Conjugatie. — Activum.

De woorden zie in § 40 van het vorige hoofdstuk, en onthoude tevens de volgende:

consentia, geweten bewustzijn.	ratio (ōnis), rede.
sentina, het vuile water onder in	et — et, zoowel — als ook.
een schip.	senator (ōris), raadsheer.
clavus, handvat aan het roer.	corruptus, bedorven.
modus, maat.	metuendus, geducht.
alimentum, voedingsmiddel.	innocens, onschuldig.
bonum, het goede.	curare, zorgen.
pomum, boomvrucht.	obscurare, verduisteren.
poma (orum), ooft.	fortasse, misschien.

vincŭlum, band.	mox, weldra.
hilaritas (tatis), vrooljkheid, op- geruimdheid.	vix, nauwelijks. quamdiu, hoe lang?
humanitas (tātis), menscheljkheid, beschaving.	tamdiu -- quamdiu, zoolang -- als. autem, maar, doch; staat nooit vooraan in den zin.
nubes (is), wolk.	

Civitas florere non potest, si cives legibus non parent. Quamdiu Sparta (te Sparta) leges Lycurgi vigerunt, Lacedaemoniorum civitas floruit. Discipuli magistris parento. Qui bonorum praeceptis paruerit optime, optimi erunt. Cives legibus parent. Pareamus magistratibus. Omnes artes, quae ad humanitatem pertinent, commune quoddam vinculum habent. Rem familiarem vestram parsimonia et diligentia habebimus. Nihil timere, si bonam conscientiam habes. 10. Ver adest; mox silvae et prata viribunt. Discipuli quotidie memoriam exerceant. Arborea, quae vere non floruerunt, autumnus poma non praebent. Innocens est, qui nemini nocet. Modum adhibere in omnibus rebus. 15. Mater timidi flere non solet. Difficile est tacere; cum iniuste oburgaris. Sedebamus in puppi et clavum tenebamus, nunc autem in sentina nobis est vix locus. Si vales, bene est; ego valeo.

Voorbeelden onderwijzen beter dan voorschriften. Zoolang de wetten van Lycurgus kracht hadden waren de Lacedaemoniërs dapper en voor hunne vijanden geducht. De tijd verniet alle werken der menschen. Laat ons de wetten van den staat gehoorzamen. 5. De bedorven zeden van Azië hebben het leger van Alexander den Grooten veel geschaad. Romulus heeft het aantal der senatoren vermeerderd. De dichters vereenigen (misce) het nuttige met het aangename. De weg tot eerambten (genitivus) zal voor uwe zonen openstaan. Och dat wij vlijtiger ons geheugen geoefend hadden! God, onzen vader, hebben wij leven, gezondheid, verstand, voedingsmiddelen en al het andere goede (plur.) te danken. Zwijgt, mijne vrienden, daar is de leermeester. Mocht gij maat houden zoowel in vrooljkheid als in droefheid. Hoe lang zal uw oom in Italië blijven? Weldra zullen de bloemen van onzen tuin bloeien en groenen. 15. Gisteren hebben wij de maan en de gesternten gezien, heden wordt de hemel door wolken verduisterd. Zoo gij uwen vriend gewaarschuwd hadt, had hij misschien dit gevaar vermeden. Door onderwijzen zult gij uzelf oefenen.

§ 25. *Vervolg.*

De volgende woorden dienen ter voorbereiding.

Injuria, onrecht, krenking.	praeceptor (ōris), leeraar.
lingua, tong, taal.	principatus (ūs), opperbewind.
minae (ārum), bedreiging.	ingrātus, ondankbaar.
struthiocamēlus, struisvogel.	insolītus, ongewoon.
Sequāni, een volk aan de Seine.	imminens (entis). bedreigend, na-
convivium, gastmaal.	burig.
jacūlum, werpspeer.	praefinitus, vooraf bepaald.
regnum, koningschap, koninklijke	mendax (ācis), leugenachtig.
macht.	cubāre, liggen.
tectum, dak.	exaequāre, gelijk maken, evenaren.
amor (ōris), liefde.	multāre, straffen.
altitudo (īnis), hoogte.	occūpare, bezitten, in bezit nemen.
carcer (ēris), kerker.	admōdum, zeer.
Carthāgo, Karthago.	funditus, tot den grond toe, ge-
monitio (ōnis), vermaning.	heel en al, volkomen.
pabulatio (ōnis), fourageering.	perpetuo, gedurig, aanhoudend.
Pericles (is), nom. propr.	ultra, aan gene zijde (met den acc.).
potestas (ātis), macht.	

Scythae neque agrum exercent, neque domum ullum aut tectum habent. Mendax nemini placet. Severissimae Draconis leges Atheniensibus valde displicuerunt. Cave, ne ingratum te praebēas. 5. Curāte, discipuli, ut attentos vos praebeātis. Heri cum praeceptore tuo te per prata ambulāntem vidimus. Lacedaemoniorum civitas florisset diutius, si Lycurgi leges perpetuo vigerent. Quis urbem Carthaginēam delēvit? Scipio Aemiliānus. Si patri tempus non deesset, sororem meam linguam italicam doceret. 10. Post bellum decem annorum Graeci urbem Trojam delērunt. In scutis militum, fortiter pugnantium, jacula et sugittae haerebant. Lex erat Thebis (te Thebe), quae morte multabat, si quis imperium ultra diem praefinitam retinuisset. Horatius Cocles solus primum impetum hostium suo corpore sustinuit. Virum fortem minae non terrebunt. 15. Orgētōrix Castico, cujus pater principatum in (bij) Sequānis, multos annos obtinuerat, persuasit, ut regnum in civitate sua occuparet. Prudentia ex providendo appellata est. Dion divitias suas muncribus Dionysii auxerat. Magnus hostium numerus milites non terruisset, si Caesar ipse aciei praefuisset. Delectāmur, quum res videmus insolitas, quas antea non vidēramus.

Ten tijde van Pericles heeft de staat der Atheners het meest gebloeid (ten tijde = in de tijden, abl. zonder praepositio). Gij, die uwe ouders zooveel goeds (plur. Neutr.) verschuldigd zijt, hebt u ondankbaar jegens (in met den accus.) hen betoond. Niet de vrees voor straf (genit.) maar de liefde tot de deugd honde ons van (a. met den abl.) het onrecht terug. Soldaten! wacht u, dat de vijand u ziet (men vertale *dat* hier door *ne*). 5. Het is lof den braven te behagen. De kunst om te onderwijzen (= van te onderwijzen) is niet licht. Die zichzelf niet beteugelen kan, dien zullen kerker en banden niet in bedwang houden. Eenen wijze zal de dood niet verschrikken. De struisvogels van Africa hebben eene hoogte van een op het paard zittend ruiter. 10. De vijanden, die een kleinen heuvel bezet hadden, beletten de ruiters van Caesar het fourageeren (= hielden de ruiters van Caesar af van het fourageeren). Pisistratus en zijne zonen (= de zonen van hem) behielden langen tijd het opperbewind in den staat der Atheners. Mijn oom heeft mij de italiaansche taal onderwezen. Hoe lang is uw broeder in America gebleven? Ik heb uwen vriend onlangs in de stad gezien. Toen de consul gezien had, hoe groot het aantal der vijanden was (conjunct.), nam hij een kleinen heuvel in. Zoo mijne vermaningen u niet bewegen, dan moge het gevaar zelf u afschrikken. Mummius veroverde en verwoeste (perf.) in het jaar 146 (vertaal dit getal door ordinalia) vóór Christus, Corinthe. Bij de gastmalen (bij = in) zaten de Romeinen niet, maar lagen aan.

§ 26.

Zie de aangehaalde §, en leer vooraf de hieronder volgende woorden.

Agricultūra, akkerbouw.	facinorōsus, misdadig, slecht.
schola, school.	pristinus, voormalig, oud.
radius, straal.	propositus, voorgenomen, bepaald.
membrum, lid.	renuntiāre, opzeggen, afstand doen.
officiū, plicht, dienstbetooning.	renuntiāre, opzeggen, afstand doen.
iter (itinēris), reis.	proprius, eigen.
numen (inis), wenk, macht, godheid.	seditiōsus, oproerig.
precēs (precum), het bidden, gebed.	verus, waar.
recreātiō (ōnis), verkwikking, uitspanning.	salūber, (bris, bre), heilzaam.
scelus (ēris), snoodheid, misdaad.	frequentāre, in menigte bezoeken

robur (öris), sterkte, kracht.	postuläre, vorderen, verlangen.
voluntas (tätis), wil.	aliquando, eens.
aditüs (üs), toegang.	continüo, voortdurend, aanhouden.
adspectüs, (üs), aanblik.	quin etiam, ja zelfs.
commëatüs (üs), toevoer.	quod { omdat, dewijl.
strepitüs (üs), geruisch.	
volatüs (üs), vlucht, het vliegen.	quia {

Laböre et parsimoniä res familiäris augëtur. Ores quotidie. Semel aut bis tondentur. Multi comëtae non videntur, quod obscurantur radiis solis. Scholam frequentämus, ut docëamur. 5. Docëmur in scholis, ut aliquando reipüblicae prodesse possimus. Caveamus, milites, ne vidëamur ab hostibus (*ne* vertale men hier door *dat*). Ne terrëamini minis. Dei opëra nunquam delëbantur. Agricultüra quondam a principibus, quin etiam a rëgibus exercëbatur. 10. Cave derideäris. Regis adspectu milites seditiosi retinebantur. Corinthus anno centësimo quadragësimo sexto ante Christum delëta est. Modus adhibendus est in labore et in recreationë. Homo iste facinörösus a scëlere non deterritus esset, si mortem non timuisset. 15. Dejötärus rex itinëri cuidam renuntiavit, aquilae admonitus volätu. Memöria quotidie exercenda est. Et monëre et monëri proprium est verae amicitiae. Caesar milites, roböre Germanörum territus, monuit, ut pristinae virtütis memores essent. Prima officia diis immortalibus, secunda patriae, tertia parentibus debentur.

De haas wordt door het geringste geraas verschrikt. Olifanten en leeuwen worden door het vuur verschrikt. Troja is tien jaar (accusativ.) door de Grieken belegerd geworden. Stormen, waardoor (= door welke) wij verschrikt worden, zijn ons dikwijls heilzaam. 5. Zoo de Piraeus niet door de Lacedaemoniërs bezet ware, zouden de Grieken niet van den toevoer atgesneden geweest zijn. Laat u niet door de bedreigingen van iemand afschrikken. Het aantal der inwoners van Duitschland vermeerdert (= wordt vermeerderd) dagelijks. Frederik de tweede, koning van Pruïsen, is onder het getal der groote mannen te houden. Cato vorderde, dat Karthago tot den bodem toe zou verdelgd worden. Gij bezocht de school, opdat gij onderwezen zoudt worden. Gij werdt onderwezen, opdat gij eens het vaderland en uw geslacht van nut zoudt kunnen zijn. Deze jongeling is noch door de gebeden, noch door de bedreigingen zijns vaders bewogen geworden. Het nuttige worde bij het aangename gevoegd (admisceo, met den Dat.). 15. Zooals (ut) de ledematen der menschen door

den wil bewogen worden, zoo (sic) wordt de geheele natuur door de macht van God bewogen.

§ 27. *Derde Conjugatie. — Activum.*

§ 42 van het vorige hoofdstuk.

Woorden.

Janua, deur.	bos (bovis) (communis generis),
fenestra, venster.	os, koe.
medicīna, geneeskunde, — middel.	quoniam, naardien.
porta, deur.	otium, ledige tijd, rust.
mures, muur.	proditio, verraad.
commentarius (meestal in plur.),	vestis, kleeid.
gedenkwaardigheden, dagboek.	securus, zorgeloos, zeker.
oppidānus, stedeling, stadbewoner.	

Boves cornibus, canes dentibus, aves rostris et ungulis se defendunt. Quoniam patriam fortiter defendistis, rex magnos honores vobis tribuet. Carthaginienses Hannibalem patriam defensum revocarunt. Utinam regem et patriam fortius defendissetis. 5. Motus terrae saepe totas urbes diruerat. Persae muros Athenarum diruerant. Medicīna dolores tuos minuet. Hodie, amici, optimas induite vestes! Qui se ipsum non regit, alios regere non potest. 10. Graeci urbem Trojam incenderunt. Multi canales aquam per totum oppidum distribuēbant. Magister heri praemia discipulis distribuit. Plato totum fere vitam in philosophiae studia impendit. 15. Si oppidani justo tempore portas clausissent, hostes non irruissent in oppidum. Quid diceretis, si amicus te tanto crimine argueret. Bonum librum semel legisse non sufficit. Fabulas Phaedri mox legemus. Si curas vestras minueritis, feliciores eritis. 20. Alexandrum, tot regum et populorum victorem, vicit ira. Caesar ad Pharsalum non vicisset, si Pompejus minus securus fuisset.

Themistocles herstellde de verwoeste muren van Athene. Ledigheid verzwakt (minuo) de krachten van lichaam en ziel. De tijd zal uwe smarten verminderen (verzachten). Lysander vernielde de muren van Athene. 5. Wij besteedden bijna drie jaren tot beoefening der latijnsche taal. Het hart verdeelt het bloed door (per) het geheele lichaam. De tyrannen verdeelden de goederen van vele rijke burgers onder elkander. Xerxes rukte met een ontzaglijk leger in Griekenland. De Galliërs staken de stad Rome in brand. De leerlingen der vijfde klasse lazen in het

vorige jaar Virgilius. De leerlingen der tweede klasse zullen in het volgende jaar de gedenkschriften van Caesar lezen. Dappere krijgers vreezen den dood niet. Soldaten, zoo gij den dood niet vreesdet (conjunct.) dan (onvertaald) zoudt gij zegepralen en het vaderland van de slavernij bevrijden. Een rechtvaardig man deelt een ieder het zijne toe. De Atheners klaagden (pref.) Miltiades wegens verraad (genit.) aan. Overwin uzelf; dit (= deze) zal de grootste overwinning zijn. Miltiades overwon (perf.) de Perzen in den jare 490 bij Marathon. Door den roem kwaamt gij den nijd te boven.

§ 28. *Vervolg.*

Bestiōla, diertje.	narratio (ōnis), verhaal, vertelling.
colonia, volkplanting.	rumor (ōris), gerucht.
epūlae (ārum), gastmaal.	vicissitūdo (inis), afwisseling.
pecūnia, geld.	currūs (ūs), wagen.
legātus, gezant, legaat.	ortūs (ūs), het ontstaan, begin,
Rhodiī, de Rhodiërs.	opgang.
auxilium, hulp.	dilucidus, helder, klaar.
auxilia, hulptroepen.	invocātus, ongeroepen, ongenoo-
emolumentum, voordeel.	novus, nieuw. (digd.)
forum, marktplaats, het forum.	pravus, verkeerd, boos, kwaad.
incendium, brand.	satis (sat), genoeg.
naufragium, schipbreuk.	quando, wanneer?
cacūmen (inis), spits, top, toppunt.	brevi tempore, binnen korten tijd.
consuetūdo (inis), gewoonte, om-	quoque, ook (niet vooraan in den
gang.	zin te plaatsen).

Non scholae (voor de school), sed vitae discimus. In duodēcim menses describimus annum. Linguam latinam brevi discētis, si industrii eritis et attentī. Docendo multi multa didicerunt. 5. Quum pater nobis pecuniam misērit, debita solvēmus. Quid egisti, amice, epistolam scripsisti? Surgite amici! tempus est surgendi. Quando heri surrexistis? jam ante solis ortum. Quando cras surgetis? hora sexta. 10. Themistocles quod et liberius vivebat, et rem familiarem negligēbat, a patre exheredatus est. Quamdiu vivētis, fortunae vicissitudinibus eritis obnoxii. Magna saepe ex parvis cognoscemus. Quo brevior est oratio, eo lucidior et cognitū facilius. Non satis est reprehendisse peccantem, si non docēas rectam viam. 15. E duobus malis elige minus; e duobus vitiis elige neutrum. Romani in terras subjūgatas colonias mittēbant. Vituperandi sunt, qui ob aliquod emolumentum amicitias

jungunt. Natūra sensibus rationem adjunxit. 15. Pelias filiam ei promisit, qui feras curru junxisset. Cimon omnes, quos in foro invocatos viderat, ad coenam invitabat, quod facere nullum diem praetermittebat. Utinam pravorum consuetudinem semper fugisses! Rhodiorum legati a senatu petiverunt, ut populus romanus civitati auxilia mitteret. Delectat me ante lucem surgere et in cacumine montis solis ortum expectare. Quaedam bestiolae unum tantummōdo diem vivunt. 25. Milites ducis exemplum trahit.

Tantālus, zoon van Jupiter, was zoo gelieft bij de goden (dativ.), dat zijn vader hem bij de gastmalen der goden toeliet. Ik zal mijn brief bij den uwen voegen. De deugd wordt noch door schipbreuk, noch door brand verloren. Laat ons niet slechts de daden (res), maar ook de geruchten kennen leeren. 5. De gezanten van alle staten verzochten (perf.) van Caesar den vrede. Themistocles zond Xerxes den getrouwste zijner slaven. Ontvliedt den omgang met de boozen (= van de boozen). Atticus heeft lang in Griekenland geleefd. Door onderwijzen leeren wij. 10. Ik heb bijna (circiter) 90 verba der derde conjugatie van buiten geleerd. Ik zoude ook de grieksche taal geleerd hebben, zoo mijn oom niet gestorven ware. Wij zonden onze schulden betaald hebben, zoo vader ons geld gezonden had (conjunct.). Waarom dringt gij, o vrienden? Ik heb den brief van onzen vader gelezen. 15. Wat heeft uw vader geschreven? niets nieuws (= van het nieuwe). De leeraar heeft ons niet alleen berispt, maar ook den rechten weg geleerd. De oden van Pindarus zijn moeilijk te verstaan (2de supinum). Wanneer is uw broeder heden opgestaan?

§ 29. *Vervolg.*

Arrogantia, aanmatiging.
copiae (arum), troepen.
Massagetae (arum), Massageten.
superbia, trotschheid.
tibia, fluit.
umbra, schaduw.
terminus, grens, doel.
desiderium, verlangen, wensch.
lutum, vochtige aarde, slijk, leem.
terror (oris), schrik.

affabilitas (tati), vriendelijkheid.
agger (ēris), dam, dijk.
gratia, gunst, dank, bevalligheid.
laetitia, vrolijkheid.
Ceres (rēris), godin van het koren.
comitas (tātis), vriendelijkheid.
fauces (cum), engte, bergpas.
onus (ēris), last.
Phoenices (cum), Phoeniciërs.
ignorare, niet weten.

Austriacus, Oostenrijker, van Oostenrijk.	aliquantum, tamelijk groot, eenigszins (adv.).
invictus, onoverwonnen, onoverwinbaar.	quemadmodum, zooals, gelijk, quantopere, hoezeer.
saucius, gewond.	adversus of adversum, tegen (met den accus.).
vivus, levend.	circiter, ongeveer.
conciliare, verzoenen, zich tot vriend maken.	supra, boven, over (met den accus.).

Cyrus Astyagem vivum cepit. Terra omnesque planetae lucem accipiunt a sole. Heri tandem patris mei epistolam, quam diu expectaveram, accepi. Aestate homines et animalia umbram quaerunt. 5. Prometheus primus homines ex luto finxit. Ceres filiam Proserpinam per totum terrarum orbem quaesivit. Pyrenaei montes Galliam ab Hispania dividunt. Democritus, cui pater ingentes divitias reliquerat omne fere patrimonium inter cives divisit. Graeci multa oppida in Italia et Sicilia condiderunt. 10. Johannes parricida Albertum Austriacum occidit anno millesimo trecentesimo octavo. Romanorum exercitus illis diebus maximum iter fecerat. Julius Caesar pontem in Rheno fecit. Hannibal exercitum per fauces Alpium duxit. Juvēnes ad multam noctem (tot diep in den nacht) cecinere ad tibiam. Haec non ad (naar) meam, sed ad patris voluntatem fecit. Non ignoro, quaenam modum te adversum fratrem gesseris. Hic vir semper adversus gratiam et divitias invictum animum gerebat. Pompejus circiter meridiem exercitum in castra reduxit. Certum mihi terminum constitui. 20. Majorem laetitiam ex desiderio bonorum percipi, quam ex laetitia bonorum dolorem. Spartam urbem Eurōtas circumfluit. Aliquantum salis cibo adjicias. Deus animum corpori praefecit. Athenienses Alcibiadem e civitate ejecerunt. 25. Difficile dictu est, quantopere conciliet animos hominum comitas affabilitasque sermonis. In rebus prosperis (in voorspoed, van res prosperae) fugite superbiam et arrogantiam.

Alexander de Groote heeft meer steden verwoest dan gesticht. Wie weet niet in welk jaar de Phoeniciërs Karthago gesticht hebben (conjunct.)? De vluchtende Romeinen lieten onder de vele gewonden ook den consul achter. Laat ons aan gene zijde der zee een nieuw vaderland opzoeken. Gij hebt mij een last opgelegd, welke boven de krachten eens menschen is. Gij hebt meer vruchten geplukt van (= uit) uwe ledigheid, dan ik van mijn arbeid. Mijn vriend, die onlangs van (= uit) het paard gevallen is, is nog ziek aan deze wonde (aan = uit). Caesar plaatste 2

legioenen vóór de legerplaats. Er omgaf ons in het woud eene groote menigte herten en wilde zwijnen. 10. Caesar heeft het eerst (= de eerste) een romeinseh leger over den Rijn naar Germanië overgevoerd. Mithridates heeft 60 jaar geregeerd, gedurende 40 jaar tegen de Romeinen oorlog gevoerd. De soldaten hebben eene 20 voet (acc.) breede gracht gemaakt (ducere), en een 10 voet hoogen dam opgeworpen (= opgericht.) Draco heeft zijn staat al te strenge wetten opgelegd. De gestalte der Germanen heeft den Romeinen grooten schrik ingeboezemd. 15. Virgilius is beneden Homerus te stellen (beneden door den dativus). Tarquinius Priscus heeft de stad met muren omringd. Twee nachtegalen hebben den ganschen nacht in den tuin mijns vaders gezongen. De italiaansche taal heeft haren oorsprong van de latijnsche genomen. Gij zijt aamechtig, gij hebt te hard (te spoedig) geloopt. 20. Toen de Romeinen Karthago ingenomen hadden (conjunct.), brachten vele inwoners zichzelf om. De Romeinen wierpen het hoofd van Hasdrübal in de legerplaats van Hannibal. Cyrus is in een slag met de Massageten gevallen. Miltiades verstrooide binnen korten tijd de troepen der ongrieken (barbari).

§ 30. *Passivum*. — § 42 van het vorige hoofdstuk.

Woorden ter voorbereiding.

Ignāvia, traagheid, lafheid.	fur (furis), dief.
impatientia, ongeduld.	Macēdo (dōnis), Macedoniër.
injustitia, onrechtvaardigheid.	piētas (tātis), vroomheid.
litēra, letter.	Nero (ōnis), nomen proprium.
persōna, masker, rol eens tooneel- spelers, persoon.	pollicitātio, het beloven.
sententia, spreuk, meening, ge- voelen.	Scipio (ōnis), nomen proprium.
Zama (ae), stad in Numidië.	Thales (lis of lētis), Thales.
nasus, neus.	ignarus, onkundig.
Lysander (dri), nomen proprium.	optime meritus, zeer verdienstelijk bij, omtrent, met <i>de</i> en de abl.
exsilium, ballingschap.	Cannēsis (is), bij Cannae (ge- leverd).
flagitium, schanddaad.	exsul, balling, voortvluchtig.
negōtium, bezigheid.	quasi, als het ware.
defectio solis, zonsverduistering.	

Adolescentes praeceptis senum ad virtutem ducuntur. Nos omnes trahimur exemplis. Sapientia neque naufragio neque incendio amittitur. Alexandriā condita est ab Alexandro Macēdōne. 5. Res

familiaris quaeri debet parsimōnia et labōre. Copiae Atheniensium a Lysandro devictae sunt. Alcibiādes ab Atheniensibus e civitate expulsus est. Ab Atheniensibus saepe optime de patriā meriti viri e civitate ejiciebantur. Scipionis consilio et virtute Hannibal ex Italia decedēre coactus est. 10. Qui exsulem exceperit, ipse mittitor in exsilium. Post victōriam, milites, magna vobis praemia magnique honōres tribuentur. Magister discipulis quotidie denas sententias dedit ediscendas. Eurōpa tribus ex (van) partibus cincta maribus est. Non viribus aut celēritate corporum, sed consilio et auctoritate res magnae geruntur. 15. Anno proximo a discipulis quintae classis Virgilius legetur. Leges scholae ab omnibus discipulis attentē leguntur. Anno trecentesimo nonagesimo quinto post Christum natum imperium romanum divisum est in duas partes. Duabus quasi a natura inditi sumus personis. Tandem omnibus curis et negotiis solutus sum. 20. Illa est felix memoria, quae omnia tenet praeter (behalve) acceptam injuriam. Fur dicitur homo trium literarum. Animus corpori praepositus est. Homerus antepōnendus est Virgilio (boven, door den dativ.). 25. Nasus quasi murus oculis interjectus est. Inscriptum erat templo Apollinis: nosce te ipsum.

In den slag bij Cannae vluchtte de eene consul, de andere werd gedood. De grenzen onzer provincie zullen door twee dappere legers verdedigd worden. De stad Rome is in het jaar 753 vóór Christus gesticht. Ik zal u een brief geven om af te schrijven (door het gerundivum). 5. Door Thales is eene zonsverduistering voorspeld. Wij worden allen door liefde tot roem (door den genit.) getrokken. Het is treurig door een vriend bedrogen te worden. Men heeft mij niets over de zegepraal der onzen geschreven (men heeft geschreven = er is geschreven). Morgen zullen den leerlingen de prijzen uitgedeeld worden. 10. De Karthagers werden (perf.) door de Romeinen bij Zama overwonnen. Pompejus zoude bij Pharsalus niet overwonnen zijn, zoo hij een weinig zorgvuldiger geweest ware. De stad Rome is door Nero in brand gestoken. Saguntus is door de inwoners zeer moedig (adv.) verdedigd. 15. Door ongeduld zullen uwe smarten niet verminderen (vertaal: zullen verminderd worden). Wij weten niet in welk jaar Athene gesticht is. (conjunct.) Eene maand wordt in 30 of 31 dagen verdeeld (in met den accus.) De gerechtigheid is met (dativ.) vroomheid verbonden. Het genot (voluptas). hetwelk uit de ware vriendschap gesmaakt wordt (percipio), is boven alle andere te stellen. 20. Uwe ooren zijn voor (dativ.) de waarheid gesloten. Deze mannen, uit het va-

derland wegens schanddaden verbannen, vloeien (perf.) te Rome (accus.) te zamen. Niemand is door traagheid beroemd geworden (is geworden = is gemaakt).

§ 31. *Vierde Conjugatie. Activum.*

Men zie § 44 van het vorige hoofdstuk en leere de volgende woorden:

Abundantia, overvloed.	lana, wol.
luxūria, zwelgerij.	Mithridātes (tis), nom. propr.
nuptiae (arum), huwelijk.	pellis (is), vel, huid.
Capitolium, het Kapitol.	Pharnāces (cis), nom. propr.
collōquium, samenspraak, onder-	soror (ōris), zuster.
houd, gesprek.	victus (ūs), kost, levensmiddel.
vallum, wal.	mutūs, onderling, wederkeerig,
adulātor, vleier.	wederzijdsch.
amoenitas (ātis), aangename lig-	comportāre, te zamen brengen.
ging, bekoorlijkheid.	forsitan, misschien, wellicht.
facultas (tātis), vermogen, de be-	quam primum, zoo spoedig mo-
kwaamheid, aanleg.	gelijk.
feritas, woestheid, wildheid.	ultra, aan gene zijde, over.

Ovis homīnem carne suā nutrit vestique lanā suā. Officia mutua nutriunt amicitiam. Persae puniebant ingrātos. Ne servias corpōri. 4. Puēri ultra octo horas ne dormiunto. Multa sunt, quae nesciremus, nisi ea audivissēmus. Nescire saepe melius est quam scire. Canes greges et domos custodiunt. Obēdite nunc ut aliquando alii obēdiant vobis. 10. Loca amoena Asiae milītum animos mollivērunt. Veteres Germāni dormiebant in pellibus ferārū. Vos, qui nunc in abundantia vivitis et luxūria, aliquando forsitan sitiētis et esuriētis. Nives iter vestrum impēdient. Mors patris nuptias sorōris meae impedivit. 15. Caesar impēravīt, ut milites castra vallo fossaque munirent. Saepius legendi quam audiendi occasionem habēbitis. Lacedaemoniorū coenam labor et fames condiēbant. Caesar, quum Pharnācem, Mithridatis filium vicisset, ad senatum romanum scripsit: Veni, vidi, vici.

Hoort de stem des gewetens. Een koning hoore de stem der vleiërs niet aan. God zal de goddeloozen straffen. Mijn vader heeft deze twee knapen gedurende 10 jaren gevoed en gekleed. 5. De hoop zal den ijver der menschen voeden. Ik weet niet of

(num met den conjunct.) uw vriend reeds aangekomen is. Ariovistus en Caesar kwamen (perf.) op eene groote vlakke tot een onderhoud te zamen. Niemand kan twee heeren dienen. Hij, die een slaaf is van zijn lichaam (= hij, die zijn lichaam dient) is niet vrij, ofschoon hij over een geheel volk (dativ.) gebiedt (conjunct.). 10. De Romeinen versterkten hun leger door een wal en door eene gracht. Zorg, dat gij zoo spoedig mogelijk tot mij komt. De kunst om te schrijven hebben de Phoeniciërs uitgevonden. God heeft onze zielen het vermogen om te gevoelen en te denken gegeven. Gedachtig aan de toekomst (= aan het zullende zijn) brengen de bijen en mieren levensmiddelen te zamen. 15. Leerlingen, gij moet uwe leermeesters gehoorzamen (imperativus). Bergen, rivieren, wouden en moerassen verhinderen den marsch der romeinsche legioenen. Ganzen bewaakten het kapi-tool. De bekoorlijkheid der streken van Azië heeft de woestheid der Galliërs verzacht.

§ 32. *Vervolg.*

Essēda, essēdum, strijdwagen.
lupa, wolvin.
membrāna, dunne huid, vlies.
Pausaniās (ae), nom. propr.
sepulcrum, graf.
ludibrium, spot, hoon.
Cato (ōnis), nom. propr.
oratio (ōnis), redevoering.
consciūs, bewust, medewetend.
peloponnēsiācus, peloponnesisch.
gravis, zwaar, gewichtig, ernstig.

expirāre, uitblazen.
irridere, uitlachen, bespotten.
respondere, antwoorden.
congelascere, bevriezen.
quomodo, hoe?
edicere, aanzeggen, aankondigen.
tradere, overgeven, uitleveren.
ne — quidem, zelfs niet, het woord
waarop de nadruk valt, wordt
tusschen ne en quidem geplaatst.

Multo pauciores, oratores, quam poetas bonos reperimus. Natura oculos membranis tenuissimis vestivit. Vasa clausa, in quibus aqua congelascit, dissiliunt. Romani mortuos in urbe non sepeliabant. 5. Romulus edixerat, ne qui novos urbis muros transiliret; sed Remus eos ludibrio fratris transiit. Romani imperatoris Vitellii corpus non sepeliverunt, sed in Tibere abiecerunt. Britanni ex essedis desiluerunt et cum Romanis dimicaverunt. Quid est tam jucundum auditu quam oratio sapientibus sententiis et gravibus verbis ornata? Consul bellum celerrim finivisset, si hostes a comaeu potuisset prohibere. 10. Neminem repertas, qui sciat omnia. Utinam patris tui praecepta audivisses! Bene dormit, qui, nullius peccati conscius est. Laelius et

Scipio saepe ad Catōnem veniebant, ut ejus de senectute sermōnes audirent. Spartāni juventutem labōrando, currendo, esuriendo, sitiendo, erūdire solēbant. 15. Ne summa quidem parentum injuria erga liberos amorem exhaurire potest.

Hoe kunnen wij den staat beter ten dienste staan, dan zoo wij de jeugd opvoeden en vormen. De peloponnesische oorlog heeft de krachten der Atheners uitgeput. Romulus had Remus niet gedood, zoo hij niet over de muren gesprongen was. De schoonheid des menschelijken lichaams brengt ons daarom juist (hoc ipso) in verrukking, omdat (quod) al de deelen onderling (= onder zich) overeenstemmen. De Spartanen hebben Pausanias op dezelfde plaats (abl.) begraven, als (= waarop) hij den adem uitgeblazen heeft. Alexander opende (perf.) het graf van Cyrus. De tijd zal uwe smarten verzachten. De veldheer zal den krijg vóór het begin des winters geëindigd hebben. 10. Romulus en Remus heeft eene wolvin gezoogd = gevoed. De lente zal rivieren en meren openen. Xerxes, koning der Persen, schreef (perf.) Leonidas, koning der Spartanen: geef de wapens over; Leonidas antwoordde (perf.) hem: kom en neem ze.

§ 33. *Passivum.*

Men zie § 43 van het eerste hoofdstuk en make zich nog de volgende woorden eigen.

Palpēbra, ooglid.	confectus, uitgeput, afgemat.
pilus, haar.	diuturnus, langdurig.
ursus, beer.	macedōnicus, macedonisch.
castellum, kasteel.	rudis, ruw, onbewerkt.
tegumentum, deksel.	instāre, op handen zijn, naderen.
cupiditas, begeerlijkheid.	plane, volkomen, geheel en al.
incursio, inval.	dimittere, ontslaan.
judex (icis), rechter.	intra, binnen (met den accus.).
jussus (ūs), bevel.	

In Africa nec āpri nec ursi inveniuntur. Fame cibi condiuntur. Litterae a Phoenicibus inventae sunt. Alexander magnus ab Aristotele eruditus est. 5. Bello triginta annorum Germania plane exhausta erat. Rudes essetis, si non erūditi fuissetis. Probōrum preces a Deo exaudientur. Imprōbi post mortem a iudice sevēro judicabuntur et puniuntur. Fines imperii romani multis castellis contra Germanōrum incursiōnes muniti erant. 10. Cavēte, discipuli, ne ob pigritiam puniamini. Dolōres spe leniuntur, Paren-

tes senectūte confecti a liberis nutriuntur. Pueri et puellae scholas frequentant, ut erūdiantur. Lex erat apud Romanos: nemo in urbe sepelītor. 15. Si oppidum vallo fossaque munitum fuisset, non tam facile ab hostibus captum esset. Quando tertium puricum bellum finitum est? Pausanias eodem loco sepultus est, ubi animam expiravit. Omnibus temporibus pauciores homines reperiuntur, qui suas cupiditates, quam qui hostium copias vincerent. Trajanus solus intra urbem sepultus est. 20. Terram floribus, herbis et arboribus vestitam videmus et ornatam. Hic cibus sale condiendus est. Audiatur et (ook) altera pars. Alexandri magni jussu Cyri sepulchrum apertum est.

Door welk volk is de kunst van schrijven uitgevonden? door de Phoeniciërs. In welk jaar is de peloponnesische oorlog geëindigd? in den jare 404 vóór Christus. Cicero is door Grieksche wijsgeeren gevormd (erūdio). Het lijk (lichaam) van Vitellius is niet begraven, maar in den Tiber geworpen. De krachten der Karthagers waren door den langdurigen krijg uitgeput. Al ons lijden (= alle onze smarten) eindigen (worden geëindigd) met den dood. De zeden der Romeinen zijn door de wetenschappen, welke de Grieken hun geleerd hebben, verzacht. Leeuwen worden in Europa niet gevonden. De maaltijd der Lacedaemoniërs werd door honger en arbeid gekruid. De romeinsche knapen werden door grieksche slaven onderwezen. De oogen zijn met een zeer dun vlies bedekt. De oogleden, dekselen der oogen, zijn als het ware met een wal van haren beschut. Zoo de krijg geëindigd zal zijn, zullen de soldaten ontslagen en naar huis gezonden worden (naar huis, accus. zonder praepositio). De punische oorlog was nog niet geëindigd toen de macedonische reeds op handen was.

§ 34. *Deponentia.* 1e *Conjugatie.*

Verba uit § 46, 1 van het vorige hoofdstuk.

Woorden:

Continentia, matigheid, ingeto-	nonnulli (ōrum), eenigen, som-
genheid.	migen.
innocentia, onschuld.	pernoctāre, overnachten.
villa, landhoeve.	continēo (nui, tentum), samen-
Helvētius, Zwitser.	houden, insluiten.
Corinthius, Korinthiër.	corrumpo(rūpi, ruptum), bederven.
Pythagorēus, aanhanger van Py-	corrumpere auro, door goud om-
thagōras.	koopen.

sturnus, spreeuw.
foenerator (ōris), woekeraar.
legatio (ōnis), gezantschap.
versus, ūs, vers.
res adversae, tegenspoed.

repēto (īvi, itum), teruggvorderen.
transigo (ēgi, actum), doorbrengen.
pluries, meermalen.
noctu, des nachts.
vespere en vespēri, des avonds.
undīque, van alle kanten.

Qui dat beneficia, deos imitatur; qui repētit ea, imitatur foeneratores. Sturni humanam vocem imitantur. Utinam in omnibus rebus fratrem tuum imitatus esses. Ne imitare magnorum virorum vitia sed virtutes. 5. Consul nonnullos milites in castra hostium misit, qui sub specie (onder den schijn) legationis eorum numerum specularentur. Spes miseros consolatur. Hominem probum bona conscientia ubique comitatur eumque in rebus adversis consolabitur. Innocentia tua te consoletur. Minus ea admiramur, quae saepe vidimus. 10. Homo honestus nemini adulabitur. Socrates totius mundi se incolam et civem arbitrabatur. Improbi aliquando cum dolore flagitiorum suorum recordabuntur. Multorum te oculi specularuntur. Helvetii, quod undique loci natura (natuurlijke gesteldheid der plaats) continebantur, minus late vagari poterant. 15. Pythagorei, quid quoque die dixissent, audivissent, egissent, vespere recordabantur. Totius fere Galliae legati ad Caesarem gratulatum convenierant. Ego, qui ad vos veni gratulatum, consolandus ipse sum. Hannibal hortatus est, ut pristinae virtutis recordarentur. Hic philosophus omnem fere vitam meditando transigit. 20. Humanitatis studia ubique nos comitantur; pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur.

De roem is als het ware de schaduw der deugd; hij begeleidt overal de verdienstelijke mannen. Rijkdom en eer zullen hen begeleiden, die hunne jeugd goed besteden (vertaal: zullen be-steed hebben.) De oude Romeinen straffen streng de slaven, die hunne heeren belaagd hadden. Laat ons hen navolgen, die ook ondankbaren weldaden betoonen (dare). 5. Volgt de mieren na, die ook bij nacht bezig zijn. Roovers zwerven in dit woud rond. De duiven nestelen in muren. In het vorig jaar heeft een ooie-vaar op het dak van ons huis een nest gemaakt. De onderwij-zer heeft ons de verzen verklaard, welke wij niet verstaan heb-ben. 10. Wij zullen ons steeds uwer en uwer weldaden herin-neren. De volken van Azië hebben meermalen Europa verwoest. Wie bewondert niet de redevoering, welke Cicero tegen Catilina gehouden heeft? (houden, habere). De Cimbren, door Gallië rond-zwervende, verwoestten de akkers en steden. De Corinthiërs heb-

ben Alexander, den groote, toen hij Azië overwonnen had, door (per) gezanten geluk gewenscht. Het landgoed van M' (Manius) Curius beschouwende kan ik 's mans ingetogenheid niet genoeg bewonderen. Hij, die de taal der braven nabootst, zal niet immer hunne handelingen nabootsen. De koning der Perzen heeft tevergeefs gepoogd Epaminondas om te koopen.

§ 35. *Deponentia der tweede Conjugatie.*

(Verba uit § 46, 2 van het eerste hoofdstuk).

Delictum, vergrijp, misdrijf.	ingenuē, vrijmoedig, openhartig.
signum, teeken, veldteeken.	praesto (īti, itum) praestare, aan
animans (antis), levend wezen,	den dag leggen, bewijzen.
schepsel.	perficio (feci, fectum), perficere,
inbecillitas, (tātis) zwakte, zwak-	oitvoeren, volvoeren.
heid.	committo (commisi, issum.)
intuitūs (ūs), aanblik.	committēre, begaan.

Pauci homīnes vitia sua ingenuē fatentur. Si Deus nos tuētur, quid nobis verendum est? Vereor, ne (dat, achter de verba van vreezen) sit pater meus aegrōtus. Innōcens iudicem non verēbitur. 5. Da mihi, quod pollicitus es. Ne polliceāris, qua perficere non potēris. Homo solus coelum intuetur, cētera animantia intuentur terram. Milites, qui signa reliquēront, maximam poenam merentur. Misērēre paupērum. 10. Reveremini Deum et parentes. Catilina sociis suis maria ac montes (gouden bergen, eigenlijk, zeeën en bergen) semper pollicitus erat. Malefici, quum dilictum confessi erunt, levius punientur. Nihil est quod majorem tibi fructum gloriamque parare possit, quam de republica benē merēri. Cicero optimē de republica meritus est. 15. Lacedaemōnii senes et leges reverēbantur. Suos quisque tuēri debet.

Houdt, wat gij beloofd hebt. God zal zich over hen erbarmen, die zich over de armen erbarmd hebben. Zij, die hun vergrijp loochenen, zijn slechter dan die het openhartig bekennen. Mijn vader zal den zoon van onzen buurman, zoolang deze afwezig zal zijn, in zijne hoede nemen. 5. Eerbiedigt de wetten van den staat. Hij die geen kwaad (= niets van het kwade) bedreven heeft, zal den aanblik des rechters niet vreezen. Na den slag bij Zama hebben de Carthagers zich overwonnen verklaard. Een wijze zal, zichzelf aanschouwende, zijne zwakheid bekennen; een dwaas zal ze loochenen. De Romeinen hebben den gezanten

der Atheners hulp beloofd tegen Philippus, koning der Macedoniërs. De meeste dieren zijn met wapenen (abl. zonder praepos.) voorzien (munitus, instructus), waarmede zij zich en hunne jongen beschermen kunnen (kunnen door den conjunct. van defendo). Niets beschermt den koning beter, dan de liefde en trouw der burgers. Caesar zond (perf.) romeinsche ruiters tot de Belgen, om de akkers der bondgenooten tegen de invallen der vijanden te beschermen (= welke zouden beschermen enz.)

§ 36. Deponentia der derde Conjugatie.

(Verba uit § 46, 3 van het eerste hoofdstuk).

Notitia, kennis.	deflagrāre, afbranden.
Perdiccas (ae), nom. propr.	audeo, ausus sum, audēre, (neutro-passivum), durven.
papyrus, papierstruik.	jacēo, jacui, jacitum, jacere, liggen.
vestigium, voetspoor.	discēdo, (cessi, cessum), cedere, heengaan, wijken.
crudelitas (tātis), wreedheid.	extinguo (stinxi, stinctum), extinguere, uitdooven.
dissensio (ōni-), oneenigheid, twist.	quotiescunque, zoo dikwijls als, telkens als.
felicitas (tātis), gelukzaligheid.	cum (of ubi) primum, zoodra als.
aeternus, eeuwig.	usque ad, tot — toe.
disertus, welbespraakt, welsprekend.	usque in, tot — in.
decōrus, passend, beoorlijkt, schoon.	extra, buiten, behalve (met den acc.)
ephēsius, ephesisch.	pro, voor (met den abl.)
mutus, stom.	
bipes (bipēdis), tweevoetig.	
palaster (tris, tre), moerassig.	

Gloria virtutem tanquam umbra sequitur. Multa pollicēris, nihil exsequēris. Athenienses duabus victoriis, marathoniā et salāminiā, maxīmam apud omnes gentes gloriam erant consēcūti. Non minus ea nostra sunt quae animo complectimur, quam quae oculis intuemur. 5. Audi multa, loquere pauca. Ante pugnam apud Zamam Hannibal cum Scipione collōcūtus est. Oculi interdum magis diserte quam os loquuntur. Nascimur ut moriamur, morimur ut vivamus. Ante senectutem cura, ut benē vivas, in senectute ut benē moriaris. Thebanorum gloria nata et extincta est cum Epaminonda. Dulcē et decōrum est pro patriā mori. Jācet corpus dormientis ut (als) mortui Pii homines aeternam in coelo felicitatem nanciscentur. Scribam ad te cum primum aliquid otii nactus ero. 15. Ursi inderdum bipēdes ingrediuntur.

Hannibal tantum terrorem injecit exercitui romano, ut egrēdi extra vallum nemo auderet. Quotiescunque Hannibal cum Romanis congressus est, in Italia semper discessit superior (als overwinnaar). Illa est felix memoria, quae nihil obliviscitur nisi (dan) acceptam injuriam.

Onze soldaten hebben den vijand tot in het gebergte vervolgd. Door ongerechtigheid (abl.) en wreedheid heeft niemand waren roem erlangd. Gij zoudt zoo ongelukkig niet zijn, zoo gij de voetstappen uwer ouders waret gevolgd. De papierstruik groeit in de moerassige streken van Aegypte. 5. In denzelfden nacht (abl.), waarin Alexander geboren werd (perf.), brandde de tempel der ephesische Diana af. De stommen spreken door teekens. Onder alle levende wezens (genit.) heeft de mensch alleen kennis van God. Wie zal over den akkerbouw beter spreken dan de landbouwer, wie over den krijg beter dan de soldaat? Alexander de Grootte beval (perf.) stervend zijn rijk aan Perdicas aan. Caesar viel bij het krieken van den dag (prima luce) de Helvetiërs aan. Wij zullen nimmer uwe weldaden vergeten. Caesar vermaant de Galliërs, dat zij hunne geschillen zonden vergeten. Zoo de vijanden het leger der bondgenooten aangevallen hadden, zou onze veldheer dezen hulptroepen gezonden hebben. God omvat ons allen met dezelfde liefde.

§ 37. *Vervolg.*

Ambulatiuncula, een kleine wandelplaats.
 concordia, eendracht.
 discordia, tweedracht.
 grammatica, spraakkunst.
 baculus of baculum, stok.
 iudicium, oordeel, gerecht.
 iugum, juk, top.
 recusatio (ōnis), weigering.
 vetustas (tātis), ouderdom, oudheid.
 viator (ōris), reiziger.
 cruciatus, marteling, pijniging, pijn, kruisiging.
 expeditus, licht gewapend.
 occultus, verborgen.
 comparare, verschaffen, bereiden.
 devolare, wegvliegen.

supplicium, foltering, lijfstraf, doodstraf.
 aedes (is), tempel, en aedes (ium) huis.
 castor, (ōris), bever.
 formositas (tātis), schoonheid.
 pes anterior, de voorste voet.
 paupertas (tātis), armoede.
 aufugio (fūgi, fūgitum), fugere, ontkomen, ontvluchten.
 cresco, crēvi, crētum, crescere, groeien.
 immitto, (misi, missum), mittere, afzenden, toezenden.
 reficio (feci, fectum), ficere, wederom opbouwen, herstellen.
 clam, heimelijk.

videor (visus sum), videri, schijnen. simulac (simulatque), zoodra als. adscendo (ndi, nsum) adscendere, quousque, tot waarheen? tot hoe-lang? opstijgen, opklimmen.

Felix ille est, qui bonā fruītur valetūdīne. Pater meus in Italiam profectūrus est. Omnia, quae ad proficiendum pertinent, comparavit. Marcus Atilius Regulus, ut fidem (zijn woord) hosti datam conservāret, ad supplicium profectus est omnesque cruciatus fortiter passus est. 5. Multi sunt, qui Dei beneficiis abutantur. Quum Pompejus in Asiam reverteretur, Caesar jam profectus erat in Galliam. Castor pedibus anterioribus, ut (als) manibus utitur. Quousque, Catilina, abutere petentiā nostra? Utinam nos eādem grammaticā latīnā uteremur, qua vos utimini. 10. Utinam otio tuo non esses abusus. Caesar cum legionibus expeditis in Menapios profectus est. Concordiā res parvae crescunt discordiā maximae dilabuntur. Simulac fortūna delapsa est, diffugiunt amici. Haec res mihi e memoriā elapsa est. 15. Caput collo nititur. Viatōres, nisi baculo, summum jugum montis adscenderunt. Recusatio ejus occultā quadam ratione (grond) niti videtur.

Het heil van den staat steunt op de godsvrucht, trouw, dapperheid, vlijt der burgers. De zieke zal, steuneude op mijn arm, eene kleine wandeling door den tuin doen. Mijn grootvader geniet nog eene goede gezondheid. De braven zullen in den hemel eene grooter gelukzaligheid genieten, dan die welke (quam quā) zij op deze aarde genoten hebben. 5. Dwaas is het toornig te zijn op die dingen (dativ.), welke onzen toorn niet gevoelen kunnen. Over alle dingen gebruik uw oordeel. Wij zullen den ledigen tijd niet misbruiken, dien wij verkregen hebben. Niet hij, die de voorschriften onthouden, maar die ze volbracht heeft, zal er nut van trekken (= zal genieten het nut van dezen). Schoonheid, rijkdom en kracht des lichaams zullen binnen korten tijd (abl.) in verval geraken. De verledene tijd zal nooit terugkeeren. Ik zal u schrijven, zoodra mijn vriend teruggekeerd zal zijn. De ruiters braken (perf.) bij het kriecken van den dag op en vervolgden de vijanden, die des nachts heimelijk ontlucht waren. Wanneer zal uw vader naar Italië vertrekken? wanneer zal hij terugkeeren? Angstus heeft den door onderdom (abl.) vervallen tempel wederom laten opbouwen. Laat ons moedig en standvastig de rampen dragen, welke God ons beschikt heeft. Epaminondas heeft gewillig (facilē) de armoede verdragen.

§ 38. *Deponentia der vierde Conjugatie.*

(Verba uit § 46, 4 van het vorige hoofdstuk).

Eloquentia, welsprekendheid.	diligō (lexi, lectum,) diligēre, be- minnen, liefhebben.
Europaeus, Europeaan.	furor (furātus sum), furāri, stelen.
jocus, jok, scherts.	simul, te gelijk.
commoditas (tātis), gemakkelijk- heid.	efficio (fēci, fectum), efficiēre, be- werken, tot stand, te weeg bren- gen.
origo (inis), oorsprong.	interrumpo (rūpi, ruptum), inter- rumpēre, aan stukken breken, vernielen.
vōluptas (tātis), wellust.	
metūs (ūs), vrees.	
usūs (ūs), gebruik, nut.	
fides (ēi), geloof, vertrouwen,	adeo, zoo, zoozeer.
trouw.	itērum, wederom, nogmaals.
indignus, onwaardig.	postēa, hierna.
numidicus, numidisch.	procul, ver, van verre.
absolvo (solvi, solūtum), absolvēre,	subīto, plotseling, onverwacht.
vrijspreken.	quoties, hoe dikwijls.

Sol omnibus planētis lucem suam largitur. Ad hominum com-
mōditates et usūs natūra ingentem rerum copiam largita est.
Oculi non mentiuntur, os saepius. Epaminondas adeo diligens
(als adject. met den genit.) veritātis, ut ne joco (uit scherts)
quidem mentiretur. 5. Si quis semel mentitus fuerit, postea fidem
nullam inveniet. Antonius et Octavianus imperium orbis terra-
rum inter se partiti sunt. Gaudia et dolōres cum amicis parti-
amur. Magnos homines virtūte metimur, non fortūna. Phoenix
antiquissimis temporibus multa maria permensi sunt. 10. Quoties
aliquid conaberis, te simul ut ea, quae paras, metire. Qui blan-
diuntur, plerumque non procul absunt a mentiēdo. Socrātes
certo absolutus fuisset, si iudicibus potuisset blandiri. Aemilius
omni Macedonum gaza, quae fuit maxima, potitus est. Rectē
faciunt, qui in re graviore a Deo et cum Deo solent ordiri. 15.
Inimicitiae Sullae et Marii jam a bello numidico orsae erant.
Rhenus ex Alpius ortus, haud procul ab origine sua magnum
efficit lacum.

De wellust streelt de zinnen. Atticus heeft den machtigen
Antonius nooit geveleid. Toen Dio gestorven was, heeft Dionysius
andermaal het rijk (regnum) bemachtigd. Proculeius deelde (perf.)
zijn vaderlijk erfgoed met zijne broeders, die het hunne door den
burgerkrijg verloren hadden. 5. Verspil uwe weldaden niet aan

die menschen. De natuur heeft Hortensius de grootste welsprekendheid geschonken. De roovers hebben den buit onder elkander verdeeld. De schepen der Europeanen doorvaren thans alle zeeën. Ieder pleegt de gevaren naar zijne vrees af te meten. 10. Conon viel (perf.) de Lacedaemoniërs bij Cnidus aan en overwon hen in een grooten slag. Zij, die plegen te liegen, zijn niet ver van het stelen verwijderd. Wij vieren den dag, op welken wij een nieuw jaar beginnen. Een plotseling ontstane storm vernielde (perf.) de twee bruggen der rivier. 15. Alexander de Groote heeft het geheele rijk der Perzen bemachtigd.

DERDE HOOFDSTUK.

LEESBOEK. *)

Fabŭlae et narratiuncŭlae.

1. Corvus.

Corvus, qui casŭm fortē repērerat, gaudium altā voce significāvit. Quo sono allecti 1) plures corvi famēlici advolaverunt opimamque ei dapem eripuerunt. — Qui fortunā suā gloriāntur aliorum aviditatem et invidiam excitant.

2. Pavo.

Pavo graviter conquērēbatur apud Junōnem, domīnam suam quod (dat, omdat) vocis suavitās sibi denegata esset, dum luscīnia, avis tam parum decōra, cantu excellat. Cui 2) Juno respondit: injuste querēs: non enim omnia bona uni sunt tribuenda.

3. Boves.

In eodem prato pascebantur tres boves in maximā concordia et

---

*) De onbekende woorden zoekt de leerling in een woordenboek op. — De vormen, welke de leerling verondersteld wordt nog niet te kunnen weten, zullen met de noodige inlichtingen in de aanmerkingen opgegeven worden. De woorden, die in het tot hertoe behandelde voorkomen, worden niet weder opgegeven.

1) allicio. 2) Cui bijna = et ei, om den zin nauwer met het vorige te verbinden, zooals in het latijn meermalen geschiedt, mits er op het pronomen geen nadruk ligt.

sic ab (tegen) omni ferarum incursiōne tuti erant. Postquam autem dissidium inter illos ortum est, singuli a feris petiti et laniati sunt. — Fabūla docet, quantum boni sit in concordia.

4. Canceri.

Cancer dicebat filio: ne sic obliquis semper gressibus incēde sed recta viā pergē. Cui ille respondit: libenter, mi pater, praeceptis tuis obtempēro, si te prius idem facientem vidēro. Adolēcentia nullā re magis quam exemplo trahitur.

5. Vulpes et leaena.

Vulpes leaenae exprōbrābat, quod (omdat) unum tantummōdo catūlum parēret. Leaena respondit: Unum sed Leonem. — Haec fabūla scripta est in (tegen) eos, qui non bonitatem rerum, sed copiam tantummōdo aestimant.

6. Vulpes et uva.

Vulpes, quum uvam in vite conspexisset 3), ad illam subsiluit 4) omnium virium suarum contentiōne. Tandem defatigāta inani labōre, discēdens dixit: at nunc etiam acerbae sunt. Sic multi homines earum rerum, quas assēqui non possunt, contemptum simulant.

7. Anseres et grues.

In eodem quondam prato pascebantur ansēres et grues. Fortuito dominus prati appropinquāvit, quem cum conspexissent grues facillē devōlaverunt; sed ansēres, impēditi corpōris gravitāte, deprehensi, et mactati sunt. — Sic saepe paupēres cum potentiōribus in eodem crimine deprehensi, soli dant poenam (boeten, gestraft worden), dum illi salvi evādunt.

8. Asīnus.

Asīnus pelle leōnis indūtus, terrēbat homīnes et bestias tanquam (evenals, met den conjunctivus) leo esset. Sed fortē, dum se celerius 5) novet, aures eminēbant, unde agnītus 6) in pistrinum abductus est, ubi poenas petulantiae dedit. — Haec fabūla stolidos notat, qui ob immeritos honōres superbiunt.

---

3) Conspectio. 4) Subsilio. 5) Adverbium. De comparativus beteekent dikwijls een vrij hoogen graad, dus: *wat, vrij* snel. 6) agnosco.

9. Grus et pavo.

Pavo coram grue pennas explicans »quanta est, inquit, 7), formositas mea et tua deformitas!" At grus evölans respondit: quanta est levitas mea et tua tarditas! Monet haec fabüla, ne ob aliquod bonum, quod nobis natura tribuit, alios contemnāmus, quibus natura alia et fortassé maiora largita est.

10. Agricola et anguis.

Agricola unguem repërit frigöre paenë extinctum. Misëricordia motus eum fovit sinu et subter alas recondidit. Mox anguis recreätus vires cëpit et agricolae pro accepto beneficio letale vulnus infixit. Haec fabüla docet, qualem mercëdem mali pro accepto beneficio reddere soleant.

11. Ranae et Jupiter.

Ranae aliquande regem sibi a Jove petivërun't. Deus, ut earum precibus satisfacëret, trabem ingentem in palüdem dejecit. Ranae, sonitu perterriti primum refügerunt, deinde vero, quum trabem in aqua natantem vidissent, magno cum contentu in ea consederunt aliumque sibi regem novis clamoribus expëtiverunt. Tum Jupiter, ut earum stultitiā puniret, hydrum illis misit, a quo plurimae captae et devöratae sunt.

12. Mus et rusticus.

Mus a rustico in caricarum (droge vijgen) acervo deprehensus, tam acri morsu ejus digitos vulnëcravit, ut ille eum extemplo (adverbium, terstond) dimittëret exclāmans: nihil me Hercule 8) tam pusillum est, quod de salutē despërare debeat, dummodo se defendat.

13. Luscinia et acanthis.

Luscinia et acanthis antë fenestram in caveis inclüsaë pendebant 9). Luscinia incipit cantum suum suavissimum. Pater rogat filiöllum utra avium tam suaviter cantet, et ostendit utramque. Filius statim respondet: sanë haec acanthis est, quae soros edit suavissimos; pennas enim habet pulcherrimas. — Fabüla ecs notat, qui homines e vestibus et formā tantum aestimant.

7) inquit, hij sprak, hij zeide. van een verbum defectivum inquam. De behandeling der verba defectiva, (die sommige vormen missen), zie beneden.
8) Me Hercule, verkorte spreekwijze voor itame Hercules adjuvet, zoo waar helpe mij Hercules = waarlijk, waarachtig. 9) pendebant van pendeo, hangen, intransitief: pendo is transitief.

14. Mures.

Mures habuērunt aliquando consilium, quomodo a (voor) felē cavērent. Tandem omnibus plăcuit, ut ei tintinābūlum annectēretur, cujus sonītu admonīti fūgēre possent. Sed quum jam inter mures quaerēretur, quis feli tintinnābūlum annectēret, nemo repertus est. Multi in suadendo audāces, in ipso autem pericūlo timīdi sunt.

15. Capra et lūpus.

Lūpus, quum capram in alta rupe stantem vidēret, blandis eam verbis allōcūtus est: cur non relinquis nuda ista et sterilia loca 10), cur non huc descendis in herbīdos campos, qui tibi pabūlum laetissimum praebebunt? Cui respondit capra: mihi non est in anīmo, dulcia tutis (dativ.) praeponēre.

16. Lūpus et grus.

In faucibus lupi os inhaeserat 11). Mercēde igitur conduxit gruem, qui 12) illud extrāheret. Hoc grus longitudīne colli facilē effēcīt. Quum autem mercēdem postulāret, lūpus ei subrīdens respondit: num 13) tibi parva merces videtur, quod (conjunctio) caput incolume ex lupi faucibus extraxisti?

17. Venter et membra.

Membra quondam dicēbant ventri: nosnē 14) te semper ministerio nostro alēmus, dum ipsē otiōsus es? non faciēmus. Dum igitur ventri cibum subducunt, totum corpus debilitabātur et membra sero stultitiam suam cognōverunt.

18. Mus et Milvius.

Milvius laqueis irretitus murem exōravī ut plagas corrōderet. Quod quum muscūlus fēcisset, milvius eum arrīpuit et devorāvit. Haec fabūla ostendit, quam grītiam mali pro beneficio reddere soleant.

---

10) loca van locus. 11) van het inchoativum inhaerescō. Verba inchoativa zijn die, welke een begin van een toestand aanduiden. 12) = ut is, daarom met den conjunct. 13) num bij eene rechtstreeksche vraag: nu, misschien; men laat het echter gewoonlijk onvertaald. 14) ne, vraagwoordje, aan het woord, waarop de nakruk valt, gehecht.

19. Equus et asinus.

Agitavit quidam equum et asinum onustam sarcinis. Asius defatigatus equum rogavit ut, si se vivum servare cuperet, aliquā parte onēris se levāret. Sed equus asini preces repudiavit. Paulo post asinus, labōre consumtus, in via corrui et animam efflavit. Tum agitator omnes sarcinas, quas asinus portaverat, atque insuper etiam pellem asino detractam 15) in equum imposuit. — Sic ille priōris superbiae poenam dāre coactus est.

20. Cervus ad fontem.

Cervus imaginem suam in aquā fontis conspiciens, laudat cornuum magnitudinem, crura autem ut (als) nimis exilia vitupērat. Ecce leonem 16)! Quem cum cervus vidisset celerrimē aufūgit et leōni longē praecurrit, ita ut, quamdiu in planitie esset, nulum ei ab hoste immineret pericūlum. Quum vērō (conjunctio) ad nemus venisset, inter dumētā cornibus adhaerescens a leone captus et laniātus est. — Sic illum conservarunt ea quae vituperaverat, perdiderunt autem, quae laudaverat.

21. Tubicen.

Tubicen ab hostibus captus, nē me, inquit, interficite, nam inermis sum, neque quidquam habeo praeter hanc tubam. At hostes ei responderunt: propter hoc ipsum te interimemus quod, quum ipse pugnandi 17) sis imperitus, alios ad pugnam incitare soles. — Nom solum malefici sunt puniendi, sed etiam, qui alios ad malefaciendum irritant.

22. Mulier et ancillae.

Mulier vidua, quae texendo vitam sustentabat, solēbat ancillas suas de nocte (in den nacht) excitare ad opus, quum primum galli cantum audivisset. At illae diuturno labōre fatigatae galum interficere constituērunt. Quod cum fecissent, deteriore conditione quam prius fuere. Nam domina, de horā noctis incerta nunc famulas saepe jam prima nocte 18) excitabat.

23. Accipiter et columba.

Columbae milvum metuentes accipitrem rogaverunt, ut se

---

15) detrahare. 16) en en ecce worden soms met den accusativus, gewoonlijk met den nominativus geconstrueerd. 17) Imperitus met den genit. van het voorwerp, als adject. van onkunde. 18) bij het begin van den nacht.

defendēret. Ille annuit. At in columbar receptus, uno die majorem stragem edidit, quam milvus longo tempore potuisset ēdere. — Haec fabūla docet, quantopēre vitandum sit malorum patrocinium.

24. Mulier et gallīna.

Mulier vidua gallinam habēbat, singulis diēbus ovum unum parientem. Cupiebat tamen mulier bina aut terna quotidiē ova ex gallina accipēre ideoque eam largius saginabat. Tum vero gallina pinguis facta ova prorsus parēre desiit 19). — Avaritia opes hominum saepe imminuit potius quam auget.

25. Puer mendax.

Puer, oves pascens, crebro per lusum magnis clamōribus auxiliū rusticorum implorābat, tanquam si lupi gregem suum essent adorti. Postquam autem, qui opitulatūri advēnerant, frustratus erat, tandem lupus irruit revēra. Tum ille multis cum lacrimis vicinos oravit, ut sibi et gregi subvenirent. At rustici nunc preces ejus et lacrimas neglexerunt, ita ut lupus libērē in oves grassarētur plurimasque earum dilaniaret.

26. Pica et columba.

Pica et columba pavonem convēnerant ut eum salutarent. Dum revertuntur maledica pica »quantopēre, inquit, mihi desplicet pavo! quam insuāves edit soros! cur non silet! cur non occultat pedes deformes?» cui respondit innōcens columba: vitia ejus non observavi, verum formositatem corpōris caudaeque nītōrem adeo mirāta sum, ut non possim eum jam satis praedicāre. — Boni bona exquirunt, mali mala, illi, ut laudare, hī, ut carpere possint.

27. Tantalus.

Tantalus Jovis filius, tam carus fuit Diis, ut Jupiter eum ad epūlas deorum adhiberet. At ille, quae apud Jovem audivērat, cum mortalibus communicabat. Ob quod crimen apud infēros in aquā collocātus, semper sitire coactus est. Nam quoties haustum aquae sumturus erat (op het punt was om te nemen), undae recēdebant. Ibi poma quoque ei super caput pendēbant, sed quoties ea decerpere conabatur, rami vento mōti refūgiēbant. Ut alii perhibent, saxum ejus capiti impendēbat. Cujus ruīnam timens perpetuo metu cruciābatur.

19) desino, desivi en desii.

28. Amphion et Niöbē.

Amphion Jovis filius, qui Niöben, Tantäli filiam, in matrimō-
ium duxerat, septem ex ea filios, totidemque filias procreavit.
Quos quum Niöbē Latonae liberis (dativ.) anteposuissetsuperbiusque
in (tegen) Apollinem et Dianam esset locūta, Apollo septem filios,
Diana autum septem filias sagittis interfecit. Matrem, libēris
(abl.) orbatam, Jupiter in saxum mutāvit. Amphion autem quum
templum Apollinis expugnāre conarētur itīdem ab Appolline
sagittis interfectus est.

29. Phineus et Harpyiae.

Phineus Agēnōris filius ab Apollīne futurarum rerum scientiam
acceperat. Quum vero mortalibus deorum consilia enuntiavisset,
Jupīter eum occaecāvit et immisit ei Harpyias, quae cibum ei
ab ore abriperent. Postea vero, quum Argonautae ad eum venis-
sent, Zethes et Calāis, Aquilōnis filiis, qui pennas in capite et in
pedibus habēbant, Harpyias fugavērunt in insūlas Strophādas, 20)
et Phineum poenā liberarunt.

30. Promētheus.

Promētheus, Japēti filius, primus homīnes ex luto finxit. Ig-
nem quoque e coelo subrīpuit ejusque usum mortāles docuit. Ob
hanc rem Vulcanus eum, Jovis jussu, in monte Caucāso clavis
ferreīs alligāvit ad saxum, aquilamque ei apposuit, quae cor exe-
dēret. Quantum vero interdiu exēderat, tantum noctu crescēbat.
Hanc aquilam Herculēs transfixit sagittis, Prometheusque li-
bēravit.

31. Daedālus et Icārus.

Daedālus atheniensis, artifex perītissīmus, ob caedem commissam
in Cretam aufugit ad regem Minōem. Ibi labyrinthum extruxit. A
Minōe aliquando in custōdiam conjectus, sibi et Icaro filio alas
cera aptavit et cum eo avōlavit. Quum vero Icārus altius evo-
lasset, cerāque solis calōre esset liquefacta, juvenis in mare de-
cīdit, quod ex eo (naar hem) Icarium pelāgus est appellātum.
Daedalus autem salvus in Siciliam pervēnit.

32. Mausōlēum.

Mausōlus, rex Cariae Artemisiam habuit conjūgem. Haec post

20) Strophadas is een grieksche accusativus plur. in plaats van Strophades.
Het zijn twee eilanden in de Ionische zee.

Mausoli mortem, ossa mariti contūdit, 21) eāque odoribus mixta cum aquā potabat. Extruxit quoque ut ejus memoriam conservaret, sepulchrum illud nobilissimum a regis nomine Mausolēum appellatum, quod inter septem orbis terrarum miracula nominatur.

33. Gyges et Aglāus.

Quum Gyges, rex Lydiae ditissimus, oraculum Apollinis interrogavisset, an (of) quisquam mortalium 22) se esset felicior, deus Aglāum quendam Psophidium feliciorē praedicavit. Is autem erat Arcādum pauperrimus, parvuli agelli possessor, cujus terminos, quamvis senex, nunquam excesserat, fructibus et voluptatibus angusti ruris contentus.

34. Bias.

Bias unus ex septem sapientibus, quum patriam Priēnen ab hostibus expugnatam et dirūtā fugeret, interrogatus est, cur nihil bonorum suorum hostibus eripere statuisset. Ego vero, respondit, bona mea mecum porto omnia.

35. Athenienses et Lacedaemonii.

Quum Athenis (te Athene) quidam grandis natu in theātrum venisset, in magno consessu locus ei a suis civibus nusquam dātus est, quum autem ad legatos Laecedaemoniorum accessisset, qui in loco certo (bepaalde plaats) consederant, hi consurrexerunt 23) omnes et senem ad se recēpērunt. Quibus quum a cuncto consessu plausus multiplex esset datus, dixit ex iis quidam, Athenienses, quae recta sint, sciunt, sed non faciunt.

36. Cynaegirus.

Cynaegiri, militis atheniensis, gloria magnis scriptorum laudibus celebrata est. Is, quum post praelium marathonium fugientes hostes ad naves persecutus esset, onustam hostium navem dextrā manu tenuit, nec prius dimisit, quam manum amitteret. Tum navem comprehendit sinistra. Quae quum et ipsa (insge-lijks) amputata esset, ad postrēmum morsu navem detinuit. Tanta erat tempōribus illis virtus Atheniensium.

---

21) Contundo. 22) Se, dan hij. Het voorwerp waarmede vergeleken wordt, staat in den abl. in plaats van quam met den nom. of accusativ. 23) consurgo.

37. Sophocles.

Sophocles ad 24) summam senectutem tragoedias fecit. Propter hoc sudium quum rem familiarem negligere videretur, a filiis in iudicium vocatus est, ut eum quasi desipientem a re familiari removerent iudices. Tum senex fabulam, quam manibus habebat et nuperrime scripserat. Oedipum coloneum, recitavit iudicibus quaesivitque, num illud carmen desipientis videretur? Quod quum audivissent iudices, omnium sententiis liberatus est.

38. Demosthenes.

Demosthenes Atheniensis incredibili studio et labore eo (adverb.) pervenit, ut omnes aetatis suae oratores superaret eloquentia. Nunquam tum ex tempore 25) dicebat, neque in concione assurgebat, nisi rem, de qua ageretur, accurate antea meditatus esset. Hac in re Periclis consuetudinem imitabatur, qui non facile de quaque re dicere, nec existimationem suam fortunae committere solebat.

39. Socrates et Xanthippe.

Xanthippē, Socratis uxor morosa admodum et jurgiosa fuit. Hanc ejus indolem quum perspexisset 26) Alcibiades, Socratem interrogavit, cur mulierem tam acerbam non exigeret domo? Cui respondit Socrates: quoniam, dum illam domi perpetior, insuesco, ut caeterorum quoque foris (adv.) petulantiam et injuriam tolerare facilius.

40. Crates thebanus.

Crates thebanus bona sua inter cives divisit nihil sibi servans praeter peram et baculum; haec enim cynicorum instrumenta erant. A quo consilio quum amici et propinqui eum advocare studerent, baculo suo eos fugavit. Nihil ei pulchrius videbatur, quam ab omnibus curis vacuum uni philosophiae operam dare.

41. Pindarus.

Pindarus, poeta thebanus, Apollini gratissimus habebatur. Quam ob rem saepe a sacerdotibus in templum delphicum ad coenam vocabatur, eique pars tribuebatur earum rerum, quas sacrificantes deo donaverant. Quum Alexander rex Macedoniae Thebas

24) ad hier = usque ad, tot aan. 25) Ex tempore, uit het hoofd, voor de vuist. 26) perspicio.

expugnatas diripēret, unius Pindāri domo et familiae pepercit 27).

42. Canis index homicīdii.

Pyrrhus rex in itinere incidit in canem, interfecti hominis corpori assidentem, qui jam per triduum, omnis cibi experts, corpus custodivērat. Regis jussu mortuus est homatus, canis vero deductus et diligenter curatus est. Paucis post (adverb.) diebus militum lustratio habetur coram rege. Adērat canis. Is quum antea quietus et tacitus foisset, simulac mediis in militibus percussōres domini sui conspexit, procurrit forens eosque allātravit, ita quidem, ut non modo rex, sed omnes, qui adērant, suspiciōnem de iis capērent. Ergo comprehensi et examinati homicidium fassi sunt poenasque dēderunt.

43. Sabinarum virgines raptae. 28).

Romulus, ut civium numerum augeret, asylum patefecerat, ad quod multi e civitatibus suis ejecti, accurrerant. Sed novae urbis civibus deērant conjuges. Rex igitur festum Neptūni et ludos instituit. Ad quos quum multi ex finitimis populis cum mulieribus et liberis venissent, Romāni inter ipsos ludos spectantes virgines rapaerunt. Populi illi, quorum virgines raptae erant, bellum adversus raptōres susceperunt. Pugnatum est, 29) ubi postea forum romānum fuit. In mediā autem caedē raptae processerunt et hinc patres, hinc conjuges et socēros complectēbantur et rogabant ut caedis finem facerent. Utrique 30) precibus earum commoti sunt. Romulus foedus icit et Sabinos in urbem recēpit.

44. Horātius Cocles.

Quum Porsēna, rex Etruscorum, Tarquinius 31) expulsos in urbem restituere tentaret et primo impetu Janiculum cepisset, Horatius Cocles pro ponte sublicio stetit 32) et aciem hostium solus sustinuit, donec pons a tergo interrumpēretur. Unā (adverb.) cum ponte decidit in Tibērim et armatus ad suos tranavit. Ob hoc facinus puleherrimum ei tantum agri publici (van staatswege) datum est, quantum uno die circumārare posset.

27) parco. 28) rapio. 29) pugnatum est, men heeft gestreden, er is gestreden, impersonale passivum; het praesens is, pugnatur, men strijdt; imperf, pugnabatur, men streed enz 30) utrique van uterque. Het woord staat in het meervoud, omdat er van twee meervouden spraak is 31) Tarquinius, de familie van Tarquinius. 32) stare pro, verdedigen.

45. Fabii.

Romani quum adversus Veientes bellum gererent, familia Fabiorum sola hoc bellum suscepit. Profecti sunt trecenti sex, nobilissimi homines, quibus Fabius consul praeerat. Quum saepe hostes vicissent, apud Cremëram fluvium castra posuerunt. Ibi a Veientibus in insidias pellecti 33) omnes ceciderunt, unus superfuit ex tantâ familiâ, qui propter aetatem puerilẽ duci non potuerat ad pugnam. Hic genus propagavit ad Quintum Fabium Maximum illum, qui Hannibalem prudenti cunctatione debilitavit.

46. Lucius Siccus Dentatus.

Siccus Dentatus ob insignem fortitudinem appellatus est Achilles romanus. Pugnavit is centum et viginti praeliis; cicatricem aversam habuit nullam, adversas quinquẽ et quadraginta; coronis est ornatus aureis duodeviginti, obsidionali unâ, muralibus tribus et octoginta, hastis idem est donatus duodevicies, phaleris quinquies viciques. Triumphavit cum imperatoribus suis triumphos novem.

47. Sulpicius Gallus.

In bello Romanorum cum Persæ ultimo Macedonum rege accidit, ut serenâ nocte subito luna deficeret. Haec res quae militibus futuram cladem portendere videbatur, ingentem apud eos terrorem excitavit. Tum vero Sulpicius Gallus, qui erat in eo exercitu, in concione militum causam huius rei tam diserte exposuit, ut postero die omnes intrépido animo pugnam committerent.

48. Hannibalis calliditas.

Hannibal quum elephantes compellere non posset ut praealtum flumen transirent, neque rates haberet, quibus eos trajiceret, imperavit cuidam ex militibus ut ferocissimum elephantorum sub aure vulneret et deinde se in flumen conjiceret illudque tranaret. Quod quum fecisset, elephantus, ut persequeretur doloris sui auctorem, tranavit amnem et reliqui eum secuti sunt.

49. Marius.

Marius post sextum consulatum annoque aetatis septuagesimo,

---

33) pellicio.

fugiens consecretantes Sullae equites, in arundinētum circa paludem Maricae se abdīdit. Inde extractus et in carcērem Minturnensium 34) perductus est. Dein servus quidam publicus, natione Germanus 35) qui forte ab eo bello cimbrico captus fuerat, cum gladio missus est in cascerem, ut Marium interficeret. Sed ubi 36) agnovit imperatōrem magno ejulātū abiecit gladium, et e carcere profūgit. Tum Minturnenses Marium viatico instructum in navem imposuerunt. At ille cursum in Africam dirēxit 37) inopemque vitam in tugūrio ruinarum Carthaginiensium toleravit.

50. Servus nimis obēdiens.

P. (Publius) Piso, orator Romānus, servis praecēperat, ut tantum ad interrogata responderent nec praeterea quidquam dicerent. Is Clodium, qui tum magistrātum gerēbat, ad convivium invitaverat. Hora coenae instabat. Adērāt convīvae omnes; solus expectābatur Clodius. Piso servum, qui solebat convīvas invitāre, aliquoties emisit visum, num veniret. Quum jam vesperascēret et adventus ejus despēraretur, Piso interrogavit servum, num fortē non invitasset Clodium. Invitavi, respondit ille. — Cur ergo non vēnit? — Quia negotio quodam est impēditus. — Tum Piso: Cur id statim non dixisti? cui respondit servus: quia de eo non sum abs te interrogatus.

51. Salsē dictum.

Romae orator quidam malus in epilōgo oratiōnis omnes nervos intendit, ut audientium movēret misericordiam sibi quē ipsi satisfecit. Postquam assēdit, rogavit Catūlum viderēturne 38) misericordiam mōvisse. »Ac magnam quidem, respondit Catulus: vix enim in universa hac concione quenquam reperies, cui non oratio tua misērandā vīsa sit.»

52. Augustus et Maecēnas.

Ius aliquando dicēbat Augustus et multos capītis damnatūrus esse videbatur. Adērāt tum Maecēnas, qui per circumstantium turbam perrumpere et ad tribūnal accedere conabatur. Quod cum frustra tentasset aliquamdiu, haec verba in tabellā scripsit:

---

34) Marica, ook palus Maricae genaamd in de nabijheid van Minturnae, stad in Latium. 35) Germanus, Germaan, gentile van Germania. 36) ubi, hier = simulatque. 37) dirigo. 38) nē, aan een woord gehecht, is een vraagwoordje en wordt bij eene niet rechtstreeksche vraag door of vertaald.

»Surge tandem carnifex!» eamque tabellam ad Augustum projecit. Quam cum legisset Augustus statim surrexit, neque quemquam morte multavit.

VIERDE HOOFDSTUK.

OVER DE VERBA ANOMALA (*onregelmatische*).

De verba anomala zijn die, welke in de vervoegingsuitgangen afwijken; hiertoe rekent men gewoonlijk ook de defectiva (gebrekkige), die eenige vormen missen. Zij zijn: *sum*, *possum* en *prosum*, van welke in § 23 van het eerste hoofdstuk gesproken is; verder *edo*, *fero*, *volo*, *malo*, *nolo*, *eo*, *queo*, *fio*. Meer bepaaldelijk worden tot de defectiva gebracht: *coepe*, *memini*, *novi*, *odi*, *ajo*, *inquam*, *fari* en nog andere, waarvan slechts weinige vormen in gebruik zijn.

§ 1. *ēdo*, *ēdi*, *ēsum*, *ēdere* of *esse*, eten.

Behalve de regelmatige vormen heeft dit verbum de vormen van *sum*, die met *es* beginnen, b. v. *edis* of *ēs*, *edit* of *est*; doch *es* van het verbum *sum* is kort, terwijl *es* van het verbum *edo* lang is. De leerling vervoegde dit werkwoord tot eigen oefening in alle vormen.

§ 2. *Fēro*, *tuli*, *lātum*, *ferre*, dragen.

De onregelmatigheid bestaat in sommige vormen, die van het praesens afgeleid zijn. Zij zijn de volgende:

In het praes. ind.: *fers* (voor *feris*), *fert* (voor *ferit*), *fertis* (voor *feritis*); in het pass. *ferris* (voor *ferēris*); eindelijk *fertur* (voor *feritur*.) De imperativus activi is *fer* (voor *fere*), *ferto*, *fertōte*, (voor *ferite*, *feritōte*. Daar de infinitivus *ferre* luidt, zijn de imperfecta conjunctivi volgens de gewone afleiding *ferrem*, *ferrer*, welke ook naar den gewonen regel vervoegd worden. De imperativus passivi heeft onregelmatige vormen *ferre*, *fertor*. De leerling werke het geheele verbum uit.

§ 3. *Volo*, *malo*, *nolo*.

Alleen in de vormen, die van het praes. afgeleid zijn, komen onregelmatigheden voor, aldus:

Praesens.	Indicativus.			Conjunctivus.		
	volo,	malo,	nolo.	velim,	malim,	nolim.
	vis,	mavis,	non vis.	—is,	—is,	—is.
	vult,	mavult,	non vult.	—it,	—it,	—it.
	volūmus,	malūmus,	nolūmus.	—īmus,	—īmus,	—īmus.
	vultis,	mavultis	non vultis.	—ītis,	—ītis,	—ites.
	volunt,	malunt,	nolunt.	—int,	—int,	—int.

De Imperativus komt alleen van nolo voor :

nolī, nolite.
nolito, nolitote, nolunto.

De imperfecta conjunctivi zijn natuurlijk vellem, mallem, nollem, naar de afleiding van het praes. infinitivi en naar de gewone vervoeging ; malens bestaat er niet, volens en nolens zijn alleen als adjectiva in gebruik.

§ 4. *Eo vī, ūm, īre*, gaan. — De stamklinker *i* gaat vóór

a, o en *u* in *e* over. Ziehier de vervoeging :

Indicativus. Conjunctivus. Imperativus.

Praes. eo, is, it, imus, itis, eunt. eam, eas, eat, enz. ī, ite.

Imperf. ibam, ibas, ibat, enz. irem, ires, iret, enz.

Perf. met de afgeleide tijden
regelmatig.

Fut. ībo, ībis, ībit, enz. itūrus, ā, um sim : īto, itōte, eunto.
ook de andere tijden
die van het sup. ko-
men, zijn regelmatig.

Gerundium, eundum. Partic. praes. iens. Genit. euntis. Ook dit verbum worde door den leerling uitgewerkt.

Queo en nequeo worden op dezelfde wijze vervoegd, maar vele dier vormen komen nooit in goed proza voor.

§ 5. *Fio, factus sum, fiēri, worden* ; als passivum van facio, beteekent het *gemaakt worden* ; ook in de composita wordt de vorm *facio* in *fio* veranderd ; den vorm *facio* wordt naar den gewonen regel behandeld, b. v. patefacio, patefio, patefis, patefit, enz. ; doch efficio, efficior, efficiēris, efficitur, enz. Patefio gaat dus naar fio, efficior naar een gewoon passivum van de derde conj. op ior.

Indicativus.

Praes.	fio fis, fit, enz.
Imperf.	fiēbam, fiēbas, fiēbat, enz.
Perf.	factus sum.
Plusq.perf.	factus eram.
Fut. 1.	fiam, fiēs, fiēt, enz.
Fut. 2.	factus ero.

Conjunctivus.

fiam, fias, fiat, enz.
fiērem, fiēres, fiēret, enz.
factus sim.
factus essem.
ontbreekt.
ontbreekt.

Imperativus.

Praes. fi, fīte,	fito, fitōte, fiunto.

Infinitivus.

Praes. fiēri.	perf. factum, am, um, esse.
Fut. factum iri of futurum esse.	
Perf. factus, a, um.	
Fut. faciendus, a um, die zal gemaakt worden ;	
futurus, a, um, zullende geschieden.	

Supinum en gerundium ontbreken.

NB. de *i* is lang van *fi*, behalve zoo er op *fie* een *r* volgt.

§ 6. Defectiva, coepi, memini, novi, odi, *ik ben begonnen, ik herinner, ik ken, ik haat.*

Deze vier verba missen het praesens en de hiervan afgeleide tempōra. In de perfecta en de tijden, die er van afkomen, worden zij regelmatig geconjugueerd. Van de imperativi zijn slechts *memento, mementote, herinner, herinnert*, in gebruik. Van de tijden, die van het Supin. afgeleid worden, vindt men slechts :

Coepturus sim	futur.	Coepturus esse	futur.	Coepturus	futur.
osurus	—	conjunct. osūrus	—	infin. osurus.	part.

Part. perf. pass. Coeptus.

Aanm. Coeptus sum gebruikt men alleen in verbinding met een inf. passiv., b. v. coeptus sum diligi, ik begon bemind te worden. De leerling werke op schrift alle tijden en personen uit, die in gebruik zijn.

§ 7. Ajo, ik zeg, beaam.

Van dit verbum zijn slechts de volgende vormen in gebruik :
Praes. ind. ajo, ais, ait en ajunt. — Praes. conj. ajas, ajat en

ajant. Imperf. ind. ajēbam, —as, —at. bāmus, bātis, bant. Imperf. conj. ontbr. Part. praes. ajens, als adject. *bevestigende*. De vorm ait komt ook als perf. voor.

§ 8. Inquam, *ik zeg*.

Van inquam komt alleen voor:

Praes. inquam, —quis, —quit, —quīmus, —quītis, inquiunt. — Imperf. inquēbat of inquibat. — Perf. inquisti, inquit. — Futur. inquires, inquiet. — Imperat, inquē, inquito.

§ 9. Van *furi*, spreken, vindt men alleen:

Praes. indic. fatur (famur en famīni in de comp.). Imperf. ind. fabar, (in de compos.). Conjunct. farer (in de comp.).

Voorts nog in den indic. fatus sum enz., fatus eram enz., fabor, fabēris (in de comp.), fabitur. In den conj. fatus sim enz., fatus essem enz.

Imperat. fare. Infinit. fari. Sup. fatu. Partic. praes. fanti, fantem. Perf. fatus. Fut. pass. fandus.

Van het gerundium is in gebruik *fando*, door het (van) hooren zeggen bij gerucht.

§ 10.

Behalve van de genoemde defectiva vindt men nog eenige vormen van de volgende:

slechts in den imperat.	{	salvē, salveto,	{	wees gegroet.
		avē, havē, havēto,		
		valē, valēto,		
		salvēte, avēte, valēte, weest gegroet.		

Fut. ind. salvēbis, valēbis, wees gegroet.

Inf. praes.	{	salvēre,	{	(te jubeo), ik groet u.
		avēre,		
		valēre,		

Apāge, weg! cedo (samengetrokken uit cedito, *geef op, spreek op*); quaeso, quaesūmus, *ik bid u, wij bidden u*. Quaesūmus beteekent somtijds ook: *ik bid u*.

§ 11. Over de impersonalia.

Omdat de impersonalia alleen in den derden persoon singularis gevonden worden, kunnen zij ook tot de defectiva gerekend worden, vooral omdat zij uit hunnen aard geen imperat., supinum

of participium toelaten. De impersonalia worden in den derden persoon singularis met behoorlijke inachtneming der stamklinkers, waardoor de 4 conjugaties onderscheiden worden, vervoegd. Bij refert lette men op de gewone vervoeging van fero. Met de andere anomala handele men evenzoo.

Aanm. 1. Van libet, *het lust*, licet, *het is geoorloofd*, misëret en miserëtur, *het deert mij*, piget, *het verdriet*, taedet, pertaedet, *het verveelt*, vindt men, buiten het perf. in den activen vorm, nog een passiven vorm: libitum

licitum	} est.
miseritum	
pigitum	
taesum	
partaesum	

De beteekenis is dezelfde als in het activ.

Aanm. 2. De derde pers. sing. pass. van alle verba, vooral van verba intransitiva wordt gebezigd, om zonder bepaling van persoon of zaak die iets doet, slechts te kennen te geven, dat iets *gedaan wordt*, waar wij in het Nederlandsch *men* of *er* gebruiken, b. v. pugnatur, *men strijdt*, *er wordt gestreden*; pugnatum est, *men heeft* of *er is gestreden*; pugnabitur, *men zal strijden* of *er zal gestreden worden*, enz.

Men oefene zich in het vervoegen der impersonalia door de volgende voorbeelden:

1. Conjugatie.

grandinat, *het hagelt*.

constat(perf. constitit), *het is zeker*. libet(libuit of libitum est), *het lust*.

juvat, *het vermaakt*, (perf. juvit). lucet (luxit), *het is licht*.

stat, *het staat vast*, (perf. stëtit). pertaedet (pertaesum est), *het verveelt*.

2. Conjugatie.

appāret (apparuit), *het blijkt*.

3. Conjugatie.

accidit (accidit), *het gebeurt*.

conducit (conduit), *het is nuttig*.

pluit (pluit), *het regent*.

refert (retulit), *het is van belang*.

In de 4de conjug. zijn geene zuivere impersonalia.

Men werke ook de volgende impersonalia passiva uit:

Pugnatur, men strijdt; statur, men staat; ridetur (rīsum est), men lacht; movetur, (mōtum est), men beweegt; agitur (actum est), men handelt; tollitur (sublatum est), men neemt op; hauritur (haustum est), men schept, put; sentitur (sensum est), men gevoelt.

§ 12. *Oefeningen in de onregelmatige werkwoorden.*

Woorden om van buiten te leeren.

Affero (attūli, allātum), afferre, toe-	pecūnia, geld.
bijbrengen.	prudētia, kennis, doorzicht.
perferō (pertūli, perlātum), per-	auxilium, hulp.
ferre, verdragen.	nemo, niemand *).
praefero (praetūli, praelātum), prae-	dignitas, waardigheid, waarde.
ferre, verkiezen boven.	impētūs, ūs, aanval, aandrang.
orāre, bidden.	jucundus (a, um), aangenaam,
intelligo (—llexi, —llectum), intel-	vermakelijk.
ligere, verstaan, begrijpen.	paucus (a, um), zelden in singul.,
abeo, ii, itum, ire, heengaan.	weinig.
exeo — — — — uitgaan.	diligens, nauwkeurig, zorgvuldig.
intereo — — — — omkomen,	casa, hut.
	ondergaan.
obeo — — — — sterven.	ignavia, traagheid.
pereo — — — — omkomen.	autumnus, herfst.
redeo — — — — terugkomen	fatum, noodlot.
transeo — — — — overgaan.	silentium, stilzwijgen.
admoneo (ui, itum,) admonere, cautus (a, um), voorzichtig, be-	casus (ūs), toeval.
herinneren.	hoedzaam.
relinquo (reliqui, relictum), relin-	obviam, te gemoet.
quere, achterlaten.	

Ego possum legere, tu potes scribere, soror potest acu pingere (borduren). Curā ut possis aequo animo vitam relinquere. Cur heri nobiscum ambulare non poteras? Nemo dubitabat, quin milites urbem defendere possent. 5. Quid melius hominibus dari potuit, quam ratio? Non dubitamus, quin urbs a civibus defendi potuerit. Vix Caesar milites e castris educere potuerat, quum hostes impetum fecerunt. Sine artibus et literis vita jucunda esse non potuisset. Virtutis splendor nunquam obscurari poterit. 10. Si semper virtutis dignitatem tueri potueris, aliquando aditus in coelum tibi patebit. Quid fers, mi amice? Affero tibi rosam pulcherrimam. Senectus affert prudentiam. 15. Laudo vos, quod (conjunctio) misero atque inopi auxilium fertis. Ferre laborem consuetudo docet. Ferte inopi auxilium. Saepe pecunia ab hominibus ami-

*) Den gen. en abl. heeft dit woord van nullus.

Indicativus.

Praes.	fio fis, fit, enz.
Imperf.	fiēbam, fiēbas, fiēbat, enz.
Perf.	factus sum.
Plusq.perf.	factus eram.
Fut. 1.	fiam, fiēs, fiēt, enz.
Fut. 2.	factus ero.

Conjunctivus.

fiam, fias, fiāt, enz.
fiērem, fiēres, fiēret, enz.
factus sim.
factus essem.
ontbreekt.
ontbreekt.

Imperativus.

Praes. fi, fite,	fito, fitōte, fiunto.

Infinitivus.

Praes. fiēri.	perf. factum, am, um, esse.
Fut.	factum iri of futuram esse.
Perf.	factus, a, um.
Fut.	faciendus, a um, die zal gemaakt worden ; futurus, a, um, zullende geschieden.

Supinum en gerundium ontbreken.

NB. de *i* is lang van *fi*, behalve zoo er op *fiē* een *r* volgt.

§ 6. Defectiva, *coepi, memini, novi, odi, ik ben begonnen, ik herinner, ik ken, ik haat.*

Deze vier verba missen het praesens en de hiervan afgeleide tempōra. In de perfecta en de tijden, die er van afkomen, worden zij regelmatig geconjugeerd. Van de imperativi zijn slechts *memento, mementote, herinner, herinnert*, in gebruik. Van de tijden, die van het Supin. afgeleid worden, vindt men slechts :

Coepturus sim	fatur.	Coepturus esse	fatur.	Coepturus.	fatur.
osurus	—	conjunct. osurus	—	infin. osurus.	part.

Part. perf. pass. Coeptus.

Aanm. Coeptus sum gebruikt men alleen in verbinding met een inf. passiv., b. v. *coeptus sum diligi*, ik begon bemind te worden. De leerling werke op schrift alle tijden en personen uit, die in gebruik zijn.

§ 7. Ajo, *ik zeg, beaam.*

Van dit verbum zijn slechts de volgende vormen in gebruik :
Praes. ind. ajo, ais, ait en ajunt. — Praes. conj. ajas, ajat en

ajant. Imperf. ind. ajēbam, —as, —at. bāmus, bātis, bant. Imperf. conj. ontbr. Part. praes. ajens, als adject. *bevestigende*. De vorm ait komt ook als perf. voor.

§ 8. Inquam, *ik zeg*.

Van inquam komt alleen voor:

Praes. inquam, —quis, —quit, —quīmus, —quītis, inquit. — Imperf. inquitēbat of inquitabat. — Perf. inquisti, inquit. — Futur. inquires, inquiet. — Imperat. inquē, inquitō.

§ 9. Van *fari*, spreken, vindt men alleen:

Praes. indic. fatur (famur en famīni in de comp.). Imperf. ind. fabar, (in de compos.). Conjunct. farer (in de comp.).

Voorts nog in den indic. fatus sum enz., fatus eram enz., fabor, fabēris (in de comp.), fabitur. In den conj. fatus sim enz., fatus essem enz.

Imperat. fare. Infinit. fari. Sup. fatu. Partic. praes. fanti, fantem. Perf. fatus. Fut. pass. fandus.

Van het gerundium is in gebruik *fando*, door het (van) hooren zeggen bij gerucht.

§ 10.

Behalve van de genoemde defectiva vindt men nog eenige vormen van de volgende:

	salvē, salveto,	{	wees gegroet.
slechts in	avē, havē, havēto,		
den imperat.	valē, valēto,		
	salvēte, avēte, valēte, weest gegroet.		

Fut. ind. salvēbis, valēbis, wees gegroet.

Inf. praes. salvēre,	{	(te jubeo), ik groet u.
avēre,		
valēre,		

Apāge, weg! cedo (samengetrokken uit cedito, *geef op, spreek op*): quaeso, quaesumus, *ik bid u, wij bidden u*. Quaesumus beteekent somtijds ook: *ik bid u*.

§ 11. Over de impersonalia.

Omdat de impersonalia alleen in den derden persoon singularis gevonden worden, kunnen zij ook tot de defectiva gerekend worden, vooral omdat zij uit hunnen aard geen imperat., supinum

of participium toelaten. De impersonalia worden in den derden persoon singularis met behoorlijke inachtneming der stamklinkers, waardoor de 4 conjugaties onderscheiden worden, vervoegd. Bij refert lette men op de gewone vervoeging van fero. Met de andere anomala handele men evenzoo.

Aanm. 1. Van libet, *het lust*, licet, *het is geoorloofd*, misēret en miseretur, *het deert mij*, piget, *het verdriet*, taedet, pertaedet, *het verveelt*, vindt men, buiten het perf. in den activen vorm, nog een passiven vorm: libitum

licitum	} est.
miseritum	
pigitum	
taesum	
partaesum	

De beteekenis is dezelfde als in het activ.

Aanm. 2. De derde pers. sing. pass. van alle verba, vooral van verba intransitiva wordt gebezigd, om zonder bepaling van persoon of zaak die iets doet, slechts te kennen te geven, dat iets *gedaan wordt*, waar wij in het Nederlandsch *men* of *er* gebruiken, b. v. pugnatur, *men strijdt*, *er wordt gestreden*; pugnatum est, *men heeft of er is gestreden*; pugnabitur, *men zal strijden of er zal gestreden worden*, enz.

Men oefene zich in het vervoegen der impersonalia door de volgende voorbeelden:

1. Conjugatie.

grandinat, het hagelt. appāret (apparuit), het blijkt.
constat(perf. constitit), het is zeker. libet(libuit of libitum est), het lust.
juvat, het vermaakt, (perf. juvit). lucet (luxit), het is licht.
stat, het staat vast, (perf. stētit). pertaedet (pertaesum est), het verveelt.

3. Conjugatie.

accidit (accidit), het gebeurt.
condūcit (conduxit), het is nuttig.
pluit (pluit), het regent.
refert (retūlit), het is van belang.

In de 4de conjug. zijn geene zuivere impersonalia.

Men werke ook de volgende impersonalia passiva uit:

Pugnatur, men strijdt; statur, men staat; ridetur (risum est), men lacht; movetur, (mōtum est), men beweegt; agitur (actum est), men handelt; tollitur (sublatum est), men neemt op; hauritur (haustum est), men schept, put; sentitur (sensus est), men gevoelt.

§ 12. *Oefeningen in de onregelmatige werkwoorden.*

Woorden om van buiten te leeren.

Affero (attŭli, allātum),	afferre, toe-,	pecūnia, geld.
bijbrengen.		prudētia, kennis, doorzicht.
perferō (pertŭli, perlātum),	per-	auxilium, hulp.
ferre, verdragen.		nemo, niemand *).
praefero (praetŭli, praelātum),	prae-	dignitas, waardigheid, waarde.
ferre, verkiezen boven.		impētus, ūs, aanval, aandrang.
orāre, bidden.		jucundus (a, um), aangenaam,
intelligo (—llexi, —llectum),	intel-	vermakelijk.
ligere, verstaan, begrijpen.		paucus (a, um), zelden in singul.,
abeo, ii, itum, ire, heengaan.		weinig.
exeo — — — — uitgaan.		diligens, nauwkeurig, zorgvuldig.
intereo — — — — omkomen,		casa, hut.
		ondergaan.
obeo — — — — sterven.		ignavia, traagheid.
pereo — — — — omkomen.		autumnus, herfst.
redeo — — — — terugkomen		fatum, noodlot.
transeo — — — — overgaan.		silentium, stilzwijgen.
admoneo (ui, itum,) admonere,	cautus (a, um), voorzichtig, be-	
herinneren.	hoedzaam.	
relinquo (reliqui, relictum),	relin-	obviam, te ontmoet.
quere, achterlaten.		

Ego possum legere, tu potes scribere, soror potest acu pingere (borduren). Curā ut possis aequo animo vitam relinquere. Cur heri nobiscum ambulare non poteras? Nemo dubitabat, quin milites urbem defendere possent. 5. Quid melius hominibus dari potuit, quam ratio? Non dubitamus, quin urbs a civibus defendi potuerit. Vix Caesar milites e castris educere potuerat, quum hostes impetum fecerunt. Sine artibus et literis vita jucunda esse non potuisset. Virtutis splendor nunquam obscurari poterit. 10. Si semper virtutis dignitatem tueri potueris, aliquando aditus in coelum tibi patebit. Quid fers, mi amice? Affero tibi rosam pulcherrimam. Senectus affert prudentiam. 15. Laudo vos, quod (conjunctio) misero atque inopi auxilium fertis. Ferre laborem consuetudo docet. Ferte inopi auxilium. Saepe pecunia ab hominibus ami-

*) Den gen. en abl. heeft dit woord van nullus.

citiae praefertur. Boni discipuli malis recte praeferuntur. 20. Nihil potest praeferrī virtuti. O divites! fertōte auxilium inopibus. Probus imprōbo praefertor. Nihil nobis magis curae erat, quam ut vobis auxilium ferrēmus. Rex curabat, ut auxilium inopibus civibus ferretur. Milites in itineribus multas aerumnas pertulērunt. 25. Bellō atrocissimo multa mala urbi nostrae allāta sunt. Ego volo scribēre, tu vis legere, frater vult pingere. Tu ambulāre non vis, quia amīcus te comitari non vult. Prodesse quam obesse malumus. 30. Ambulāre mavis, quam domi sedere. Soror saltare mavult quam ambulare. Oro te, ut mecum ludere velis. Dic, cur me comitari nolis? Non dubito, quin mihi prodesse, quam obesse malis. Si beati esse volūmus, sorte nostra contenti esse debemus. 35. Si diligentes esse vultis, magna saepe ex parvis intelligētis. Non dubitabam, quin prodesse mihi malles, quam obesse. Malumus cum virtute paucis contenti esse, quam multa sine virtute habere. Ego abeo, tu ex itinere redis. Amicus amico ex itinere redeuntī obviam it. 40. Hirundīnes et ciconiae autumnō abeunt. Animus nunquam interibit. Curare debemus, ne vitam silentio transeāmus. Multa, quae ante oculos posita sunt, transimus. Temeritātī obviam eundum est. 45. Omnes cives militibus, qui e bello domum redībant, laeti obviam ibant. Augustus obiit septuagesimō et sexto aetātis anno. Quum animi nostri ex corporibus exierint, non interibunt. In pugna atrocissima multi fortissimi viri perierunt. Mater metuebat, ne filius in bello periret. 50. Potest ex casā magnus vir exire. Nemo fit casu bonus. Ex amīco inimīcus, ex inimico amicus fieri potest. Si fato omnia fiunt, nihil nos admonere potest, ut cautiōres simus. Nemo ignaviā immortalis factus est. 55. Senectute prudentior fiēs. Esse oportet, ut vivamus, non vivere, ut edamus. Modice este. Ubi estis hodie?

Wij kunnen lezen, gij (plur.) kunt schrijven, mijne zusters kunnen borduren. Zorgt (daarvoor), dat gij het leven met een gelaten gemoed verlaten kunt. Waarom kondet (plur.) gij gister niet met ons wandelen gaan? Wij twijfelen niet, of (quin met den conjunct.) de stad had door de burgers kunnen verdedigd worden. 5. Verstandige mannen zullen in elken (omnis) toestand des levens de waarde der deugd bewaren kunnen. De vijand deed (perf.) een aanval, toen nauwelijks de legerplaats had kunnen versterkt zijn (munire). Wij vreesden, dat gij de stad niet (dat niet, üt) kondet verdedigen. Zoolang (quamdiu) er vrede geweest is, hebben de kunsten en wetenschappen kunnen bloeien. Waarom hebt gij niet kunnen vertrekken? 10. Zeg mij,

waarom gij niet hebt kunnen (conjunct.) vertrekken? Wat brengt gij mijne vrienden? De ouderdom brengt schranderheid aan. Ik prijs u, omdat (quod) gij den ongelukkigen en behoeftigen hulp toebrengt. Dappere soldaten verdragen de zwaarste moeilijkheden. 15. Brengt den hulpelooze hulp aan. Velen stellen het geld boven de deugd (dativ.). De rijkdom moet niet boven de deugd gesteld worden. De goede leerling wordt met recht boven den slechten gesteld. Waarom zult gij ons boven anderen stellen? 20. De rijke brenge den arme hulp toe. Ik zal u boven anderen stellen. Gij zult boven mij gesteld worden. Wij zullen u boven uwen broeder stellen. 25. Gij (plur.) zult boven ons gesteld worden. De brave moet boven den goddelooze gesteld worden. Stelt de braven boven de goddeloozen. Vele moeilijkheden zijn door de soldaten op de marschen doorgestaan en zullen doorgestaan worden. 30. Ik twijfel niet, of (quin met den conj.) de oorlog zal ons vele onheilen aanbrengen. De ongelukkige bad mij, dat ik hem te hulp zou komen.

Wij willen lezen, gij (plur.) wilt schrijven, de broeders willen schilderen. Wij willen niet tehuis zitten. Gij wilt niet gaan wandelen, omdat de vrienden u niet wilden begeleiden. 35. Wij willen u liever voordeel aanbrengen, dan nadeelig zijn. Gij wilt liever wandelen, dan tehuis zitten. Wij bidden u, dat gij met ons speelt. Zegt, waarom gij (plur.) ons niet begeleiden wilt (conjunct.)? Wij twijfelen niet, of gij wilt ons liever voordeel dan nadeel doen. 40. Wij verzochten u gisteren, dat gij met ons spelen wildet. Zegt, waarom gij ons niet begeleiden wildet. Wij wisten niet, waarom gij ons niet begeleiden wilt. Wij twijfelen niet, of gij ons liever van nut dan tot nadeel wildet zijn. Bemint, zoo gij bemind wilt worden. 45. Zoo gij gelukkig wilt zijn, dan (onvertaald) moet gij met uw lot tevreden zijn. Als wij opletend willen zijn, zullen wij dikwijls het groote (plur.) uit het kleine begrijpen. De verstandigen willen liever met (cum) de deugd weinig hebben, dan veel zonder deugd. De menschen worden niet bij toeval gered. Uit vrienden ontstaan dikwijls vijanden, uit vijanden vrienden. 50. Wij vermanen u, dat gij voorzichtiger wordt. Onze ouders vermaanden ons, dat wij voorzichtiger werden. Door den ouderdom zullen de meeste menschen verstandiger worden. Zij waren van (ex) vrienden vijanden geworden. Gij eet matig. 55. Wilt gij niets eten? Ik bad u dat gij meer zoudt eten.

VIJFDE HOOFDSTUK.

SYNTAXIS, WOORDVOEGING.

De syntaxis leert hoe de woorden tot zinnen worden samen-gevoegd.

§ 1. *Zinnen — subject en praedicaat — attriboot en object.*

Zin of voorstel noemt men eene gedachte in woorden uitgedrukt. Subject (onderwerp) is datgene, waarvan iets gezegd wordt.

Praedicaat (gezegde) is datgene, wat van het subject gezegd wordt.

Het subject is een substantivum of elk woord als substantivum gebruikt; het subject staat gewoonlijk in den nominativus.

Het praedicaat is of een verbum of een met *esse* verbonden substantivum of adjectivum; in dit geval noemt men *esse copula* (band); en het substantivum of adject., praedicaats-subst. of praedicaats-adject.

Het praedicaat kan op de volgende wijze nader bepaald worden.

1. door den casus van het substant. hetwelk men dan object noemt.

2. door praepositiones met hare casus.

3. door een vorm van den infinitivus.

4. door een adverbium.

Subject en object kunnen nader bepaald worden:

1. door een adjectivum, dit noemt men dan attriboot.

2. door den genitivus van een substantivum (genitivus attributivus).

3. door een substantivum, dat in denzelfden casus staat als het woord, hetwelk nader bepaald wordt. Men noemt dit appositio (bijstelling, nevenstelling).

Toepassing in voorbeelden:

Voorstellen in één woord uitgedrukt: *curro*, ik loop; *grandinat*, het hagelt; *ajunt*, men zegt.

Voorstellen in twee woorden, als: *arbor floret*, de boom bloeit; *bene scribis*, gij schrijft goed.

Voorstellen in twee woorden waarvan een het object is, als: *virtutem amo*, ik bemin de deugd; *obliviscitur mei*, hij vergeet mij.

Voorstellen, waarin het praedicaat nader bepaald wordt door eene praepositio met haren casus, als: *pro patria pugnamus*, wij strijden voor het vaderland, *cadis in aquam*, gij valt in het water.

Voorstellen, waarin een vorm van den infinitivus dient ter bepaling van het praedicaat: *scribere cupio, ik begeer te schrijven; venisse dicebaris, gij werd gezegd gekomen te zijn* = men zeide dat gij gekomen waart.

Voorstellen, waarin een adjectivum attributivum voorkomt, als: *rosa pulchra floret, de schoone roos bloeit; video pulchram rosam, ik zie eene schoone roos.*

Voorstellen met een genitivus attributivus, b. v. *hortus regis est pulcher, de tuin des konings is schoon; vidi hortum regis, ik zag den tuin des konings.*

Voorstellen met een appositio, als: *Alexander rex Macedonum vicit Persas, Alexander, koning der Macedoniërs, overwon de Perzen; laudamus Socratem, magnum philosophum, wij prijzen Socrates, den grooten wijsgeer.*

De leerling kan nu zelf, het in deze paragraaf behandelde uit de oefeningen in de vorige afdeelingen, toepassen.

§ 2. Overeenkomst.

Het verbum komt met het subject overeen in persoon en getal, het adjectivum in geslacht, getal en naamval. Het praedicaats-substantivum alleen met het subject in naamval; ook in genus en numerus, zoo het substantivum mobile*) of generis communis est, dit laatste heeft ook in de appositie plaats. Een veelvoud van afzonderlijke dingen wordt niet, zooals in het nederlandsch, in den singul., maar in den plur. van het neutrum geplaatst. Hebben meer subjecten hetzelfde geslacht, dan staat het praedicaats-adject. in hetzelfde geslacht in plurali; hebben die subjecten onderscheidene geslachten, dan verkiest men bij persoonsnamen het mannelijke boven het vrouwelijke en bij namen van zaken het neutrum plurale voor het geslacht van het praedicaats-adjectivum; bij verschillende personen heet de 1ste persoon den voorrang boven den 2den en de 2de boven den 3den.

Toepassing in voorbeelden: *tu scribis, gij schrijft; nos pingimus, wij schilderen. Athenae existunt adhuc, Athene bestaat nog. Rosa est flos, de roos is eene bloem; hier is alleen eene overeenkomst in naamval, gelijk in het voorbeeld, Bactra (orum) sunt caput Bactrianae, Bactra is de hoofdstad van Bactriana. Athenae sunt inventrices, Athene is de uitvindster; de overeenkomst is hier in geslacht, getal en naamval, omdat inventrix een mobile*

---

*) Mabilia zijn substantiva, die om het natuurlijk geslacht uit te drukken, van uitgang veraanderen kunnen, b. v. *filius, filia; rex, regina* enz.

is van het mannelijke inventor, ōris, uitvinder. Usus est optimus *magister*, de ondervinding is de beste *leermeesteres*; hier staat *magister*, omdat usus in afwijking van het nederlandsch mannelijk is; doch Pecunia est *autor* multarum rerum, geld is de bewerker van vele dingen, omdat men niet zegt *autrix*; want auctor is communis generis. Men zegt Athenae *urbs*, omdat urbes hier in plurali niet zou passen; aquila *regina*, omdat, hoewel arend bij ons mannelijk, aquila in het latijn vrouwelijk is. Omnia humana sunt fragilia, al het *menschenlijke* is broos, omdat hier van een veelvoud van een meervoudig begrip gesproken wordt; zoo ook bona (orum), *het goede*; mala (orum), *het kvade*. Hannibal, Caesar et Pompejus fuerunt *fortissimi*, Hannibal, Caesar en Pompejus waren zeer dapper; *fortissimi* omdat er meer subjecten van hetzelfde geslacht zijn. Pater et mater sunt *cari*; omdat het mannelijke boven het vrouwelijke gaat bij subjecten van verschillend geslacht. Inter se *contraria* sunt beneficium et injuria, het neutrum plurale is hier gebezigd, omdat er van zaken gesproken wordt. Ego et tu *scribimus* in den eersten persoon pluralis, omdat ego een der subjecten is, daarentegen tu et frater *scribitis*; omdat er tu en niet ego onder de subjecten aangetroffen wordt.

§ 3. Dubbele nominativus.

Evenals bij het verbum esse, dat tot copula dient, het subjectsnomen overeenkomt met dat van het praedicaat in den nominativus, zoo heeft die overeenkomst ook plaats:

1. bij de verba van *worden*, fio, evādo (ik word) existo, ik besta, nascor, ik word geboren.
2. bij maneo, ik blijf, videor, ik schijn.
3. bij de verba, die beteekenen *genoemd worden*.
4. bij de verba, die beteekenen, tot iets — *gemaakt, verkozen, benoemd* worden. De praepos. *tot* blijft dan in het latijn onvertaald.
5. bij de verba, die aanduiden: *voor* iets of iemand *gehouden, erkend* worden en diergelijken. Het woordje *voor* late men dan onvertaald.

Toepassing in voorbeelden. Puer evādet doctus, *de knaap zal een geleerde worden*; puer is het subject, doctus het praedicaatsnomen, beiden staan in den nominativus. Brutus libertatis vindix exstitit, *Brutus trad als handhaver der vrijheid op*; in welk geval het woordje *als* in het latijn niet vertaald wordt, omdat het eene *wezenlijke* eigenschap en niet eene *vermeende* is; in het

laatste geval gebruikt men de vergelijkingswoordjes *ut quasi, tanquam*, enz. *Niemand wordt rijk geboren, nemo nascitur dives. God blijft wijs, Deus manet sapiens. Gij schijnt wijs te zijn, vidēris esse sapiens. Men zegt dat gij wijs zijt = gij wordt gezegd wijs te zijn, dicēres esse sapiens. Cicero wordt vader des vaderlands genoemd, Cicero appellatur pater patriae. Numa werd tot koning verkozen, Numa rex electus est (tot onvertaald). De moeder wordt voor verstandig gehouden, mater habetur prudens (voor onvertaald).*

§ 4. Subject bij het activum en het passivum.

Bij een activum of deponens verschijnt het subject als *handelend*, bij een passivum als *lijdend*. De verba activa, welke een accusativus zonder praepositio tot object hebben, noemt men *transitiva* (overgaande); al de andere *intransitiva* of *neutra*, (niet overgaande). Bij de passiva komen de subjecten als lijdende voor. De deponentia kunnen zoowel transitiva als intransitiva zijn. De transitiva van een activen vorm, kunnen in dien van een passivum omgezet worden, gelijk die van een passiven vorm in dien van een activum. In het eerste geval wordt de werkende persoon door *a* of *ab* met den abl. vertaald. Toepassing in voorbeelden. — Cicero scribit epistolam, *Cicero schrijft een brief*; scribit is een transitivum; epistolam is de accusativus van het object; omgezet luidt het: epistola scribitur a Cicerōne. Rosa floret, kan geen object hebben, omdat florēo een intransitief is. Sapiens meminit mortis, *de wijze denkt aan den dood*; hier is meminit een intransitief, omdat het object in den genitivus en niet in den accusativus staat. Gloria sequitur virtutem, *roem volgt de deugd*; hier is het deponens sequitur transitief en regeert daarom den accusatief. Pater mortuus est, *mijn vader is gestorven*; morior is een deponens intransitivum, dus zonder object.

Aanmerking. Een deponens kan natuurlijk niet in een activen vorm veranderd worden. Wanneer dus in het nederlandsch het verbum in een passiven vorm staat, moet men het in een activen vorm omzetten, voor dat men het in het latijn vertaalt, b. v. *roem is door u verkregen = gij hebt roem verkregen*, gloriam consecutus es en niet gloria consecuta est a te.

§ 5. Tempora (tijdvormen).

De tijdvormen worden in twee klassen verdeeld:

1. HOOFDTIJDEN:

a. *praesens* (tegenwoordige tijd).

- b. *perfectum* (volmaakte of voltooide tijd).
 c. *futura* (toekomende tijden).

2. HISTORISCHE TIJDEN.

- a. *imperfectum* (onvolmaakte tijd).
 b. *plusquamperfectum* (meer dan volmaakte tijd).
 c. *perfectum historicum* (verhalende volmaakte tijd).

Aanmerking. Het gewone perfectum, ook *perfectum praesens* of *perfectum absolutum* genoemd, komt gewoonlijk met het nederlandsche in beteekenis overeen; het perfectum historicum wordt door het nederlandsch imperfectum vertaald, en beteekent ook wel eene verledene handeling; doch die handeling staat altijd in betrekking met eene andere en is daarmede gelijktijdig. Het *perfectum historicum* staat bij hoofdgebeurtenissen; het imperfectum bij beschrijvingen en schilderingen of bij het aanvoeren van bijkomende omstandigheden.

In het gezegde scribēbam, quum veniebas (ik schreef toen gij kwaamt), is de handeling *schrijven* gelijktijdig met *komen*; daarom gebruikt men hier het imperfectum in plaats van het perfectum; doch in de uitdrukking: Caesar urbem intravit, omnes cives laetabantur, is de hoofdgebeurtenis intravit, *rukte binnen*, en laetabantur et gratulabantur, *zij verheugden zich en wenschten hem geluk*, bijkomende omstandigheden. In: God heeft de wereld *geschapen*, is *heeft geschapen* een perfectum absolutum; in: Romulus condidit Roman, *Romulus stichtte Rome*, is stichtte een perfectum historicum; daarom zegt men: Romulus condidit Romam en niet condebat.

§ 6. Modi (wijzen).

De afwijking der latijnsche tijdvormen van de nederlandsche taal behoort tot de kennis van meer gevorderden; omtrent de modi houde men het volgende in het oog:

1. *De indicativus* (aantoonende wijze) is de modus der waarneming.
2. *De conjunctivus* (verbindende wijze), is de modus der voorstelling.
3. *De imperativus* (gebievende wijze), — — — van het verlangen of bevel.

Aann. De infinitivus kan niet onder de modi gerekend worden, maar hierdoor wordt de handeling of toestand in het algemeen uitgedrukt.

§ 7. Nadere aanwijzing van het gebruik des conjunctivus.

De conjunctivus der hoofdtijden vooral van het praesens, wordt

in hoofdzinnen gebruikt ter aanduiding van een vermoeden, eene veronderstelling, eene twijfelachtige vraag, aanmoediging, vermaning en van een wensch. In het nederlandsch gebruikt men gewoonlijk de hulpwerkwoorden, *laten, kunnen, mogen, zullen, zouden, willen, moeten* met den infinitivus, om dezen latijnschen conjunctivus uit te drukken.

Den conjunctivus der historische tijden gebruikt men in hoofdzinnen:

1. Ter aanduiding van het aannemen van het tegendeel van dat wat is, (geweest is) of niet is, (niet geweest is).
2. Om een wensch te kennen te geven, waarvan men weet, dat hij niet vervuld zal worden (imperf. conjunct.), of dat hij niet vervuld heeft kunnen worden.
3. Het imperf. conjunctivi staat bij twijfelachtige vragen die op het verleden terugzien.

Toepassing in voorbeelden. — Dies *deficiat*, si velim enumerare omnia, de dag zou mij ontbreken, zoo ik alles wilde optellen. *Roges* me hoc, nihil fortasse respondeam, (gesteld) gij vroegt mij hiernaar, ik zou misschien niets antwoorden. Quis de animorum immortalitate *dubitet*? wie kan of zal aan de onsterfelijkheid der ziel twijfelen? *Eamus, laten* wij gaan. *Valeant* cives mei! mijne medeburgers mogen welvaren! *Utinam amicus convalescat!* mocht mijn vriend gezond worden! *Moriar* ni verum est, ik moge sterven, zoo het niet waar is. *Suum quisque noscat* ingenium, een ieder moet zijn eigen aard kennen. Si hoc *diceres, errares*, zoo gij dit zeidet, *zoudt* gij dwalen; (maar ik weet, gij zult het niet zeggen, daarom zult gij ook niet dwalen). Si hoc *dixisses, errares*, zoo gij dit gezegd hadt, *zoudt* gij dwalen; (maar ik weet gij hebt het niet gezegd; dus hebt gij niet gedwaald). *Utinam amicus convalesceret, convaluisset*, mocht mijn vriend weder gezond worden, gezond geworden zijn, (in het geval dat het niet geschiedt of geschied is). *Quid facerem*, wat had ik kunnen doen, in onderscheiding van *quid fucum*, wat kan ik, wat moet ik doen.

Aanm. Uit deze voorbeelden kan men zien, dat men *crédères, putares, vidères* en dergelijke uitdrukkingen moet vertalen door: men *had* kunnen gelooven, meenen, zien, doch *credas*, men *kan, zou* gelooven enz.

§ 8. *Nadere aanwijzing van het gebruik van den imperativus.*

De vormen van den imperativus *ama, amate* en zoo ook in al

de andere conjugatiën hebben eene *zachtere* beteekenis, waardoor men *verzoekt*, *herinnert*, *vermaant* om iets te doen; daarentegen ligt in de vormen *to*, *tato*, *teto*, *tito*, *nto*, *ntor*, het begrip van *gebod*, *plicht*, *voorschrift*, *wet*; in het nederlandsch vertaalt men ze door *zullen* of *moeten*. Bij den negatieven imperativus wordt, evenals bij den conjunctivus, die daarvoor in plaats komt, bij aanmoedigingen en vermaningen niet *non* maar *ne* gebezigd.

Toepassing. *Ferte misero auxilium! brengt den ongelukkige hulp toe* (zacht bevel). *Colito virtutem puer! Gij knaap moet de deugd betrachten* (plicht). *Leges observantor, de wetten moeten in acht genomen worden* (wet). *Ne scribito, schrijf niet*, gij moet niet schrijven; hier wordt *ne*, niet *non* bij den negativen imperatives gebruikt. In plaats van *ne* vindt men ook *noli*, *nolite* (wil niet, wilt niet), bijv. *noli scribere* = *ne scribas* of *ne scribito*, *schrijf niet* of *gij moet niet schrijven*. *Nolite garrere puëri, babbelt niet*, *knaopen! eigenlijk, wilt niet babbelen*.

§ 9. Over het gebruik van den genitivus.

De genitivus drukt uit eene nadere bepaling 1. van een verbum intransitivum. 2. van een substantivum. 3. van een adjectivum.

Tot de eerste soort behooren

- a. de verba van gemoedsaandoeningen.
- b. — — — herinneren en vergeten.
- c. — — — aanklagen en beschuldigen, bevrijden, vrij-spreken, *over* of *van* eene schuld of misdaad.
- d. de genitivus van eigenschap of bezit bij de verba *esse* en *fieri*.
- e. — — — waarde (pretii) bij de verba van *achten*, *schatten*, *waardeeren*.
- f. — — — den persoon, wien er aangelegen is bij de impersonalia *interest* en *refert*.
- g. — — — bij *egere* en *indigere*.

Toepassingen in voorbeelden van den genitivus van de eerste soort. — Men lette vooral in die voorbeelden op het onderscheid tusschen het latijnsche en het nederlandsche taaleigen in het uitdrukken der bepaling.

Miseror infelicium hominum, ik heb medelijden *met* ongelukkige menschen. *Me non solum piget stultitiae*, sed etiam pudet, ik

heb niet alleen verdriet *over* (van) mijne dwaasheid, maar ik schaam mij er ook *over*. Deum nuncuam poenitet *consilii*, God heeft nooit berouw *over* zijn besluit. Taedet eum *vitae*, hij heeft verdriet *in* zijn leven. Miseret *vos mei*, gij hebt medelijden met mij. NB. Bij deze impersonalia staat de persoon, die de aandoening gevoelt in den accusativus. Semper *hujus diei et loci* meminero, ik zal altijd *aan* dezen dag en aan deze plaats gedenken. Boni homines *praeteriti temporis* cum voluptate remiscuntur, brave menschen gedenken met genoegen *aan* den verleden tijd. Verus amicus *amici* nunquam obliviscitur, een waar vriend vergeet nimmer *zijn vriend*. Res adversae admōnent *religionum*, tegenspoed herinnert *aan* godsdienstige verplichtingen. *Veteris amicitiae* te commonefacio, ik herinner u *aan* uwe oude vriendschap. —

(Aanm. Memini, reminiscor, obliviscor, worden dikwijls en recordor ik *herdenk*, bijna altijd met den accus. verbonden.)

Athenienses Miltiadem *proditionis* accusaverunt, de Atheners beschuldigden Miltiades *van* verraad. Themistocles absens *proditionis* condemnatus est, Themistocles werd afwezig *wegens* verraad veroordeeld. Absolutus est *eo crimine* (crimine met den abl. in plaats van den genit., zoo er een pronomen bijgevoegd is), hij werd *van* die misdaad vrijgesproken. Zoo zegt men ook: *nomine sceleris, crimine ambitus* damnati sunt, hij werd *wegens* een snoode daad, *wegens* kuiperij veroordeeld. Athenienses Socratem *capitis* of *capite* condemnarunt, de Atheners veroordeelden Socrates *ter dood*; zoo staat de straf, waartoe iemand veroordeeld wordt, (behalve bij multare, dat meest altijd den abl. heeft) in den genitivus of abl. Op te merken zijn de uitdrukkingen: ad bestias condemnare; ad bestias (tot de wilde dieren), in metalla (tot de mijnwerken). — Hic liber est *fratris* mei, dit boek behoort *mijnen broeder*. Petulantia est adolescentium, de dartelheid is *den jongelieden* (eigen). Imbecillū animi est superstitio, bijgeloof is *een teeken* van eene zwakke ziel. Virorum fortium est toleranter dolorem pati, het is *de plicht* van dappere mannen geduldig de smart te verdragen. Nostrum est, en niet *nostra*, (zoo ook *meum, tuum, suum, vestrum*) parentes amare, het is *onze* (*mijne, uwe* enz.) *plicht*, de ouders te beminnen. Omnia, quae mulieris fuerunt, dotis nomine *virī* fiunt. Alles, wat eene vrouw toebehoort heeft, komt onder den naam van bruidschat *in 't bezit van den man*. Si prata *magni* aestimamus, *quanti* est aestimanda virtus? indien wij de weiden *hoogachten*, *hoe hoog* moet dan de deugd geacht worden? Sua *parvi* pendere, het zijne *laag* schatten. Divitias *minoris* aestimare debemus, quam virtutem,

wij moeten den rijkdom *minder* achten dan de deugd. *Nihil pensi habent*, zij hechten geen *waarde* aan iets. *Discipuli praeceptores plurimi (maxime) facere* of *ducere debent*, de leerlingen moeten hunne meesters *zeer hoog* achten. —

Aanm. Bij *interest* en *refert* staat de persoon, wien er aan gelegen is, in den genitivus; doch voor de pronomina personalia, *mei, tui, sui, nostri, vestri*, worden gebruikt *meā, tuā, suā, nostrā, vestrā*; hoeveel iemand er aan gelegen is, wordt uitgedrukt door adverbiale uitdrukkingen of door de genitivi pretii (van waarde): *magni, parvi, pluris, parvi, tanti, quanti*; de zaak waaraan gelegen is, wordt nooit door een substantivum in den *nominativus* uitgedrukt, maar 1. door de *accusativi, id, illud, quod, quid*; 2. door een *infinitivus*; 3. door een *onschrijvenden zin*.

Interest omnium rectē facere, het is voor allen van belang zich wel te gedragen. *Mea minime* *refert*, het gaat mij volstrekt niet aan. *Interest mea magni*, het is voor mij van hoog belang, er is mij veel aan gelegen. *Refert mea nihil*, er is mij niets aan gelegen. De kennis der latijnsche taal is voor mij van veel belang, wordt vertaald evenals of er stond: het is voor mij van veel belang de latijnsche taal te kennen, *magni mea interest scire latinē*. Men zegt *mea ipsius interest*, er ligt mijzelf aan gelegen, zoo ook *nostra ipsorum interest* enz.; liefst echter zet men de *apposita* om, b. v. *mea, qui sum maximus natu*, *interest, mij, den oudsten*, ligt er gelegen. *Praeceptoris magni interest discipulos magno studio in literas incumbere*, er ligt den leermeester veel aan gelegen dat de leerlingen zich met grooten ijver op de wetenschappen toeleggen. *Magni mea* *refert, ut te videam*, mij is het van groot belang u te zien, ik stel er groot belang in, u te zien. *Aegrotus medicinae eget* of *indiget*, een zieke heeft een geneesmiddel van noode; de *abl.* is echter gebruikelijker bij *egen*, en de *gen.* bij *indigeo*. —

Zoo de genitivus ter bepaling van een substantivum dient, dan komen de volgende gevallen in aanmerking.

1. De *genitivus* van *hoedanigheid* of *eigenschap* als attribueert (*genitivus qualitatis*), als *blijvende eigenschap* met of zonder *sum*; de *abl. qualitatis* is eene *toevallige*.
2. In het algemeen tot nadere bepaling (*genitivus attributivus*), hij geeft dan te kennen:
  - a. de oorzaak of den bewerker.
  - b. den bezitter.
  - c. het geheel, waarvan een deel genomen is, (*genitivus partitivus*).

Aann. Gen. subjectivus noemt men zulk een gen., die uit het subject van den zin ontstaat, b. v. uit *rosa floret*, de roos bloeit, kan ontstaan, *flos rosae*, de bloei van eene roos; uit *amo patrem*, waar *pater* object is, kan een genit. objectivus afgeleid worden, *amor patris*, de liefde tot of voor den vader.

Toepassing in voorbeelden. — *Est vir summae pietatis erga Deum*, hij is een man van de grootste godsvrucht. *Classem septuaginta navium Athenienses Miltiadi dederunt*, de Atheners gaven Miltiades eene vloot van vijftig schepen. *Non monere audeo hominem tanti animi*, ik durf u, een man van zulk een karakter, niet vermanen. *Cicero conjurationem Catilinae detexit*, Cicero ontdekte de samenzwering van *Catilina* (d. i. die Catilina gemaakt had). *Catoni studium modestiae*, sed maxime *severitatis* erat. Het streven van Cato was naar zedigheid, maar vooral naar strengheid. *Ma-lorum consuetudinem vitemus*, laat ons den omgang met slechte menschen vermijden. De substantiva *causa*, *gratia*, *ergo* in den ablat., en *instar* in den acc. worden, met den genitivus verbonden, vertaald door *wegens*, *om*, *ter wille van*, *evenals*; maar de possessiva *mea*, *tua*, *sua*, *nostra*, *vestra*, worden in den abl. fem. gebruikt in plaats van de pronomina personalia *mei*, *tui*, *sui*, enz. *Sophistae ostentationis* aut *questus causâ* philosophabantur, de sophisten philosopheerden vertooningshalve of uit winstbejag. *Mea causa* neminem violô, *om den wil van mij* kwets ik niemand. *Fortitudo militum erat instar muri*, de dapperheid der soldaten was even als een muur. Ook bij de neutra van de adjectiva en pronomina, die in den nomin. en accus. singularis als substantiva gebezigd worden, staat zulk een genit. *partitivus*, b. v. *quantum pecuniae* quis habet in arca, *tantum fidei* habet, iemand heeft zooveel vertrouwen, *als hij geld* in de kist heeft; voorts *ego fratrum* major natu sum, ik ben de oudste van de (twee) broeders. *Multum diei*, een groot deel van den dag; ook bij adverbia: *satis pecuniae*, genoeg geld, *parum sapientiae*, weinig wijsheid.

Zoo de genitivus ter bepaling van een adjectivum dient, dan plaatse men dien:

1. bij de adjectiva die eene *begeerte* of het *tegendeel* aanduiden.
2. — — — — — *kennis* — — — — —
3. bij de participia op *ans* en *ens* en andere adjectiva verbalia, b. v. op *ax*.
4. bij de adjectiva die een *deelnemen* of het *tegendeel* beteekenen.

Toepassing in voorbeelden. — *Caesar gloriae cupidissimus* fuit, Caesar was zeer *begeerig* naar roem. *Memmius fastidiosus* fuit *literarum*, *Memmius had een walg van de letterkunde*. *Themisto-*

cles *peritissimos rei navalis* fecit Athenienses, Themistocles maakte de Atheners zeer ervaren in het zeewezen. Conon *prudens rei militaris* fuit, Conon was kundig in het krijgswezen. *Rudis linguae graecae*, onkundig in de grieksche taal. *Juris consultus*, ervaren in het recht, *rechtsgeleerde*. Homo *gloriae appetens* saepe a virtutis viā deflectit, een man die op roem gesteld is, wijkt dikwijls van den weg der deugd. Quis *famulus domini amanitor* est quam canis, welk bediende toont meer liefde voor zijnen heer dan een hond? (Zulke adjectiva op *ans* en *ens* duiden eene blijvende hoedanigheid aan). Vir *probus tenax* est *propositi boni*, een braaf man blijft zijn goed voornemen vasthouden. *Beneficiorum memores, injuriarum immemores* estote, weest der weldaden gedachtig, der beledigingen ongedachtig. Homo *rationis* est *particeps*, de mensch is der rede deelachtig; *bestiae rationis et orationis expertes*, de beesten zijn (van het vermogen) der rede en taal verstoken. Omnes *virtutis compotes* sunt beati, allen, die der deugd machtig (in 't bezit der deugd) zijn, zijn gelukkig. *Compos voti*, zijn wensch machtig; ook *damnatus voti*, die zijn wensch vervuld ziet.

§ 10. Over het gebruik van den accusativus.

1. De accusativus staat bij alle verba transitiva, en geeft den persoon of de zaak te kennen, waaraan de handeling van het verbum wordt uitgeoefend.
In afwijking van het nederlandsch taaleigen hebben vooral de volgende verba, die in het nederlandsch den dat. of den accusativus met eene praepositio hebben in het latijn den accusativus: *deficio*, *ontbreken aan*, *aequo*, *adaequo*, *gelijk komen met*, *sequor* met zijn *composita*, *volgen op*, (behalve *obsequor*, met den dat.), *sector*, *consector*, *streven naar*, *aemulor*, *naijverig zijn op*, *decet*, *het betaamt*, *dedecet*, *het betaamt niet*, en andere, die door het gebruik moeten geleerd worden.
2. De accusativus van *maat*, staat op de vraag, hoe *lang*, hoe *ver*, hoe *breed*, hoe *hoog*, hoe *dik*, hoe *veel*, hoe *groot*, enz.
3. Voorts staat de accusativus bij uitroepen van *verwondering* en *smart*.
4. Een dubbele accusativus:
  - a. bij de verba van *noemen*; de eene accusativus is dan *object*, de andere *praedicative appositio* van dit object.

- b. tot iets maken, verkiezen, benoemen; het woordje *tot* wordt dan niet vertaald.
- c. voor iets houden, erkennen; dan vertaalt men het woordje *voor* niet.
- d. zich als iets vertoonen, voordoen; het woordje *als* blijft onvertaald.

Aanm. De passiva dezer verba hebben natuurlijk een dubbelen nominativus.

5. Eindelijk hebben een dubbelen accusativus:

- a. de verba van onderwijzen, leeren;
- b. — — — bidden en eischen;
- c. — — — vragen;
- d. — — — verhelen en verbergen.

Aanm. 1. *Peto* heeft in de beteekenis van *verzoeken* nooit een dubbelen accusativus bij zich, maar men zegt *peto* aliquid ab aliquo, ik verzoek iemand iets, terwijl *quaero* in de beteekenis van *vragen*, in plaats van met den *accusativus* des persoons, met *a*, *de* of *ex* met den *ablativus* geconstrueerd wordt, b. v. *quaero* aliquid *ex* of *a* te, ik vraag u iets.

Aanm. 2. De *accusativus* van het persoonlijke object gaat in het passivum dier meeste verba in den *nominativus* over en het zakelijke object blijft in den *nominativus*, b. v. in het activum: *Minerva* Ciceronem omnes artes edocuit, *Minerva* heeft *Cicero* in alle kunsten nauwkeurig onderwezen; in het passivum: *Cicero* a *Minerva* omnes artes edoctus est.

Aanm. 3. Bij de verba van *verzoeken* en *eischen* wordt gewoonlijk de *accusativus* der zaak subject en de persoon, van wien men vraagt of eischt, door den *abl.* met *a* aangeduid, b. v. *pecunia a me* flagitatur, er wordt *geld* van mij geëischt.

Aanm. 4. *Celo* kan in het activ., in plaats van den *accus.* der zaak, de met den *abl.* hebben; in het passivum is deze constructie gewoonlijk, b. v. *celo te aliquam rem* of *de aliqua re*; non celaris *de aliqua re*, eene zekere zaak wordt niet voor u verborgen.

Toepassing in voorbeelden. — *Atticus adolescentem Marium* adjuvit opibus suis, *Atticus* ondersteunde den jongen *Marius* met zijn vermogen. *Tempus me deficit*, de tijd ontbreekt mij, het ontbreekt mij aan tijd. *Malus fugit bonum*, de booze vlucht voor den brave of ontvlucht den brave. *Pedites equitem cursu aequabant*, de voetknechten evenaarden de ruitery in hunnen loop = bleven de ruitery in hunnen loop bij. *Verecundia decet puerum*, bescheiden-

heid past een knaap. *Noctem dies subsequitur*, de dag volgt op den nacht. *Equites sectabantur regem*, de ruiters zuten den koning op de hielen. *Virtutes majorum aemulemur*, laat ons de deugden onzer voorouders trachten na te volgen. — Quaedam bestiölae unum diem vivunt, sommige kleine dieren leven één dag. Cato, annos quinque et octoginta natus, excessit e vita. Cato stierf (eigenlijk ging uit het leven) vijf en tachtig jaren oud. N. B. natus beteekent in zulk eene verbinding oud. Zama quinque dierum iter ab Carthagine abest, Zama is eene reis van 5 dagen van Carthago verwijderd. Turris pedes ducentos alta est, de toren is 200 voet hoog. *Me miserum, ik ellendige!* O fallacem hominum spem, o bedriegelijke hoop der menschen! — Romäni Ciceronem patrem patriae appellarunt, de Romeinen noemden Cicero vader der vaderlands. Ciceronem universus populus consulem declaravit, het geheele volk verklaarde Cicero tot consul. Sapientem beatum habemus, den wijze houden wij voor gelukzalig. Antistius se praestitit acerrimum propugnatores libertätis, Antistius heeft zich als een zeer ijverigen verdediger der vrijheid betoond. Athenienses sibi Multiadem imperatorem sumpsērunt, de Atheners namen zich Miltiades als bevelhebber. Cicero pater patriae appellatus est, Cicero werd vader des vaderlands genoemd. Cicero consul creatus est, Cicero werd tot consul gekozen. Ne quid (voor aliquid achter ne) turpe amicum rogato, vraag uwen vriend niet om iets schandelijks. Ego te sententiam tuam rogo, ik vraag u om uw gevoelen. Nullam rem te celo, ik verberg u geene zaak, ik houd geene zaak geheim voor u. Peto librum a te, ik verzoek een boek van u, ik verzoek u om een boek. Quaero a te of ex te sententiam, ik vraag u naar uw gevoelen.

§ 11. Over het gebruik van den dativus.

De dativus is in het algemeen de casus van het voorwerp, dat bij eene handeling betrokken is en van het doel, op de vraag aan, voor, (ten voordeele of nadeele van), tot. Hij staat in vele gevallen daar, waar wij dien in het nederlandsch gebruiken.

De volgende verba, die in het latijn intransitiva zijn, omdat zij geen accusativus, maar den dativus van het object hebben, worden in het nederlandsch deels door transitiva met den accusativus, deels door intransitiva vertaald; zij hebben dan meestal eene praepositio met den accusativus.

arridēre, toelachen, om iets lachen.	obtrectāre, najjverig zijn op ie-
benedicēre, van iemand goed spre-	mand.
ken.	parcēre, sparen.
invidēre, iemand benijden, afgun-	persuadēre, overreden, iemand
stig op iemand zijn.	van iets overtuigen.
maledicēre, kwaad van iemand	patrocīnari (deponens), bescher-
spreken.	men, verdedigen.
medēri, genezen (meestal met den	supplicari, ootmoedig smeeken.
dativus).	studēre, zich ergens op toeleggen,
nubēre, huwen (van eene vrouw,	iemand genegen zijn.
eigenlijk zich sluieren voor	
iemand).	

Bij *est* en *sunt* staat de persoon of zaak, die iets bezit in den *dativus*, de bezitting staat als subject in den *nominativus*.

Aanm. Bij *nomen est mihi*, ik heb den naam, ik heet, staat de naam in den *nomin.* of *dativus*. B. v. *nomen est mihi Carōlus* of *Carōlo*, *mijn naam is Karel* = *ik heet Karel*; de *genit.* is hier zeldzaam.

Voorts wordt de *dativus* van *doel* gezet:

1. bij *sum*, wanneer het door *strekken* vertaald wordt; daarbij komt nog een *dat.* des persoons.
2. bij *accipio*, ik ontvang, *deligo*, ik kies uit, *do*, ik geef, ik reken toe, *habeo*, ik reken toe en *duco*, *tribuo*, *verto*, in dezelfde beteekenis.

De toepassing ziet men in de volgende voorbeelden:

Do tibi donum, ik geef *u* een geschenk. *Scribo tibi epistolam*, ik schrijf *u* eenen brief. *Non scholae sed vitae discimus*, niet voor de school, maar voor het leven leeren wij. *Lit̄arum studium hominibus utilissimum est*, de beoefening der letteren is voor de menschen zeer nuttig. *Canis lupo similis est*, de hond is den wolf gelijk (bij *similis* en *dissimilis* kan ook de *genitivus* geplaatst worden). *Ratio omnibus hominibus communis est*, de rede is aan alle menschen gemeen. *Venus nupsit Vulcano*, Venus huwde *Vulcanus*. *Parcē mihi*, spaar mij. *Ne infantibus quidem parcebatur*, zelfs de kinderen werden niet gespaard *). *Benediximus bonis*,

*) Zulke *intransitiva* worden, zoo zij in het *passivum* moeten voorkomen, alleen onpersoonlijk gebruikt, met behoud van den *dativus*, dien zij in het *activum* hadden, b. v. *ik* word gespaard, *parcitur mihi*; *gij* wordt benijd, *invidetur tibi*; *zij* zullen gesmeekt worden, *supplicabitur illis*.

wij hebben goed *van de braven* gesproken. *Maledictum est bonis, de slechten* zijn uitgescholden = men heeft *de slechten uitgescholden, beschimt*. *Probus invidet nemini*, de brave benijdt *niemand*. *Nobis invidetur*, *wij* zullen *benijd* worden = men zal ons benijden. *Nunquam tibi persuadēbo*, ik zal u nimmer overtuigen, overreden. *Pueri literis studere debent*, de knapen moeten zich *op de wetenschappen* toelleggen. *Omnes homines libertati student*, alle menschen streven *naar vrijheid*. *Philosophia medetur animis*, de wijsbegeerte geneest *de zielen*. *Bonus bono patrocinatur*, de eene brave beschermt *den andere*. *Multi mihi libri sunt*, ik heb *vele* boeken. *Gij zult groote middelen hebben, magnae tibi erunt opes*. *Semper in civitate (ii), quibus nullae opes sunt, bonis invident*, altijd benijden zij, die in den staat geene macht bezitten, *de wel-denkenenden*. *Leges decemvirales, quibus tabulis duodecim est nomen*, de wetten der tienmannen, *welke 12 tafelen heeten*. Het goede kan *iemand* niet tot *kwaad strekken*, *bonum cuiquam non potest esse malo*. *Virtutes hominibus decori et gloriae sunt*, de deugden zijn *den menschen* tot eer en roem. *Virtus sola neque datur dono, neque accipitur*, de deugd alleen wordt noch *ten geschenke* gegeven, noch ontvangen. Pausanias venit *Atticis auxilio*, Pausanias kwam *den inwoners van Attica* te hulp. *Cui bono est?* *wie* heeft er *belang* bij, aan *wien* strekt het *tot nut*?

§. 12. Over het gebruik van den ablativus.

Door den ablativus worden de omstandigheden opgegeven, waaronder iets plaats heeft. Hij staat dus

1. Als het *middel* of *werktuig*, door hetwelk iets geschiedt, op de vraag *waarmede, waardoor* (ablativ. instrumenti).

Aanm. Wanneer een persoon als middel of werktuig gebruikt wordt, dan bezigt men *per* met den accus.; de handelende persoon staat bij een passivum in den abl. met *a*; de begeleidende persoon in de abl. met *cum*.

2. De stof, *van* of *ut* welke iets gemaakt is, op de vraag: *waarvan, waaruit*, wordt door den abl. *materiae* uitgedrukt, welke dikwijls niet nauwkeurig kan onderscheiden worden van den abl. instrumenti, welke staat:

- a. bij de verba van *uitrusten, voorzien, versieren, gewennen*.
- b. — — — — *voeden, onderhouden, leven*.
- c. — — — — *volheid* en *gebrek*.

3. Bij *opus est*, het is noodig, staat de zaak, die noodig is in den ablativus; doch de persoon voor wien iets noodig is, in den dativus; men kan echter *opus est* ook persoonlijk gebruiken, b. v. *ik heb boeken noodig*, *opus est mihi librīs* en *opus sunt mihi librī*; *opus* blijft in beide gevallen onverboogen.

Aanm. Is de zaak, welke noodig is, een *verbum*, dan staat dit *verbum* gewoonlijk in den *infinitivus*.

4. De ablativus van *stof* of *middel* staat bij de deponentia: *fruo*, *fungor*, *potior*, *utor*, *vescor*. — *Potiri rerum* beteekent: zich van het bewind meester maken.
5. De *grond*, de *beveegreden*, de *oorzaak* eener handeling, wordt door den ablativus *causae* uitgedrukt, op de vraag *waarom*, *weshalve*, *waardoor*, *waaruit*?
6. Door den ablativus wordt het voorwerp aangeduid, *waarnaar* iets *gemeten* en *beoordeeld* wordt; daarom staat het voorwerp, *waarmede* vergeleken wordt, ook in den ablativus, in plaats van *quam* met den nominativus of accusativus, b. v. *pater est doctior filio*, de vader is geleerder dan de zoon; om die zelfde reden wordt ook door den abl. uitgedrukt, *hoeveel* eene zaak *meer* of *minder* is dan eene andere. Hieruit laat zich ook de ablativus verklaren bij de verba van *gelijken*, *verschillend zijn*, *overtreffen*, waar de Nederlander de praepositiones *in*, *van*, *aan* bezigt, alsmede de ablativus vóór *ante* en *post*.
7. Bij de verba van *koopen* en *verkoopen*, *kosten*, *huren*, *verhuren*, *ruilen*, *dignus* en *indignus* staan de woorden, die den *prijs* en de *waarde* uitdrukken in den abl.; bij de verba van *koopen* kunnen echter, zooals boven aangeduid is, *genitivi pretti* voorkomen.
8. De ablativus van plaats, zonder *in* komt vooral in verbinding met *totus* voor; anders wordt er gewoonlijk *in* bijgevoegd.
9. Dezelfde casus staat bij eene tijdsbepaling op de vraag: *wanneer*?
10. Eindelijk heeft men een ablativus bij de verba van *scheiden*, *berooven*, *afzonderen* en *bevrijden*.

Toepassing van de regels omtrent den ablativus.

Oculis videmus, auribus audimus, wij zien met de oogen, hooren met de ooren. *Britanni lacte et carne vivunt*, de Britanniërs leven van melk en vleesch. *Accēpi litēras a patre*, ik heb een brief van mijnen vader ontvangen. *Per tuum patrem miserā liberatus*

sum, *door toedoen van* uwen vader ben ik *van* mijne ellende bevrijd. Mundus a Deo creatus est, de wereld is *door* God geschapen. Cum fratre ambulavi in horto, *met* mijnen broeder wandelde ik in den tuin. Natura oculos tenuissimis membranis vestivit et sepsit, de natuur heeft onze oogen *met* zeer dunne vliezen bekleed en omheind. Litærae tuæ me summo gaudio affecerunt, uw brief heeft mij *me* zeer groote vreugde vervuld, eigenlijk: uw brief heeft mij *met* zeer groote vreugde aangedaan. Pater filium literis erudit, de vader heeft zijn zoon *in* de wetenschappen onderwezen; (zoo ook instruere, imbuere, aliquem aliqua re). Pueri assuefaciendi sunt continuo labore, de knapen moeten zich aan aanhoudenden arbeid gewennen. — Germania abundat fluminibus, Germania heeft overvloed *van* rivieren. Afferre non potest consilium, qui ipse eo eget, hij kan geene hulp aanbrengen, die haar zelf behoeft. Misærum est carere consuetudine amicorum, het is ongelukkig *den omgang* met vrienden te missen. Multis duce opus est velen hebben een leidsman van noode. Duces nobis opus sunt, *wij* hebben leidsheden van noode. Non opus est rem pluribus verbis commemorare, *wij* behoeven de zaak niet met meer woorden *te vermelden*. Si quid scire opus est; scribam, zoo er iets is, dat *gij* behoort *te weten*, zal ik u schrijven. — Multi beneficio Dei perverse utuntur, velen gebruiken eene weldaad van God verkeerd. Augustus Alexandria brevi potitus est, Augustus heeft *Alexandrië* binnen korten tijd bemachtigd. Vescimur carne animalium, wij eten het vleesch van dieren. Cicero consulatu bene functus est, Cicero heeft *zijn consulaat* goed waargenomen. In culpa sunt, qui officia deserunt, mollitiâ animi, schuldig zijn zij, die *ut* gebrek aan geestkracht hun plicht verzaken. Ejus impulsu hoc feci, *op* diens aanzetten heb ik dit gedaan Auctoritate alicujus aliquid facere, *op* het gezag van iemand iets doen. Gaudemus tuo adventu, wij verheugen ons *over* uwe aankomst; dolemus tuo discessu, wij bedroeven ons *wegens* uw vertrek. Salus hominum non veritate solum, sed etiam fama nititur. Het heil der menschen steunt niet alleen *op* waarheid, maar ook *op* hunnen goeden naam. Nemo potest corporis firmitate confidere, niemand kan *op* de vastheid van zijn lichaam vertrouwen. (Fido en confido, worden echter ook dikwijls met den *dativ.* verbonden, diffido zeer zelden met den *ablativ.*) Contenti estote sorte vestra, zijt vergenoegd *met* uw lot. Quod rectum est, nec magnitudine aestimatur, nec tempore, nec numero, wat goed is, wordt noch naar zijn grootte, noch *naar* tijd, noch *naar* zijn getal geschat. Magnos homines virtute metimur non fortuna groote mannen be-

oordeelen wij naar hunne deugd, niet naar hun geluk. Pater filio doctior, of pater quam filius doctior de vader is geleerder dan zijn zoon. Quem virum meliorem, Socrate of quam Socratem cognovimus? welken man hebben wij als beter leeren kennen dan Socrates? Epaminondae Thebanus nemo par fuit eloquentia, geen Thebaan evenaarde Epaminondas in wel-sprekendheid. Multi corpore sunt validi, menti invalidi, velen zijn sterk van lichaam, zwak van geest. Major natu, ouder, het oudst van twee. Cyrus natione Persa fuit, Cyrus was een Pers van geboorte. Sol multis partibus major est quam terra, de zon is vele deelen (verscheidene malen) grooter dan de aarde. Paulo major sumte ik ben een weinig grooter dan gij. Quanto majores sumus, eo modestiores esse debemus, hoe grooter wij zijn, des te zediger moeten wij zijn. Quo quis indoctior eo impudentior (est), hoe ongeleerder iemand is, des te onbeschaamder. Numa Pompilius annis permultis ante fuit quam Phythagoras, Numa Pompilius leefde zeer vele jaren vóór Phythagoras. Ante tres annos te vidi, het is nu drie jaren geleden dat ik u gezien heb. Hunc librum parvo pretio emi, ik heb dit boek voor een geringen prijs gekocht. Excellentium hominum virtus imitatione non invidia dignus, de deugd van uitmuntende mannen is navolging, geen nijd waardig. Multorum sanguine et vulneribus ea victoria Poenis stetit, die overwinning kwam den Carthagers op bloed en wonden te staan. Tantidem domum vendidi, quanti emi, ik heb het huis voor even zooveel verkocht, als ik het gekocht heb. — Vir sapiens injuriam aequo animo fert, een wijs man draagt het onrecht met een gelaten gemoed (abl. modi op de vraag hoe?) Terra marique dimicatum est, er werd te land en te water gestreden. Hoc libro bellum punicum descriptum est, in dit boek is de punische oorlog beschreven (hier moet in niet bij den abl. gevoegd worden, omdat zich de beschrijving over het geheele boek uitstrekt); daarentegen agricultura laudatur in eo libro, qui est de tuenda re familiari, de landbouw wordt geprezen in dit boek, hetwelk handelt over het in stand houden van het vermogen. (Hier wordt in vereischt, omdat in dit boek de landbouw slechts als een gedeelte voorkomt). Fama tota urbe discurrit, de faam verbreidt zich over de geheele stad (van eene verspreiding); doch wanneer in door binnen kan vertaald worden, mag het niet worden weggelaten, in tota urbe nullum argenteum vas erat, in (binnen) de geheele stad was geen zilveren vaas. — Qua nocte Alexander natus est eadem Dianae ephesiae templum defla-

grabat, de tempel van de ephesische Diana verbrandde *in* denzelfden nacht, waarin Alexander geboren werd. Agamemno vix *decem annis* unam cepit urbem, Agamemnon nam *binnen* tien jaren nauwelijks ééne stad in. Epaminondas *die uno* Graeciam liberavit, Epaminondas bevrijdde *in één dag* Griekenland. Castra *loco* movēre, met zijn leger *uit* eene plaats opbreken. Hospitem arcēre *tecto* nefas est, het is niet geoorloofd een vreemdeling *van* zijne woning af te houden. Cognitio naturae liberat mortis metu, de kennis der natuur bevrijdt *van* de vrees voor den dood. Animus excelsus liber est *cura* et *angore*, eene verhevene ziel is vrij *van* zorg en angst.

§ 13. Gebruik der namen van steden en landen enz.

Hierbij zijn de volgende regels op te merken :

Op de vraag *waar?* staan in den *genitivus* : de namen *van steden, vlekken*, of *dorpen* en *kleinere eilanden* van *de eerste* en *tweede* declinatie.

Op de vraag *waar?* staan in den *ablat.* :

1. de namen der steden van de derde declinatie.
2. al de namen der steden, die pluralia tantum zijn.

Op de vraag *waarheen?* staan alle namen van steden in den *accusativus*.

Op de vraag *van waar?* — — — — — in { zonder
praepositio.
den *ablativus*.

Aanm. 1. Als namen van steden worden gebruikt : *domus* en *rus*, b. v. *domi meae, tuae, suae, nostrae, vestrae, alienae*, in *mijn, uw, zijn, (hun), ons, een anders* huis ; *domum, naar* huis, *domo van* huis ; *ruri, op* het land, *rure van* het land af, *rus, naar* het land. Voorts *humi op* den grond ; *domi militariaeque*, of *domi bellique, te* huis en *in* het veld, *in* oorlog en vrede.

Aanm. 2. Komt er bij de namen van steden nog eene appositie van de appellativa *urbs, oppidum, caput* (hoofdstad), dan staat op de vraag *waar?* gewoonlijk de *ablativus* zonder *in*.

waarheen? — — — — — *accusativus* — —

vanwaar? — — — — — *ablativus* zonder *a, ab* of *ex*.

Toepassing. — Pompejus hiemāre *Dyrrachii* et *Apolloniae* constituērat, Pompejus had besloten *te* Dyrrachium en Apollonië te overwinteren. *Carthagine* quotannis bini reges creabantur, *te* Carthago werden telken jare twee bestuurders gekozen. Talis *Romae* Fabricius, qualis Aristides *Athenis* fuit, Fabricius was

zoodanig *te* Rome, als Aristides *te* Athene. *Delphus* Apollinis oraculum fuit, *te Delphi* was een orakel van Apollo. Conon plurimum *Cypri* vixit, Iphicrātes *in Thracia* (omdat Thracia een landschap is), Conon leefde meest *op* Cyprus, Iphicrātes *in Thraciā*. Curius primus *Roman* elephantos duxit, Curius bracht het eerst olifanten *naar* Rome over. Pompejus *Lucerā* proficiscitur *Canusium*, *Canusio Brundisium*, Pompejus vertrekt *van* Luceria *naar* Canusium, *van* Canusium *naar* Brundisium. Aeschines cessit *Athenis* et se *Rhodum* contulit, Aeschines ging *ut* Athene en begaf zich *naar* Rhodus. Cicero *Romā Athenas* profectus est, Cicero vertrok *van* Rome *naar* Athene. Lycurgus Cretam profectus est, Lycurgus reisde *naar* het eiland Creta (de accusativus zonder *in* is bij groote eilanden zeldzaam). *Eo domo rus et rure* redeo *domum*, ik ga *van* huis *naar* het land en *van* het land keer ik *naar* huis terug. *Domi meae* malo esse quam *alienae*, ik wil liever *in mijn* huis zijn dan *in* (dat) *van een ander*. *Ruri* quidvis pati possum, *op het land* kan ik alles dulden. *Jacet humi*, hij ligt *op* den grond. *Una fuimus semper domi militiaeque*, wij waren altijd in oorlog en vrede te zamen. Augustus stierf *te Nola*, eene stad van beneden-Italië, Augustus mortuus est *Nolae*, *oppido* Italiae inferioris. Cicero vertrok *naar* Athene, eene zeer beroemde stad, Cicero profectus est *Athenas, urbem* celeberrimam. *Te Alexandriē*, eene stad van (in) Aegypte was eene zeer vermaarde bibliotheek, *Alexandriae*, urbe in Aegypto, erat celeberrima bibliotheca.

De namen van landen en grootere eilanden worden gewoonlijk als de gemeene benamingen van plaatsen geconstrueerd, b. v.

ik woon *in* Spanje, habito *in* Hispania,
 ik ga naar — eo *in* Hispaniam,
 ik kom *van* of *ut* Spanje, venio *ab* of *ex* Hispania.

§ 14. Overzicht en gebruik der Praepositiones.

De praepositiones (voortzetsels) regeeren den accusativus of ablativus. Den *accusativus* regeeren de praepositiones, die in de volgende versjes begrepen zijn:

Antē, apud, ad, adversus,
 Circa, circum, citra, cis,
 Erga, contra, intra, extra,
 Inter, infra, supra, ob,

Penes, juxta, post en praeter,
Prope, propter, paene, secundum,
Ultra, trans alsmede versus.

Den *ablativus* regeeren : a, ab, alsmede de,
coram, clam, cum, ex en e,
sine, tenus, pro en prae.

Voorzetsels met den *accus.* en *abl.*
in, sub, subter en super.

Antē, vóór, apud, *bij*, *naur*, tot, tot aan, adversus en adversum, tegen, tegenover, circa, circum, om, rondom, cis citra, aan deze zijde van, erga, *jegens* (in een goeden zin), contra, tegenover, tegen (in een vijandelijken zin), inter, tusschen, onder, infra, beneden, supra, boven, ob, *wegens*, penes, *bij* (in de macht van iemand), juxta, *nevens*, naast, post, achter, na, praeter, voorbij, langs, behalve, propē, nabij, propter, *nevens*, *wegens*, per, door, gedurende, langs, secundum, naast langs, overeenkomstig, ultra, over, verder dan, aan den anderen kant, trans, over, aan de overzijde, versus (met ad of in) naar-toe.

A, ab, abs, van, door, de, van-af, van =aangaande, over, omtrent, coram, in tegenwoordigheid van, clam, buiten weten van, cum, met, e, ex, uit, sine, zonder, tenus, (achter het woord), tot aan.

In met den *accusativus* op de vraag waarheen? *in*, op, naar, tegen, *jegens*; met den *ablativus* *in*, op, aan, *bij*, op de vraag waar? van eene rust of beweging op eene plaats; hetzelfde geldt ook ten opzichte van sub, onder, hetgeen bij eene bepaling van tijd tegen beduidt; subter, onder, wordt meestal met den *accusativus* gebruikt, en super regeert altijd den *accusativ.* behalve in de beteekenis van over, aangaande, wanneer het den *abl.* heeft.

De toepassing van de leer der praepositiones make de leerling zelf uit de oefeningen in het vorige hoofdstuk der vertaling opgegeven.

§ 15. Over het gebruik der pronomina.

Men make zich de volgende regels eigen:

1. De pronomina personalia, *ego*, *tu*, *nos*, *vos* worden nooit uitgedrukt dan wanneer men er nadruk op legt of een onderscheid wil doen uitkomen; hetzelfde heeft plaats met

de possessiva, welke echter soms ter wille van de duidelijkheid geplaatst worden.

2. *Mei, tu, sui, nostri, vestri* komen alleen objectief, *nostrum, vestrum* ook partitief voor; ook beteekent *pars nostri, vestri*, enz., een deel van *ons*, van *uw wezen*; *pars nostrum*, een gedeelte of eenigen van *ons*.
3. Over *sui* en *suus*, zie § 33 van het eerste hoofdstuk, gelijk over *ejus eorum*.
4. Zoo de accusativus *se* volgens het nederlandsch taaleigen subject moet worden, dan vertaalt men het door: *dat hij* of *dat zij*, naarmate de zin het vordert; dit zal bij de behandeling van den accusativus cum infinitivo duidelijker worden.
5. *ipse, a, um* staat dikwijls bij de pronomina personalia als subject in den nominativus, zoo het tegenover andere subjecten staat, doch in gelijken casus als het object, zoo het tegenover andere objecten gesteld worden.
6. *Ipsius, ipsorum en ipsarum* met pronomina possessiva verbonden, wordt in het nederlandsch vertaald door *eigen*.
7. *Quis* vraagt alleen naar het voorwerp zelf. en is substantivum, *qui* naar de *eigenschappen* of den aard van het voorwerp.
8. Over *aliquis* zie 1ste hoofdstuk, § 34; voeg daarbij dat *ali* ook wegvalt achter *quo* en *quanto* vóór den comparativus.
9. *Quisque* komt onmiddellijk achter de pronomina *sui, sibi, se, suus*, zoo het er mede verbonden moet worden.
10. Bij superlativi beteekent *quisque*, *ieder* en dan vertaalt men den latijnschen superlativus in het nederlandsch door den positivus; bij *ordinalia* beteekent *quisque, al, elk*.
11. *Uterque* staat altijd met den genitivus van pronomina, in verbinding met substantiva komt het met deze in genus, numerus en casus overeen. Het meervoud wordt gebruikt van twee veelvouden of van een enkelvoud en een veelvoud, of bij pluralia tantum.
12. *Uter, alter, neuter* worden gebruikt als men van twee voorwerpen, *quis, alius, nullus* van *meer* dan twee spreekt.
13. *Alius*, herhaald, of met een daarvan afgeleid adverbium verbonden, geeft te kennen dat het praedicaat voor verschillende personen of zaken is gewijzigd.
14. Het onbepaalde *men* wordt in het latijn uitgedrukt:

a) door den derden persoon plur. activi.

- b) door den derden persoon sing. passivi, als impersonale gebruikt.
- c) door het persoonlijk gebezigd passivum.
- d) door den 1sten persoon plur. activi (in dat geval moet het den schrijver ook gelden).
- e) door den 2den persoon conjunctivi activi.

De keuze zal niet moeilijk zijn, zoo men slechts op den waren zin der woorden let.

Voorbeelden tot toepassing van het behandelde in deze paragraaf.

Frater (niet frater meus) me amat, *mijn* broeder bemint mij. *Meus* frater habitat ruri, *tuus* in urbe, *mijn* broeder woont op het land, de *uwe* in de stad. Cantando *tu* illum vicisti? hebt *gij* (met nadruk) hem in het zingen overwonnen? waart *gij* daartoe bekwaam? Memoriam *nostrī* amici servabant, onze vrienden behielden het aandenken *aan ons*. Memor semper ero *vestri*, ik zal altijd *uwer* gedenken. Quis *nostrum* haec dixit? wie *van of onder ons* heeft dit gezegd? Nemo *vestrum* beneficiorum obliviscetur, niemand *van of onder u* zal de weldaden vergeten. Pars *nostrī* est immortalis, een deel van ons (wezen) is onsterfelijk. Haec pars *mei* dicitur animus, dit deel *van mij* noemt men ziel = wordt ziel genoemd. Dux *ejusque* exercitus capti sunt, de bevelhebber en *zijn* leger werden gevangen genomen; daarentegen dux cum suo exercitu captus est. Haec oratio *sibi* repugnat, deze rede strijdt met *zichzelve*. Omnia animalia se diligunt, alle dieren beminnen *zichzelven*. Oravi amicum ut *sibi* consularet, ik verzocht mijnen vriend, dat hij voor *zichzelven* zou zorgen. Hannibālem *sui* cives e civitate ejecerunt, *zijn eigene* medeburgers hebben Hannibal verbannen. Helvetii fere quotidianis praeliis cum Germanis contendunt, quum aut *suis* finibus eos prohibeant, aut *ipsi* in *eorum* finibus bellum gerant, de Helvetiërs zijn bijna altijd door dagelijksche gevechten met de Germanen in strijd, terwijl zij, of *hen* van *hunne* grenzen afweren of *zelven* op *hunne* grenzen oorlog voeren. Hannibal, quamdiu in Italia fuit, nemo ei in acie restitit, zoolang Hannibal in Italië was, wederstond hem niemand in het opene veld. Animus sentit *se sua* vi moveri, de ziel gevoelt dat *zij* door *hare* (eigene) kracht bewogen wordt. Pater ignovit *ei*, *iis*, de vader schonk *hem* of *haar*, *hun* of *haar* vergiffenis. Pater *sibi* ignovit, de vader schonk *zich (zelven)* vergiffenis. Patres *ei* of *iis* ignoverunt, de vaders schonken *hem*, *hun* of *haar* vergiffenis. Patres *sibi* ignoverunt, de vaders schon-

ken zich (zelven) vergiffenis. Ego *me ipse* vitupero, ik veracht *mij zelf* (een ander doet het niet.) Ego *me ipsum* vitupero, ik veracht mijzelf, (niet een' ander). De *me ipse* loquor, onderscheiden van de *me ipso* loquor. *Meus ipsius* pater, *mijn eigen* vader, zoo ook *mea ipsius* mater, *meum ipsius* consilium (raad). *Tuus ipsius* frater. Dux *suā ipsius* culpā victus est, de veldheer werd door *zijne eigene* schuld overwonnen; voorts *noster ipsorum* pater. De veldheeren werden door hunne eigene schuld overwonnen, *suā ipsorum* culpā. Si *quis* de immortalitate animi dubitat, insanus est, zoo *iemand* (zoo men) aan de onsterfelijkheid der ziel twijfelt, is hij (men) waanzinnig. Vide ne *quem* laedas, zie toe dat gij niemand (= niet iemand) beleedigt. Num *quis* dubitat hac de re, twijfelt wel *iemand* (*men wel*) aan deze zaak. Quo (quanto) *quis* sapientior, eo (tanto) modestior, hoe verstandiger *iemand is*, des te zediger is hij. Thrahit *sua quemque* voluptas, *zijn eigen* lust trekt een *ieder*. Minime *sibi quisque* notus, een ieder is *zichzelven* het minst bekend. *Sapientissimus quisque* virtutem *maxime* amat, *alle wijzen* beminnen de deugd het meest, of *hoe wijzer* iemand is *des te meer* bemint hij de deugd, of *juist* de wijze bemint de deugd het meest. Quarto *quoque* anno, om het *vierde* jaar, *alle vier* jaar. *Uterque* dux clarus fuit, *beide veldheeren* waren beroemd. *Uterque* eorum clarus fuit, *die beide* waren beroemd. *Uterque nostrum* te amat, *wij beiden* beminnen u. *Uterque vestrem* mihi carus est, *gij beiden* zijt mij dierbaar. Quoniam *utrique* esse volumus Socratici et Platonici, omdat wij beiden willen zijn *aanhangers* van Socrates en van Plato. *Utrique*, Caesar et *hostes* castra reliquerunt, *beide*, Caesar en de vijanden hebben de legerplaats verlaten. *Uter* fratrum ad te venit, *wie van beide* broeders komt tot u? *quis* fratrum ad te venit, wie van de broeders (meer dan twee) komt tot u? Duo sunt fratres: alter se literis dat, *de een* legt zich op de letteren toe, alter miles est, de ander is soldaat. *Neuter* nostrum fuit in horto, *niemand* van *ons beide* was in den tuin; daarentegen: *nemo mortalium* (omdat er van meer sprake is) omnibus horis sapit, niemand der stervelingen is ten allen tijde wijs. Uter *fortior* est, *wie van beide* is de *dapperste*, quis fortissimus est, wie is de *dapperste* van allen. *Alius aliud* probat, *de eene* keurt dit, *de andere* dat goed. Alii aliter vivunt, sommigen leven op *deze* wijze, anderen op *gene*. Haec, ut *dicunt*, *ferunt perhibent* enz., heri facta sunt, dit geschiedde, zooals *men zegt*, gisteren. Bene vivitur, *men leeft* wel. Narratur, *men verhaalt* = er wordt verhaald. Deflexum est a via, *men* is van den

weg *afgeweken* = *er is van den weg afgeweken*. Amor, *men bemint mij*, amaris, *men bemint u*. Sapientes beate existimantur, *men houdt de wijzen gelukkig* = de wijzen worden voor gelukkig gehouden. Viro sapienti libenter paremus, *eenen wijze gehoorzaamt men gaarne*. Credas, *men zou kunnen gelooven*, ook credat quis Crederes of crederet quis, *men zou hebben kunnen gelooven*.

§ 15. Infinitivus, gerundium en gerundivum.

Evenals in het nederlandsch, kan in het latijn de infinitivus als substantivum voorkomen. Hij kan dan als *subject* of *object* van een voorstel beschouwd worden. Hij behoudt in het latijn meer dan bij ons den aard van een werkwoord, zoodat hij den casus van het verbum vereischt en niet door *adjectiva* maar door *adverbia* nader bepaald wordt.

Door middel van het gerundium wordt een gesubstantiveerde infinitivus gedeclineerd, als: Nom. audire het hooren, Gen. audiendi van het hooren enz. De accusativus komt gewoonlijk zonder de praepositiones *ad* en *inter* niet voor.

Zoo het gerundium een object heeft, dan regeert ook dit den casus van zijn verbum.

Heeft het gerundium een objectsaccusativus, zoo verandert men meestal het gerundium in een gerundivum (part. fut. passiv.) en plaatst het object in den casus, waarin het gerundium staat; het gerundium wordt dan een adjectivum.

Voorbeelden tot oefening. — Facile est quem vituperare (subject), het is gemakkelijk iemand te berispen. Frater meus didicit palaestram et saltare (object), mijn broeder leerde het worstelen en het dansen. Multum tibi prodērit legere hunc librum, het lezen van dit boek zal u veel voordeel aanbrengen. (De objectsaccusatief blijft in het latijn; terwijl in het nederlandsch het voorzetsel van bewijst, dat de infinitivus gesubstantiveerd is). Natare est utile, het zwemmen is nuttig. Ars natandi est utilis, de kunst van zwemmen of om te zwemmen is nuttig. Peritus sum natandi, ik ben ervaren in het zwemmen. Natando (dat) homo aptus est, de mensch is bekwaam tot het zwemmen of geschikt om te zwemmen. Natare disco, ik leer het zwemmen. Nulla aetas ad discendum sera est, geen leeftijd is te laat om te leeren. Mores peiorum se inter ludendum detegunt, het karakter der knapen openbaart zich onder het spelen. Nihil agendo malè agere discimus, door niets te doen, leert men kwaad doen. De kunst om een staat te regeren is moeilijk, ars civitatis regendae (in plaats van civitatem

regendi) est difficilis ; hier wordt de objectaccusativus *civitatem* in denzelfden casus veranderd als het gerundium staat en het gerundium gaat over in het gerundivum ; het laatste komt dan met het veranderde object in geslacht, getal en naamval overeen. Zoo zegt men ook :

in plaats van *par sum ferendo onera*, *par sum ferendis oneribus*, ik ben in staat tot het dragen van lasten of om lasten te dragen.

— — — *profectus est ad leges cognoscendum*, hij vertrok om de wetten te leeren kennen, *ad leges cognoscendus*.

— — — *legatus de permutando captivos* Roman missus est, *legatus de permutandis captivis*, over het uitwisselen der gevangenen.

§ 17. *Accusativus cum infinitivo*.

Zoo een bijzin het subject of object van een hoofdzin uitmaakt, dan wordt in het nederlandsch die bijzin met den hoofdzin door de conjunctio *dat* verbonden ; de Latijnen echter gebruiken in zulk een geval meestal eene constructio, die zij *accusativus cum infinitivo* noemen, in dezer voege : Zij laten het woordje *dat* onvertaald, het subject van den bijzin plaatsen zij in den *accusativus* en het praedicaatsverbum in denzelfden tijd van den infinitivus, waarin bij ons de modus finitus staat. B. v. *Nemo negat Ciceronem magnum oratorem fuisse*, niemand loochent, *dat Cicero een groot redenaar geweest is* ; *dat* blijft hier onvertaald, Cicero (subject) van den bijzin staat in den *accusativus*, *fuisse* staat in denzelfden tijd in den infinitivus, als het perfectum *geweest is* in den nederlandschen indicativus. Gij hebt mij bericht, *dat uw vader zou komen*, *nuntiavisti mihi, tuum patrem venturum esse*. Het hulpwerkwoord *zouden* wordt gewoonlijk bij den *accusativus cum infinitivo* door het *futurum* uitgedrukt.

Aanm. 1. Bij de verba van *gelooven*, *vermoeden*, *hopen*, *dreigen*, *beloven* en verwante beteekenissen worden in het nederlandsch gewoonlijk de conjunctio *dat* en het subject van den bijzin, die daartoe behoort, weggelaten en alleen de infinitivus met *te* gevonden ; in het latijn echter mag men den subjectaccusativus in den regel niet onvertaald laten, b. v. ik meen *gedwaald te hebben*, *puto me erravisse*.

Aanm. 2. Bij de verba van *hopen* en *beloven* heeft het neder-

landsche *praesens* van den bijzin dikwijls de kracht van het *futurum*, b. v. *spēro* (polliceor) *eras me venturum esse*, ik hoop, (beloof) morgen te komen.

Aanm. 3. Zoo een verbum geen supinum heeft dan kan natuurlijk het *futurum infinitivi* ook niet gevormd worden, in welk geval men dit *futurum* omschrijft door *futurum (fore) ut, dat het geschieden zal dat*, b. v. *spēro futurum esse* of *fore ut discatis linguam latinam*, ik hoop dat *gij* de latijnsche taal zult leeren; eigenlijk staat er: ik hoop dat het geschieden zal, dat *gij* de latijnsche taal leert.

De *accusat. c. infinit.* als subject staat bij: *aequum, par est*, het is billijk: gelijk ook na de volgende *adjectiva* en *substantiva* met *est*; *apertum, manifestum*, openbaar, *necessē*, (*indeclinabile*) noodzakelijk, *consentaneum*, behoorlijk, *passend*, *opus*, noodig.

<i>condūcit</i> , prodest (<i>impersonalia</i>),	<i>nefas</i> (<i>indeclinabile</i>),	gruwel,
het is voordeel.		snoodheid.
<i>credibile</i> , gelooflijk.		<i>perspicuum</i> , duidelijk, klaar.
<i>difficile</i> , zwaar, moeielijk.		<i>pulchrum</i> , schoon.
<i>facile</i> , gemakkelijk.		<i>turpe</i> , schandelijk.
<i>facinus</i> , <i>scelus</i> , snoodheid, boos-	<i>verisimile</i> , waarschijnlijk.	
heid.	<i>verum</i> , waar, waarheid.	

justum, rechtvaardig.

Als *object* staat de *accusativus cum infinitivo* achter de verba *sentiendi et declarandi*; dat is bij werkwoorden, die een *gevoelen, waarnemen, erkennen, meenen, weten*, uitdrukken (*sentire, vidēre, audire, animadvertēre, discēre, intelligēre, putare, judicare, scire* enz.) en bij *dezulken*, welke een *zeggen, beweren, verklaren, uitleggen, bewijzen, berichten, beloven* beteekenen (*dicēre, negare, affirmare, scribēre, respondēre, narrare, certiorē facēre, pollicēri, ostendēre, demonstrāre*).

Nog heeft men te letten op de constructie van den *accusativus cum infinitivo* bij *veto* en *jubeo*. Zoo de persoon, wien men iets *gebiedt* of *verbiedt* niet uitgedrukt is, dan vordert het taaleigen der Latijnen den *infinitivus pass.* in plaats van den nederlandschen *infinitivus activi*. Men kan dit uit den zin der woorden opmaken, b. v. *jubeo te currere*, ik beveel u te loopen; hier is het object *te* van *jubeo* er bij gevoegd, daarom *currere*; men zou ook kunnen zeggen: ik beveel dat *gij loopt*. *Magister jussit hanc paginam describi*, de meester liet deze bladzijde afschrijven; zoo men hier *describere* zeide, zou het zijn: de meester beval, dat de bladzijde *afschreef*, in plaats van *afgeschreven werd*.

De volgende voorbeelden dienen verder tot opheldering en oefening.

Sentit animus *se* sua vi movēri, de ziel gevoelt *dat* zij door hare eigene kracht *bewogen* wordt; *dat* zij wordt hier door *se* vertaald, omdat het subject van den bijzin hetzelfde is als het subject van den hoofdzin. Nunquam credam *te* hoc nescisse, ik zal nimmer gelooven *dat* *gij* het niet geweten hebt. Credebant *se* facile victoriam reportaturos (esse), zij geloofden *dat* zij gemakkelijk de overwinning zouden behalen. Cato censebat *Cartaginem*, *esse delendam*, Cato was van oordeel *dat* Charthago verwoest moest worden. Spero *te* epistolam scripturum *esse* of *fore ut* epistolam scribas, ik hoop, *dat* *gij* een brief schrijft. Pater mihi scripsit *fore ut* graecas literas discas, uw vader schreef mij *dat* *gij* grieksch zult leeren. Cicero hoopte de eendracht der burgers *te* (zullen) herstellen, Cicero sperabat *fore ut* civium concordiam restituere posset. Caesar milites castra munire jubet, Caesar laat de soldaten de legerplaats bevestigen; doch Caesar castra jubet *muniri*, zonder object van jubeo, Caesar laat de legerplaats bevestigen. Non verisimile est, hostem flumen transiturum (esse), het is niet waarschijnlijk, *dat* de vijand de rivier zal overtrekken. Cupio *me* *esse* clementem, ik wensch (begeer) zachtmoedig *te* zijn.

§ 18. Over het gebruik van het onbepaalde „men” bij de uitdrukkingen: *men* zegt *dat*, *men* gelooft *dat* en het schijnt *dat*.

Bij de genoemde uitdrukkingen vermijde men den *accusativus cum infinitivo*, in dezer voege:

Men zegt, *dat* *gij* een geleerd man zijt, *dicēris esse vir doctus* in plaats van: *decitur te esse virum doctum*.

Men gelooft, *dat* *hij* een geleerd man is, *creditur esse vir doctus*, in plaats van: *creditur illum esse*, enz.

Het schijnt *dat* *gij* gelukkig zijt, *videmini esse felices*, in plaats van *videtur vos felices esse*.

Aanm. Bij *tradunt*, *dicunt*, *traditum esse* en diergelijken volgt men den gewonen regel, dus van den *accus. c. infinitivo*.

§ 19. Gebruik der participia.

Het gebruik van het participium is in het latijn veel uitgestrekter dan in het nederlandsch. Bij het vertalen zette men de participia op de volgende wijze om:

1. door een relatieven zin.
2. door de woordjes *doordien*, *terwijl*.
3. door *wanneer*, *zoo*, *indien*.
4. door *nadat*, *toen*, *als*.
5. door *en* met een *verbum finitum*.
6. door *dewijl*, *omdat*, *daar*.
7. door *ofschoon*, *alhoewel*.
8. een participium met *non* door *zonder dat*.
9. het participium futurum vooral door *om te met den infinitivus*.
10. door *substantiva*.

Opheldering door voorbeelden. — Pompilius filium Catōnis demisit in eadem legione *mutantem*, Pompilius gaf den zoon van Cato, *die* in hetzelfde legioen *diende*, zijn afscheid. Hippas in pugna marathonia cecidit, contra patriam arma *ferens*, Hippas streed in het gevecht bij Marathon, *terwijl hij* de wapenen tegen zijn vaderland *droeg*. Aer *effluens* huc et illuc ventos efficit, *doordien* de lucht her- en derwaarts stroomt, veroorzaakt zij de winden. Elephantī amnem *transituri* minimos praemittunt, *zoo* de olifanten een rivier *willen overtrekken*, laten zij de kleinsten vooruitgaan. Alcibiades patriā *expulsus* Lacedaemonem fugit, Alcibiades vluchtte naar Lacedaemon, toen of nadat hij uit zijn vaderland *verdreven was*. Pleraeque orationes scribuntur habitae jam, non ut habeantur, zeer vele redevoeringen worden geschreven *als* zij reeds gehouden zijn, niet *opdat* zij zouden gehouden worden. Alexander anulū digito *detractum* Perdiccae tradidit, (*detractum* is hier = *detraxit et*), Alexander trok den ring van den vinger en gaf dien aan Perdiccas, eigenlijk gaf *den* van den vinger *afgetrokken* ring enz. Nihil affirmo *dubitans* plerumque et mihi ipse *diffidens*, ik bevestig niets daar ik meestal twijfel en mijzelf wantrouw. Risum *cupiens* tenēre non potui, hoe gaarne ik ook wilde, (*ofschoon*, *alhoewel ik begeerde*) kon ik mijn lachen toch niet inhouden. Quod verum est, dicam *non reverens* assentationem, hetgeen waar is zal ik zeggen, *zonder* (het vermoeden van) vleierij *te vreezen* = *zonder dat ik vrees*. Alexander vestem detraxit corpōri *projecturus* se in Cydnum fluvium, Alexander trok zijn kleed uit (van het lichaam) *om* zich in de rivier de Cydmos te werpen. Homerus fuit ante Romam *conditum*, Homerus bestond vóór *het stichten* (de stichting) van Rome. Natura mulieri domestica negotia *curanda* tradidit, de natuur gaf der vrouw de huiselijke dingen *ter verzorging* over.

§ 20. *Over den ablativus absolutus of ablativus consequentiae.*

In de uitdrukking *Augustus regeerende* (als keizer) heeft vele wetten gemaakt, *Augustus imperans* multas fecit leges, komt het participium *imperans* met zijn subject in genere, numero et casu overeen, men noemt dan zulk een participium *conjunctum*.

Lost men dit participium in een bijzin op, dan blijft het subject van den hoofdzin en den bijzin dezelfde zaak of persoon, b. v. *toen Augustus regeerde* maakte hij vele wetten. Iets anders heeft er plaats in de aldus gewijzigde uitdrukking: *Augustus regeerende*, zijn er vele wetten gemaakt, *Augusto imperante* multae sunt factae leges, hier moeten de woorden *Augusto imperante* in den ablativus staan, omdat het subject van den bijzin in geene grammaticale betrekking tot den hoofdzin staat; dit is ook blijkbaar bij de oplossing van het participium: *Toen Augustus regeerde*, zijn er vele wetten gemaakt; *Augustus* is niet hetzelfde als vele wetten. In plaats van een participium kan ook een adj. het praedicaat van den bijzin zijn. Men kan dit eenigermate hierdoor verklaren dat het nederlandsche participium *zijnde* in het latijn *ontbreekt*, b. v. *Tarquinio rege Pythagoras in Italiam venit*, *Tarquinius koning (zijnde)* = toen *Tarquinius* in Italië koning was, kwam *Pythagoras* in Italië. *Sereno quoque coelo aliquando tonat, ook bij een helderen hemel*, (eigenlijk staat er: de hemel helder zijnde), dondert het.

De abl. absolutus wordt gewoonlijk evenals de andere participia, in het nederlandsch op de volgende wijze vertaald:

1. *Nadat, als, toen*, b. v. *Aeneas, Trojā a Graecis expugnata in Italiam venit*, Aeneas kwam in Italië, *Troje* door de Grieken veroverd zijnde = Toen of nadat *Troje* door de Grieken veroverd was.
2. *Terwijl, als*, *Dionysius prior decessit florente adhuc regno*, Dionysius stierf het eerst, zijn rijk nog bloeiende = terwijl zijn rijk nog in bloei was. *Natus est Augustus Cicerone consule*, Augustus is geboren, Cicero consul (zijnde) = toen Cicero consul was.
3. *Dewijl, daar, omdat*: *in frigidis terris uvae non proveniunt deficiente solis aestu*, in koude landen groeien geene wijndruiven, de hitte der zon ontbrekende = daar de zonnehitte er niet is of omdat enz.
4. *Zoo, zodra, oscitante uno oscitat et alter*, zoo of zodra de een gaapt, gaapt ook de ander = de een gapende gaapt enz.

5. *Ofschoon, alhoewel*, tot milia latrocinantur morte proposita, zooveel duizenden rooven, *de dood* voor oogen *gesteld zijnde* = ofschoon, alhoewel de dood hun voor oogen staat.
6. Met eene ontkenning *zonder dat, zonder te*, in bello civili nihil accidit me non praedicente, in den burgerkrijg geschiedt er niets, *ik* het niet *voorzeggende* = *zonder dat ik* het voorzeg.
7. Door een *substantivum* met eene *praepositio*, bijv. defuncto Trajano, na den *dood* van Trajanus; Caesare ignaro, *zonder weten* van Caesar; patre invito, *tegen wil* van den vader.

§ 21. Over het gebruik van de *supina*.

Het eerste supinum op *um* staat bij de *verba* van beweging, om het doel der beweging aan te duiden: *ire venatum*, op de *jacht* gaan, *ire cubitum*, gaan om te *liggen*, naar bed gaan. In zulk een geval heeft men echter de keuze tusschen verscheidene uitdrukkingen, die hetzelfde beteekenen:

legati venerunt pacem <i>petitum</i> ,	} den vrede te verzoeken.	de gezanten kwamen om
legati venerunt <i>qui</i> (of <i>ut</i>) <i>pacempetērent</i> ,		
legati venerunt <i>ad</i> pacem <i>petendam</i> ,		
legati venerunt <i>pacis petendae causa</i> ,		
legati venerunt pacem <i>petituri</i> .		

Het tweede supinum op *u* staat na de substantiva, *fas, nefas, opus* en na de adjectiva *licht, zwaar, aangenaam, onaangenaam, goed en slecht, waardig en onwaardig* en na verwante beteekenissen van genoemde woorden. Echter kan men hier ook andere uitdrukkingen bezigen, die dezelfde beteekenis hebben:

Res est facilis <i>cognitu</i> ,	} de zaak is ge- makkelijk te begrijpen.
Res est facilis <i>ad cognoscendum</i> ,	
Facile est rem cognoscere,	
Res facile (adverbium) cognoscitur,	
Rei <i>cognitio</i> est facilis.	

§ 22. De *conjunctivus* na *conjunctiones*.

De *conjunctivus* volgt op de *conjunctiones*:

1. *Ut a*), zoo het een *gevolg* aanduidt (ut consecutivum) *dat, zoodat*; *dat niet* beteekent dan *ut non*. Daarom staat ut met den conjunct. ook na uitdrukkingen in welke b. v. de woorden *tantus, talis, tot, tantopere* (zoo groot, zoodanig, zoveel, zoozeer enz.) voorkomen, en evenzoo na onpersoon-

lijke uitdrukkingen, welke uit haren aard een gevolg uitdrukken, b. v. *fit, accidit, contingit* (het geschiedt, het gebeurt), *consuetudo, mos est*, het is de gewoonte, *lex est*, er is eene wet enz. b) *ut*, zoo het een *doel* te kennen geeft, *dat, opdat; dat niet, opdat niet* beteekent bij *ut finale, ne c) ut* achter eenige verba, die het streven naar een zeker doel uitdrukken, waar wij wel eens den *infinitivus* met of zonder *om* bezigen; zoo de zin ontkennend is, dan zegt men *ne* in plaats van *ut non*. Zoodanige verba zijn: *wenschen, zich beijveren, zich toeleggen, streven, bewerken, uitwerken, verzoeken, vorderen, bevelen Jubao* heeft meestal den accus. c. inf. z. § 17), *raden, besluten, toelaten* en al de verba, welke eene verwante beteekenis hebben.

Aann. Bij de verba of uitdrukkingen, die eene *vrees* te kennen geven, wordt *dat niet* door *ut*, *dat* door *ne* of *ut non* uitgedrukt; m. a. w. wat men vreest *dat* zal gebeuren door *ne* of *ut non*, wat men vreest *dat niet* zal gebeuren door *ut*, b. v. vereor *ne* pater moriatur, ik vrees *dat* mijn vader sterft, timeo *ut* hunc laborem sustineas, ik vrees, *dat* gij dezen arbeid *niet* volhouden kunt.

2. *Quo* = *ut-eo, opdat-des te* gewoonlijk met een comparativus.
3. *Quominus* = *ut eo minus*, eigenlijk *opdat-des te minder* komt achter de verba van *verhinderen, wederstreven* (waar ook in vele gevallen *ne* kan gebezigd worden). Men vertaalt het door *om te* met den infinitivus, of door *dat*.
4. *Qui* = *qui non* staat alleen na ontkennende hoofdzinnen; b. v. *nemo est, quin hoc sciat* = *nemo est qui hoc non sciat* of *nesciat*; vooral achter de verba van *twijfelen, ergens af zijn, verwijderd zijn, verhinderen, nalaten*; achter de genoemde verba wordt het *bevestigend* door *om te* of *dat* vertaald.
5. *Quasi, tanquam si (tanquam), velut si (velut), perinde ac si*. Deze particulae hebben allen de beteekenis van *alsof, even alsof*.
6. *Dummodo* of *modo, zoo maar, zoo slechts*; met eene ontkenning *dummodo ne, zoo niet, zoo maar niet*.
7. *Licetquamvis, quantumvis, quantumlibet, ofschoon, alhoewel, hoezeer ook*, zoo ook het woordje *ut*, als concessivum (*toegevend*) in de beteekenis van *ofschoon*; insgelijks als het laatste beteekent *gesteld dat*; met eene ontkenning, b. v. *gesteld dat niet*, wordt het door *ne* vertaald.
8. *Quum (Cum) causale, daar, dewijl, (causale* beteekent *redegevende*), heeft evenals *quum concessivum*, dat *ofschoon* be-

teekent, den conjunctivus achter zich. Quum *temporale* (van tijd) *als, toen, terwijl, nadat*, heeft alleen in het imperfectum en het plusquamperfectum den conjunct., vooral na een historisch perfectum in den hoofdzin; anders vereischt *quum* als tijdpartikel den *indicativus* en kan vertaald worden door *ten tijde dat, toen, als, wanneer, zoo dikwijls als, nadat* enz.

Voorbeelden tot opheldering. Atticus *ita* vixit, *ut* universis civibus carissimus esset, Atticus heeft *zoo* geleefd, *dat* hij al zijne medeburgers zeer dierbaar was. Constantinus urbem nominis sui ad *tantum* fastigium evexit, *ut* Romae fieret aemula, Constantinus verhief de stad, die naar zijn naam genoemd was, tot *zulk* eene hoogte, *dat* zij de mededingster van Rome werd. Persaepé evenit, *ut* utilitas cum honestate certet, het *gebeurt* zeer dikwijls, *dat* het voordeel met het zedelijk goede in strijd is. Verae amicitiae est *lex*, *ut* idem amici semper velint, het is eene *wet* der ware vriendschap, *dat* vrienden altijd hetzelfde willen. Edo *ut* vivam, non vivo, *ut* edam, ik eet, *opdat* ik leve = om te leven, ik leef niet, *om te eten*. Nemo prudens punit, quia peccatum est, sed *ne* peccetur, geen verstandige straft, omdat er gezondigd is, maar *opdat* er niet gezondigd worde. Sol *efficit*, *ut* omnia florent, de zon brengt te weeg, *dat* alles bloeit. Dux *statuit*, *ut* milites navem conscenderent. De veldheer *verordende*, *dat* de soldaten scheep zouden gaan. Timor Romae grandis fuit *ne* Galli redirent, er was eene sterke *vrees* te Rome, *dat* de Galliërs weder kwamen. Vereor *ne* non perficiam, quod suscepi (*ne* non = *ut*), ik vrees, *dat* ik niet volbreng, hetgeen ik ondernomen heb. De natuur bedekte de stammen met bast, *om des te* veiliger *te zijn* tegen de indrukken van koude en warmte = *opdat* zij *des te* veiliger zouden zijn, natura obduxit truncos cortice, *quo* tutiores essent a frigōribus et calōribus, (*quo* = *ut eo*). Senectus non *impedit*, *quominus* literarum studia usque ad ultimum vitae tempus teneamus, de ouderdom verhindert niet, *dat* wij de beoefening der wetenschappen tot den laatsten tijd van ons leven aanhouden. Histiaeus Milesius obstitit, *ne* res conficeretur, Histiaeus, de Milesiër, verzette er zich tegen, *dat* de zaak uitgevoerd werd.

Quid obstat, *quominus* Deus beatus sit, wat *verhindert* God om gelukkig *te zijn*. Nullum oppidum tam munitum est, *quin* expugnari possit = *ut* expugnari non possit, geene stad is zoo versterkt, of zij kan ingenomen worden. Non possum mihi *temperare quin* fleam, ik kan mij niet *onthouden van weenen*. Vele menschen leven *zoo, alsof* zij tot genoegen geboren zijn, multi

homines ita vivunt, *quasi* ad voluptates nati sint. Sic vivē cum hominibus, *tanquam* Deus videat, sic loquēre cum Deo, *tanquam* homines audiant, leef zoo met de menschen, *alsof* God het ziet, spreek zoo met God, *alsof* de menschen het hooren. Ne, quae difficilia sunt, omnia *perinde* habeas, *ac si* effici nequaquam *possent*, beschouw toch al wat moeilijk is niet *even alsof* het geenszins uitgevoerd kan worden. Manent ingenia senibus *modo* (= *dummodo*) *permaneāt* studium et industria, het verstand blijft bij de grijsaards voortduren, *mits* ijver en vlijt *voortduurt*. Perficiam opus, *dummodo* vita *suppetat*, ik zal het werk voltooiën, *mits* er mij leven (in voldoende mate) *ten dienste staat* = als ik

dan in leven ben. *Licet* vastum *trajecēris* mare, sequentur te vitia tua, uwe ondeugden zullen u volgen, *schoon* gij eene onmetelijke zee *overgestoken zijt*. Non possis, *quantum excellas*, omnes tuos ad amplissimos honores perducere, gij *moogt nog zoozeer uitmunten*, uwe vrienden zult gij (hierdoor) niet tot de aanzienlijkste eeramten brengen. Miltiades erat auctoritate regia, *quamvis careret* nomine, Miltiades bekleedde de koninklijke waardigheid, eigenlijk was van eene koninklijke waardigheid, *ofschoon* hij den naam miste. Viri boni faciunt, quod honestum est, *etsi* nullum emolumentum inde consecuturum esse *vident*, brave menschen doen wat zedelijk goed is, ofschoon zij zien, dat er geen voordeel uit zal volgen. Evenals *etsi*, worden ook *etiamsi* en *quamquam* gewoonlijk met den indicativus geconstrueerd. *Ut*

omnia contra opinionem *acciderent*, tamen acquiescam, *gesteld dat* alles tegen verwachting *gebeurde*, zal ik er echter in berusten. Quae sunt facienda, fac hodie, cum crastinus dies incertus sit, doe heden, wat te doen is, *daar* de dag van morgen onzeker is. Phocion fuit perpetuo pauper, *cum* ditissimus esse posset, Phocion was altijd arm, *ofschoon* hij zeer rijk *kon* zijn. Antigonus, *quum* adversus Seleucum *dimicaret*, occisus est, Antigonus werd gedood, *toen* hij tegen Seleucus *streed*. Regulus, *quum* Romam *venisset*, in senatu mandata exposuit, Regulus deelde in de senaatsvergadering zijn last mee, *toen* hij te Rome *gekomen was*. *Tum quum*

Sicilia *florēbat* opibus, magna artificia erant in insula, *ten tijde dat* Sicilië door macht in *aanzien was*, waren er groote kunstwerken op dat eiland. Commōdē (adverbium) discesseras, *cum* Trebatius *venit*, gij waart ter rechter tijd weggegaan, *toen* Trebatius *gekomen is*. Facile omnes, *quum* *valemus*, aegrotis recta consilia damus, gediensstig geven wij den zieken goeden raad, *als wij gezond zijn*.

§ 23. *De conjunctivus in relatieve (betrekkelijke) en vragende volzinnen.*

1. In relatieve voorstellen staat de conjunctivus:

- a. Zoo het relativum door *ut* (*ut ego, ut tu, ut is*, enz.) kan opgelost worden, *ut* moge *finale* of *consecutivum* zijn. In het laatste geval moet men dikwijls het antecedent van het relativum, dat is het woord, waaraan zich het relativum aansluit, er bij denken.
- b. Zoo het relativum door *quum* (*quum ego, quum tu, quum is*) kan opgelost worden.
- c. Zoo het relativum volgt op *dignus, indignus, aptus, idoneus* en soortgelijke adjectiva.
- d. Na *sunt, reperiuntur, inveniuntur, er zijn er, men vindt er* en dergelijke uitdrukkingen met onbepaalde subjecten. Zoo ook in ontkennende en vragende zinnen, waarin zulke subjecten voorkomen.

2. De vragende zinnen zijn *direct* (rechtstreeksch) of *indirect* (afhankelijk). Indirect noemt men ze, wanneer zij van een anderen zin afhangen. Een zin, welke een rechtstreeksche vraag bevat staat daarom niet in den conjunctivus; de indirecte vragen vereischen dien altijd. De directe vragen worden of zonder vraagwoordje alleen door den *toon* aangeduid, of door de *vragende voornaamwoorden* en door bijzondere vraagwoordjes, als: *ne, non, nonne, utrum, an* ingeleid. *Ne* aan het woord, waarop de meeste nadruk valt, gehecht, is het meest algemeene vraagwoord; men kan er dus een bevestigend en ontkennend antwoord op ontvangen; met *num* vraagt iemand, die een *ontkennend* antwoord verwacht; op *nonne* volgt een *bevestigend* antwoord.

In indirecte eenledige vragen, komt *ne* of *num* met het nederlandsche *of* overeen, *nonne* met *of niet*. Bij tweeledige indirecte vragen, zijn er vier gevallen van verbindingen, die op de volgende wijze aanschouwelijk kunnen gemaakt worden; het eerste lid wordt door *a*, het tweede door *b* aangeduid.

a. *utrum*, b. *an*.

a. *ně*, b. *an*.

a. zonder vraagwoordje, b. *an*.

a. zonder vraagwoordje, b. *ně*.

Voorbeelden zullen het gezegde ophelderen.

Litærae posteritatis causa repertae sunt quae (ut eae) subsidio

oblivioni essent, de letters zijn ter wille van de nakomelingschap uitgevonden, om het vergeten te hulp te komen = opdat zij enz. Nulla gens tam fera est, *cujus* (ut ejus) mentem non *imbueret* Dei notitia, geen volk is zoo woest, *welks* geest niet de voorstelling van een God doordrongen heeft = *dat* zijn geest niet met de voorstelling van een God doordrongen is. Nunc dicis aliquod (ejusmodi, van dien aard), quod ad rem pertineat, nu zegt gij iets (zoodanig), dat op de zaak betrekking heeft. O magna vis veritatis, *quae* (quum ea) facile se per se ipsa *defendat!* O groote kracht der waarheid, *welke* (daar zij) zich door zich zelve *verdedigd!* Voluptas non est digna, ad *quam* sapiens *respiciat*, het zinnelijk genoegen is niet waardig, *dat* (op hetwelk) de wijze zijn aandacht daarop vestige. Sunt, *qui* pro nihilo *habent*, *quae* aliis admiranda videntur, er zijn er, *die* geene waarde *toekennen* aan die dingen, welke aan anderen bewonderenswaardig schijnen. *Quae* latēbra est, in quam metus mortis non *intret?* welke schuilhoek is er, waarin de vrees voor den dood niet binnendringt? (waarin = *dat* daarin). Quaero *utrum* (a) verum an (b) falsum sit, ik vraag of het waar of vals is; Quaero verumne (a) an (b) falsum sit; quaero verum (a) an falsumne (b) sit.

Aanmerking. Zijn de vragen meer dan tweeledig, dan beginnen die, welke op de tweede volgen, alle met *an*.

§ 24. *Consecutio temporum* (volgorde der tijden) in *afhankelijke zinnen met den conjunctivus*.

1. Op de hoofdtijden, *praesens perfectum absolutum* (eigenlijk perfectum) volgt het *praesens en perfectum conjunctivi* in de daarvan afhankelijke zinnen.
2. Op de historische tijden van den indicativus (*imperfectum, perfectum historicum* en *plusquamperfectum*) volgen het *imperfectum en plusquamperfectum conjunctivi* in de zinnen, die daarvan afhankelijk zijn.
3. Na de tempora futura (*futurum simplex* en *futurum 2 of exactum*) komen het *praesens en perfectum conjunctivi* in de daarvan afhankelijke zinnen. De volgende voorbeelden zullen dit genoegzaam ophelderen.

<i>scio</i>	quid agas.	<i>cognovi</i>	quid agas.	<i>audiam</i>	quid agas
ik weet	— <i>egeris</i> .	ik heb	— <i>egeris</i> .	ik zal	— <i>egeris</i>
	— <i>actus</i>	verno-	— <i>actus</i>	hooren.	— <i>actus</i>
	<i>sis</i> .	men.	<i>sis</i> .		<i>sis</i> .

teekent, den conjunctivus achter zich. *Quum temporale* (van tijd) *als, toen, terwijl, nadat*, heeft alleen in het imperfectum en het plusquamperfectum den conjunct., vooral na een historisch perfectum in den hoofdzin; anders vereischt *quum* als tijdpartikel den *indicativus* en kan vertaald worden door *ten tijde dat, toen, als, wanneer, zoo dikwijls als, nadat* enz.

Voorbeelden tot opheldering. Atticus *ita vixit, ut* universis civibus carissimus esset, Atticus heeft *zoo* geleefd, *dat* hij al zijne medeburgers zeer dierbaar was. Constantinus urbem nominis sui ad *tantum* fastigium evexit, *ut* Romae fieret aemula, Constantinus verhief de stad, die naar zijn naam genoemd was, tot *zulk* eene hoogte, *dat* zij de mededingster van Rome werd. Persaepe *evenit, ut* utilitas cum honestate certet, het *gebeurt* zeer dikwijls, *dat* het voordeel met het zedelijk goede in strijd is. Verae amicitiae est *lex, ut* idem amici semper velint, het is eene *wet* der ware vriendschap, *dat* vrienden altijd hetzelfde *willen*. Edo *ut* vivam, non vivo, *ut* edam, ik eet, *opdat* ik leve = om te leven, ik leef niet, *om te eten*. Nemo prudens punit, quia peccatum est, sed *ne* peccetur, geen verstandige straft, omdat er gezondigd is, maar *opdat* er *niet* gezondigd worde. Sol *efficit, ut* omnia floreat, de zon brengt te weeg, *dat* alles bloeit. Dux *statuit, ut* milites navem conscenderent. De veldheer *verordende, dat* de soldaten scheep zouden gaan. Timor Romae grandis fuit *ne* Galli redirent, er was eene sterke *vrees* te Rome, *dat* de Galliërs weder kwamen. Vereor *ne* non perficiam, quod suscepi (*ne* non = *ut*), ik vrees, *dat* ik *niet* volbreng, hetgeen ik ondernomen heb. De natuur bedekte de stammen met bast, *om des te* veiliger *te zijn* tegen de indrukken van koude en warmte = *opdat* zij *des te* veiliger zouden zijn, natura obduxit truncos cortice, *quo* tutiores essent a frigōribus et calōribus, (*quo* = *ut eo*). Senectus non *impēdit, quominus* literarum studia usque ad ultimum vitae tempus teneamus, de ouderdom verhindert niet, *dat* wij de beoefening der wetenschappen tot den laatsten tijd van ons leven aanhouden. Histiaeus Milesius obstitit, *ne* res conficeretur, Histiaeus, de Milesiër, verzette er zich tegen, *dat* de zaak uitgevoerd werd.

Quid obstat, *quominus* Deus beatus sit, wat *verhindert* God om gelukkig *te zijn*. Nullum oppidum tam munitum est, *quin* expugnari possit = *ut* expugnari *non* possit, geene stad is zoo versterkt, of zij kan ingenomen worden. Non possum mihi *temperare quin* fleam, ik kan mij niet *onthouden van weenen*. Vele menschen leven *zoo, alsof* zij tot genoegē geboren *zijn*, multi

homines ita vivunt, *quasi* ad voluptates nati sint. Sic vivē cum hominibus, *tanquam* Deus videat, sic loquere cum Deo, *tanquam* homines audiant, leef zoo met de menschen, *alsof* God het ziet, spreek zoo met God, *alsof* de menschen het hooren. Ne, quae difficilia sunt, omnia *perinde* habeas, *ac si* effici nequaquam *possent*, beschouw toch al wat moeilijk is niet *even alsof* het geenszins uitgevoerd kan worden. Manent ingenia senibus *modo* (= *dummodo*) *permaneant* studium et industria, het verstand blijft bij de grijsaards voortduren, *mits* ijver en vlijt *voortduurt*. Perficiam opus, *dummodo* vita *suppetat*, ik zal het werk voltooien, *mits* er mij leven (in voldoende mate) *ten dienste staat* = als ik

dan in leven ben. *Licet* vastum *trajeceris* mare, sequentur te vitia tua, uwe ondeugden zullen u volgen, *schoon* gij eene onmetelijke zee *overgestoken zijt*. Non possis, *quantum excellas*, omnes tuos ad amplissimos honores perducere, gij *moogt nog zoozeer uitmunten*, uwe vrienden zult gij (hierdoor) niet tot de aanzienlijkste eerambten brengen. Miltiades erat auctoritate regia, *quamvis* *careret* nomine, Miltiades bekleedde de koninklijke waardigheid, eigenlijk was van eene koninklijke waardigheid, *ofschoon* hij den naam miste. Viri boni faciunt, quod honestum est, *etsi* nullum emolumentum inde consecuturum esse *vident*, brave menschen doen wat zedelijk goed is, ofschoon zij *zien*, dat er geen voordeel uit zal volgen. Evenals *etsi*, worden ook *etiamsi* en *quamquam* gewoonlijk met den indicativus geconstrueerd. *Ut*

omnia contra opinionem *acciderent*, tamen acquiescam, *gesteld dat* alles tegen verwachting *gebeurde*, zal ik er echter in berusten. Quae sunt facienda, fac hodie, cum crastinus dies incertus sit, doe heden, wat te doen is, *daar* de dag van morgen onzeker *is*. Phocion fuit perpetuo pauper, *cum* ditissimus esse posset, Phocion was altijd arm, *ofschoon* hij zeer rijk *kon* zijn. Antigonus, *quum* adversus Seleucum *dimicaret*, occisus est, Antigonus werd gedood, *toen* hij tegen Seleucus *streed*. Regulus, *quum* Romam *venisset*, in senatu mandata exposuit, Regulus deelde in de senaatsvergadering zijn last mee, *toen* hij te Rome *gekomen was*. *Tum quum*

Sicilia *florēbat* opibus, magna artificia erant in insula, *ten tijde dat* Sicilië door macht in *aanzien was*, waren er groote kunstwerken op dat eiland. Commōdē (adverbium) discesseras, *cum* Trebatius *venit*, gij waart ter rechter tijd weggegaan, *toen* Trebatius *gekomen is*. Facile omnes, *quum* *valemus*, aegrotis recta consilia damus, gediensstig geven wij den zieken goeden raad, *als wij gezond zijn*.

§ 23. *De conjunctivus in relatieve (betrekkelijke) en vragende volzinnen.*

1. In relatieve voorstellen staat de conjunctivus:
  - a. Zoo het relativum door *ut* (*ut ego, ut tu, ut is*, enz.) kan opgelost worden, *ut* moge *finale* of *consecutivum* zijn. In het laatste geval moet men dikwijls het antecedent van het relativum, dat is het woord, waaraan zich het relativum aansluit, er bij denken.
  - b. Zoo het relativum door *quum* (*quum ego, quum tu, quum is*) kan opgelost worden.
  - c. Zoo het relativum volgt op *dignus, indignus, aptus, idoneus* en soortgelijke adjectiva.
  - d. Na *sunt, reperiuntur, inveniuntur, er zijn er, men vindt er* en dergelijke uitdrukkingen met onbepaalde subjecten. Zoo ook in ontkennende en vragende zinnen, waarin zulke subjecten voorkomen.
2. De vragende zinnen zijn *direct* (rechtstreeksch) of *indirect* (afhankelijk). Indirect noemt men ze, wanneer zij van een anderen zin afhangen. Een zin, welke een rechtstreeksche vraag bevat staat daarom niet in den conjunctivus; de indirecte vragen vereischen dien altijd. De directe vragen worden of zonder vraagwoordje alleen door den *toon* aangeduid, of door de *vragende voornaamwoorden* en door bijzondere vraagwoordjes, als: *ne, non, nonne, utrum, an* ingeleid. *Ne* aan het woord, waarop de meeste nadruk valt, gehecht, is het meest algemeene vraagwoord; men kan er dus een bevestigend en ontkennend antwoord op ontvangen; met *num* vraagt iemand, die een *ontkennend* antwoord verwacht; op *nonne* volgt een *bevestigend* antwoord.

In indirecte eenledige vragen, komt *ne* of *num* met het nederlandsche *of* overeen, *nonne* met *of niet*. Bij tweeledige indirecte vragen, zijn er vier gevallen van verbindingen, die op de volgende wijze aanschouwelijk kunnen gemaakt worden; het eerste lid wordt door *a*, het tweede door *b* aangeduid.

- a. *utrum*, b. *an*.
- a. *ně*, b. *an*.
- a. zonder vraagwoordje, b. *an*.
- a. zonder vraagwoordje, b. *ně*.

Voorbeelden zullen het gezegde ophelderen.

Litērae posteritatis causa repertae sunt quae (ut eae) subsidio

oblivioni essent, de letters zijn ter wille van de nakomelingschap uitgevonden, om het vergeten te hulp te komen = opdat zij enz. Nulla gens tam fera est, *cujus* (ut ejus) mentem non imbueret Dei notitia, geen volk is zoo woest, *welks* geest niet de voorstelling van een God doordrongen heeft = *dat* zijn geest niet met de voorstelling van een God doordrongen is. Nunc dicis aliquod (ejusmodi, van dien aard), quod ad rem pertineat, nu zegt gij iets (zoodanig), dat op de zaak betrekking heeft. O magna vis veritatis, *quae* (quum ea) facile se per se ipsa defendat! O groote kracht der waarheid, *welke* (*daar* zij) zich door zich zelve *verdedigd*! Voluptas non est digna, ad *quam* sapiens respiciat, het zinnelijk genoeg is niet waardig, *dat* (op hetwelk) de wijze zijn aandacht daarop vestige. Sunt, *qui* pro nihilo habent, *quae* aliis admiranda videntur, er zijn er, *die* geene waarde toekennen aan die dingen, welke aan anderen bewonderenswaardig schijnen. *Quae* latēbra est, in quam metus mortis non intret? welke schuilhoek is er, waarin de vrees voor den dood niet binnendringt? (waarin = *dat* *daarin*). Quaero *utrum* (a) verum an (b) falsum sit, ik vraag *of* het waar *of* vals is; Quaero *verumne* (a) an (b) falsum sit; quaero verum (a) an (b) falsum sit; quaero verum (a) an falsumne (b) sit.

Aanmerking. Zijn de vragen meer dan tweeledig, dan beginnen die, welke op de tweede volgen, alle met *an*.

§ 24. *Consecutio temporum* (volgorde der tijden) in *afhankelijke zinnen met den conjunctivus*.

1. Op de hoofdtijden, *praesens perfectum absolutum* (eigenlijk perfectum) volgt het *praesens en perfectum conjunctivi* in de daarvan afhankelijke zinnen.
2. Op de historische tijden van den indicativus (*imperfectum, perfectum historicum en plusquamperfectum*) volgen het *imperfectum en plusquamperfectum conjunctivi* in de zinnen, die daarvan afhankelijk zijn.
3. Na de tempora futura (*futurum simplex en futurum 2 of exactum*) komen het *praesens en perfectum conjunctivi* in de daarvan afhankelijke zinnen. De volgende voorbeelden zullen dit genoegzaam ophelderen.

scio	quid agas.	cognovi	quid agas.	audiam	quid agas
ik weet	— egeris.	ik heb	— egeris.	ik zal	— egeris
	— acturus	verno-	— acturus	hooren.	— acturus
	sīs.	men.	sīs.		sīs.

<i>sciebam</i>	quid <i>ageres</i> .	<i>cognovi</i>	quid <i>egeris</i> .	<i>cognove-</i>	quid <i>ageres</i>
ik wist	— <i>egisses</i> .	ik vernam	— <i>egisses</i> .	<i>ram</i>	— <i>egisses</i>
	— <i>acturus</i> (perfect		— <i>acturus</i>		— <i>acturus</i>
	<i>esses</i> . historic.)		<i>esses</i> .		<i>esses</i> .

gij zoudet of wildet doen.

§ 25. Over eenige afwijkingen van het nederlandsch taaleigen in het gebruik der tijden.

1. Over het *perfectum historicum*, hetgeen gewoonlijk door het nederlandsche *imperfectum* vertaald wordt, zie § 5 van dit hoofdst.
2. De conjunctio *dum*, terwijl, wordt ook bij een verhaal van *verledene* dingen met het *praesens* verbonden, waar wij het *imperfectum* bezigen; b. v. Alexander, *dum* in *primā acie pugnāt sagittā vulneratus est*, Alexander werd door een pijl gewond, terwijl hij in het voorste gelid streed.
3. *Postquam*, nadat, *ut*, zoo spoedig, zoodra als, *ubi*, toen, *simul atque* (*simulac* nooit voor eene *vocaal* of *h*), *zoodra als*, worden met meestal het *perf. indicativ* verbonden, waar wij het *plusquamperfectum* bezigen.

Voorbeelden. Hannibal, *postquam* domo *profugit*, Magōnem fratrem ad se *evocavit*, Hannibal ontbood zijn broeder Mago, nadat hij uit zijn vaderland *gevlucht was*, tot zich. *Ut* dies *illuxit*, profectus sum, zoodra de dag *aangebroken was*, vertrok ik. Hostes *ubi* nostros equites *conspexerunt*, fugerunt, de vijanden vluchtten, *toen* zij onze ruiters *gezien hadden*. *Ubi* (zoodra als, zoo spoedig als, toen) Caesar *ubi* per speculatores cognōvit, hostes advenire, milites castris eduxit, *toen* Caesar door verspieders *vernomen had*, dat de vijanden aankwamen, voerde hij zijne soldaten uit de legerplaats. *Simulatque* aliquid *audiero*, (*fut exactum* voor *fut. simplex*) ad te scribam, zoodra ik iets *hoor* (eigenlijk *zal gehoord hebben*), zal ik het u schrijven.

